

ΕΛΛΟΠΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ '93

ΤΕΥΧΟΣ 14 • ΔΡΧ. 600

«Υπάρχει κάποια (χώρα) Έλλοπία.. με ωραία λιβάδια... γιατί εδώ κατοικοῦσαν οί Σελλοί, αὐτοί πού τότε λέγονταν Γραικοί - καί τώρα Ἕλληνες».

(Στράβων. Ζ, 7, 9 C 328 —
—Αριστοτέλους Μετεωρικά 14)

Έλλοπία
Έκδοση
για τα εθνικά θέματα
Ιανουάριος - Φεβρουάριος '93
ISSN 1105 -6959

Ιδιοκτησία: «ΕΛΛΟΠΙΑ»,
μη κερδοσκοπική εταιρεία,
Χαβρίου 3,
105 62 ΑΘΗΝΑ
Αθήνα, τηλ. 3241.039

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Γιώργος Θ. Ζερβίδης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
για 6 τεύχη 3.600 δρχ.
για 12 τεύχη 7.200 δρχ.
Υπηρεσιών: για 12 τεύχη 9.000 δρχ.
— Κύπρος
για 6 τεύχη 8€
για 12 τεύχη 16€
Υπηρεσιών για 12 τεύχη 20€
Εξωτερικού
— Ευρώπη
για 6 τεύχη 25 δολ. Η.Π.Α.
για 12 τεύχη 50 δολ. Η.Π.Α.
— Άλλες χώρες
για 6 τεύχη 26 δολ. Η.Π.Α.
για 12 τεύχη 52 δολ. Η.Π.Α.
— Μαθητών - Φοιτητών
έκπτωση 30%
Αλληλογραφία
Εμβάσματα - Επιταγές:
Περιοδικό Έλλοπία
Χαβρίου 3
105 62 ΑΘΗΝΑ

Εξώφυλλο 14ου τεύχους: Χαρακτικό του Γ.
Κυριακίδη

Μερικές μόνο από τις διαφημίσεις σ' αυτό
το τεύχος έχουν εμπορικό χαρακτήρα.

Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται

Φωτοστοιχειοθεσία:
«Φοινίκη», Κωλέττη 15,
τηλ. 3612649

Αναπαραγωγές φιλμ:
«Υψιλον», Εμμ. Μπενάκη 37
Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:
ΑΘΗΝΑ Α.Ε., Κουμπούρη Ευγενία
Ευριπίδου 87

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ **ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**

Αγτζίδης Βλάσης
τηλ. 9331.194
Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου Μανόλης
Ζερβίδης Θ. Γιώργος
Καλουδιώτης Δημήτρης
τηλ. 7644.658
Κοροβίνης Βαγγέλης
τηλ. 8223.623
Μανίκας Νίκος
τηλ. 6715.251
Ορφανουδάκη Νίκη
Τελιγάδας Νίκος
τηλ. 6920.850

ΜΟΝΙΜΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

ΑΘΗΝΑ

Αλεξάνδρου Γιώργος
Ανδρέαδης Γιάγκος
Βεργέτη Μαρία
Βουρδουμπάκης Βαγγέλης
Βρανόπουλος Α. Επαμ.
Γεώργας Κώστας
Γιανναράς Χρήστος
Δάλκος Χρίστος
Δανίκας Μιχαήλ
Δημόπουλος Δημήτρης
Ιωάννου Χρήστος
Κ. Αλή
Κακουριώτης Σπύρος
Καραγεωργίου Τασούλα
Καραμπελιάς Γιώργος
Κόρπας Παναγιώτης
Κυριακίδης Γιάννης
Κωφόπουλος Γιώργος
Λαζαρίδης Διαμαντής
Λαζάρου Αχιλλέας
Λάζος Χρήστος
Λιάρος Διονύσιος
Λιολιούσης Κώστας
Λουκέρης Κώστας
Μαστραπάς Σάββας
Μπινακάκης Θεόδωρος
π. Γεώργιος Μεταλληνός
Ευδίας Βασιίλη
Πάνου Δημήτρης
Παπαγιαννόπουλος Γιώργος
Παπαθανάκης Σταύρος
Παπασταματέλος Σταμάτης
Πιρπιής Γιάννης
Πολυχρονίδης Νικόλαος
Ραπτόπουλος Θεόδωρος
Ραπτόπουλος Σωτήρης
Ρηγοπούλου Πέπη

Ροδάκης Περικλής
Σαρρής Νεοκλής
Στοφορόπουλος Θέμος
Σχίζας Γιάννης
Τσουκάτου Στέλλα
Φίλης Δημήτρης
Χατζηαντωνίου Κώστας
Χολέβας Κώστας

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος
Ζιάκας Θεόδωρος
τηλ. 943403
Τζιούμπας Θανάσης
Φιλανιώτης Τάσος

ΚΑΤΕΡΙΝΗ

Παπαγεωργίου Γιάννης

ΛΕΜΕΣΟΣ

Μακρίδης Ανδρέας
Μακρίδης Κώστας
Παστελλάς Ανδρέας

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Γεωργιάδης Θεόφιλος
Καλλένος Λάμπρος
Καραλιώτας Γιάννης
Κυθραιώτης Γιώργος
Κύρρης Κώστας
Λαζάρου Πέτρος
Μαύρος Λάζαρος
Παναγιώτου Αλέκος
Παύλου Σάββας
Πίγγουρας Λάκης
Προδρόμου Πρόδρομος
Σογκιούρογλου Σίμης
Τζίβας Γιώργος
Χατζηχριστοδούλου Πέτρος

ΧΑΝΙΑ

Μαχαιρίδης Χρήστος

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Ταίρκας Χρήστος (Μελβούρνη)

ΓΕΩΡΓΙΑ

Καρυπίδης Γιάννης (Τιφλίδα)
Πολιτίδης Χαράλαμπος (Σοχούμι)
Χιονίδης Ηρακλής (Βατούμι)

ΡΩΣΙΑ

Κεσαϊδης Θεοχάρης (Μόσχα)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Επιτέλους, μετά από μία μακρόχρονη περίοδο εθνικής άφασίας, ή Ελλάδα δίνει μία εθνική μάχη. Έστω κι αν ξυπνήσαμε πολύ όψιμα, αφού επί 45 χρόνια ανεχθήκαμε άδιαμαρτύρητα την κατασκευή ενός τεχνητού έθνους, μέ κλοπιμαίο όνομα και κίβδηλη ιστορία· έστω κι αν ή υπόθεση ξεκίνησε περισσότερο ως παραπροϊόν μικροπολιτικών ανταγωνισμών και χωρίς καμμία ιδεολογική και πρακτική προετοιμασία και σχέδιο· έστω κι αν οι περισσότεροι —κι ανάμεσά τους κι ό ίδιος ό πρωθυπουργός— ξεκινήσαμε ανυποψίαστοι και δέν πολυπιστεύαμε στό νόημα ενός τέτοιου αγώνα· έστω κι αν ό αγώνας αυτός περισσότερο ένσωματώνεται στους πολιτικούς ανταγωνισμούς παρά τούς ένσωματώνει· έστω κι αν έχουν γίνει και γίνονται μεγάλα σφάλματα· έστω κι αν οι πιθανότητες νίκης είναι μικρές (ή έκβαση της αίτησης του Γκλιγκόρωφ στον ΟΗΕ είναι άγνωστη τή στιγμή πού γράφονται αυτές οι γραμμές, πάντως οι ένδείξεις είναι δυσοίωνες)· το γεγονός παραμένει, ότι για πρώτη φορά μετά από τόσα χρόνια, όλος ό έλληνισμός, έλλαδικός, κυπριακός και παροικιακός, πολιτικοί, πνευματικοί άνθρωποι κι όλος ό λαός, συντονιζόμαστε σε μία εθνική μάχη, αντιστεκόμαστε επίμονα —καθένας μέ τά δικά του όπλα και τή δική του όπτική— κι αρχίζουμε νά ξαναβρίσκουμε τήν εθνική μας αυτοσυνειδησία.

Επιτέλους, ή Ελλάδα αντιστέκεται, ή Ελλάδα επιμένει. Κι όχι για υλικά όφέλη, ισχύ ή οικονομικά συμφέροντα, αλλά μόνο για ένα όνομα, για τήν υπεράσπιση δηλαδή τής ιστορίας. Πρόκειται για φαινόμενο πρωτοποριακό, στους χαλεπούς καιρούς του κυνικού δυναμοκεντρισμού και του χυδαίου οικονομικού φετιχισμού πού έχει κατακλύσει τήν παγκόσμια σκηνή. Γι' αυτό ή στάση μας ξενίζει και όλοι άπορούν γιατί, άραγε, κάνουμε τόση φασαρία για τό τίποτα, πού άραγε τό πάμε. Έ λοιπόν, δέν τό πάμε πουθενά. *Τό όνομά μας είναι ή ψυχή μας*, άναφώνησε ό ποιητής μας και συμφωνήσαμε οι υπόλοιποι. Και βλέπουμε έκπληκτοι τούς πολιτικούς μας —ναί, αυτούς πού θεωρούμε, και μέ τό δίκιο μας, λίγους, άνίκανους, άπαίδευτους κι άνέραστους— νά υποχρεώνονται νά διδάσκουν άρχές, ήθος και μέτρο στους μεγάλους όμολόγους τους.

Άντιστέκεται και επιμένει ή Ελλάδα για ένα φιλότιμο, εις πείσμα των κάθε λογής ανιστόρητων «πραγματιστών». Εις πείσμα των δυτικόπληκτων «έκσυγχρονιστών» πού —σε κακόχη συγχορδία μέ τά θλιβερά ύπολείμματα μιας άλλοτε άριστερας— φρίττουν για τόν άναχρονισμό μας, νά δίνουμε προτεραιότητα σε ξεπερασμένες ιδέες περί εθνικής υπερηφάνειας έναντι των σύγχρονων προβληματισμών, περί ταχυτήτων, πακέτων και τιμής τής βενζίνης. Εις πείσμα των ρεαλιστών, πού καλούν νά υποχωρήσουμε στό όνομα και νά δώσουμε έμφαση σε παραμέτρους πίο άπτες, πού νά τίς καταλαβαίνουν κι οι ξένοι, δηλαδή στην άπειλή πού αντιπροσωπεύει τό κράτος των Σκοπίων για τήν εθνική μας άκεραίο-

τητα (αν είναι δυνατόν αυτή νά κινδυνεύει από ένα έκκολαπτόμενο κράτος, φτωχό, αδύναμο και καθημαγμένο, πού τό μόνο πού μπορεί νά μας ζητήσει —και πρέπει νά του δώσουμε— είναι βοήθεια και ύποστήριξη). Εις πείσμα και των σουρρεαλιστών εκείνων πού προτείνουν νά ανακρούσουμε πρύμνα έγκαίρως, ώστε όταν ήττηθούμε νά... μή μας σκοτίσει πολύ (διότι, ως γνωστόν, λαός λουφαγμένος, ποτέ νικημένος). Εις πείσμα τέλος των γνωστών εθνικοφρόνων και κάποιων νεόκοπων (σοβαρών μέχρι πρότινος) πολέμαρχων πού προτείνουν εισβολές, διαμελισμούς και άλλα τέτοια νταηλίκια, πού είναι άπόλυτα ξένα και έχθρικά προς τήν ιστορική κληρονομιά και τήν ιδιοσυγκρασία του έθνους μας.

Υπάρχουν βέβαια κάποιες πολύ σοβαρές και βάσιμες ένστάσεις στό ζήτημα τής μάχης για τή Μακεδονία: ότι αυτή δέν έντάσσεται σε μία ευρύτερη βαλκανική στρατηγική· ότι υποβαθμίζεται ό κίνδυνος από τήν τουρκική έπιβουλή· ότι παραμερίζεται ή προτεραιότητα του κεντρικού εθνικού μας θέματος, του κυπριακού· και ότι έγκαταλείπονται στή νέα τους όδύσεια οι Έλληνες τής διαλυμένης Σοβιετικής Ένωσης και τής Βόρειας Ηπείρου. Πρόκειται για τή σωστή τοποθέτηση του συνολικού ζητήματος τής εθνικής μας έπιβίωσης και των εθνικών προτεραιοτήτων, πού δείχνει τό μακρύ δρόμο πού έχουμε νά διανύσουμε, ώστε από τό σημερινό πρώτο σκίρτημα νά φτάσουμε σε μία πραγματική εθνική άναγέννηση.

Τό πρόβλημα τής άπουσίας εθνικής στρατηγικής είναι βαθύ και μακροχρόνιο. Η άφύπνιση πού συντελείται περί τό μακεδονικό, τό ανασύρει από τά βάθη του συλλογικού μας άσυνείδητου, άναδεικνύει τή σπουδαιότητά του και τό βάζει στην ήμερήσια διάταξη ενός εθνικού διαλόγου. Στην κριτική αξιολόγηση τής πείρας τής κινητοποίησης για τή Μακεδονία μπορούμε νά ψηλαφίσουμε κάποιες συνιστώσες μιας υπό συγκρότηση εθνικής στρατηγικής.

Λέγεται ότι ή έπιμονή μας στό μακεδονικό μας στερεί τή δυνατότητα άσκησης ευρύτερης βαλκανικής πολιτικής, γιατί μας εμπλέκει στή βαλκανική κρίση, στην όποία θά μπορούσαμε νά παίξουμε ρόλο «έπιδιαιτητικό». Η άποψη αυτή άγνοεί ότι στα Βαλκάνια είμαστε και θά παραμείνουμε εμπλεγμένοι, είτε τό θέλουμε είτε όχι. Και ότι δέν μπορούμε νά έπιβιώσουμε, αν δέν όριοθετήσουμε μέ σαφήνεια τίς σχέσεις μας μέ τούς γείτονές μας. Από αυτή τήν άποψη, ή σταθερή άρνηση τής ίταμής αυθαιρεσίας των Σκοπιανών λειτουργεί παραδειγματικά για όλους τούς βαλκάνιους γείτονες και βάζει φρένο σε φανερές ή μύχιες όρέξεις. Από τήν άλλη, ή έμμονή στό όνομα μόνο, δηλαδή στό ζήτημα άρχης, και ή ξεκάθαρη θέση ότι, πέραν τής όνομασίας, τίποτα δέν μας χωρίζει από τό έκκολαπτόμενο κράτος των Σκοπίων και είμαστε έτοιμοι νά τό στηρίξουμε, νά βοηθήσουμε, νά συνεργασθούμε και νά συμβιώσουμε ειρηνικά, είναι συνεπής

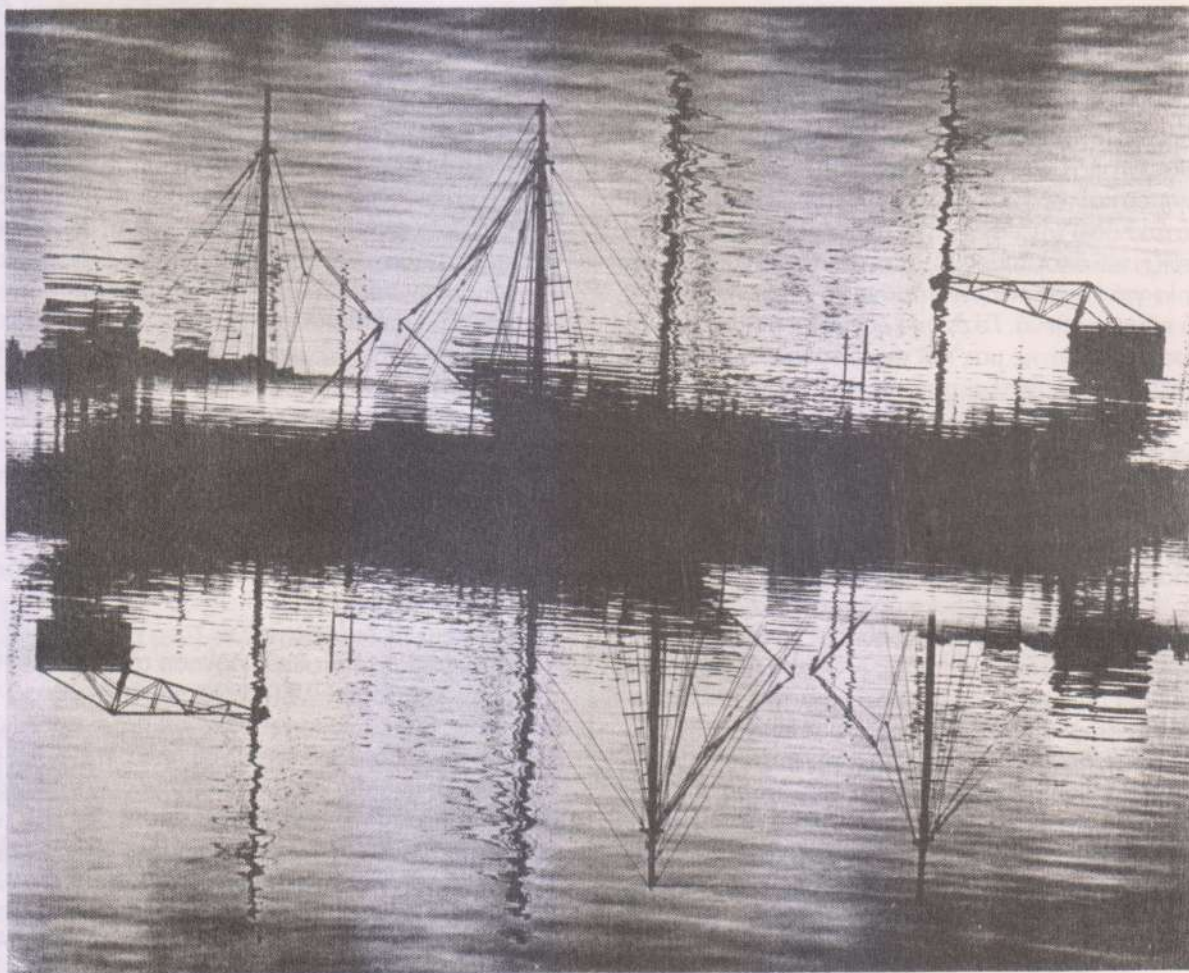
πρός ένα υπόδειγμα σχέσεων ισοτιμίας, ισονομίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αμοιβαίου σεβασμού που πρέπει να πρωτανεύσει στα Βαλκάνια.

Στήν ίδια σωστή κατεύθυνση βρίσκεται η σταθερή θέση της Ελλάδας έναντιόν κάθε στρατιωτικής επέμβασης στη γιουγκοσλαβική κρίση, ή σταθερή της άρνηση για οποιασδήποτε μορφής συμμετοχή σε τυχόν τέτοια επέμβαση και ή επίκληση προς τους γείτονες να τήν μιμηθούν. Η θέση αυτή, αντιδιαστελλόμενη με τήν επίμονη προτροπή της Τουρκίας για επέμβαση και τήν βιαστική προθυμία για παντοιότροπη εμπλοκή της, αποκαλύπτει με ενάργεια τή βαθύτερη ουσία της έλληνοτουρκικής αντίθεσης, ως αντίστασης ενός βαλκανικού έθνους απέναντι στον κοινό έχθρο όλων των βαλκανικών λαών, τον Τούρκο επιθετιστή και επίδοξο επιδρομέα.

Όμως η θέση αυτή μένει κουστή, αν δέν συνοδεύεται από μία σταθερή και ανυποχώρητη αντιμετώπιση των τουρκικών προκλήσεων στην Κύπρο, στη Θράκη και στο Αιγαίο. Πώς θα πείσουμε τους βαλκάνιους γείτονές μας να προχωρήσουν σε μία βαλκανική συνεργασία που θα αποκλείει τήν Τουρκία και θα τήν τοποθετεί απέναντι, στη θέση του έχθρου που δέν θα περάσει, όταν έμεις τά διπλώνουμε κάθε τόσο και υποχωρούμε και δεχόμαστε χαστούκια και σαλιαρίζουμε σαν να μή συνέβαινε τίποτα; Ένα βαλκανικό μέτωπο ενάντια στην Τουρκία είναι έφικτό, παρά τά λεγόμενα περί ισλαμικού τόξου που υπερβάλλουν τό πραγματικό βεληνεκές της τουρκικής έ-

πιρροής. Είναι έφικτό, υπό τήν απαραίτητη προϋπόθεση ότι ή Ελλάδα θα αποδείξει έμπρακτα τήν αποφασιστικότητα της να αντιμετωπίσει ανυποχώρητα τόν τουρκικό επιθετισμό και θα καταξιωθεί ως αξιόπιστος σύμμαχος των υπόλοιπων Βαλκάνιων που δέχονται ασφυκτικά τήν τουρκική πίεση (ιδίως των Βουλγάρων).

Η Κύπρος είναι ή λυδία λίθος της έλληνοτουρκικής αντίθεσης. Έκει κρίνεται ή άντοχή, ή δύναμη αντίστασης του έλληνισμού στην τουρκική βουλιμία. Έκει ο Τούρκος είναι εισβολέας εδώ και 18 χρόνια σ' ένα έλληνικό νησί, κατέχει παράνομα τό 36% του εδάφους του, προσφυγοποίησε τόν έλληνικό πληθυσμό, έποίκισε τίς έλληνικές πόλεις και χωριά, καταπατάει κάθε έννοια διεθνούς νομιμότητας. Πώς νοείται διάλογος κατακτητών και κατακτημένων, τί είδους όμοσπονδία μπορεί να οικοδομηθεί μεταξύ των μέν και των δέ; Η έγκατάλειψη των αδιέξοδων συνομιλιών για όμοσπονδία, που τό μόνο που πετυχαίνουν είναι να αναγνωρίζουν δικαιώματα χρησικτησίας στον ώμό καταπατητή, και ή ριζική έπανατοποθέτηση του κυπριακού ως ζητήματος παράνομης εισβολής και κατοχής ως ζητήματος αυτοδιάθεσης είναι πιά μονόδρομος. Στόν έλληνισμό της Κύπρου υπάρχει μία αύξουσα κινητικότητα στην κατεύθυνση αυτή, που κορυφώθηκε με άφορμή τίς προεδρικές εκλογές. Τό πνεύμα ήττοπάθειας και συμβιβασμού τείνει να δώσει τή θέση του σ' ένα νέο κίνημα αντίστασης και άρνησης των τετελεσμένων. Όμως αυτό τό κίνημα δέν θα μπορέσει

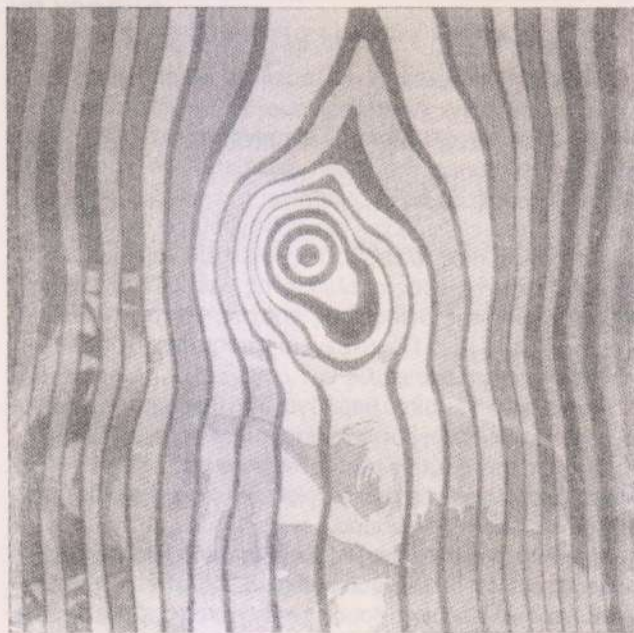

νά αναπτυχθεί, αν δέν βρεῖ στήριγμα σέ ἕνα ὁμόλογο κίνημα στήν ἐθνική μητρόπολη. Ἄν οἱ μεγαλειώδεις λαϊκές κινητοποιήσεις ἀνάγκασαν τήν πολιτική μας ἡγεσία νά κινηθεῖ γιά τό μακεδονικό καί κατάφεραν νά διεκδικούμε μιά ὑπόθεση πού φάνταζε ἀρχικά ὀλότελα χαμένη, γιάτί δέν μπορεῖ τό ἴδιο κατά μείζονα λόγο νά γίνει μέ τό κυπριακό; Ἡ μάχη γιά τή Μακεδονία δέν ἀντιδιαστέλλεται μέ τή μάχη γιά τήν Κύπρο· ἀποτελοῦν δύο πτυχές ἑνός ἐνιαίου ἀγώνα, πού ἀποσκοπεῖ στήν ἀνάκτηση τῆς πληγωμένης ὑπερηφάνειας τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Γιά τήν ἀντιμέτωπιση τῶν Τούρκων καί τῆς στρατηγικῆς τους τοῦ «ἰσλαμικοῦ τόξου» ὀρισμένοι προτείνουν τή συγκρότηση ἑνός «ὀρθόδοξου ἄξονα». Ἀναζητοῦν θρησκευτικές ρίζες στά ἐθνικά προβλήματα πού μαστίζουν σήμερα τά Βαλκάνια. Αὐτή ἡ ἀναγωγή τῶν ἐθνικῶν ἀντιθέσεων σέ θρησκευτικές εἶναι ὀλέθρια γιά τήν Ἑλλάδα ἀλλά καί γιά τό σύνολο τῶν Βαλκανίων. Στό μουσουλμανικό θρήσκευμα πληθυσμῶν τῆς Βαλκανικῆς πατάει ἀκριβῶς ἡ Τουρκία γιά νά ἐπεκταθεῖ στήν περιοχή. Οἱ πληθυσμοί αὐτοί δέν ἀνήκουν στήν Τουρκία καί δέν πρέπει νά σπρωχτοῦν στήν «προστασία» τῆς ἀπό μιά ἐνορχηστρωμένη πίεση κάποιας «ὀρθόδοξης συμμαχίας». Στά Βαλκάνια δέν ἀντιμάχονται σήμερα ἡ ὀρθοδοξία μέ τό ἰσλάμ καί τόν καθολικισμό· στά Βαλκάνια ὑπάρχουν λαοί πού (μέ ἐξαίρεση ἐμᾶς) μόλις βγήκαν ἀπό ἕνα ἐφιαλτικό μεσαίωνα καί προσπαθοῦν, σπασμωδικά καί ἀβέβαια, νά ἀναπροσδιορισθοῦν, νά ὀριοθετηθοῦν καί νά ἐπιβιώσουν. Στά Βαλκάνια ἔχουμε μιά αἱματηρή ἀνάφλεξη πού ἐμεῖς ἔχουμε κάθε λόγο νά θέλουμε νά σβήσει καί κάποιοι ἄλλοι ἔχουν κάθε συμφέρον νά ὑποδαυλίσουν. Στά Βαλκάνια ἔχουμε τούς γηγενεῖς πού πρέπει νά βροῦν τόν τρόπο νά ζήσουν ὄλοι (ὀρθόδοξοι, μουσουλμάνοι καί καθολικοί, ἐθνικά κράτη καί μειονότητες) μέ εἰρήνη, ἰσότητα, ἀμοιβαιότητα καί ἀλληλεγγύη· καί ἔχουμε καί τούς ἐπίδοξους ἐπιδρομεῖς, μέ πρῶτο καί ἀμεσότερο τήν Τουρκία. Ἡ ἄρνησή μας νά συμμετάσχουμε στήν παγκόσμια ἀντισερβική ὑστερία εἶναι σωστή, ὄχι ὡς πράξη ἀλληλεγγύης πρὸς ὁμοδόξους, ἀλλά ὡς στάση ἰσοδικίας, νηφαλιότητας καί μέτρου. Οἱ Σέρβοι ἔχουν τά δίκια τους — τό ἴδιο καί οἱ Βόσνιοι (κι οἱ Κροάτες καί οἱ Σλοβένοι). Οἱ Σέρβοι ἀδικοπραγοῦν — τό ἴδιο καί οἱ ἄλλοι. Δέν πρέπει νά περιπέσουμε σέ κάποια σερβολαγνεία πού δέν ἔχει κανένα ἔρεισμα καί καμμία προοπτική.

Μ' αὐτό τό πρῖσμα, τό ζήτημα τοῦ Κοσσυφοπεδίου μπορεῖ νά τεθεῖ στήν πραγματική του διάσταση, ὡς ζήτημα δικαιώματος αὐτοπροσδιορισμοῦ. Στό Κοσσυφοπέδιο ὑπάρχει μιά συμπαγῆς πλειοψηφία μέ σαφῆ ἀλβανική ἐθνική συνείδηση, πού ζητάει καί δικαιούται αὐτονομία. Ὅπως τή δικαιούται καί ἡ ἀλβανική περιοχή τῶν Σκοπίων. Ὅπως ἐπίσης, τή ζητάει καί τή δικαιούται ὁ ἑλληνισμός τῆς Βόρειας Ἠπείρου. Πρόκειται γιά ζητήματα ἀρχῶν, ξεκάθαρα, πού καμμία σκοπιμότητα δέν μπορεῖ νά συγκαλύψει. Ἀρχῶν, πού μποροῦν νά ὀριοθετήσουν τό πλαίσιο τῶν σχέσεών μας μέ τήν Ἀλβανία.

Ἡ προωθούμενη λύση τῆς καντονοποίησης τῆς Βοσνίας - Ἑρζεγοβίνης ἴσως ἀνοίξει τό δρόμο γιά μιά νέα Ἑνωση Ἀνεξάρτητων Κρατῶν τῆς πρώην Γιουγκοσλαβίας, πού θά περιλαμβάνει συμπαγεῖς περιοχές καί καν-

τόνια, διασφαλίζοντας τά ἐθνικά δικαιώματα ὄλων τῶν ἐθνῶν καί ἐθνοτήτων πού ἀπαρτίζουν ἐδῶ καί ἑκατονταετίες τόν πληθυσμό τῆς περιοχῆς. Πρὸς αὐτή τήν κατεύθυνση ἡ Ἑλλάδα μπορεῖ νά παίξει ἕνα σημαντικό ἐπιδημιολογικό ρόλο σέ συνεργασία μέ τίς ἄλλες βαλκανικές χῶρες, ἀξιοποιώντας σωστά τήν ιδιαίτερη σχέση πού ἔχει ἀναπτυχθεῖ μέ τή Σερβία, ἀφοῦ ὀριοθετησε αὐτή τή σχέση στή σωστή της διάσταση καί ἀποκαταστήσει ἀντίστοιχη σχέση μέ τίς ἄλλες ἐθνικές ομάδες πού ἐμπλέκονται στή Γιουγκοσλαβική κρίση.

Τίθεται βέβαια τό ἐρώτημα πού θά βρεῖ ὁ ἑλληνισμός τίς δυνάμεις γιά νά ὑψωθεῖ στό ὕψος τῶν περιστάσεων καί νά ἀναγεννηθεῖ. Ἡ οἰκοδόμηση μιᾶς ἐθνικῆς στρατηγικῆς, τόσο πολυσχιδοῦς ὅσο ἀπαιτοῦν οἱ καιροί, προϋποθέτει συλλογικό ὄραμα, ιδέες, ἠθικές δυνάμεις. Πού θά τά βρεῖ αὐτά ὁ ἑλληνισμός (ιδιαίτερα ὁ ἀθηναϊκός καί κατ' ἐπέκταση ὁ ἑλλαδικός) πού, τά τελευταῖα ἰδίως χρόνια, ἔδειχνε διατεθειμένος νά ἐκχωρήσει ὅ,τιδήποτε ἀπαρτίζει τήν ἐθνική του ἰδιαιτερότητα, στό βωμό ἑνός κοντόθωρου καί ἐπιφανειακοῦ «ἐξευρωπαϊσμοῦ»;

Τό ἐρώτημα εἶναι καίριο καί δύσκολη ἡ ἀπάντηση. Μπορεῖ μονάχα νά παρατηρήσει κανεὶς ὅτι ἡ ἐθνική συνείδηση δέν εἶναι αὐτοφυῆς, ἀλλά σφυρηλατεῖται μέσα σέ ἐθνικές κινητοποιήσεις καί ἀγῶνες. Ἡ ἀφύπνιση πού τό μακεδονικό γέννησε εἶναι ἀπό αὐτή τήν ἀποψη ἐλπιδοφόρα. Ἄν πυκνώσουν καί συντονιστοῦν οἱ πρωτοβουλίες ἀνθρώπων καί φορέων, αὐτές πού ἔκαναν τήν παλαική κινητοποίηση γιά τή Μακεδονία νά φουντώσει καί νά πάρει τέτοιες διαστάσεις, τότε μπορούμε σέ πολλά νά ἐλπίζουμε.

15/1/93

Νίκος Μανίκας

Κύπρον οὐ μ' ἐθέσπισεν

Συνήθως οι άνθρωποι «κολλάμε» σε μια εποχή στην οποία ως νέοι κυρίως εκφραστήκαμε. Άλλοι μένουν στην Εθνική Αντίσταση, άλλοι στο Πολυτεχνείο ενώ η ζωή κυλάει και άλλες πλευρές της έχουν τώρα την προτεραιότητα. Πολύ περισσότερο αυτό συμβαίνει σ' εκείνους τους ανθρώπους που εξέφρασαν μια προηγούμενη εποχή, που συνόψισαν καιρικές πλευρές της. Μένουν μαγεμένοι στο παρελθόν και τις νέες εξελίξεις τις βλέπουν σαν απλές καρικατούρες της δικής τους εποχής. Μετά την Εθνική Αντίσταση ή μετά το Πολυτεχνείο και την αποτυχία τους τι μπορείς να περιμένεις...

Έκανα αυτό το μακρύ πρόλογο γιατί θέλω να εξάρω όσο είναι δυνατό, να εκφράσω το θαυμασμό μου για δύο προσωπικότητες του τόπου που και σήμερα πρωτοπορούν στη νέα δύσκολη περίοδο που διέρχεται όχι μόνο πια ο τόπος αλλά ο σύνολος Ελληνισμός.

Πρόκειται για το Διονύση Σαββόπουλο και το Γιώργο Νταλάρα. Και οι δύο με το ταλέντο τους και τον *ερασιτεχνισμό* τους (τον έρωτα προς την τέχνη τους και τη σκληρή δουλειά) είναι διαρκώς παρόντες στα δρώμενα του νεότερου βίου μας. Ο Διονύσης Σαββόπουλος για σχεδόν τρεις δεκαετίες τραγουδούσε την περιπέτειά μας (και τη δική του), να διαλέγουμε με ποιούς να πάμε και ποιούς ν' αφή-

σουμε. Ο Γιώργος Νταλάρας τραγουδούσε το «πάγωσε η τσιμινιέρα» και τάκουγε ο κόσμος όλος...

Σήμερα άλλες είναι οι ανάγκες του έθνους μας. Κίνδυνοι εθνικοί, ανάγκη εθνικού αυτοπροσδιορισμού χωρίς να πάμε σε φουνταμενταλισμούς, χωρίς να χάσουμε το πρώτο μας προτέρημα ότι δηλαδή το Ελληνικό έθνος είναι πάντα ανοιχτό στην όσμωσή του με τα οικουμενικά ιδανικά και απ' αυτή την άποψη ο προβληματισμός μας είναι της εποχής ετούτης. Και στη νέα περίοδο ο Διονύσης Σαββόπουλος και ο Γιώργος Νταλάρας, ο καθείς κατά το ταπεραμέντο του, πρωτοπορούν. Ο Γιώργος Νταλάρας στα γήπεδα και τα στάδια της Κύπρου, της Ελλάδας αλλά και του Λονδίνου και του Παρισιού έκανε το Κυπριακό να «πουλάει», αφιφώντας επαγγελματικούς υπολογισμούς και συμβουλές ρεαλιστών. Ο Διονύσης Σαββόπουλος έχει το ήθος να τραγουδάει για την πολύπαθη Βόρειο Ήπειρο και για το Χρυσόστομο της Λευκωσίας. Και οι δύο τους δημιουργούν πρωτοπορώντας στη διαμόρφωση του κλίματος εθνικής αφύπνισης των όπου γης Ελλήνων.

Είναι τυχαίο ότι πηγή της έμπνευσής τους είναι η Κύπρος και ο καημός της απελευθέρωσής της;

Δ.Κ.

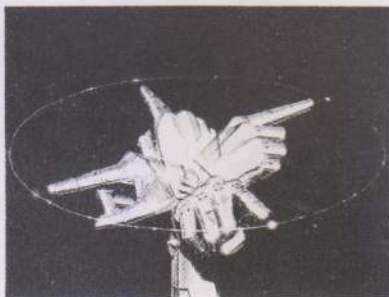
Η «Παραευξείνια Συνεργασία» Οι τουρκικές φοβίες και ο ελληνικός αλυτρωτισμός

Ως γνωστό η Ελλάδα είναι μέλος του «*Οργανισμού Συνεργασίας των Παραευξεινίων Χωρών*».

Η ελληνική παρουσία στον Οργανισμό έχει προκαλέσει αντιδράσεις σε μερίδα του τουρκικού τύπου, η οποία κατηγορήσε την τουρκική κυβέρνηση ότι απεδέχθη την Ελλάδα **χωρίς** να εξασφαλίσει ανταλλάγματα!

Αντέδρασαν επίσης έντονα και Τούρκοι βουλευτές, οι οποίοι υποστήριξαν ότι «*η συμμετοχή της Ελλάδος αναβιώνει τις μνήμες του ποντιακού ελλητισμού, της Κωνσταντινούπολης και της ενεργού ελληνικής παρουσίας στον Εύξεινο Πόντο*».

Να λοιπόν που οι Τούρκοι φοβούνται αυτό που η επίσημη Ελλάδα δεν έχει ακόμα συνειδητοποιήσει. Ότι δηλαδή Ελληνισμός εξακολουθεί να είναι παρόν στη Μαύρη Θάλασσα με τις μνήμες των εκατοντάδων χιλιά-

δων **Ποντίων** προσφύγων της Ελλάδας, το μισό εκατομμύριο Έλληνες της πρώην ΕΣΣΔ και τους εξισλαμισμένους και κρυπτοχριστιανούς της Τουρκίας.

Οι Τούρκοι βουλευτές ξέρουν πολύ καλά ότι, όταν η **ιστορική μνήμη** συνδυάζεται με υπαρκτό πληθυσμό, τότε η απειλή κατά του τουρκικού κράτους είναι πολύ μεγάλη.

Πότε, αλήθεια, ο μητροπολιτικός ελλητισμός θα κατανοήσει τις δυνατότητες που του ανοίγονται στις **ιστορικές περιοχές** των Ελλήνων;

Β.Α.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

● Φίλοι συνδρομητές της «**έλλοπίας**» ανανεώστε εγκαίρως τη συνδρομή σας· ή «**έλλοπία**» βασίζεται σέ σας. Πληροφορούμε επίσης τούς αναγνώστες μας ότι μπορούμε νά τούς στείλουμε επί αντικαταβολή παλαιότερα τεύχη της «**έλλοπίας**».

● Τά γραφεία του περιοδικού είναι άνοιχτά κάθε Δευτέρα - Τετάρτη - Παρασκευή 11 π.μ. - 1 μ.μ. καί κάθε Τρίτη 6-8 μ.μ. Τηλέφωνο **3241.039**

Οι Νεοκύπριοι, οι Πόντιοι και το Φόρειν Όφισ!

Η εμφάνιση του φαινομένου των Νεοκυπρίων και της νεοκυπριακής ιδεολογίας είναι γνωστή, όπως γνωστά είναι τα εξωελληνικά κέντρα που την προωθούν.

Η νεοκυπριακή ιδεολογία υποστηρίζει ότι οι Έλληνες της Κύπρου δεν ανήκουν στο ελληνικό έθνος, αλλά συγκροτούν μαζί με τους Τουρκοκύπριους ένα άλλο έθνος, το Κυπριακό. Για την υποστήριξη αυτής της άποψης ανασύρουν επιχειρήματα από τις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας και το παρελθόν των Φοινίκων. Υποστηρίζουν ότι η ελληνική συνείδηση επιβλήθηκε στο χριστιανικό μέρος του «κυπριακού έθνους» από τον μεγάλο-ιδεατισμό και τα κρατικά συμφέροντα της Αθήνας.

Είναι γνωστό σε όλους ότι η προσπάθεια αυτή είναι εκπορευόμενη από τις μυστικές υπηρεσίες της Βρετανίας που χρησιμοποιούν ως προκάλυμμα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Εξ άλλου στην Μεγάλη Βρετανία οι επιστήμονες και οι διπλωμάτες, όχι μόνο συνεργάζονται, αλλά αποτελούν τα δύο συστατικά του ίδιου χώρου.

Το νέο με τις βρετανικές μεθοδεύσεις είναι ότι κάτι αντίστοιχο επιχειρείται και στους Πόντιους. Μόνο που εδώ τα προβλήματα είναι δυσκολότερα. Η ισχυρή εθνική συνείδηση των Ποντίων καθιστά απαγορευτική την εξάπλωση μιας «νεοποντιακής» ιδεολογίας στον πληθυσμό.

Στην περίπτωση των Ποντίων η μεθόδευση έχει αρχίσει από τα πάνω με την χρήση ξη Ποντίων. Ο κύριος στόχος, ομολογημένος πριν ακόμη ξεκινήσει η έρευνα, είναι να αποδειχθεί ότι οι Έλληνες από τον Πόντο αποτελούν «έθνικ γκρουπ» μέσα στην Ελλάδα.

Δεν ήταν δύσκολο να βρεθούν οι Έλληνες που θα επωμίζονται το βάρος της «τεκμηρίωσης». Δυστυχώς υπάρχουν ιστοριοδίφες και κοινωνικοί ανθρωπολόγοι, που με αντάλλαγμα την αναγνώριση από το βρετανικό πανεπιστημιακό κατεστημένο και ίσως και κάποια έδρα, θα έδιναν γη και ύδωρ. Όπως και έγινε! Με ιδεολογικό μπακαγκρά-

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ύπό 24 Φεβρουαρίου έως 31 Μαρτίου θά διεξαχθεί από την «έλλοπια» σεμιναριακός κύκλος για τό κυπριακό. Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε νά επικοινωνήσετε μαζί μας στό τηλέφωνο 3241.039, Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή 11 π.μ. - 1 μ.μ. και Τρίτη 6-8 μ.μ.

ουντ τον φιλοσθωμανισμό, τον φιλοτουρκισμό και τον ιδίότυπο διεθνισμό του Φόρειν Όφισ.

Στο εγχείρημα αυτό που επιχειρείται εδώ και δύο περίπου χρόνια βοήθησε και η παροιμιώδης ελληνική αφέλεια. Με χρηματοδότηση του ελληνικού υπουργείου εξωτερικών, με τη συνδρομή των ελληνικών ομοσπονδιών της πρώην ΕΣΣΔ, με την κυνική εκμετάλλευση των Ποντίων «μαζεύτηκε» το προκατειλημμένο υλικό για την «τεκμηρίωση» αυτής της άποψης.

Σήμερα βρισκόμαστε στο τελικό στάδιο. Στη δημόσια διατύπωση της πολιτικής θέσης ότι οι Έλληνες από τον Πόντο αποτελούν «έθνικ γκρουπ» στην Ελλάδα.

Δυστυχώς αυτό που μας ετοιμάζουν τα αγγλικά εργαστήρια δεν μπορούμε ούτε να το υποψιαστούμε. Και εμείς πορευόμαστε με μια φοβερή μακαριότητα. Η θεωρία αυτή χρησιμοποιήθηκε τελευταία για την προετοιμασία «στελεχών για παλιννοστούντες» σε σεμινάρια ανώνυμης εταιρείας που σκοπό έχει την ανάπτυξη της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Είναι γνωστό ότι τους κύκλους αυτούς ενοχλεί σφόδρα η ενεργοποίηση της ποντιακής κοινωνίας στην κατεύθυνση της υπεράσπισης των συμφερότων του ελληνικού έθνους... Εμείς πάντως όταν χρειαστεί θα επανέλθουμε.

B.A.

Οι δημοσιογράφοι

Μέχρι τώρα είχαμε τους πολιτικούς. Τρομάξαμε να τους πείσουμε να κινηθούν και να κάνουν κάτι με τα Σκόπια, να κάνουν στοιχειωδώς έστω εθνική πολιτική. Και για να μην την εγκαταλείψουν προσπαθούμε όσο μπορούμε να τους ενθαρρύνουμε ή να τους απειλήσουμε ανάλογα.

Τώρα μας προέκυψαν μερικοί δη-

μοσιογράφοι. Το σύνδρομό τους είναι ο φόβος της ήττας και διέξοδος οι συγκεκριμένες προτάσεις συμβιβασμού για να την αποφύγουμε... Μιμούνται βέβαια σ' αυτό τους το ρόλο τον αρχιτέκτονα κάθε απλοϊκής, δήθεν συγκεκριμένης πρότασης, τον Λεωνίδα Κύρκο, είκοσι χρόνια τώρα.

Έχουν βαλθεί αυτοί για λογαριασμό των Σκοπίων να προτείνουν το είδος του συμβιβασμού που ο Γκλικόρφ θα μπορούσε να κάνει δεκτό.

Λες και χρειάζεται εκείνους να του κάνουν υποδείξεις. Λες και εξέλιπαν «τα σκοτεινά δωμάτια» των πολιτικών για να γίνουν οι συμβιβασμοί.

A.K.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Η
ΜΙΘΟΓΡΕΩΣΗ
ΤΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Γαλλοακτική, Έκδοση 14/Θεορία 14

'Ες γῆν ἑναλίαν...

Οι προεδρικές εκλογές του Φλεβάρη

Στις 14 του Φλεβάρη θα γνωρίζουμε ποιος θα είναι ο πρόεδρος της Κύπρου για τα επόμενα πέντε χρόνια. Την προεδρία διεκδικούν τρεις υποψήφιοι: Ο σημερινός πρόεδρος που υποστηρίζεται από το ΑΚΕΛ και το ΑΔΗΣΟΚ, ο κ. Κληρίδης που υποστηρίζεται από το ΔΗ.ΣΥ. και ο κ. Πασχαλίδης που υποστηρίζεται από το «Μέτωπο» αγωνιστικών δυνάμεων για την σωτηρία της Κύπρου που αποτελείται από τα κόμματα ΔΗΚΟ, ΕΔΕΚ και άλλες μικρότερες δυνάμεις.

Βάσει των αποτελεσμάτων των τελευταίων βουλευτικών εκλογών της 19ης Μαΐου 1991, και οι τρεις υποψήφιοι διεκδικούν με ίσες περίπου πιθανότητες την εκλογή. Μπροστά ασφαλώς με 3-4 μονάδες διαφορά είναι ο κ. Κληρίδης, το ζήτημα όμως είναι ποιοί θα περάσουν στο δεύτερο γύρο.

Στην πραγματικότητα συγκρούονται δύο γραμμές: Αυτή των Βασιλείου-Κληρίδη και αυτή του Μετώπου. Σίγουρα ο κόσμος θα ψηφίσει περισσότερο ίσως από κάθε άλλη φορά, βάσει των εθνικών προτάσεων και προσανατολισμών του κάθε υποψηφίου. Είναι πλέον γνωστό, ότι υπάρχει μια πλειοψηφία του ποσοστού του 60% η οποία μεγαλώνει με την πάροδο του χρόνου, που διαφωνεί με τη δέσμη ιδεών Γκάλι και την τροπή που πήρε το Κυπριακό.

Το ζήτημα λοιπόν είναι εάν μπορέσει το μέτωπο που είναι η μόνη πλευρά που διαφωνεί πλήρως μ' αυτές τις ιδέες, να εκφράσει αυτή την πλειοψηφία.

Για το Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το παραλίγο αγγλόφωνο, δικαιοτικό και διεθνικού χαρακτήρα Πανεπιστήμιο Κύπρου, άρχισε να λειτουργεί το φθινόπωρο του 1992.

Δυστυχώς, το ανώτατο αυτό πνευματικό ίδρυμα χάραξε από το ξεκίνημά του, μια πολιτική και μια φιλοσοφία αρνητική.

Για τον καθόλου καλά ενημερωμένο από τα Μ.Μ.Ε. Ελλάδα, αναγνώστη, αναφέρω σύντομα τα συμβάντα κατά την έναρξη των εγκαινίων του Πανεπιστημίου:

Ο Αρχιεπίσκοπος αρνήθηκε να παραστεί στην τελετή των εγκαινίων γιατί δεν του επιτράπη να τελέσει αγιασμό. Περιφρονήθηκε η πολιτική και η ακαδημαϊκή παρουσία της Ελλάδας. Δεν είχε επιτραπεί να διαβαστεί ούτε το μήνυμα του Υπουργού Παιδείας της Ελλάδας. Προσκήληθηκε να παραστεί στην τελετή των εγκαινίων, ο πρωθυπουργός των κατεχομένων εδαφών, γεγονός που ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών. Όσο δε για Ελληνισμό και Ελλάδα ούτε λέξη.

Το αποτέλεσμα ήταν ο διασυρμός και ο εθνικός εξευτελισμός του Πανεπιστημίου με την έναρξη της λειτουργίας του.

Όμως αυτά τα αντεθνικά και αντίθετα με την ορθόδοξη παράδοση συμβάντα δηλώνουν εθνική κάμψη και μοιοδοσία.

Τα συμβάντα τούτα ήταν σκόπιμα. Ο στόχος είναι ο πλήρης και ολοκληρωτικός διαχωρισμός του Πανεπιστημίου από κάθε τι το Ελληνικό και Ορθόδοξο. Και αυτό στο βωμό της «επαναπροσέγγισης» των Ελληνοκυπρίων με τους Τουρκοκύ-

του Γιώργου Ζερβίδη

πριους και της νεοκυπριακής συνειδησης.

Τα συμβάντα χαρακτηρίστηκαν από την προέδρο της Διοικούσας Επιτροπής και το ΑΚΕΛ ως «λάθη» και «παραλείψεις». Ας βγάλει ο κάθε λογικός και καλοπροαίρετος άνθρωπος τα συμπεράσματά του.

Η πρόεδρος της Διοικούσας προσπαθώντας να απαντήσει στο σάλο που ξεσηκώθηκε επικαλέστηκε την αρχή της «ακαδημαϊκής ελευθερίας».

Στην εφημερίδα «Ο ΑΓΩΝ» (Κυριακή 13 Δεκεμβρίου 1992, σελίδα 18) ο συντάκτης του άρθρου «Το Πανεπιστήμιο και ο ρόλος του» ο κ. Ευστάθιος Χριστοδουλίδης δίνει την πρόταση απάντηση στο σαθρό επιχείρημα της κ. Προέδρου:

«Η ακαδημαϊκή ελευθερία την οποία τόσο επιπόλαια και σκόπιμα επικαλέσθηκε η Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου, δεν έρχεται ποτέ σε αντίθεση με τα ηθικά και πολιτιστικά και εθνικά σπρίγματα της κοινωνίας. Απεναντίας η ακαδημαϊκή ελευθερία πρέπει να είναι ο προστάτης των αξιών και των ιδανικών του λαού.»

Είχαμε πει πως το πανεπιστήμιο δεν είναι κάτι έξω από το χώρο της παιδείας. Είναι παιδεία και δεν μπορεί ποτέ να ξεφύγει από τους σκοπούς της, προπαντός από αυτό που ονομάζουμε Ελληνική Παιδεία. Και αν μαζί με την γνώση δεν έχει και αποστολή τη συντήρηση και την ενδυνάμωση της εθνικής μας ταυτότητας τότε ποιο άλλο χρέος ή άλλο σκοπό θα έχει;

Εκπαιδευτικό ίδρυμα χωρίς σχέση και δεσμούς με την παράδοση και την ιστορία του τόπου μας, με τις αγωνίες του λαού μας, θα αποβεί τελικά ένα ερμαφρόδιτο ίδρυμα χωρίς πνοή, που θα μας απομακρύνει σιγά-σιγά αλλά σταθερά από τις ρίζες μας.»

Δυστυχώς, τα συμβάντα δεν καταδίκασαν ξεκάθαρα στην Ελλάδα κόμματα, φορείς και παράγοντες.

Ευτυχώς, δύο σημαντικές προσωπικότητες σπηλίτευσαν, καυτηρίασαν και ουσιαστικά καταδίκασαν τα ποταπά γεγονότα. Ο αντιπρόεδρος του Πανεπιστημίου Αθηνών μιλώντας σε συγκέντρωση του ΚΥΚΕΜ Κύπρου, στην Λευκωσία, είπε:

«Το Πανεπιστήμιο της Κύπρου, στοχεύει να είναι πλήρως και απολύτως αποσυνδεδεμένο από την Ελληνική Παιδεία και οι σχέσεις του με τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ελλάδας, θα είναι οι ίδιες όπως για παράδειγμα με το πανεπιστήμιο του Μπουρούντι, του Πακιστάν, της Μαλαισίας και της Ακτής του Ελεφαντόδοντος. Αυτή δυστυχώς είναι η τραγική πραγματικότητα που φαίνεται να την επέβαλαν στο κράτος. "Ένα κράτος που παρουσιάζεται ως άνωθεν", όπως ορθά έχει παρατηρηθεί, από το "νεοκυπριακό κίνημα" ή τη "νεοκυπριακή συνειδηση".»

Και ο πρέσβης της Ελλάδος κ. Αποστολίδης: *«Η επαναπροσέγγιση δεν μπορεί να περνά μέσα από την απώλεια ή την απαμβλωση της εθνικής ταυτότητας των δύο κοινοτήτων και ειδικά της πολυπληθέστερης.»*

Φυσικά το Κυπριακό Κοινοβούλιο κάλεσε την πρόεδρο να δώσει εξηγήσεις για τα τερατώδη αυτά φαινόμενα.

Έχει τεράστια ευθύνη η πρόεδρος για τα όσα έγιναν. Την πρωταρχική όμως ευθύνη έχει ο πρόεδρος Βασιλείου και η Κυβέρνηση του. Έχουμε όμως τεράστιες ευθύνες και εκείνες οι πολιτικές δυνάμεις, ατομικές ή συλλογικές, μικρές ή μεγάλες, που αφήσαμε το καρεκλοκένταυρο νεοκυπριακό τερατάκι να μεγαλώσει και να καταχτήσει τους πιο νευραλγικούς τομείς του κράτους και της κοινωνίας.

Καιρός να του κηρύξουμε ανειρηνευτο και ανελέητο πόλεμο μέχρι να αποβληθεί από το σώμα του Κυπριακού Ελληνισμού.

Αποχωρεί η Ουνφικυπ από την Κύπρο;

Η Ειρηνευτική Δύναμη του αποσπάσματος της Δανίας ήδη αποχώρησε. Ο Καναδάς αποφάσισε να αποσύρει την Δύναμη του τον Ιούνιο. Εάν ο Καναδάς τελικά αποσυρθεί, Αυστρία και Βρετανία ανακοίνωσαν ότι θα επανεξετάσουν την παραμονή τους, καθότι θα είναι αδύνατο να ανταποκριθούν στα καθήκοντα και υποχρεώσεις τους.

Οι Τούρκοι απειλούν ότι σ' αυτή την περίπτωση θα καταλάβουν την νεκρή ζώνη που καλύπτει το 3% του συνόλου του εδάφους. Ήδη σημειώθηκαν σοβαρά κρούσματα διείσδυσης των Τούρκων στρατιωτών στη νεκρή ζώνη και λεηλασίες ελληνοκυπριακών περιουσιών.

Η Κυπριακή κυβέρνηση βολιδοσκοπεί άλλες χώρες γι' αναπλήρωση των αποσπασμάτων. Ακόμη πρότεινε την αύξηση της εισφοράς της στα 15 εκατομμύρια δολάρια τον χρόνο για την συντήρηση της Δύναμης!

Προφανώς δεν είναι τυχαίος ο χρόνος, που οι Δυτικοευρωπαϊκές δυνάμεις που συμμετέχουν στην Ειρηνευτική Δύναμη Κύπρου, διαλέγουν για να αποχωρήσουν. Ασκούν έτσι ακόμη ασφυκτικότερη πίεση στην Ελληνοκυπριακή πλευρά για περισσότερες υποχωρήσεις.

Με αυτά τα δεδομένα, η κάθοδος ελληνικού στρατού στην Κύπρο, για την ενίσχυση της άμυνάς της, ξαναπαίει στην ημερήσια διάταξη.

Ο Αμφιλόχιος Ράντοβιτς στην Κύπρο

Με πρόσκληση του Παγκύπριου συνδέσμου θεολόγων ο Σέρβος μητροπολίτης Μαυροβουνίου, Αμφιλόχιος Ράντοβιτς, επισκέφτηκε την Κύπρο στα τέλη Δεκεμβρίου του 1992. Στον καθεδρικό ναό Αγίου Ιωάννη στην Λευκωσία τέλεσε την θεία Λειτουργία σε άμογη Ελληνική.

Επανελάβε για ακόμη μια φορά την άποψη του ότι η Δυτική Ευρώπη και η Αμερική σε συμμαχία με το Ισλάμ επιχειρούν να εξοντώσουν τον ορθόδοξο Σερβικό λαό.

Τα κύρια σημεία των δηλώσεών του όπως προκύπτουν μέσα από τις συνεντεύξεις που έδωσε έχουν ως εξής:

1. Το Γιουγκοσλαβικό πρόβλημα είναι σχεδόν άλυτο. Ένας από τους πιο σοβαρούς παράγοντες για το σημερινό αδιέξοδο είναι η στάση των Ευρωπαίων (κύρια των Γερμανών) και των Αμερικανών, οι οποίοι προμελέτησαν και υπέθαλψαν την σημερινή κρίση. Η απερίσκεπτη και βεβιασμένη στάση της Ε.Ο.Κ. να αναγνωρίσει την Βοσνία-Ερζεγοβίνη αποδείχτηκε λανθασμένη, όπως και η ίδια αναγνώριση, μόνο που δεν έκανε απολύτως τίποτα για να επανορθώσει.

2. Τα σύνορα της Σλοβενίας και Κροατίας δεν είναι ιστορικά.

3. Τα Σκόπια δεν μπορούν να επιβιώσουν ως ανεξάρτητο κράτος. Η λύση αυτή θα αποτελούσε πηγή συγκρούσεων και πολέμου μέσα στα Βαλκάνια.

4. Το πρόβλημα των Σκοπίων θα μπορούσε να λυθεί μεταξύ των τεσσάρων χωρών, Ελλάδα - Σερβία - Αλβανία - Βουλγαρία.

5. Η ορθοδοξία για να αντισταθεί πρέπει να δημιουργήσει το δικό της τόξο έναντι του ισλαμικού τόξου.

6. Γιατί όχι συνομοσπονδία Ελλάδας - Σερβίας; Το Μεσαίωνα υπήρξε κάτι παρόμοιο με την εσωτερική ενότητα των ορθόδοξων στα Βαλκάνια που ξαπλώνονταν μέχρι την Μέση Ανατολή.

7. Ο Μιλόσεβιτς είναι αναγκαίο κακό. Ο Πάνιτς είναι εγκάθετος και ξενοκινούμενος.

8. Οι Σέρβοι δεν είναι επιτιθέμενοι είναι αμυνόμενοι. Είναι επιτακτική ανάγκη οι Σέρβοι της Βοσνίας να υπερασπίζονται ένοπλα τα ιερά και τα όσια τους.

Εκατό Βορειοηπειρωτόπουλα στην Κύπρο

Στις 18-2-92 εκατό Βορειοηπειρωτόπουλα από 8 μέχρι 13 χρόνων βρέθηκαν στην αγκαλιά του Κυπριακού Ελληνισμού. Τα παιδιά πήγαν στην Κύπρο με ενέργειες του Παγκύπριου συνδέσμου αλληλεγγύης προς την Βόρειο Ήπειρο, επικεφαλής του οποίου βρίσκεται ο δρ. Πέτρος Ζεμενίδης. Τα παιδιά φιλοξενήθηκαν από εκατό Κυπριακές οικογένειες φτωχών και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων. Οι συνοδοί των παιδιών ήταν ο Βασίλης Μπάγκας καθηγητής και διευθυντής του εκφραστικού οργάνου της Ομόνοιας και ο Νίκος Κατσαλίδας καθηγητής και ποιητής.

Πολιτικοί, πολιτιστικοί, εκκλησιαστικοί και άλλοι φορείς καθώς επίσης και άτομα διοργάνωσαν πολλές και διάφορες εκδηλώσεις για τα παιδιά της Βορείου Ηπείρου.

Σημαντικό υπήρξε το γεγονός της ομαδικής βάπτισης δεκαεπτά παιδιών στις 27-12-92. Η βάπτιση έγινε στην Λάρνακα από τον Μητροπολίτη Κιτίου κ. Χρυσόστομο, στην ιστορική (1102 χρόνια ιστορία) βυζαντινή και βασιλική εκκλησία του Αγίου Λαζάρου· ως σημειωθεί πως για την συγκεκριμένη εκκλησία δεν υπάρχει παρόμοιο προηγούμενο. Το μυστήριο έγινε μέσα σε ατμόσφαιρα εθνικής και θρησκευτικής μυσταγωγίας. Την βάπτιση παρακολούθησε πλήθος κόσμου που δημιουργήσε αδιαχώρητο καθώς και οι αρχές της πόλης και άλλοι επίσημοι. Στα πρόσωπα των Κυπρίων νονών διεκρίνετο εθνική συγκίνηση και περηφάνεια. Ακολούθησαν άλλες ομαδικές και ατομικές βαπτίσεις στις ελεύθερες πόλεις και τους προσφυγικούς συνοικισμούς. Πάρα πολλοί Κύπριοι εκδήλωσαν επιθυμία να βαπτίσουν και να φιλοξενήσουν στο μέλλον παιδιά τόσο από την Β. Ήπειρο όσο και από τον Πόντο.

Όπως ανακοινώθηκε από τον κ. Ζεμενιδή η κάθοδος των παιδιών στην Κύπρο θα συνεχισθεί. Όπως έχουμε αντιληφθεί καταρτίστηκε ολόκληρο πρόγραμμα συμπαράστασης και σύσφιξης δεσμών Κύπρου - Β. Ηπείρου που περιλαμβάνει: Αδελφοποίηση εκκλησιών, σχολείων, δήμων, κοινοτήτων, πόλεων. Βοήθεια προς την Ορθόδοξη εκκλησία, υλική και ανθρώπινου δυναμικού. Υλική βοήθεια για την βελτίωση των συνθηκών στα σχολεία. Ίδρυση και οργάνωση συσσιτίων. Ίδρυση ιδιωτικών φροντιστηρίων. Αγορά και αποστολή τρακτέρ για την καλλιέργεια των κτημάτων. Ίδρυση μικρών βιοτεχνιών. Εργοδότηση στην Κύπρο εργατικού δυναμικού. Ενθάρρυνση οικονομικών επενδύσεων στην Αλβανία. Προώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών. Ίδρυση πολιτιστικών, κοινωνικών και αθλητικών κέντρων.

Με αφορμή την φιλοξενία των παιδιών από τις Κυπριακές οικογένειες, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της Κύπρου ασχολήθηκαν με το Β. Ηπειρωτικό ζήτημα. Δεν έλειψαν και οι συγκρίσεις με το Κυπριακό πρόβλημα.

Οι Κύπριοι συνεχώς αποδεικνύουν ότι εξακολουθούν να έχουν αισθήματα εθνικής αλληλεγγύης, αγάπης και ανθρωπιάς.

Τέτοιες ενέργειες, έχουν τεράστια εθνική σημασία. Γιατί έτσι προωθείται και σφμρηλατείται η ψυχική και εθνική ενότητα των τμημάτων του έθνους μας.

Η Αγγλία στο Δικαστήριο της Ε.Ο.Κ. για τουρκοκυπριακές εξαγωγές

Επιτέλους!!! Με απόφαση Αγγλικού δικαστηρίου, μετά την αγωγή που καταχώρησαν δεκατέσσερις Κύπριοι εξαγωγείς, παραπέπονται οι Βρετανικές Αρχές (Τελωνειακές και συναρτημένες Υπηρεσίες) στο Ευρωπαϊκό δικαστήριο, σχετικά με την συνέχιση των εξαγωγών του κατοχικού καθεστώτος της Τουρκοκρατούμενης Β. Κύπρου, προς την Βρετανία και άλλες χώρες της κοινότητας. Η κατηγορία των Κυπρίων διατυπώθηκε ως εξής: Αποδοχή εκ μέρους των Βρετανικών αρχών παράνομων εγγράφων του ψευδοκράτους, που αφορούν εμπορεύματα τα οποία εξάγονται από τα κατεχόμενα και που θεωρούνται ως απότοκα κλοπιμαίων περιουσιών.

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου θα έχει τεράστια νομική και κυρίως πολιτική σημασία για την εξέλιξη του Κυπριακού προβλήματος.

Το γεγονός αυτό μας υπενθύμισε την αδυσώπητη για τα εθνικά μας δίκαια Κοινοτική πραγματικότητα. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ότι η Αγγλία αλλά και άλλες κοινοτικές χώρες, με σειρά ενεργειών τους στηρίζουν οικονομικά, νομικά,

διπλωματικά και πολιτικά το κατοχικό καθεστώς της Τουρκοκρατούμενης Β. Κύπρου, εδώ και πολλά χρόνια. Και ακόμη ότι η στήριξη αυτή με την πάροδο του χρόνου αναβαθμίζεται και επισημοποιείται.

Τι συμβαίνει λοιπόν; Σταμάτησε η Ε.Ο.Κ. να λειτουργεί ως προστατευτική ομπρέλα για τα εθνικά μας δίκαια;

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. αποδείχτηκε ως μια από τις σημαντικότερες πολιτικές πράξεις και επιλογές της μεταπολεμικής μας ιστορίας. Η συμμετοχή της στην Ε.Ο.Κ. εξακολουθεί και σήμερα να λειτουργεί προστατευτικά για την εθνική μας ανεξαρτησία, αλλά και σταθεροποιητικά για το πολιτικό μας σύστημα. Τα «χειρότερα» θεωρείται ότι αποφεύχθηκαν και αποφεύγονται εξ αιτίας αυτής της συμμετοχής.

Για τον ίδιο λόγο, επιβάλλεται να ενταχθεί και η Κύπρος στην Ε.Ο.Κ. Σίγουρα, η ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει ζωτική σημασία για την εθνική της ασφάλεια και επιβίωση. Γι' αυτό ανεξάρτητα από την πορεία επίλυσης του Κυπριακού, οι προσπάθειες για την προώθηση της ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, επιβάλλεται να εντατικοποιηθούν.

Ο Βασιλείου προσποιείται ότι ενεργεί προς αυτή την κατεύθυνση, όμως στην πραγματικότητα δεν θέλει την ένταξη. Σήμερα, με τις απαράδεκτες καθυστερήσεις, κλωσιεργίες, σκόπιμες ενέργειες αλλά και επιπολαιότητες η Κύπρος βρίσκεται στο τέλος της ουράς αναμονής των υποψηφίων μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Χάθηκαν πολύτιμος χρόνος και καλές ευκαιρίες. Το χειρότερο, με τα χωριστά δημοψηφίσματα που προνοεί η Έκθεση Γκάλι (3-4-92 — άρθρο 26) τα οποία αποδέχτηκε ο Βασιλείου και με δεδηλωμένη την άρνηση της Τουρκικής πλευράς να δεχτούν την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ο.Κ., η ένταξη τορπιλίζεται ή εξαρτάται απόλυτα από την Τουρκική πλευρά.

Αναμφισβήτητα τα πλεονεκτήματα από μια πιθανή ομαλή ένταξη είναι μεγάλα. Σε μια τέτοια περίπτωση η τουρκική αδιλλαξία, προκλητικότητα και συνεχιζόμενη κατοχή της Β. Κύπρου θα ήταν πασιφανώς αντίθετη με την κοινοτική νομοθεσία και πραγματικότητα. Οι κοινοτικές χώρες θα ήταν αναγκασμένες να έρθουν δυναμικά αντιμέτωπες με τον Τουρκικό επεκτατισμό.

Όμως η άκριτη παραδοχή του σκεπτικού ότι η συμμετοχή της χώρας μας [Ελλάδα-Κύπρου] λειτουργεί από μόνη της ως ανάχωμα απέναντι στον Τουρκικό κίνδυνο, κινδυνεύει να γίνει μπούμεραγκ. Αυτό που δυστυχώς σκόπιμα παραγνωρίζουν και παρασιωπούν οι φιλο-Εοικικές πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα και Κύπρο είναι ότι η Ε.Ο.Κ. δεν είναι κοινότητα αγγέλων ή γραφείο προστασίας απειλούμενων φτωχών συγγενών. Μάλιστα τον τελευταίο καιρό η στάση των Εοικικών εταίρων επί των εθνικών μας ζητημάτων είναι απροκάλυπτα και κυνικά ανθελληνική. Και ακριβώς γι' αυτό πρέπει να επανεξεταστεί η στάση της Ελλάδας απέναντι σ' αυτή. Με νηφαλιότητα και αποφασιστικότητα.

Μα ούτε και τούτο είναι το πρωταρχικό. Η έλλειψη εθνικού λόγου, προγράμματος, στρατηγικής, σθένους και οράματος είναι η μεγάλη μάστιγα, μέσα ή έξω από την Ε.Ο.Κ.

Εθελουφλώντας, περιμένουμε να μας υπερασπίσουν οι Δανοί, Ολλανδοί, Άγγλοι και Γερμανοί προτού πρώτοι να υπερασπίσουμε τους εαυτούς μας. Συν Αθηνά και χείρα κίνει. Εύγε λοιπόν στους 14 Κύπριους εξαγωγείς για την αγωγή που κατέθεσαν εναντίον των Βρετανικών αρχών. Είθε η πράξη τους να βρει άξιους μιμητές. Και ας ολιγωρούν τα κράτη και τα κόμματά μας.

Διάκριση Κυπρίων λογοτεχνών

Δύο Κύπριοι λογοτέχνες, ο κ. Ιάκωβος Κυθραιώτης και η κ. Ευριδίκη Περικλέους διακρίθηκαν στον 7ο Πανελλήνιο λογοτεχνικό διαγωνισμό που διοργάνωσε η Πανελλήνια ένωση λογοτεχνών. Σε σύνολο 67 διηγημάτων πήραν αντίστοιχα το 2ο και 3ο βραβείο με τα έργα «*Το καράβι της Κερύνειας*» ο πρώτος και «*Με το όραμα της λευτεριάς*» η δεύτερη.

Οι Κύπριοι λογοτέχνες επιβάλλεται για εθνικούς αλλά και προσωπικούς λόγους να συμμετέχουν όχι μόνο σ' όλους τους Πανελλήνιους λογοτεχνικούς διαγωνισμούς αλλά και κυρίως στην πνευματική ζωή του έθνους μας. Η ατομική τους συμμετοχή βοηθά πάνω απ' όλα τους ίδιους, γιατί το ευρύ πλαίσιο του Πανελληνίου τους αναγκάζει να γίνονται καλύτεροι. Αφετέρου η συμμετοχή τους στην πνευματική ζωή του έθνους διατηρεί αδιάρρηχτα ενωμένους τους ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς της Κύπρου με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Δραματική σχολή στην Κύπρο;

Ο ιδρυτής του θεάτρου Ένα και σκηνοθέτης Αντρέας Χριστοδουλίδης μαζί με μια αξιόλογη ομάδα ανθρώπων, που έχει τις ίδιες αναζητήσεις, φαίνεται ότι γράφουν λαμπρές σελίδες στην πολιτιστική ιστορία της σημερινής Κύπρου: Το θέατρο Ένα μελετά την δημιουργία Δραματικής Σχολής. Το εγχείρημα τούτο αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία όταν αποπειράται από ανθρώπους που θέλουν το θέατρο να μορφώνει, να ψυχαγωγεί και να αφυπνίζει συνειδήσεις.

Η Πόρτα

του Γιώργου Γεράκη*

Τι πόρτα κι αυτή! Ένα ολόκληρο τανκ πέρασε από πάνω της, μ' αυτή συνεχίζει να υπάρχει!

Ξέρετε, δεν την τσαλαπάτησαν μόνο οι ερπυστρίες, αλλά και ο φανατισμός του λοχαγού που σημάδευε και η εγκληματική αλαζονεία των δικτατόρων, το άνομο συμφέρον και η υποτέλεια. Την ισοπέδωσε η κρύα αδιαφορία όλων εκείνων που, ταμπουρωμένοι πίσω από το βόλεμά τους, αρνιόνταν να κοιτάζουν προς το μέρος της.

Παρ' όλα αυτά, η πόρτα δεν χάθηκε.

Μόνο που δεν βρίσκεται τώρα στο Πολυτεχνείο. Η πόρτα, σκουριασμένη από την τσίκνα που αφήνουν τα χιλιάδες σουβλάκια που ψήνονται γύρω της, κουρασμένη από το ασήκωτο βάρος των τυποποιημένων στεφανιών, παραχωμένη στην κενότητα των πανηγυρικών λόγων, των μεγαλοστομιών και των γλυκανάλατων γιορτών, τό 'σκασε. Βγήκε στη γύρα.

Τις προάλλες ροβόλησε τον κατήφορο, προς Κύπρο μεριά, εκεί στη γραμμή του χάραξε ο Αττίλας. Εκεί που οι νέοι καμιά φορά, όταν έχουν κέφια, σπάζουν τα συρματοπλέγματα.

Ένας ψαράς, λέει, την είδε στο Αιγαίο, στεκόταν όρθια δίπλα στο μνήμα της κυράς της Ρω.

Και κάποιοι που τους είπανε ευφάνταστους, την είδαν να τριγυρνά τελευταία στα καλντερίμια της Μακεδονίας.

Και μένα ένας παράξενος γέρος προχθές, στην Αριστοτέλους, μού 'λεγε μυστικά ότι η πόρτα κάθε φορά θα βρίσκεται μπροστά, σε μικρές και μεγάλες πλατείες, στα στενά και τις Εγνατίες, όπου ο λαός μας θα προχωρεί μέσα από τις συμπληγάδες των παθών του. Εκεί που θ' ακούγεται το τραγούδι της ελευθερίας. Εκεί όπου το εγώ θα μετατρέπεται σε εμείς, όπως έλεγε και ο παππούς Μακρυγιάννης. Εκεί όπου η Ελλάδα συνεχίζει ν' αντιστέκεται, συνεχίζει να επιμένει.

Και είναι ταγμένο, φαίνεται, ν' ανεβαίνουν πάνω στα κάγκελά της πρώτα οι νέοι — οι μαθητές, οι φοιτητές, οι εργαζόμενοι. Ίσως γιατί αυτοί είναι η ζωή που έρχεται, η καινούρια ελπίδα.

* Ο Γ.Γ. είναι Γεν. Γραμματέας Ε' ΕΛΜΕ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Το Συμπόσιο για την «Ελληνική γλώσσα σήμερα στην Κύπρο» εξέτασε τις διάφορες πτυχές της γλωσσομάθειας και της χρήσεως της ελληνικής γλώσσας στη σημερινή κυπριακή κοινωνία.

1. Πέραν των συγκεκριμένων γλωσσικών προβλημάτων στη διδασκαλία και στη χρήση της ελληνικής γλώσσας, διαπιστώθηκε η ύπαρξη ενός χρόνιου και βαθμιδόν οξυγόμενου γλωσσικού ζητήματος. Αυτό το γλωσσικό ζήτημα συνίσταται στη μερική ή συνολική υποκατάσταση της μητρικής ελληνικής γλώσσας από μια ξένη γλώσσα, την αγγλική, σε διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα. Επισημάνθηκε έντονα η πιεστική εισβολή της αγγλικής εις βάρος της ελληνικής μητρικής γλώσσας, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό, τόσο στο γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο. Αυτή η πρακτική που οδηγεί στη δημιουργία και την κοινωνική καταξίωση μιας μιγαδικής αγγλο-ελληνικής γλωσσικής εκδοχής καταδικάζεται έντονα από το Συμπόσιο και χαρακτηρίζεται ως κινδυνωδέστερη των όποιων εσωτερικών προβλημάτων επάρκειας και πιστότητας στη χρήση και τη διδασκαλία της ελληνικής.

Το Συμπόσιο κατέληξε επίσης στο συμπέρασμα ότι αυτό το φαινόμενο γλωσσικής επιμειξίας δεν έχει μόνο γλωσσολογικές, αλλά και πολιτικές, κοινωνικές και συνειδησιακές προεκτάσεις. Ως εκ τούτου καλεί την Πολιτεία, όλους τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες και τους Έλληνες Κύπριους στο σύνολό τους να συνειδητοποιήσουν ότι η γλώσσα είναι κάτι πολύ σημαντικότερο και ευρύτερο απ' ό,τι ένα απλό «εργαλείο» ή ένας «κώδικας» διεκπεραιώσεως επικοινωνιακών αναγκών. Προτείνει στην «Κίνηση Πολιτών για τα Εθνικά Θέματα» αλλά και σε άλλους παρόμοιους φορείς να προωθήσουν συγκεκριμένα μέτρα και ενέργειες για την ευρύτερη συνειδητοποίηση και για την αποθάρρυνση αυτής της καταστροφικής πρακτικής. Καλεί την Πολιτεία να αναλάβει τις ευθύνες της και να ανταποκριθεί πρακτικά όχι μόνο στη συνταγματική επιταγή που ορίζει την ελληνική και όχι την αγγλική ως γλώσσα του λαού, αλλά και στο ηθικό χρέος και την εθνική ευθύνη που συνεπάγεται η διαχείριση των τρεχουσών υποθέσεων του κυπριακού Ελληνισμού. Το Συμπόσιο καλεί την Πολιτεία να καταπολεμήσει δραστικά, σε όλα τα επίπεδα, το φαινόμενο εθνικής μειονεξίας που οδηγεί στην αχρείαστη χρήση μιας ξένης γλώσσας όχι για την επικοινωνία με ξένους, αλλά στον μεταξύ των Ελλήνων γραπτό και προφορικό λόγο.

2. Το Συμπόσιο εξέτασε διεξοδικά και την εκπαιδευτική πτυχή των γλωσσικών προβλημάτων. Χαιρετίζει κάθε προσπάθεια ενδυνάμωσης και βελτίωσης της παιδευτικής πρακτικής, ιδιαίτερα στην κατεύθυνση της υπερβάσεως

του τραυματικού ιδεολογικού διαχωρισμού μεταξύ μονομερούς υποστήριξης της δημοτικής από τη μια και της λογίας από την άλλη. Σε αυτή την κατεύθυνση το Συμπόσιο χαιρετίζει τη νέα εκπαιδευτική πολιτική που εισάγει μια διαχρονική αντίληψη της ελληνικής γλώσσας και θα φέρει τους μαθητές σε επαφή με παλαιότερες γλωσσικές μορφές, αλλά και με τα αντίστοιχα τμήματα της ελληνικής γραμματείας, από τα οποία είχαν πρόσφατα αποξενωθεί.

Το Συμπόσιο καλεί την Πολιτεία και τον εκπαιδευτικό κόσμο στο σύνολό του να εντείνει τις προσπάθειες εμβάθυνσεως και διαπλατύνσεως, αλλά και ποιοτικής αναβαθμίσεως της διδασκαλίας της ελληνικής. Με στόχο την ενδυνάμωση της γλωσσικής αγωγής, που θα συμβάλει τόσο στην πολιτιστική ανάπτυξη της κοινωνίας, όσο και στην αντιμετώπιση των θλιβερών φαινομένων γλωσσικής αλλοτρίωσης. Διότι η ελληνική γλώσσα πρέπει να γίνει ξανά αξία μέσα στην κοινωνία. Το ελληνικό σχολείο πρέπει να αναβαθμισθεί σε όλα τα επίπεδα και να γίνει η μήτρα των ανθρωπίνων, κοινωνικών και εθνικών αξιών, οι οποίες μεταφέρονται πρωτίστως μέσα από το λόγο, ένα λόγο οικείο, ελληνικό.

Στο Συμπόσιο εκφράστηκαν έντονες ανησυχίες για τον ρόλο του νεοσύστατου Πανεπιστημίου της Κύπρου σε γλωσσικά και ευρύτερα πολιτιστικά θέματα. Ως εκ τούτου καλεί τους πολίτες και όλους τους μαζικούς φορείς σε επαγρύπνηση, ούτως ώστε να διαφυλαχθεί η ελληνική γλωσσική ταυτότητα του Πανεπιστημίου, όπως αυτή ορίσθηκε από τους εκπροσώπους του λαού.

3. Οι εργασίες του Συμποσίου κατέδειξαν ότι ο ρόλος των μέσων μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ εις το εξής) είναι αποφασιστικός. Τα ΜΜΕ, έντυπα και ηλεκτρονικά, είναι από τα ισχυρότερα όργανα διαμόρφωσης της γλωσσικής συνείδησης και πρακτικής. Είναι συμπληρωματικά ως προς την τυπική εκπαίδευση, διότι αναλαμβάνουν την διαβίου γλωσσική αγωγή. Ως εκ τούτου, το Συμπόσιο καλεί τους διαχειριστές (διευθύνοντες και ιδιοκτήτες), αλλά και όλους τους παράγοντες του χώρου της μαζικής επικοινωνίας να επωμισθούν τις ευθύνες τους και να λάβουν διορθωτικά μέτρα για την κακοποίηση της γλώσσας που γίνεται συστηματικά και πληθωρικά από τα ΜΜΕ. Αν η γλώσσα είναι «ο καθρέφτης του νου», τα ΜΜΕ είναι καθρέφτης της γλωσσικής κατάστασης της κοινωνίας. Είναι όμως και αγωγός προβολής και καθιέρωσης κάποιων γλωσσικών προτύπων. Ως εκ τούτου πρέπει επειγόντως να ελεγχθεί η γλωσσική επάρκεια των ΜΜΕ και να αναβιβασθεί το επίπεδό της.

4. Στο Συμπόσιο εξετάσθηκε και η σχέση της κυπριακής διαλέκτου και τονίσθηκε ότι η σχέση της προς την πανελ-

λήνια κοινή είναι συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική. Το επί μέρους (διάλεκτος) δεν μπορεί να υποκαταστήσει το σύνολο (γλώσσα).

Η κυπριακή διάλεκτος καταδεικνύει, με τον καλύτερο τρόπο, τη γλωσσική συνέχεια, από τα ομηρικά χρόνια μέχρι σήμερα, ως βασικό στοιχείο της ελληνικής ταυτότητας της Κύπρου. Γι' αυτό απορρίπτονται και καταγγέλλονται ως ανιστόρητα, επιστημονικώς ανυπόστατα και πολιτικώς ύποπτα τα ιδεολογήματα περί μιας αποσχιστικής, στενά κυπριακής ταυτότητας που, μεταξύ άλλων, στηρίζεται δήθεν στη διαλεκτική ιδιαιτερότητα. Το Συμπόσιο διακηρύττει πως η κυπριακή διάλεκτος είναι στοιχείο ελληνικής ταυτότητας και δεν πρέπει ούτε να καταπολεμάται, αλλά ούτε και να προωθείται τεχνητά σε χρήσεις και χώρους που δεν της αρμόζουν και στους οποίους δεν μπορεί να ανταποκριθεί.

5. Στο Συμπόσιο κατεδείχθη η συστηματική διαβρωτική επίδραση της αγγλικής γλώσσας στον ευαίσθητο και εθνικά κείμενο χώρο της Αρχαιολογίας. Στον τομέα αυτό η επιβολή της αγγλικής γλώσσας της εξασφάλισε «κανονιστικές» δυνατότητες που συχνά οδηγούν σε αλλοιώσεις και παραχάραξη.

Στο Συνέδριο επισημάνθηκε ακόμη ότι η με διάφορους τρόπους προσπάθεια ματαίωσης και αποτροπής της διεθνούς κατοχύρωσης των κυπριακών τοπωνυμίων ως ελληνικών ονομάτων, σε ρωμανική γραφή, με πρόσχημα μια αμφίβολη κυπριώτικη γλωσσική παράδοση, πιθανώς να αποβεί μοιραία για τα εθνικά συμφέροντα και την πολιτιστική μας κληρονομιά.

6. Τέλος, το Συμπόσιο διακηρύσσει ότι η γλώσσα είναι πρωταρχική εθνική και ανθρώπινη αξία. Μαρτυρεί συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και μια στάση ζωής, ενώ είναι φορέας πολιτισμού. Η γλώσσα είναι στοιχείο συνείδησης

και διαμέσου αυτής αρθρώνονται και νοηματοδοτούνται οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, αλλά και η σχέση καθενός μας με τον κόσμο.

Ως εκ τούτου το Συμπόσιο δηλώνει σεβασμό σε όλες τις γλώσσες και συμπαράσταση σ' εκείνες τις εθνικές γλώσσες που συμπιέζονται και απειλούνται από τον επεκτατισμό κάποιων ποσοτικά ισχυρών γλωσσών. Το Συμπόσιο αναγνωρίζει τη χρησιμότητα κάποιων γλωσσών διεθνούς βεληνεκούς ως μέσων επικοινωνίας μεταξύ ετερογλώσσων. Κατ' επέκταση αναγνωρίζει την αναγκαιότητα εκμάθησης ξένων γλωσσών — πέραν μάλιστα της αγγλικής. Αυτή όμως η γλωσσομάθεια δεν μπορεί παρά να έπεται της γλωσσικής παιδείας στη μητρική γλώσσα.

Γι' αυτό γίνεται έκκληση προς κάθε κατεύθυνση για μια πανεθνική εκστρατεία για τη βελτίωση και ενδυνάμωση της γλωσσικής παιδείας, για την καταπολέμηση της γλωσσικής αλλοτρίωσης και αποτροπή του γλωσσικού μιγαδισμού που μαστίζει ιδιαίτερα την Κύπρο.

Η ελληνική γλώσσα, πέραν του ότι είναι συνειδησιακός αρμός για τους Έλληνες Κύπριους, μπορεί θαυμάσια να ανταποκριθεί σε όλες ανεξαιρέτως τις σύγχρονες ανάγκες τους. Οι περί του αντιθέτου ισχυρισμοί μαρτυρούν την ανεπάρκεια της γλωσσικής παιδείας πολλών σημερινών Κυπρίων.

Το Συμπόσιο καλεί όλους ανεξαιρέτως τους μαζικούς φορείς, πολιτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις και, ιδιαιτέρως, τους πνευματικούς φορείς και τα πολιτιστικά σωματεία, αλλά και τον καθένα Έλληνα Κύπριο χωριστά στη διοργάνωση μιας καθολικής εκστρατείας υπέρ της ελληνικής γλώσσας, ούτως ώστε να προωθηθεί η συνειδητοποίηση του ζητήματος μεταξύ του κοινού και να πιεσθεί η Πολιτεία να αναλάβει τις ιστορικές ευθύνες της.

πραξη

Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο

«ΠΡΑΞΗ»

Αρμενοπούλου 24 τηλ. 202-349
Ροτόντα, (στον πεζόδρομο)

— Λογοτεχνία, Θεωρία, Ιστορία, Οικολογία, Εθνικά θέματα,

Παιδαγωγικά

— Περιοδικά (και παλιά τεύχη)

Το Πανεπιστήμιο του Πουθενά

του Φίλιππου Κρητιώτη
Μ.Α. Πολιτικών Επιστημών
Ρωμανικής Φιλολογίας

«Αποτελεί μια επιλογή Πανεπιστημίου που με την Ελλάδα και τον πανεπιστημιακό της χώρο θα έχει τις ίδιες σχέσεις που έχει με οποιοδήποτε άλλο Πανεπιστήμιο, σε οποιαδήποτε άλλη χώρα του κόσμου. Είναι η επιλογή ενός Πανεπιστημίου (...) λίγο μετέωρου, σαν να βρίσκεται στο Πουθενά».

Λόγια του Αντιπρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Αιμίλιου Μεταξόπουλου¹ για το νεοσύστατο Πανεπιστήμιο της Κύπρου μετά τον πρωτοφανή εξευτελισμό που επεφύλαξε στον ίδιο και τους άλλους πανεπιστημιακούς, ακαδημαϊκούς και τον Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων της Ελλάδος στα εγκαίνια του Πανεπιστημίου η Προσωρινή Διοικούσα Επιτροπή μ' επικεφαλής την κ. Νέλλη Τσουγιούπουλου.

Λόγια εύστοχα, επί του προκειμένου, μα και συνάμα τραγικά, γιατί απηχούν μια θλιβερή διαπίστωση, που παρά το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση αφορά εν πρώτοις το Πανεπιστήμιο, εν τούτοις δίνει το στίγμα του ευρύτερου προσανατολισμού της σημερινής κυπριακής κοινωνίας όπως έχει διαμορφωθεί από καιρό και, κυρίως, τα τελευταία δεκαοκτώ χρόνια.

Πρόκειται για μια πραγματικότητα γενικής αμφισβήτησης της ιστορικής και εθνικής μνήμης που αντανακλάται σ' ένα τεραστίων διαστάσεων κοινωνικό πρόβλημα κρίσης ταυτότητας², όπως το εξέθρεψαν πολιτικές συγκυρίες και που έχει για δρώντα του μερίδα του κυπριακού κοινωνικού συνόλου — το στρατόπεδο των λεγόμενων «Νεοκυπρίων» ή «Κυπροσυνειδησιακών». Αυτό το «στρατόπεδο», αν και μειοψηφικό, επικαλούμενο συνήθως δημοκρατικές, τάχα, αρχές, επενεργεί δραστηκά λόγω της αναρρίχησης του

στην εξουσία και της δικτύωσής του σε κείριους τομείς του κρατικού μηχανισμού και κλονίζει σταθερές παραμέτρους της εθνικής, θρησκευτικής και κρατικής μας υπόστασης στον αγώνα του για την επικράτηση και τη δημιουργία της «Νέας Κύπρου» του μηδενός.

Οι συνιστώσες της επιλογής

Άμεσα συνυφασμένη με τις πολιτικές περιπέτειες του τόπου, η ιδέα της ίδρυσης κυπριακού Πανεπιστημίου χρονολογείται από το 1968, επανέρχεται δε στην επικαιρότητα μετά το 1974 και πιο «επιτακτικά», μολοντί διαφοροποιημένη, την δεκαετία του '80, για να καταλήξει στην απόφαση του Ιουνίου του 1989.

Στο διάστημα αυτό των δύο δεκαετιών και αφού μεσολάβησαν τα γνωστά τραγικά γεγονότα που άλλαξαν άρδην το πολιτικό σκηνικό της Κύπρου, στο εσωτερικό μέτωπο σημειώθηκε μια σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με το παρελθόν, που έμελλε να επηρεάσει αποφασιστικά την πορεία της κυπριακής πανεπιστημιακής ιδέας: από τη μια μεριά είναι πλέον γεγονός η κατίσχυση μιας σιωπηρής πορείας απομάκρυνσης από την Ελλάδα εν ονόματι εκείνης της εκ του πονηρού θεωρίας της κρατικής οντότητας και από την άλλη συντελείται η άρση της μέχρι τότε ισχύουσας προτροπής «Πορεύθητι εις Αθήνας» για τους Κυπρίους σπουδαστές όπως και των φόβων ή επιφυλάξεων για αποκοπή και αποξένωση της Κύπρου από το Εθνικό Κέντρο.

Η ιδεολογική κρίση που σοβεί από τότε και οι γενικοί προσανατολισμοί της κυπριακής κοινωνίας επηρέασαν

σε μέγιστο βαθμό και το πρότυπο προς υιοθέτηση για το νέο Ανώτατο Πνευματικό Ίδρυμα, που με βασικό άξονα το σκανδαλώδες και υβριστικό για κάθε Έλληνα Κύπριο «θέμα» της γλώσσας, εξελίχθηκε σε αντικείμενο οξείας αντιπαράθεσης μεταξύ της πλειοψηφίας του κυπριακού λαού και της «κυπροκεντρικής» μειοψηφίας.

Ευτυχώς, όμως, το νομοθετικό σώμα του κράτους —η Βουλή— που αποτελεί την κατ' εξοχήν αντιπροσώπευση της λαϊκής θέλησης, δεν επέτρεψε στην σκοπιμότητα να επιβληθεί, αλλά άφησε τη λογική να πρυτανεύσει με την ψήφιση του Νόμου 144 του 1989, σύμφωνα με τον οποίο καθοριζότο ως γλώσσα διδασκαλίας η ελληνική (και η τουρκική), όπως ακριβώς προνοείται από το Σύνταγμα.

Το «επίμαχο» θέμα της γλώσσας δεν τελειώνει, όμως, εδώ: η ιδεολο-

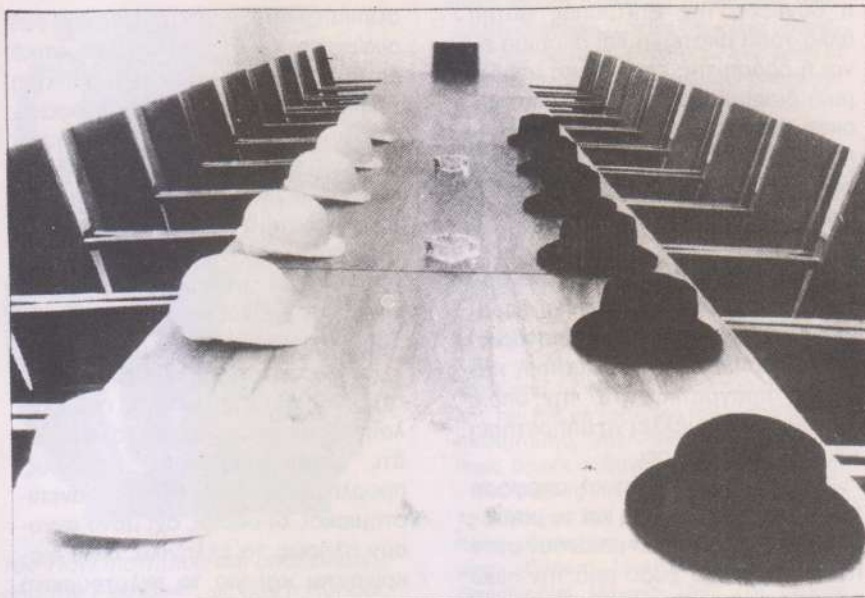

γική αμφισβήτηση συνεχίστηκε και συνεχίζεται ακόμη και τώρα κατά τρόπο προκλητικό και περιφρονητικό προς τον κυπριακό λαό και το θεσμικό όργανο της Βουλής, ακολουθώντας τη γνωστή κεκαλυμμένη μέθοδο, όπως συμβαίνει γενικά με την «νεοκυπριακή» τακτική. Φαινομενικά «ηττημένοι» οι «Νεοκύπριοι» στη Βουλή, αποσύρθηκαν και οχυρώθηκαν πίσω από το ανάχωμα «δικοινοτικό Πανεπιστήμιο», που συνειδητά και υστερόβουλα, σαν δεύτερη επιλογή, προώθησαν και κατόρθωσαν να επιβάλουν και το οποίο αποτελεί σήμερα την πέτρα του σκανδάλου.

Νεοκυπρισμός

Ο λεγόμενος «Νεοκυπρισμός» είναι το ιδεολογικό απόβρασμα της καταστροφικής πορείας του πολιτικού μας προβλήματος που κορυφώθηκε με την εισβολή της Τουρκίας το 1974 και τη γενική εθνική απογοήτευση και —από ορισμένους σκόπιμη— κατακραυγή κατά της Ελλάδος ως του υπαίτιου όλων των κακών, έχει δε σαν βασική αρχή του τον ανθελληνισμό —πολύ συχνά αρρωστημένο μισελληνισμό— συνδυασμένο μ' ένα διεθνισμό νεοαποικιακού χαρακτήρα που στηρίζεται στα σύγχρονα κυπριακά κοινωνικά δεδομένα.

Αυτός ο νέου τύπου «κυπριακός πατριωτισμός» έχει διαφορετικό σημείο εκκίνησης από αυτό που όλοι γνωρίζουμε: δεν αναγνωρίζει τον μονοδιάστατο ιστορικό χαρακτήρα της ελληνικότητας της Κύπρου, αλλά θεωρεί ότι η Κύπρος αποτελεί μια αυτόχθονη πολύμορφη οντότητα, αντικρύζει δηλαδή τα πράγματα έτσι ακριβώς όπως οι Τούρκοι, οι Άγγλοι και κάθε εχθρός της Κύπρου. Την Ελλάδα, τους Ελλαδίτες και οτιδήποτε έχει σχέση με την έννοια του Ελληνισμού γενικά, τα βλέπει σαν ξένα και πλαστά, ενώ θεωρεί τους Τουρκοκύπριους «αδελφούς». Η κάθε μορφής διαφοροποίηση (γλωσσική, πολιτιστική κτλ.) από την Ελλάδα και η χωρίς όρους νόθευση αλλά και πλήρης εξαφάνιση οτιδήποτε του ελληνικού, ενέχει θέση βασικώτατου αξιώματος και αποκλειστικού στόχου προς επίτευξη.

Με εργαλείο την αγγλική γλώσσα, σε συνδυασμό με την κυπριακή διάλεκτο και με την τακτική της «επαναπροσέγγισης» (μονόπλευρης), επιχειρεί, παρακάμπτοντας σκόπιμα ιστορικές κοινωνιογλωσσικές αλήθειες (ότι π.χ. οι Τουρκοκύπριοι μιλούσαν και οι πλείστοι μιλούν ακόμη ελληνικά) και σύγχρονες εκκρεμείς κατοχικές πραγματικότητες, να δημιουργήσει την κοινωνική και πολιτιστική υποδομή της «Νέας Κύπρου». Προς την κατεύθυνση αυτή έχει για θερμούς υποστηρικτές τους Άγγλους και τους Αμερικανούς, οι οποίοι, όπως είναι φυσικό, αγωνίζονται για την προώθηση των δικών τους πολύμορφων συμφερόντων και σκοτεινών στόχων σε βάρος της Κύπρου.

Η «ιδεολογία» των «Νεοκυπρίων» είναι μεν, αναμφιβόλως, ποσοτικά διάχυτη σ' ένα περιορισμένης εμβέλειας φάσμα της κυπριακής κοινωνίας, που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένη κομματική τοποθέτηση, έχει, όμως, κατ' άνω τρόπο ποιοτικά αναβαθμιστεί τα τελευταία τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης. Όπως γράφει το περιοδικό «Αντί»³ «για χρόνια πολλά, οι λεγόμενες "κυπροσυνειδησιακές" ή "νεοκυπριακές" μικρές μειοψηφίες βρίσκονταν σε εντελώς αμελητέο πολιτικό και κοινωνικό περιθώριο. Ωστόσο, σήμερα, απέκτησαν επιρροή εντελώς δυσανάλογη με την υπόστασή τους, διότι ενισχύονται, θά 'λεγε κανείς προκλη-

τικά, από την κυβέρνηση, έχοντας αναρριχηθεί στο άμεσο προεδρικό περιβάλλον και σε επίκαιρες θέσεις».

Η «νεοκυπριακή ιδέα», στη θεωρία και στην πράξη, ξεκινά από το Προεδρικό, διαπερνά το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου και ορισμένες εφημερίδες, υπουργεία, την Επιτροπή Δημόσιας Υπηρεσίας και τις Κυπριακές Αερογραμμές, για να καταλήξει στο μεγαλύτερο της, ίσως, κέντρο μετά τα Προεδρικά Ανάκτορα, που δεν είναι άλλο από το νεότευκτο Πανεπιστήμιο.

Όργανα

Στο Πανεπιστήμιο είμαστε μάρτυρες μιας καλά οργανωμένης συνωμοσίας κατά της εθνικής, θρησκευτικής και γλωσσικής μας υπόστασης, όπως εμφανίζεται στο πρόσωπο μιας υπόπτως επιλεγμένης Διοικούσας Επιτροπής, ενός πυρήνα του οποίου ηγετικά στελέχη φαίνεται να διακατέχονται, όπως η πορεία των πραγμάτων κατέδειξε, από το γενικό «νεοκυπριακό» αίσθημα, του οποίου βάση και δεσπόζουσα αρχή είναι η συμπλεγματική αγγλοφάνεια και που έχει το εμπειρικό προηγούμενό του στον λυσσώδη αγώνα που διεξήγαγε για την επιβολή της αγγλικής σαν επίσημης γλώσσας στο Ανώτατο Πνευματικό μας Ίδρυμα.

Όσο ύποπτη και επιλεκτική είναι

η σύνθεση της Επιτροπής αυτής, άλλο τόσο σκοτεινή και σκόπιμη είναι η δράση της στη γενική υποδομική διαρρύθμιση του πανεπιστημιακού κατεστημένου και ειδικά στην πρόσληψη του διδακτικού προσωπικού, που είχε για κύριο άξονά της ένα διεθνιστικό νεοαποικιακό αγγλικό γλωσσικό και παιδευτικό πρότυπο και οτιδήποτε στρέφεται γύρω απ' αυτό, περιφρονώντας και παραμερίζοντας προκλητικά την ιστορική και γλωσσική αλλά και κρατική κυπριακή πραγματικότητα, την οποία υποτίθεται ότι μέλλει να υπηρετήσει και να διαμορφώσει.

Έτσι, παρά τη σχετική απόφαση της Βουλής, η αγγλική και το μοντέλο που την περιλούει μπαίνουν στον πανεπιστημιακό χώρο από την πίσω πόρτα σαν αναπόδραστο κριτήριο και όρος απαράβατος για κάθε εισερχόμενο, η δε ιδεολογική αντίθεση προς το «νεοκυπριακό πνεύμα» είναι αιτία αποκλεισμού από το διδακτικό προσωπικό.

Ο όρος της αγγλικής τίθεται σε ισχύ από τους πάντες, από τον θυρωρό, τον διοικητικό λειτουργό και το άλλο απαραίτητο εργασιακό προσωπικό μέχρι και, κυρίως, τους υποψήφιους σπουδαστές κάτω από το κάλυμμα της «ξένης γλώσσας»⁴, αλλά και τους καθηγητές στις προ-

σωπικές τους συνεντεύξεις σαν βασικό κριτήριο ως να ήταν η αγγλική η γλώσσα διδασκαλίας που αποφασίστηκε από την Βουλή. Μ' αυτό τον τρόπο, εσκεμμένα, αφού δεν δίδεται καμιά σημασία στην ελληνική, προσλαμβάνονται άτομα που δεν γνωρίζουν καν ελληνικά, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, ή τα «ελληνικά» τους είναι όπως αυτά της κ. Τσουγιοπούλου⁵.

Ενδεικτικό της επικρατούσας νοοτροπίας και της τακτικής που ακολουθήθηκε αποτελεί και το γεγονός ότι, εκτός από τους Κυπρίους, προσλήφθηκαν και ξένοι πανεπιστημιακοί, οι οποίοι, όχι μόνο αγνοούν πλήρως τα ελληνικά, αλλά διακρίνονται και για τα φιλοτουρκικά τους αισθήματα, είναι, εν προκειμένω, θεωρητικοί ομοιόδεάτες δηλαδή των εγχωρίων «Νεοκυπρίων», όπως είναι ο κατά προσωπική σύσταση της κ. Τσουγιοπούλου, μέλος του εκλεκτορικού σώματος, γερμανός Φραντς Γκέοργκ Μάγιερ⁶ και ο Ούγγρος Τουρκολόγος Χαράι Γκιόργκι. Τελικό αποτέλεσμα και το σημαντικότερο στοιχείο αυτής της προσχεδιασμένης επιλεκτικής διαδικασίας είναι η πραγματοποίηση του κρυφού πόθου και του δόλιου στόχου των εγκεφάλων της: «*Οποιαδήποτε σι-*

*γή το Πανεπιστήμιο μπορεί να λειτουργήσει ως ένα αγγλόφωνο ίδρυμα. Αντίθετα δεν μπορεί να λειτουργήσει ως απόλυτα ελληνικό*⁷.

Ευθύνες

Οι ευθύνες για όλη αυτή την κατάσταση είναι πολιτικές, ανήκουν εξ ολοκλήρου στην κυβέρνηση και τον ίδιο τον Πρόεδρο Βασιλείου προσωπικά⁸ κι ας τηρούν σιγή ιχθύος για τα τεκταινόμενα — η σιωπή δεν προδίδει ενοχή; Κι αυτό, διότι η επιλογή των στελεχών της Διοικούσας Επιτροπής είναι δικό της έργο, αντανάκλαση των δικών της προσανατολισμών αποτελούν οι γενικοί προσανατολισμοί του Πανεπιστημίου, που έχουν για βάση τους τον «Νεοκυπρισμό», σύμφωνα με τα φραγκολεβαντίνικα «μέτρα επαναπροσέγγισης» του κ. Λέτσκι και τις ιδέες του κ. Λαμπ περι «κυπριακής ταυτότητας»⁹ και γενικά την πολιτική «λύση» που μας ετοιμάζουν.

Αποτύπωση όλων αυτών των «μέτρων» και «ιδεών» είναι το σχέδιο λύσης Γκάλι, στο οποίο βρίσκονται συσσωρευμένα τα στοιχεία που αποτελούν τον πυρήνα του «Νεοκυπρισμού», όπως τα είδαμε σε πανηγυρική προεμιέρα στα αποκαλυπτήρια του Πανεπιστημίου και τα οποία συνιστούν την εσωτερική δομή του: ο εθνικοθηρσκευτικός αποπροσανατολισμός (περιφρόνηση της Ελλάδος και της ελληνικής μας καταγωγής και συνειδητή αποκοπή της Εκκλησίας), η γλωσσική καθυπόταξη στην αγγλική (εισαγωγή της αγγλικής από το παράθυρο στη διδασκαλία, βιβλιογραφία κτλ.) και η κατάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας με την αποδοχή των τετελεσμένων της τουρκικής εισβολής (πρόσκληση στον ψευδοπρωθυπουργό των κατεχομένων και στους άλλους τουρκοκύπριους «αξιωματούχους»).

Ευθύνες έχει, επίσης, το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου που συνειδητά καλλιεργεί και προβάλλει το «νεοκυπριακό πνεύμα» (δημιουργία εκπομπών όπως π.χ. το «Χωρίς πλαίσια» στην Τηλεόραση, όπου εθνική καταγωγή και θρησκευτική πίστη ευρίσκοντο υπό συνεχή αμφισβήτηση, με αποκορύφωμα την φιλοξενία του επώνυμου «Νεοκύπριου»

Η δευτέρα τάξη του Δημοτικού Σχολείου του κατεχόμενου Γερόλακκου, δύο μήνες πριν από την εισβολή.

τον περασμένο Απρίλιο, αναβάθμιση της ραδιοτηλεοπτικής μονόπλευρης «επαναπροσέγγισης», κακοποίηση και υποτίμηση της ελληνικής γλώσσας, προβολή άρθρων προκλητικού περιεχομένου, το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, που από τα διαφορετιστικά έντυπα του —ελληνικά και ξενόγλωσσα— νομίζει κανένας ότι η Κύπρος δεν είναι υπό κατοχή και, τέλος, το πιο σημαντικό, ο ίδιος ο κάθε Κύπριος ξεχωριστά για την απάθεια και την ανοχή που επιδεικνύει καθημερινά σ' όλους αυτούς τους εξευτελισμούς που όχι μόνο θίγουν στο έπακρο την αξιοπρέπεια και την τιμή του, αλλά απειλούν και το μέλλον του σ' αυτόν τον τόπο.

Μέτρα

Επιβάλλεται, γι' αυτό, ο καταλογισμός ευθυνών για κάθε αθλιότητα που διαδραματίστηκε στο χώρο του Πανεπιστημίου, που θα πρέπει οπωσδήποτε να ακολουθηθεί από συνέπειες και την άμεση λήψη μέτρων επαναπροσανατολισμού εκ βάθρων προτού ριζώσει το δένδρο της καταστροφής.

Η Βουλή θα πρέπει, κατ' αρχήν, να απαιτήσει και να επιμείνει στην άμεση παύση και αντικατάσταση της Προσωρινής Διοικούσας Επιτροπής και της προέδρου της κ. Τσουγιούλου και με απόφασή της να διαταχθεί η διεξαγωγή έρευνας εις βάθος για το «έργο» που επετέλεσε, το σχετικό με την υποδομή του Πανεπιστημίου (παράνομη εισαγωγή της αγγλικής, κριτήρια πρόσληψης διδακτικού προσωπικού κτλ.). Το νομοθετικό μας σώμα θα πρέπει, επίσης, να επανεξετάσει τον περί Πανεπιστημίου νόμο και να μελετήσει τρόπους υπερπήδησης ή κατάρνησης του όρου «δικοινοτικό Πανεπιστήμιο», που είναι το πρόσχημα για όλα απαράδεκτα συνέβησαν και, αν παραμείνει σε ισχύ, για όσα μέλλεται να ακολουθήσουν.

Εξαγνισμένο από την κάθαρση, θα πρέπει το Πανεπιστήμιο να προχωρήσει στη σύσφιγξη των σχέσεων και στη στενή συνεργασία με τα αδελφά ελλαδικά Πανεπιστήμια — αυτό δηλαδή που συνειδητά και σκόπιμα απέφυγαν μέχρι σήμερα οι ιθύνοντές του στην «εκστρατεία κυπροποίησης

του Πανεπιστημίου και αποξένωση από την Ελλάδα»¹⁰, ως εάν η Κύπρος με τις 3.500 χρόνια ελληνικής ιστορίας ανήκε στο Πουθενά.

Όπως ακριβώς η Κύπρος κατόρθωσε, στηριγμένη στις εθνικές και πολιτιστικές της ρίζες, να επιβιώσει και να διαφυλάξει την ελληνική της ταυτότητα διαμέσου των αιώνων, έτσι και «το κυπριακό Πανεπιστήμιο θα διατηρήσει την ταυτότητά του, που δεν μπορεί να 'ναι παρά ελληνική»¹¹.

Αυτό πρέπει, επιτέλους, να κατανοήσουμε όλοι —λαός και εξουσία— και επαγρυπνώντας να διατηρήσουμε πέρα από κάθε σκοπιμότητα, αποφασιστικά και αμετάκλητα προς όλες τις κατευθύνσεις ότι «θέλουμε ένα Πανεπιστήμιο στις συνθήκες της σημερινής κρίσης που να διαφυλάσσει την Παράδοση και να ανθίσταται στον ανθελληνισμό, μέσω της καλλιέργειας της γλώσσας και της εθνικής συνείδησης»¹². Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να ζήσουμε ως Έλληνες στη γη των προγόνων μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Ελευθεροτυπία», «Σημερινή» 19.10.92.

2. Κολοकाσιδής, Γ., «Εθνοπολιτιστική ταυτότητα», Περιοδικό «Αντί», τεύχος 471, 26.7.91, σελ. 41.

3. ό.π., σελ. 40.

4. Κάτω από τον ευρωπαϊκό μανδύα της «ξένης» γλώσσας και παραπλανητικά, ότι, τάχα, ο υποψήφιος έχει να επιλέξει εκτός της αγγλικής και ανάμεσα στη γαλλική και τη γερμανική, που όλοι γνωρίζουμε τη «θέση» τους στην Κύπρο, εισήγαγε τα αγ-

γλικά από το παράθυρο η Επιτροπή υποχρεωτικά, αποφασίζοντας ότι «κάθε υποψήφιος που διεκδικεί θέση στο Πανεπιστήμιο Κύπρου θα πρέπει να αποδείξει γνώση στο βασικό επίπεδο μιας ξένης γλώσσας. Η γλώσσα αυτή μπορεί να είναι Αγγλικά, Γαλλικά ή Γερμανικά, σύμφωνα με την προτίμηση του υποψηφίου», Κυπρ. Εφημερίδες 24.2.92.

5. Πράγματι, στις δημόσιες εμφανίσεις της η κ. Τσουγιούλου εξέπληξε τους πάντες για την οξεία γλωσσική της ανεπάρκεια στην ελληνική και τη χρήση ενός αγγλοελληνικού —ενίοτε αγγλοκυπριακού— αμαλγάματος (όπως στην εκπομπή «Στούντιο 1», ημερ. 7.10.92, της τηλεόρασης του ΡΙΚ με λεξιλόγιο του τύπου *terroir*, *background*, *interview*), που κάθε άλλο παρά θύμιζε καθηγήτρια Πανεπιστημίου.

6. Ο Φράντς Γκέοργκ Μάγιερ, του οποίου το βιβλίο με τον προδηλωτικό τίτλο «Κύπρος, νήσος στο σταυροδρόμι της Ιστορίας» (Cypern, Insel am Kreuzweg der Geschichte) Μόναχο 1982 (1η έκδοση 1964) σφύζει από ανθελληνισμό και μπορεί κάλλιστα να αναχθεί σε ιστορικό βιβλίο αναφοράς για τους «Νεοκύπριους», αφού συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία της «ιδεολογίας» τους (Κύπρος ποικιλόμορφο κράμα, ευρωασιατικό συνονθύλευμα, νόθο το ενωτικό Δημοψήφισμα του 1950, τρομοκρατική οργάνωση η ΕΟΚΑ, ΕΟΚΑ και Ένωση χωρίς λαϊκό έρεισμα, απειλούμενα δίκαια και συμφέροντα των Τούρκων στην Κύπρο), γράφει, χαρακτηριστικά (σελ. 205) ότι «οι Τούρκοι της Κύπρου δεν αποτελούν εθνική μειονότητα αλλά ένα δεύτερο έθνος» και ότι το κυπριακό κράτος στηρίζεται σε «μια διεθνιστική αντίληψη... στη δημιουργία ενός αυθεντικού κράτους από δύο λαούς, στο οποίο δύο ισότιμες εθνότητες έχουν την δυνατότητα της συμβίωσης και της εκτεταμένης χωριστής διαβίωσης».

7. Δρουσιώτης, Μ., «Κάτι δεν πάει καλά με το Πανεπιστήμιο», Περιοδικό «Σελίδες», τεύχος 43, 19.9.92, σελ. 25.

8. Μόλις σε πρόσφατη επίσκεψή του στο Πανεπιστήμιο, επ' ευκαιρία της λειτουργίας του, ο κ. Βασιλείου απευθύνθηκε στους φοιτητές με την εξής απειλή: «Κάνει λάθος αν κάποιος πιστεύει ότι μπορεί σήμερα να σπουδάσει ένας νέος χωρίς να γνωρίζει αγγλικά», «Ο Αγών» 17.9.92.

9. Ο κ. Λαμπ (Αμερικανός πρέσβυς στην Κύπρο), θερμός θιασώτης και προωθητής της «νεοκυπριακής συνείδησης», δήλωνε πριν λίγο καιρό: «Νομίζω ότι υπάρχει μια κυπριακή ταυτότητα και είναι σημαντικό να αναπτυχθεί αυτή η ταυτότητα, που είναι διαφορετική από την ταυτότητα των δύο μητέρων πατριδών», «Ο Φιλελεύθερος» 8.3.92.

10. Αλέξης Γαλανός, «Απογευματινή» 20.10.92.

11. Γ. Γραμματικάκης (Πρύτανης Πανεπιστημίου Κρήτης), «Λόγος», Ειδήσεις 19.10.92.

12. Αιμ. Μεταξόπουλος, «Σημερινή» 4.11.92.

ΤΟ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ 1950 ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗ - ΕΝΩΣΗ

«Ο αγώνας του ανθρώπου ενάντια στην εξουσία είναι αγώνας της μνήμης ενάντια στη λήθη»...

Μίλαν Κούντερα

«Το βιβλίο του γέλιου και της λήθης»

του Γιώργου Ζερβίδη

Πέρασαν 43 χρόνια από το δημοψήφισμα του 1950. Σαράντα τρία χρόνια από τότε που ο Κυπριακός Ελληνισμός δήλωνε σύσσωμος ιστορικά παρών. Στο δημοψήφισμα αυτό, το οποίο προκήρυξε και διοργάνωσε η εθναρχία της Κύπρου, παρά τα μέτρα τρομοκρατίας που λήφθηκαν από τις Αγγλικές αρχές ψήφισαν Ένωση 215.108 επί συνόλου 224.745 ενηλίκων Ελλήνων Κυπρίων, ή ποσοστό 96,5%. Αν λάβουμε υπόψη ότι απείχαν από την ψηφοφορία δημόσιοι υπάλληλοι που απειλήθηκαν από τους Άγγλους, τότε το ποσοστό ανεβαίνει και αγγίζει το 100%. Την Ένωση ψήφισαν και αρκετοί Τουρκοκύπριοι, Αρμένιοι και Μαρωνίτες. Άρα την Ένωση ψήφισαν νέοι και γέροι, δεξιοί και αριστεροί, άντρες και γυναίκες. Η ψηφοφορία ήταν ένα εθνικό ξέσπασμα χαράς και οργής, δύναμης και αποφασιστικότητας, αγάπης και έρωτα για ό,τι αγνό και γνήσιο Ελληνικό.

Για πέντε περίπου δεκαετίες το επαναστατικό αίτημα της αυτοδιάθεσης - ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα κυριαρχούσε στην ζωή της Κύπρου. Στο πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό, συνδικαλιστικό, αθλητικό επίπεδο υπάρχει στον μισό αυτό αιώνα η σφραγίδα της Ένωσης.

Το αίτημα αυτό έγινε αίτημα της παγκόσμιας προοδευτικής κοινής γνώμης, η οποία ανέπτυξε και μια δυναμική διεθνή αλληλεγγύη. Στην Ελλάδα το Κυπριακό είναι για πολλά χρόνια στο επίκεντρο και το αίτημα της αυτοδιάθεσης - ένωσης κυριαρχεί. Απειράριθμες φορές, από εκατοντάδες χιλιάδες στόματα σε χιλιάδες διαδηλώσεις στην Κύπρο και Ελλάδα, ακούστηκε η κραυγή «Ένω-ση».

Και ξαφνικά τα στόματα έκλεισαν, στένεψαν οι καρδιές, σφραγίστηκαν οι συνειδήσεις και η μνήμη απειλείται με εξόντωση. Σήμερα σχεδόν κανένας φορέας δεν αναφέρει το αίτημα της αυτοδιάθεσης-ένωσης. Τα περισσότερα βιβλία που έχουν γραφτεί για το Κυπριακό πρόβλημα και την πολιτική ιστορία της Κύπρου ή δεν αναφέρονται καθόλου στο ενωτικό κίνημα ή αναφέρονται ελάχιστα και υποβαθμισμένα σ' αυτό. Και τώρα ακόμη, το 1993, πολλοί αποκρύβουν το ενωτικό τους παρελθόν. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι το αίτημα τούτο είναι για τις μέρες μας ξεπερασμένο, ανεδαφικό ακόμη και σοβινιστικό!!!

Τι έγινε, επιτέλους; Γιατί ηττήθηκε εκείνος ο μεγαλει-

ώδης ενωτικός αγώνας; Γιατί σήμερα που το αίτημα της αυτοδιάθεσης είναι επίκαιρο και κεντρικό όσο ποτέ πριν στον κόσμο δεν θέλουν να θυμάται ο Ελληνικός λαός;

Η αυτοδιάθεση, είναι η θεμελιώδης και απαράβατη αρχή, κατοχυρωμένη στον καταστατικό χάρτη του Ο.Η.Ε., η οποία μπορεί να υποβάλει και να διευθετεί αιτήματα και προβλήματα εθνικά, κοινωνικά, ατομικά.

Το Κυπριακό κράτος δεν οφείλει την ύπαρξή του στην άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του λαού. Αντίθετα είναι προϊόν μηχανορραφιών και επεμβάσεων των διεθνών ιμπεριαλιστικών κέντρων. Η Κύπρος δεν υπήρξε ποτέ ανεξάρτητη. Το Κυπριακό σύνταγμα που είναι δοτό, απαγορεύει στον λαό την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Είναι η Κύπρος μέχρι σήμερα κλασσική περίπτωση Αγγλικής νεο-αποικιοκρατούμενης χώρας. Οι Κύπριοι για να επιβιώσουν πρόσκαιρα στο ήδη μισό «ανεξάρτητο» κράτος τους πληρώνουν το τίμημα του αργού τους θανάτου, απεμπολώντας και απαρνούμενοι τα πάντα: Γλώσσα - Εθνική συνείδηση - Θρησκεία - Τιμή - Αξιοπρέπεια.

Η εμμονή μας στο αίτημα της αυτοδιάθεσης - ένωσης της Κύπρου σημαίνει ότι:

- Διατηρούμε την ιστορική μας μνήμη και την εθνική μας συνείδηση.
- Ανακτούμε την χαμένη μας τιμή και αξιοπρέπεια.
- Αγαπούμε και περιφρουρούμε την γλώσσα, τη θρησκεία και τον πολιτισμό μας.
- Αναγνωρίζουμε τα καταστροφικά αποτελέσματα που προήλθαν από την αλλοτριωτική επίδραση, την πολιτική κηδεμονία και την εθνοαυτοκτόνα πορεία 33 χρόνων (από τότε δηλαδή που ιδρύθηκε το «ανεξάρτητο» Κυπριακό κράτος).
- Δηλώνουμε την θέλησή μας να διεξάγουμε αγώνα μέχρι εσχάτων για την επιβίωση του Ελληνισμού στην Κύπρο και την απελευθέρωση της κατεχόμενης από τα τουρκικά στρατεύματα.

Τρέμουν οι εχθροί της Κύπρου την πιθανότητα επαναπροσδιορισμού και επανανοηματοδότησης των κινήματων και της αυξανόμενης λαϊκής δυσανεξίας στη βάση του αιτήματος της αυτοδιάθεσης - ένωσης. Τρέμουν, γιατί ετούτο το αίτημα είναι ικανό να καθάρει, να ανατρέψει, να απελευθερώσει.

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1950

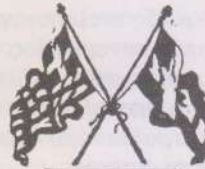
Σύσσωμος ο Κυπριακός Ελληνισμός υπογράφει το Ενωτικό Δημοψήφισμα. Υπέγραψαν και πολλοί Τουρκοκύπριοι

Ο Στέλιος Καζαντζίδης τραγουδά σε στίχους Κώστα Βίβρου:

Ἄπ' τῶν Ἑλλήνων τίς καρδιές
βγαίνει φωνή σάν λάβα.
Φωνάζουν γιά τήν Κύπρο μας
πού τήν κρατάνε σκλάβα.
Ἡ Κύπρος εἶναι Ἑλληνική
κι ὅλη ἡ Ἑλλάδα τήν πονᾷ
θέλουν δέν θέλουν γρήγορα
θά μᾶς τή δώσουνε ξανά
κι αὐτοί πού σκοτωθήκανε
νά σώσουν τοὺς συμμάχους
τήν Κύπρο νά μᾶς δώσετε
φωνάζουν ἀπ' τοὺς τάφους.
Ἡ Κύπρος εἶναι ἑλληνική
κι ὅλη ἡ Ἑλλάδα τήν πονᾷ
θέλουν δέν θέλουν γρήγορα
θά μᾶς τή δώσουνε ξανά.
Μά θά σημάνει γρήγορα
τῆς λευτεριάς καμπάνα
καί σύντομα θ' ἀνταμωθοῦν
ἡ κόρη καί ἡ μάνα.
Ἡ Κύπρος εἶναι ἑλληνική
κι ὅλη ἡ Ἑλλάδα τήν πονᾷ
θέλουν δέ θέλουν γρήγορα
θά μᾶς τή δώσουνε ξανά.

Ἡ μουσική εἶναι τοῦ Μπάμπη Μπακάλη. Το τραγούδι δὲν ἀκούγεται ἀπὸ το κυπριακό μα οὔτε καὶ ἀπὸ το ελλαδικό ραδιόφωνο...

ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ

15-22 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1950

ΑΞΙΟΥΜΕΝ

ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

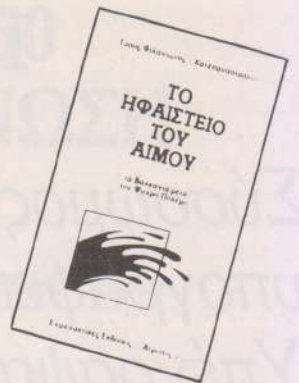
Πόλις ἡ χωριὸν Λεωμάρια ἔνορτα Ἰλιούπολη

Αἰξων ἀριθμ.	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον
	<u>Γεώργιος Μαυρίδης</u>
	<u>Γεώργιος Γιωτάκης</u>
	<u>Γεωργίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀκρόπολης</u>
	<u>Παῖσι Χαραμίου</u>
	<u>Ἐντὸν Χριστοῦ</u>
	<u>Γεωργίου Χρ. Παναγιώτου</u>
	<u>Μιροφόρα Σ. Παναγιώτου</u>
	<u>Νίκος Παπαδόπουλος</u>
	<u>Πουκία Ν. Παναγιώτου</u>

Η βαλκανική κρίση και οι δικές μας δυνατότητες

του Θεόδωρου Ζιάκα

Σκέψεις πάνω στη βαλκανική κρίση, με βάση το βιβλίο του Τάσου Φιλανιώτη - Χατζηνασασίου: «ΤΟ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ» (Εναλλακτικές Εκδόσεις Αθήνα 1992).

Ο Τάσος Φιλανιώτης είναι γνωστός στους αναγνώστες της *Ελλοπίας* από τις τακτικές του συνεργασίες. Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1965 και μετά την τουρκική εισβολή, το 1974, ήρθε στην Ελλάδα. Ζει στη Θεσσαλονίκη, όπου και έχει σπουδάσει Ιστορία - Αρχαιολογία και τώρα κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στη Νεώτερη Ιστορία.

Το βιβλίο του, με τίτλο τον ομώνυμο στίχο του Δ. Σαββόπουλου, είναι ίσως το καλύτερο, από όσα έχουν κυκλοφορήσει το τελευταίο διάστημα για τα Βαλκάνια. Ευσύνοπτο, τεκμηριωμένο και εύστοχο, εισάγει τον αναγνώστη στο μπερδεμένο κουβάρι των βαλκανικών προβλημάτων και αναδεικνύει τα ουσιώδη, κόντρα στην κυρίαρχη αεριτζιδική, κουτοπόνηρη και απατεωνίστικη μικρομεσαία ιδεολογία, που εναποθέτει τα πάντα σε μια παρασιτικού τύπου μονόπλευρη ενσωμάτωση της Ελλάδας στη Δυτική Ευρώπη.

* * *

Τα εθνικά προβλήματα

Αυτό που ριζικά διαφοροποιεί το βιβλίο, από τα άλλα του είδους, δεν είναι τόσο η πληρότητα, η τεκμηρίωση και η εμμονή σε έναν κριτικό λόγο, όσο η νέα αντίληψη με την οποία αντιμετωπίζει τα εθνικά προβλήματα. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή (την κοινή σε πολλούς συνεργάτες της *Ελλοπίας*) το έθνος δεν είναι φυλετικό, κρατιστικό ή προπαγανδιστικό *φетиχ* αλλά *συλλογικό υποκείμενο*, που αυτο-διαμορφώνεται από τη δημιουργική πολιτισμική του ενέργεια. Στις καταβολές της η αντίληψη αυτή είναι κλασική ελληνική (*Έλληνες είναι οι της ελληνικής παιδείας μέτεχοντες*) και βρίσκεται στους αντίποδες της νεώτερης δυτικοευρωπαϊκής. Είναι πλουραλιστική-οικουμενική σε αντίθεση με τη μονιστική και μισαλλόδοξη αντίληψη που έχει επιβάλει ο δυτικός πολιτισμός.

Αυτοί που θεωρούν το έθνος (τη διαμόρφωση της ανθρωπότητας σε εθνότητες) σαν παθολογικό φαινόμενο, νομίζουν ότι τα έθνη υπάρχουν μόνον από τη στιγμή που εμφανίστηκαν τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη και ότι ο εθνισμός είναι καταδικασμένος να έχει, εν παντί τόπω και χρόνω, τα αποκρουστικά χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκής

προελεύσεως εθνικισμού. Δεν αντιλαμβάνονται ότι τα έθνη δεν είναι άσαρκες ιδέες, αλλά συγκεκριμένη πραγματικότητα που υπάρχει πολύ πριν έρθουν οι Ευρωπαίοι να την εντάξουν στο δικό τους προκρούσειο ιδεότυπο. Δεν αντιλαμβάνονται ότι κάθε πολιτισμός έχει τη δική του αντίληψη για το εθνικό φαινόμενο και ότι αυτή, επηρεάζοντας τη σχέση του έθνους με τον εαυτό του και με τα άλλα έθνη, ασκεί καθοριστικό ρόλο στη διάπλασή τους.

Η ιστορική φύση των βαλκανικών προβλημάτων

Τα σύγχρονα βαλκανικά έθνη γεννήθηκαν στα πλαίσια του Βυζαντίου μετά την κάθοδο των Σλάβων (7ος αιώνας) και τον εκπολιτισμό τους από τους Έλληνες.

Ο βυζαντινός ελληνικός πολιτισμός ήταν οικουμενικός στη φιλοσοφία του: το συλλογικό συμβιωτικό του πρότυπο ήταν πλουραλιστικό. Η ειρηνική ή εχθρική συνύπαρξη της πανσπερμίας των φυλών που συγκροτούσαν την επικράτειά του, στηριζόταν σε μια *ενοποιητική* αλλά όχι *αφομοιωτική* λογική γιατί απέκρουε το ρατσισμό και τη φυλετική θεμελίωση του έθνους. Σ' αυτή τη βάση γινόταν δυνατή όχι απλώς η ελαχιστοποίηση των εθνικών συγκρούσεων, αλλά και η στενή συνεργασία των εθνοτήτων, που ευνοούσε την αμοιβαία ανάπτυξη του πολιτιστικού επιπέδου τους και συγχρόνως της εθνικής τους ετερότητας. Παράδειγμα: «*Ο σερβικός πολιτισμός δημιουργήθηκε στα πλαίσια του βυζαντινού πολιτισμού των Ελλήνων*», δηλώνει ο κορυφαίος Σέρβος διανοούμενος Μίλοραντ Πάβιτς (προταθείς για Νόμπελ). Είναι αυτό που κάνει σήμερα, όσους αναζητούν ένα εναλλακτικό πρότυπο συμβιωτικών σχέσεων μεταξύ των εθνικών ομάδων, να προσφεύγουν στη βυζαντινή εμπειρία. (Οι συγκρούσεις μεταξύ Βυζαντίου και Βουλγάρων που υπονόμισαν από τα μέσα την Αυτοκρατορία (καθιστώντας την ευάλωτη στους Φράγκους και εν συνεχεία στους Τούρκους) ήταν μια εσωτερική — «εμφύλια» — διαμάχη, γιατί δεν έθετε, λέει ο Τ.Φ., υπό αμφισβήτηση την υπερεθνική θεμελίωση της Αυτοκρατορίας). Το Βυζάντιο θεμελιωνόταν όχι στη γλωσσο-φυλετική διάσταση, αλλά στην ελληνο-ορθόδοξη παιδεία (που έκανε τους Έλληνες πνευματικά *γεγονικό* αλλά όχι πολιτικά *κυρίαρχο* έθνος).

Με ηγετική παράδοση την ελληνο-ορθόδοξη, οι εθνικοί σχηματισμοί των Βαλκανίων αναπαράγονταν, και επί Τουρκοκρατίας, στη βάση μιας ολόπλευρης αλληλοπεριχώρησης —πολιτιστικής, οικονομικής και εδαφικής—, χωρίς

αυτό να καταργεί την ετερότητά τους. Ο κοινός μάλιστα πόθος της απελευθέρωσης, παρατηρεί ο Τ.Φ., έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της εθνικής φυσιογνωμίας τους, και μάλιστα σε μια κατεύθυνση και προοπτική κοινή. Η σύνδεση της απελευθερωτικής προσδοκίας με το *ομόδοξο ξανθό γένος* (τους Ρώσους), ήταν σύμφυτη με τον χαρακτήρα των ορθοδόξων λαών, ως *Βυζαντίου μετά το Βυζάντιο*.

Αυτό το μοντέλο ενότητας των Βαλκανίων αρχίζει να καταστρέφεται, παρατηρεί ο Τ.Φ., με την εμφάνιση του διαμετρικά αντίθετου προτύπου, που εγκαινίασε η Γαλλική Επανάσταση: Το *κράτος-έθνος* κόντρα στο *κράτος-πολυεθνική κοινότητα*. Σε επίπεδο απελευθερωτικού σχεδίου ήταν ο Ναπολέων κόντρα στον Τσάρο. Υπό την επίδραση του νέου προτύπου η διανομή των βαλκανικών εθνών διασπάται. Τα δυναμικότερα στοιχεία της προσελκύνονται στη δυτική επαναστατική αντίληψη. Αποσυνδέονται από τη βυζαντινή παράδοση και καλλιεργούν την εθνική κουλτούρα στην προοπτική που άνοιξε ο δυτικός πολιτισμός. Δημιουργούσαν έτσι μια νέου, δυτικού τύπου, εθνική συνείδηση. Ο δυτικός εθνικισμός «διδασκεί» πλησίον και γρήγορα γίνεται κυρίαρχος στα Βαλκάνια. Ακολουθούν εθνικές επαναστάσεις. Δημιουργία κρατών-εθνών. Ανταλλαγές πληθυσμών, προσφυγιά, ατέλειωτες συγκρούσεις και αβυσσαλέα μίση, μεταξύ των χθесισών ειρηνικών συγκατοίκων της Βαλκανικής και πρώην συνυπόδουλων στον οθωμανό δυνάστη. Η καταστροφή της παραδοσιακής πλουραλιστικής δομής του χώρου, θα ολοκληρωθεί με την επικράτηση του *μπολσεβικισμού* στη Ρωσία και τον διαμελισμό των Βαλκανίων, μεταξύ Ανατολής και Δύσης, έπειτα από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι νεώτερες εθνο-διαμορφωτικές διαδικασίες στα Βαλκάνια και το μπλοκάρισμά τους

Μερικοί, ακολουθώντας τον Α. Τούμπη, πιστεύουν ότι οι Έλληνες, επιλέγοντας το κράτος-έθνος, «έχασαν μια αυτοκρατορία». Ότι δηλαδή θα μπορούσαν με «από τα μέσα διάβρωση» να «κληρονομήσουν» το οθωμανικό κράτος. Ο Τ.Φ. θεωρεί ασύστατες τέτοιες αντιλήψεις. Σκοπός του Ελληνισμού και των άλλων βαλκανικών εθνών ήταν να ανατρέψουν τον Τούρκο δυνάστη και όχι να τον «κληρονομήσουν» ειρηνικά, όπως έλεγαν οι απολογητές του ραγιαδισμού.

Πρώτιστος στόχος του σκλαβωμένου είναι η απελευθέρωση, ο δε δρόμος της Γαλλικής Επανάστασης ήταν άμεσος, χειροπιαστός και αποτελεσματικός. Η εγκατάλειψη της παραδοσιακής μορφής εθνικής συνείδησης και η υιοθέτηση του δυτικού εθνικισμού, δεν ήταν θέμα εγκεφαλικής επιλογής, αλλά βαθύτατο ιστορικό φαινόμενο, σινδεδεμένο με το γεγονός ότι τα σύγχρονα βαλκανικά έθνη ανδρώθηκαν σε στενή συνάφεια με τον ανερχόμενο δυτικό πολιτισμό. Η σκέψη μας, γύρω από τη μεταλλαγή αυτή, στο χαρακτήρα της εθνικής συνείδησης, δεν πρέπει να είναι αναχρονιστική. Πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη το γεγονός ότι ο βυζαντινός ελληνικός πολιτισμός (από τον οποίο αντλούσαν οι σπουδαίες αντιλήψεις για το κράτος σαν κοινοπολιτεία ισότιμων εθνών) είχε ηττηθεί κατά κράτος

από τον δυτικό πολιτισμό και μάλιστα εν τη γενέσει αυτού του τελευταίου (στο σημείο αυτό παραπέμπω τον αναγνώστη στο καίριο βιβλίο του Χ. Γιανναρά: *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα*, Εκδόσεις Δόμος 1992). Είχε ηττηθεί επίσης και από τον ισλαμικό πολιτισμό, αφού «σπαθί του Ισλάμ» υπήρξαν οι Τούρκοι. Πώς θα μπορούσε να διεκδικήσει το μέλλον, τη στιγμή που ένας νέος πολιτισμός είχε ανατείλει εκτυφλωτικός από τον ορίζοντα της Εσπερίας και μάλιστα με εμφανείς προοπτικές παγκοσμιοότητας;

Τα βαλκανικά έθνη μπήκαν στο δρόμο της αυτοδιάθεσης-κρατικής ολοκλήρωσης, κατά το δυτικοευρωπαϊκό πρότυπο. Το πεδίο όμως της νέας εθνοδιαμορφωτικής διαδικασίας δεν ήταν ρόδινο-ανοιχτό και ελεύθερο. Ήταν μπλοκαρισμένο από τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων. Καθώς το μοντέλο εθνικών σχέσεων του δυτικού πολιτισμού δεν είναι πλουραλιστικό και ισότιμο, ενσωματώνει τα έθνη στη βάση της ανισότητας και της κυριαρχίας, στη βάση της αρχής του *ιμπεριαλισμού*. Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης εφαρμόζεται επιλεκτικά και φαλκιδεύεται εξ υπαρχής. Τα σύνορα χαράσσονται αυθαίρετα και οι λαοί αγοράζονται και πωλούνται σαν κοπάδια, όπως γράφει ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Χαράσσονται μάλιστα, σκοπίμως, με τέτοιο τρόπο, ώστε να θεσμοποιούνται και να αναπαράγονται μόνιμες αντιθέσεις και τριβές, ικανές να διασφαλίζουν παντοτινά τη δυνατότητα του *διαίρει και βασίλευε*. Αν τα Βαλκάνια απέκτησαν επάξια τον τίτλο της *πυριτιδαποθήκης της Ευρώπης*, τούτο δεν οφείλεται, όπως πιστεύουν στη Δύση, στην ιδιαίτερα μοχθηρή φύση των βαλκανικών λαών, αλλά, αντιθέτως, στα εισαγόμενα από τη Δύση συμβιωτικά συλλογικά πρότυπα και στη δική της μακιαβελική (ιμπεριαλιστική) πολιτική. Η νέου τύπου εθνοδιαμορφωτική διαδικασία στα Βαλκάνια μπλοκαρίστηκε, λοιπόν, εν τη γενέσει της. Διαστρεβλώθηκε και έμεινε ανολοκλήρωτη, αντίθετα με ό,τι είχε συμβεί στη Δυτική Ευρώπη.

Η επανενεργοποίηση του βαλκανικού ηφαιστείου και ο τουρκικός κίνδυνος

Με την παρεμβολή του λεγόμενου *Σιδηρού Παραπετάσματος*, τα εθνικά προβλήματα στα Βαλκάνια (που αφορούσαν τόσο τις σχέσεις μεταξύ των κρατών τους, όσο και τις σχέσεις μεταξύ κυρίαρχων και μειονοτικών εθνοτήτων στο εσωτερικό τους), μπήκαν κυριολεκτικά στην κατάψυξη. Και εν πολλοίς επιδεινώθηκαν, γιατί: α) επιχειρήθηκε από τον Τίτο η μεταφορά του σοβιετικού ψευδο-ομοσπονδια-

κού υποδείγματος και στα Βαλκάνια («Βαλκανική Ομοσπονδία» υπό την ηγεμονία του Γιουγκοσλαβικού Κομμουνιστικού Κόμματος), αλλά τελικά η εφαρμογή του περιορίστηκε μόνο στη Γιουγκοσλαβία, βάζοντας ωρολογιακές βόμβες στις σχέσεις των Σέρβων με τους Κροάτες, τους Αλβανούς και τις μουσουλμανικές μειονότητες, αλλά και στα σύνορα με τη Βουλγαρία και την Ελλάδα («μακεδονικό»)· και β) ολόκληρο το μεταπολεμικό παγκόσμιο στάτους εσωτερικεύτηκε στα Βαλκάνια αποσιλώνοντάς τα από κάθε στοιχείο ενότητας και αυτονομίας: Η Ελλάδα στο δυτικό μπλοκ. Η Βουλγαρία στο ανατολικό. Η Γιουγκοσλαβία στο μπλοκ των Αδέσμευτων. Η δε Αλβανία και η Ρουμανία στα «κενά» μεταξύ των τριών. Γι' αυτό μόλις έπεσε το «Παραπέτασμα», και χαλάρωσε κάπως η λαβή του παγκόσμιου συστήματος πάνω στα Βαλκάνια, το ηφαίστειο επανεξερράγη και κανείς πια δεν ξέρει για πόσο θα εκτοξεύει τις φλόγες του. Τώρα όλοι τρέχουν και δεν φτάνουν. Και ειδικά εμείς που, όπως λέει ο Γ. Καραμπελιάς, «ονειρευόμασταν στις Βρυξέλλες και ξυπνήσαμε στο Σεράγιεβο».

Προβλήματα, συρράξεις, επεμβάσεις και νέα προβλήματα. Στο θλιβερό αυτό τοπίο μόνο η Τουρκία αισθάνεται άνετα. Χαίρεται για την αναμπουμπούλα και την εκμεταλλεύεται με ξεχωριστή μαεστρία, με σκοπό να ξαναγυρίσει στα τείχη της Βιέννης, όπως με περισσή κομπορρημοσύνη έχει δηλώσει ο Οζάλ. Τα πράγματα είναι τώρα πολύ πιο δύσκολα και μπερδεμένα, ακριβώς γιατί η Τουρκία δεν είναι πια ο «Μεγάλος Ασθενής». Κατόρθωσε να υπερικήσει την κρίση της και να γίνει «σύγχρονο έθνος» της Μικρασίας, μέσα από μια ατέλειωτη γενοκτονία των γηγενών εθνών της. Σήμερα είναι μια αξιοσέβαστη υπο-ιμπεριαλιστική δύναμη, με νέου (ψευδο-ομοσπονδιακού) τύπου αυτοκρατορικές βλέψεις, τόσο στον Καύκασο, όσο και στα

Βαλκάνια. «Μεγάλος Ασθενής» είναι τώρα η Ρωσία, η «υπερδύναμη» των τελευταίων αιώνων, η ύπαρξη της οποίας ήταν (πικρή η αλήθεια) το μόνο γεωπολιτικό έρεισμα των «ομόδοξων» βαλκανικών εθνών (κι αυτό ανεξαρτήτως του όποιου περιεχομένου της «ομόδοξίας»).

Τη δύναμή της η Τουρκία την αντλεί από τη δομή της δυτικής πολιτικής στην καινούργια μεταψυχροπολεμική εποχή. Για τη Δύση (που είναι, αλλοίμονο, ο «Προστάτης» μας) ο κίνδυνος είναι, μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, οι «βάρβαροι» του Τρίτου Κόσμου και προπαντός ο *ριζοσπαστικός ισλαμισμός*, με εκφράσεις σαν αυτές του Ιράν και της Αλγερίας και έντονες τάσεις επέκτασης στην πρώην σοβιετική Κεντρική Ασία. Κινδυνεύουν, αφ' ενός τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής, η καρδιά του ενεργειακού συστήματος του δυτικού πολιτισμού και αφ' ετέρου υπάρχει η απειλή της μαζικής μουσουλμανικής μετανάστευσης προς την Ευρώπη. (Ήδη οι Γερμανοί έχουν δώσει 120 δις μάρκα στην Ανατολική Ευρώπη και τη Ρωσία ακριβώς για να αποφύγουν τη μαζική φυγή των πρώην σοβιετικών πληθυσμών προς τα δικά τους σύνορα, σαν συνέπεια μιας ολοσχερούς οικονομικής κατάρρευσης). Την Τουρκία η Δύση τη βλέπει σαν «ανάχμα» στον ισλαμικό κίνδυνο και συγχρόνως σαν ελκυστική μορφή «γέφυρας» μεταξύ Ευρώπης και Ισλάμ, όπου συντελείται, υποτίθεται, η «σύνθεση» του ισλαμικού με το ευρωπαϊκό στοιχείο και έχουμε, στην περίπτωση του Τούρκου, μια μορφή «εξευρωπαϊσμένου» και «καλού» βαρβάρου. Οι αντιλήψεις αυτές της Δύσης και η πρακτική ολόπλευρης στήριξης της Τουρκίας, είναι εξαιρετικά επικίνδυνες, γιατί αποσταθεροποιούν τα Βαλκάνια, όπου η Τουρκία χρησιμοποιεί τις μουσουλμανικές μειονότητες και τους δεσμούς της με την Αλβανία, ως προγεφυρώματα για τη μεταβολή της σε ηγεμονική δύναμη.

Στην ίδια αποσταθεροποιητική κατεύθυνση συγκλίνει και η πάγια στρατηγική του Βατικανού, το οποίο είδε στην κατάρρευση του κομμουνισμού τη δυνατότητα να διαλύσει, επί τέλους, τον ιστορικό του αντίπαλο: την Ορθοδοξία. Αντί να συμμαχεί, όπως θα περίμενε κανείς με την Ορθοδοξία ενάντια στη λεγόμενη «ισλαμική απειλή», συμμαχεί ανενδοίαστα με το Ισλάμ στα Βαλκάνια, ενάντια στην Ορθοδοξία. Τόσο στην περίπτωση της Τουρκίας όσο και στην περίπτωση του Βατικανού, η λογική της Δύσης αποκαλύπτεται λογική *θρησκευτικού πολέμου*. Ήδη οι Κρόατες επιτίθενται σαν σταυροφόροι εν ονόματι του καθολικισμού. Οι Βόσνιοι μουσουλμάνοι έχουν κηρύξει τζιχάντ. Και οι Σέρβοι αμύνονται σαν βυζαντινοί ορθόδοξοι. *Μπαλκάνια όχι παίξε γέλασε!* Εδώ πέφτουν οι μάσκες. Οι διακηρύξεις περί Ενωμένης Ευρώπης, ως πρότυπης πολυεθνικής οικογένειας, καταντούν ληρήματα εξωπραγματικών γραιδιών.

Επιχειρήματα για να ανατρέψουμε την πίστη των δυτικών στο δόγμα της υψηλής, για τα συμφέροντά τους, στρατηγικής χρησιμότητας της Τουρκίας δεν είναι μπορετό να βρούμε. Μάταια κάνουν πως κοπιάζουν προς τούτο οι διάφοροι δικοί μας δοκασίσοφοι. Το συμφέρον τους οι Αμερικάνοι και οι Δυτικο-Ευρωπαίοι το ξέχρουν πολύ καλύτερα από μας. Τις δικές μας αντιρρήσεις τις αντιμετωπίζουν υπομειδιώντας, σαν «τυπικές εθνικιστικές ιδεοληψίες των Ελλήνων». Είναι πια κοινό μυστικό ότι μας βλέπουν σαν χαραμοφάδες, που νοιάζονται μόνο για τα Κοινοτικά Ταμεία, ικανούς μόνο να δημιουργούμε πονοκέφαλους στην «κοινή ευρωπαϊκή πολιτική» με τις όψιμες «ονοματολαγνείες» μας (μαχόμαστε λένε σαν υστερικοί για τα ονόματα, ενώ έχουμε ξεπουλήσει προ πολλού το περιεχόμενό τους)...

Καλός βέβαια ο ευρωπαϊσμός μας, αφού συμφέρει οικονομικά. Καλόν όμως είναι να γνωρίζουμε, ότι, σ' αυτή τη βάση, καθόλου δεν θα δυσκολευτούν (οι Προστάτες μας) να μας ρίξουν βορά στον τουρκικό επεκτατισμό, όταν θεωρήσουν ότι η διαχείριση της βαλκανικής κρίσης το απαιτεί. Μια από τις αρετές του βιβλίου του Τ.Φ. είναι ότι αναδεικνύει με σαφήνεια τον κίνδυνο αυτό.

Οι προϋποθέσεις της διεξόδου

Ο Τ.Φ. θέτει το πρόβλημα των προϋποθέσεων διεξόδου από τη βαλκανική κρίση και τη δική μας δυνατότητα εποικοδομητικής συμβολής. Ένα πρόβλημα που μου φέρνει ίλιγγο, όταν προσπαθώ να το συλλάβω και απελπισία, όταν προσπαθώ να το αναγάγω σε μια λογική φόρμουλα.

Η αναζήτηση των προϋποθέσεων ξεκινά από τη διαπίστωση ότι τα Βαλκάνια είναι περιοχή «συνόρων», όπου εσωτερικεύονται οι παγκόσμιες αντιθέσεις: η αντίθεση

Βορρά-Νότου, σε παροξυσμένη μάλιστα μορφή, οι αντιθέσεις τριών μεγάλων θρησκειών, οι αντιθέσεις που πηγάζουν από τις μπλοκαρισμένες και ανάπηρες εθνοδιαμορφωτικές διαδικασίες, οι ανταγωνισμοί των μεγάλων δυνάμεων για σφαίρες επιρροής και (σαν να μην έφταναν αυτά) οι ηγεμονικές βλέψεις της Τουρκίας. Το ξεμπερδέμα του κουβαριού απαιτεί απαντήσεις που να δίνουν λύση σε όλες αυτές τις αντιθέσεις συγχρόνως. Κι αυτό με δεδομένη την επιλογή της αυτοπεριχαράκωσης του δυτικού κόσμου και τις συνέπειές της που περιπλέκουν και επιδεινώνουν αντί να λύνουν τα βαλκανικά προβλήματα. Η Δύση συνειδητοποιώντας ότι ο πολιτισμός της είναι μόνο για τα δύο τρίτα του δικού της κόσμου, υψώνει τείχη γύρω της, για να προστατευθεί από τις απειλητικές ορδές των «βαρβάρων» που η ίδια έχει δημιουργήσει. Της έμεινε μόνο η «λογική» του «διαίρει και βασίλευε», η εγκατάσταση τοπικών χωροφυλάκων και οι επεμβάσεις τύπου «καταιγίδας της ερήμου».

Οι προϋποθέσεις διεξόδου από την κρίση δεν συνδέονται, λέει ο Τ.Φ., με τους όρους της Νέας Τάξης, αλλά με όρους ανατροπής της. Προϋποθέτει την αξιοποίηση των πλουραλιστικών - πολυπολιτισμικών ιστορικών δεδομένων του χώρου, στη βάση *εναλλακτικών* απαντήσεων σε ό,τι αφορά τα ζητούμενα νέα παραγωγικά, καταναλωτικά και συμβιωτικά συλλογικά πρότυπα. Σε ό,τι αφορά τα εθνικά προβλήματα τούτο δεν σημαίνει μια φαντασιστικού τύπου φυγή προς τα πίσω, εν ονόματι της επιστροφής στην υπερεθνική πολιτειακή ταυτότητα ενός μακρινού παρελθόντος, αλλά την αξιοποίησή του για τη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής φιλοσοφίας, που θα τοποθετεί την αρχή της αυτοδιάθεσης-ολοκλήρωσης σε μια πλουραλιστική, οικουμενική, ισότιμη συμβιωτική βάση. Δεν μπορεί για παράδειγμα να ζητούν οι Σέρβοι της Κροατίας την ένωσή τους με τη Σερβία και να αρνούνται στους Αλβανούς του Κοσσυφο-

26 ΧΡΟΝΙΑ

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ

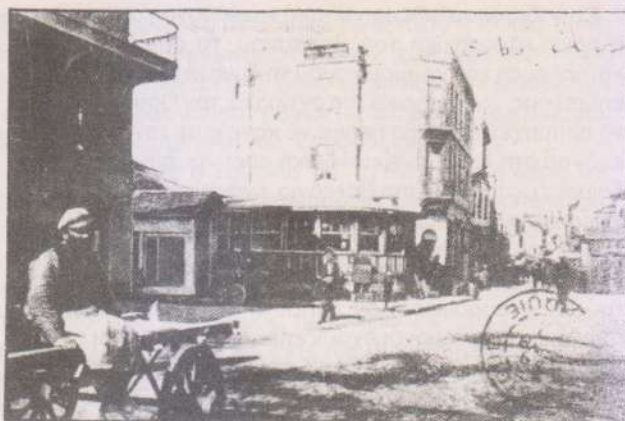

πεδίου την ένωσή τους με την Αλβανία. Οι δε Αλβανοί να θέλουν την αυτοδιάθεση του Κοσσυφοπεδίου αλλά όχι και του βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού... Η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας ειρηνικής Βαλκανικής, όταν εφαρμόζεται επιλεκτικά και ανάλογα με το πώς ο καθένας νομίζει ότι τον συμφέρει. Όπως ακριβώς δεν είναι λύση και η καταναγκαστική ενσωμάτωση διαφορετικών εθνοτήτων στο ίδιο κράτος. Αν ισχύει η υπόθεση ότι ο κόσμος βαδίζει (ή πρέπει να βαδίσει) σε μια κατεύθυνση όπου όλο και περισσότερο θα τονίζεται η σημασία της αυτονομίας των ομάδων και η έμφαση θα περνάει στην πολιτιστική διάσταση της εθνικής ταυτότητας, η συμβιωτική-πλουραλιστική προσέγγιση στη βάση της αρχής της αυτοδιάθεσης, είναι αναμφισβήτως η μόνη ορθή. Κι αυτό ανεξάρτητα από τα πιασμένα και τα αδιέξοδα που ήδη συσσωρεύονται.

Οι δυνατότητες της Ελλάδας

Οι ιθύνοντες μεταπράτες μας ελπίζουν ότι θα συμπεριληφθούν στους εντός των δυτικο-ευρωπαϊκών τειχών προνομιούχους. Η Ελλάδα όμως ως γεωγραφικός και ιστορικός χώρος και ως λαός, δεν έχει καμιά τέτοια ελπίδα. Αν θέλει επομένως να επιβιώσει στον θερμό μεταψυχροπολεμικό κόσμο, λέει ο Τ.Φ., οφείλει να συνδέσει τη στρατηγική της με μια εποικοδομητική συμβολή στην αποκατάσταση μιας νέας ενότητας των Βαλκανίων.

Πώς όμως μπορούμε να παίξουμε έναν τέτοιο ρόλο όταν έχουμε αποκοπεί εντελώς απ' αυτό τον άλλοτε φυσικό, ιστορικό και γεωγραφικό μας χώρο; Η κατάσταση μας είναι ιστορικά πρωτοφανής: ενώ μέχρι προπολεμικά ξέραμε κάθε γωνιά της περιοχής σαν το σπίτι μας, σήμερα δεν γνωρίζουμε τίποτα για τους γείτονές μας και δεν έχουμε καμιά σχέση μαζί τους, γιατί από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ύστερα, τους βλέπαμε σαν τον υπ' αριθμό ένα εχθρό μας (*ο από βορρά κίνδυνος*). Όχι μόνο δεν γνωρίζουμε τη φυσική μας ενδοχώρα, αλλά δεν έχουμε και καμιά οργανική οικονομική-πολιτιστική σχέση μαζί της, ικανή να αποτελέσει τη βάση μιας στοιχειώδους εποικοδομητικής παρέμβασης. Ούτε καμιά συγκεκριμένη και πρακτική ιδέα για το πώς θα μπορούσαμε να την αποκτήσουμε. Οι εναγκαλισμοί του κ. Μητσotάκη με τα «αδελφά κόμματα» των κ.κ. Ζέλεφ και Μπερίσα, μόνο προβλήματα μας έχουν δημιουργήσει.

Μονόπλευρα προσδεδμεμένοι στη Δύση, εφησυχασμένοι στην καταναλωτική μας ευωχία (παρά τη μονόπλευρη λιτότητα η κατανάλωση αντιπροσωπεύει στην Ελλάδα το 66,4% του ΑΕΠ, ενώ στην ΕΟΚ το 61,2%!), ακολουθούμε μια παθητική στρουθοκαμηλική πολιτική, σπασμωδική και ασυνάρτητη, χωρίς στόχους και προοπτική. Μονότονα κλαυθμρίζουμε ότι όπως δεν διεκδικούμε τίποτα από κανένα έτσι και δεν παραχωρούμε τίποτα και σε κανένα. Συγχρόνως δεν κουραζόμαστε να εκδηλώνουμε τη φραστική «συμπάρταξη» μας στους πέραν των συνόρων «αδελφούς» μας (που είναι φυσικά «αδελφοί μας») μόνο όσο δεν έρχονται να απολαύσουν τα αδελφικά μας αισθήματα)...

Βεβαίως αν υπάρχει δυνατότητα επιβίωσης του Ελληνισμού, πρέπει να την ψάξουμε σε μια κατεύθυνση θετικής, δημιουργικής και κατευναστικής εμπλοκής στα βαλκανικά δρώμενα. Όπως έχουν όμως σήμερα τα πράγματα εν Ελλάδα, η εξίσωση της *εθνικής στρατηγικής* μάλλον δεν επιδέχεται λύση. Όχι γιατί οι αντικειμενικοί συντελεστές και προϋποθέσεις είναι περιορισμένες, αλλά για τον απλό λόγο ότι υπεισέρχονται στην εξίσωση διαιρέσεις δια του *μηδενός*. Το πρόβλημα έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι το *μηδέν* κυριαρχεί στους αποφασιστικότερους κρίκους του εθνικού μας βίου. Η ηγεσία μας, πανέξυπνη αναμφισβήτως και ασυναγώνιστη σε ό,τι αφορά την αναπαραγωγή των συστημάτων πολιτικής πατρωνείας, έχει δείξει παιδαριώδη ανεπάρκεια να διαχειριστεί τα εθνικά προβλήματα. Ακόμα δεν έχει αντιληφθεί ότι άλλαξαν άρδην τα πράγματα στον κόσμο και εξακολουθεί να σκέπτεται (τρόπος του λέγειν βέβαια, γιατί *συλλογικό σκέπτεσθαι* δεν υφίσταται εν Ελλάδα) με κατηγορίες του διπολικού παρελθόντος. Δεν μπορεί να βγει από τα παραδοσιακά πλέγματα της Προστασίας. Σίγουρα δεν είναι αυτή που θα εμπνεύσει το αναγεννητικό πνεύμα που έχει ανάγκη ο λαός μας για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις των καιρών.

Η εθνική στρατηγική δεν είναι θέμα οικονομικής λογιστικής, όπως κουτοπόνηρα θέλουν να την παρουσιάζουν, για να δικαιολογήσουν την ανικανότητά τους. Είναι θέμα *συνειδησης* και *θυμικού*. Είναι θέμα *συλλογικού υποκειμένου*. Και είναι ακριβώς η έλλειψή του που μηδενίζει εξ υπαρχής τις όποιες υφιστάμενες θετικές ιστορικές προϋποθέσεις. Πρέπει να φτιαχτεί, όπως λέει ήδη πολύς κόσμος, η «*Εθνική Ελλάδα*». Στοιχεία της υπάρχουν ασφαλώς σ' όλους τους χώρους. Όσπου όμως να συγκεντρωθούν και να την συγκροτήσουν, πρέπει να μιλάμε μόνο για την αδυσώπητη αντίστροφη μέτρηση που έχει αρχίσει...

Γενικόν Βιβλιοπωλείον

ΑΘΗΝΑ: Σόλωνος 94, τηλ. 3615147
ΠΕΙΡΑΙΑΣ: 'Αγ. Κων/νου 5, τηλ. 4223389

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ: Οι επιδιώξεις και τα όρια της αλβανικής πολιτικής

της Α. Μαρκογιάννη*

Η ανακίνηση του μειονοτικού ζητήματος των αλφανοφώνων του Κοσσυφοπεδίου από την Αλβανία, δύο δεκαετίες πριν, συνδέθηκε με την καλλιέργεια της αντι-τιτοϊκής πολιτικής των Τιράνων, την υπονόμευση του Βελιγραδίου στη διεθνή σκηνή και, μέσω αυτής, την ενδυνάμωση του εθνικιστικού αισθήματος του αλβανικού λαού και την ενίσχυση του κύρους της πολιτικής εξουσίας του Ε. Χότζα.

Η αλβανική ηγεσία ανοικτά υποστήριξε το αίτημα της αναβάθμισης της αυτόνομης περιοχής του Κοσσυφοπεδίου σε ισότιμη Δημοκρατία της Ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας και κατήγγειλε το Βελιγράδι για καταπίεση του εκεί αλβανικού πληθυσμού¹. Οι Σέρβοι από την πλευρά τους είδαν στο Κοσσυφοπέδιο την ιδανική ευκαιρία να διακηρύξουν τα εθνικιστικά τους αισθήματα και να επιβάλουν τον απόλυτο έλεγχο, με πρόσχημα την προστασία του ολιγάριθμου εκεί σερβικού πληθυσμού.

Η δημογραφική έκρηξη των Αλβανών σε συνδυασμό με την ραγδαία επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης της περιοχής συνέβαλαν, στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, στην ενίσχυση των φόβων της Σερβίας για απώλεια της κυριαρχίας της, στη σκλήρυνση της πολιτικής της και παράλληλα στη διεθνοποίηση των πολιτικών αιτημάτων των αλβανόφωνων. Παρά τις κατά περιόδους εντάσεις, το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου απετέλεσε στο μεγαλύτερο μέρος του ενδογιουγκοσλαβικό πρόβλημα που χρησιμοποιήθηκε στην προσπάθεια της Αλβανίας και της Σερβίας να κερδίσουν πόντους στο πολιτικό επίπεδο, χωρίς όμως να διχάσει τις δύο χώρες.

Σήμερα οι ραγδαίες εξελίξεις στην υπό απασύνθεση Γιουγκοσλαβία, η πολυπλοκότητα των συμφερόντων των εμπλεκόμενων μερών αλλά και τρίτων χωρών ευρωπαϊκών και μη, που αναζητούν ερείσματα και αύξηση της επιρ-

ροής τους, σε συνδυασμό με τις ενδογιουγκοσλαβικές ισορροπίες και την έξαρση τόσο του αλβανικού όσο και του σερβικού εθνικισμού, έφεραν την αλβανική ηγεσία αντιμέτωπη με το πιεστικό πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου και την τύχη των 2,5 εκ. Αλβανών κατοίκων του, δίνοντας εκρηκτικές διαστάσεις σε ένα πρόβλημα που απειλεί άμεσα την ασφάλεια του βαλκανικού χώρου.

Κάθε προσπάθεια προσέγγισης της αλβανικής πολιτικής στο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου θα πρέπει να λάβει υπόψη, εκτός από τις εξελίξεις στο γιουγκοσλαβικό χώρο και τα διαδραματιζόμενα στην ίδια την περιοχή του Κοσόβου, τον νέο προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, τις προσπάθειες οικονομικής ανασυγκρότησης και την ιδιότυπη μορφή του αλβανικού εθνικισμού.

Με την έναρξη της γιουγκοσλαβικής κρίσης η αλβανική ηγεσία πίσω από τη διένεξη Σέρβων-Κροατών και Σλοβένων έβλεπε ήδη το Κοσσυφοπέδιο, θεωρώντας ότι η Σερβία θα προωθήσει το μεγαλοϊδεατισμό της όχι στις βόρειες περιοχές, αλλά εκεί όπου πραγματικά θα μπορούσε να επιτύχει κάτι τέτοιο, δηλαδή στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στο Κοσσυφοπέδιο.

Την περίοδο αυτή τα Τίρανα όχι μόνο παρακολουθούσαν με μεγάλη προσοχή τα τεκταινόμενα στην περιοχή, αλλά όταν αυτό χρειάστηκε ενήργησαν άμεσα και υποστηρικτικά, παρά το γεγονός της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής αποδιοργάνωσης της χώρας. Επίσημα δεν έπαψαν να θεωρούν το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου ως μείζον εθνικό θέμα, αφού στα πλαίσια των μακροχρόνιων στόχων της εξωτερικής τους πολιτικής τάσσονται όχι μόνο υπέρ της αυτοδιάθεσης αλλά και υπέρ της ένωσής τους σε ένα ενιαίο κράτος, προβάλλοντας έτσι το όραμα της Μεγάλης Αλβανίας².

Οι σχέσεις του συνόλου των αλβα-

νών ηγετών και των αντίστοιχων πολιτικών σχημάτων στο Κοσσυφοπέδιο σε όλη τη περίοδο ήταν επιβεβαιωτικές των κοινών τους θέσεων για άδικο διαμελισμό ενός έθνους που περιμένει την κατάρρευση του τελευταίου εναπομεινάντος τείχους στην Ευρώπη³, η δε αλβανική υποστήριξη προς τις απόπειρες ανεξαρτητοποίησης του Κοσσυφοπεδίου ήταν ολόπλευρη. Η Αλβανία ήταν η μοναδική χώρα που από τον Οκτώβριο του 1991 είχε ήδη προχωρήσει στην ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου, όπως αυτή είχε αποφασιστεί από το δημοψήφισμα που διενεργήθηκε από τους Κοσοβάρους, το Σεπτέμβριο του 1991. Η δε ανάδειξη στις εκλογές του Δημοκρατικού Κόμματος στην ηγεσία της Αλβανίας και του Σ. Μπερίσα, που διατηρεί στενότερους δεσμούς με το Κοσσυφοπέδιο, είναι ανησυχητική των τάσεων που υπάρχουν και στις δύο πλευρές. Δεν είναι τυχαίο ότι ο σημερινός Πρόεδρος της χώρας, αμέσως μετά την εκλογική του νίκη, μίλησε για την ανάγκη να αναγνωριστεί στους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και υποσχέθηκε την αλβανική ιθαγένεια σε όλους τους Αλβανούς όπου γης, κάνοντας μνεία και στον αλβανικό πληθυσμό των Σκοπίων⁴.

Παράλληλα, η αλβανική πολιτική προώθησε μεθοδικά και από κοινού με την ηγεσία της Πρίστινα την διεθνοποίηση των διεκδικήσεων των Κοσοβάρων για αυτοδιάθεση, με την προβολή των προβλημάτων τους σε διεθνείς οργανισμούς, όπως στη ΔΑΣΕ και στον ΟΗΕ, εκμεταλλευόμενη τη διεθνή συγκυρία και το αντισερβικό κλίμα⁵.

Τέλος, επεδίωξε, στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης της εξωτερικής της πολιτικής, την αναζήτηση ισχυρών συμμάχων στα Βαλκάνια και στον υπόλοιπο κόσμο. Η προσέγγιση Τιράνων-Ουάσιγκτων και Τιράνων-Άγκυρας αποβλέπει στην εξασφάλιση της μέγιστης δυνατής υποστήριξης, όχι μόνο

Πολίτες της 'Αλβανίας που προσπαθούν να διαρρήξουν κρατική αποθήκη.

στην επίλυση του πραγματικού προβλήματος των αλβανόφωνων πληθυσμών, αλλά και στην ανοχή της καλλιέργειας του αλβανικού μεγαλοϊδεατικού οράματος.

Την τελευταία δεκαετία και ιδιαίτερα μετά τη διαφαινόμενη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας προωθήθηκε μεθοδικά, τόσο στο εσωτερικό αλλά και από κύκλους στο εξωτερικό (αλβανική διασπορά, κοσοβάρικο λόμπυ στις ΗΠΑ)⁶ η έννοια μιας εθνικής ολοκλήρωσης, το όραμα μιας μεγάλης Αλβανίας, θεωρώντας ότι το έθνος διεξάγει έναν αγώνα για μία ολόκλητη αλβανική, σε μια ενωμένη Αλβανία, όπως ακριβώς και οι άλλοι λαοί της περιοχής, οι Τούρκοι, οι Έλληνες, οι Βούλγαροι, οι Σέρβοι και οι Ιταλοί, από τους οποίους ο λαός υπέστη δεινά⁷.

Σήμερα, η Αλβανία, παρά τα σημαντικότερα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει, περνά μια δεύτερη περίοδο ανασυγκρότησης, όπου χρειάζεται παρόμοια εθνικά οράματα και δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι η αδυναμία της νέας κυβέρνησης να λύσει τα οξυτάτα αυτά προβλήματα δεν θα ωθήσει ορισμένες δυνάμεις στην αξιοποίηση του «εθνικιστικού χαρτιού», με απρόβλεπτες συνέπειες για την ασφάλεια των Βαλκανίων. Στο πλαίσιο αυτό, η συνένωση της περιοχής του Κοσοβοπεδίου με την Αλβανία είναι μια ιδέα που έχει εξίσου καλλιεργηθεί στα Τίρανα και στην Πρίστινα. Οι πολιτικοί ηγέτες του Κοσοβοπεδίου έχουν κατ' επανάληψη

χρησιμοποιήσει, στην προσπάθεια διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους για αυτοδιάθεση και δημιουργία ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, κατά το παράδειγμα των άλλων πρώην Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών, το «εθνικιστικό χαρτί», σε σημείο που να γεννιούνται ερωτηματικά για το αν κέντρο του αλβανικού εθνικισμού παραμένουν τα Τίρανα και όχι η Πρίστινα.

Οι πιθανές επιδιώξεις των Τιράνων στο ζήτημα του Κοσοβοπεδίου και ο σοβαρότατος κίνδυνος γενικευμένης σύρραξης που θα παρασύρει γειτονικές χώρες και θα επιφέρει αλλαγές συνόρων στη Βαλκανική, υπόκειται σε σοβαρότατους περιορισμούς:

- στη σημερινή πολιτική, στρατιωτική και οικονομική κατάσταση της Αλβανίας,
- στις γενικότερες εξελίξεις στο περιφερειακό περιβάλλον της χώρας,
- και στα όρια που θέτει η αμερικανική πολιτική στο Κοσοβοπέδιο.

Η εσωτερική πολιτική, στρατιωτική και οικονομική κατάσταση στην Αλβανία σήμερα αλλά και στο Κοσοβοπέδιο θα μπορούσε να αποτελέσει ουσιαστικά τροχοπέδη στην πραγματοποίηση των επιδιώξεών τους.

Η επίσημη πολιτική ηγεσία της Αλβανίας παγιδευμένη στην εθνικιστική της πολιτική έχει δηλώσει ότι είναι έτοιμη να συμπαρασταθεί στον αγώνα των Κοσοβάρων για ανεξαρτησία⁸, χωρίς να είναι καθόλου βέβαιο ότι η χώρα μπορεί να αναλάβει το κόστος μιας πολεμικής εμπλοκής, τη στιγμή μάλιστα

που ακόμα και η πλήρης λαϊκή συναίνεση σε κάτι τέτοιο δεν είναι εξασφαλισμένη⁹. Η πιθανότητα ενός μαζικού κινήματος προσφύγων στην Αλβανία μετά από μια ενδεχόμενη έκρηξη είναι αρκετά ανησυχητική και επικίνδυνη για την σταθερότητα της ίδιας της χώρας, παρά το γεγονός ότι δηλώνει ήδη προετοιμασμένη για κάτι τέτοιο¹⁰.

Οι θέσεις της αντιπολίτευσης εξάλλου παρουσιάζονται μετριωπαθέστερες¹¹. Ο ηγέτης του Σοσιαλιστικού Κόμματος Φ. Νάνο ενισχύει τις ιδέες της αυτονομίας σαν πρώτο βήμα μιας διαδικασίας εξεύρεσης λύσης στο πρόβλημα, ενώ η πρόταση του Γ. Πάσκο, που πρόσφατα αποχώρησε από το Δημοκρατικό κόμμα, υποδεικνύει το δρόμο της εξασφάλισης διεθνούς υποστήριξης των διεκδικήσεων των Κοσοβάρων και μετάθεση του αιτήματος ένωσης με την Αλβανία σε χρόνο μεταγενέστερο και καταλληλότερο.

Ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας είναι η στρατιωτική αδυναμία της Αλβανίας σήμερα να εμπλακεί σε μια πολεμική σύγκρουση. Αν και η δύναμη του αλβανικού στρατού είναι πολύ δύσκολο να υπολογιστεί, ο πεπαλαιωμένος εξοπλισμός και η ανύπαρκτη επιχειρησιακή δυνατότητα των ενόπλων δυνάμεων είναι απαγορευτική για την ανάληψη οποιασδήποτε στρατιωτικής πρωτοβουλίας από την ηγεσία των Τιράνων¹².

Εξάλλου, η ραγδαία επιδείνωση της παραγωγικής διαδικασίας, η ανεπάρκεια των πρώτων υλών, οι ελλείψεις βασικών ειδών διατροφής, η αλματώδης αύξηση του πληθωρισμού έχουν οδηγήσει τον κρατικό προϋπολογισμό να εξαρτάται κατά 80% από ξένη βοήθεια και την κυβέρνηση Μπερίσια εκ των πραγμάτων να έχει ως πρωταρχικό της στόχο την ανόρθωση της οικονομίας και την ανασυγκρότηση της χώρας. Μια ενδεχόμενη εμπλοκή της σε εξωτερικές περιπέτειες θα είχε σαν αποτέλεσμα να απομακρύνει την Αλβανία από κάθε προσπάθεια ενσωμάτωσής της στις ευρωπαϊκές διαδικασίες και τον περιορισμό της υποστήριξης και της οικονομικής βοήθειας της διεθνούς κοινότητας¹³.

Παράλληλα, η κατάσταση στο εσωτερικό του ίδιου του Κοσοβοπεδίου παραμένει εκρηκτική λόγω της πληθυσμιακής υπερχορής των Αλβανών και του ασφυκτικού σερβικού κλοιού, ο αγώνας όμως για ανεξαρτησία έχει προσαρμοστεί στην αδυναμία ενός λαού οικονομικά καθυστερημένου και αφο-

πλισμένου¹⁴. Οι ηγέτες του γνωρίζουν ότι χωρίς τη πολιτοφυλακή που διέθεταν οι Σλοβένιοι, οι Κροάτες ή οι Βόσνιοι, δεν έχουν καμιά πιθανότητα επιλογής ενός ένοπλου δρόμου έναντι του τέταρτου σε δύναμη στρατού του κόσμου. Για το λόγο αυτό εμφανίζονται υποστηρικτές μιας ειρηνικής λύσης που χρησιμοποιεί διπλωματικά μέσα και τη συμπαράσταση της διεθνούς κοινότητας, αναγνωρίζοντας ότι στη σημερινή ευρωπαϊκή πραγματικότητα η λύση της Μεγάλης Αλβανίας δεν είναι ρεαλιστική¹⁵.

Στο πολιτικό - διπλωματικό επίπεδο η αλβανική πολιτική οριοθετείται από τις σχέσεις των Τιράνων με τα Σκόπια, την Άγκυρα και τις ΗΠΑ.

Στην περίπτωση των Σκοπίων είναι εμφανής η δυνατότητα ουσιαστικής διαπραγμάτευσης και πίεσης πάνω στο σοβαρότατο θέμα του 40% των Αλβανών που κατοικούν στη Δημοκρατία αυτή¹⁶. Τα Τίρανα έχουν άμεσα συνδέσει τη διπλωματική αναγνώριση των Σκοπίων με εγγυήσεις που αφορούν στην εξασφάλιση αυτονομίας στην αλβανική μειονότητα, έχοντας όμως διαχωρίσει την πολιτική τους στο ζήτημα αυτό από την αντίστοιχη στο Κοσσυφοπέδιο. Τα αίτια μπορούν να αναζητηθούν στη σθεναρή υποστήριξη των ΗΠΑ στην περίπτωση των Σκοπίων, οι οποίες δεν πρόκειται να επιτρέψουν να τεθεί σε κίνδυνο η συνοχή του νεοπαγούς κρατιδίου προς χάριν μιας αλβανικής χειραφέτησης. Κανείς βέβαια δεν μπορεί να προβλέψει την αντίδραση των ίδιων των Αλβανών των Σκοπίων στην έκρηξη μιας ένοπλης σύγκρουσης στο γειτονικό Κοσσυφοπέδιο, τη στιγμή μάλιστα που ανεπιφύλακτα εμφανίζονται έτοιμοι για όλα¹⁷.

Οι ιστορικές και θρησκευτικές παραδόσεις και τα αισθήματα απειλής από Σερβία και Ελλάδα, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά από τους ίδιους τους Αλβανούς, έχουν ανοίξει το δρόμο για την αυξανόμενη τουρκική επιρροή στην Αλβανία αλλά και στους μουσουλμάνους του Κοσσυφοπεδίου. Αναφορικά με το ζήτημα αυτό η Άγκυρα έχει επίσημα διατυπώσει τη θέση της αμέριστης υποστήριξης σε περίπτωση εμπλοκής των Τιράνων σε πόλεμο με το Βελιγράδι¹⁸, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει πως η ενδεχόμενη τουρκική στάση σε περίοδο κρίσης δεν θα υπόκειται σε περιορισμούς που αφορούν τις γενικότερες επιδιώξεις της στην περιοχή της Βαλκανικής και την επιμέρους εξυπηρέτηση αμερικανικών

συμφερόντων, τα οποία δεν φαίνεται για την ώρα να ευνοούν αλλαγές εξωτερικών συνόρων στα Βαλκάνια.

Τέλος, οι σχέσεις οικονομικής και πολιτικής εξάρτησης της σημερινής Αλβανίας και του Δημοκρατικού Κόμματος από τις Ην. Πολιτείες αποτελούν καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση της αλβανικής εξωτερικής πολιτικής και ειδικότερα στο θέμα του Κοσσυφοπεδίου. Η πιθανότητα πολεμικής σύγκρουσης είναι φανερό ότι δεν ευνοείται από την Ουάσιγκτον αυτή τη στιγμή¹⁹, καθώς διαταράσσεται ο κρίκος μιας αλυσίδας που περνά από την Άγκυρα, τη Σόφια, τα Σκόπια, τη Πρίστινα και τα Τίρανα μέσω της οποίας αντιπροσωπεύονται οι στόχοι της αμερικανικής πολιτικής στα Βαλκάνια, εδραιώνεται η παρουσία της και εμποδίζεται η επέκταση της γερμανικής επιρροής στο νότο.

Οι συνεχείς επισκέψεις αμερικανών αξιωματούχων στη Πρίστινα υποδηλώνουν την πλήρη συμπαράσταση της Ουάσιγκτον, η οποία έχει ανακαλύψει στους Αλβανούς των Σκοπίων και του Κοσσυφοπεδίου έναν ισχυρό μοχλό πίεσης κατά των Σέρβων και του Σ. Μιλόσεβιτς. Στα πλαίσια αυτά οι ΗΠΑ ευνοούν και ενισχύουν τους Αλβανούς στην κατεύθυνση της ανεξαρτητοποίησης, παίζοντας με τα ευαίσθητα όρια της αλβανικής πολιτικής, η οποία εξαρτάται αποκλειστικά ίσως, από την ενθάρρυνση της Ουάσιγκτον στο θέμα αυτό.

Οι πιο πρόσφατες δηλώσεις του Σ. Μπερίσα, που φαίνεται να αναγνωρίζουν τα όρια αυτά της αλβανικής πολιτικής στο Κοσσυφοπέδιο, είναι διαλλακτικότερες και δεν ενισχύουν την αλλαγή, μετακίνηση η τροποποίηση των συνόρων, αλλά θέτουν ως βάση για συζήτηση την ύπαρξη μιας αυτόνομης επαρχίας, όπως ίσχυε με το Σύνταγμα του 1974 στη πρώην Γιουγκοσλαβία²⁰.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Α. Μαρκογιάννη, «Αλβανική εξωτερική πολιτική: μια ιδιαίτερη περίπτωση» στο Βαλκάνια στο Σταυροδρόμι των εξελίξεων, Επιμ. Χρ. Γιαλλουρίδη-Στ. Αλειφαντή, Αθήνα 1988.

2. Επίσης δηλώσεις αλβανικού ΥΠΕΞ για αυτοδιάθεση, Ελευθεροτυπία 12/8/92 και ψήφισμα αλβανικής Βουλής, Ελευθεροτυπία 29/9/92: «Το αλβανικό έθνος εξακολουθεί να είναι άδικα χωρισμένο στο τέλος του 20ου αιώνα».

3. L. Zanga, Radio Free Europe, Rese-

arch Report, 3/1/92.

4. Κυρ. Ελευθεροτυπία 29/3/92.

5. Έγγραφο Μ. Μπουκόσι προς ΔΑΣΕ με ημερομηνία 9/4/92 στο Στ. Λυγερός, «Κοσσυφοπέδιο: Ηφαίστειο εν ενεργεία», Καθημερινή 24/5/92.

6. Βλ. Αλ. Παπαδόπουλος «Η σημερινή Αλβανία και οι Ελληνοαλβανικές σχέσεις», Τετράδια, Νο 29-30, σελ. 61.

7. Πολύ πρόσφατα από την αλβανική πλευρά έχουν εμφανιστεί άτυπα χάρτες που εμφανίζουν σαν αλύτρωτα εδάφη περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας και πληθυσμιακοί πίνακες με αλβανικές μειονότητες στην Ελλάδα και στην Ιταλία, ΝΕΑ 7/3/92.

8. Ομιλία ΥΠΕΞ Αλβανίας Α. Σερέκι στη Διάσκεψη του Λονδίνου για το Γιουγκοσλαβικό 26/8/92, Επίσημο Κείμενο, Ψήφισμα αλβανικής Βουλής, Ελευθεροτυπία 28/8/92.

9. Ελευθεροτυπία 1/9/92.

10. Συνέντευξη Α. Μέξι, Ελευθεροτυπία 22/6/92.

11. Δηλώσεις Φ. Νάνο και Γ. Πάσκο, Ελευθεροτυπία 1/9/92.

12. Βλ. Άμυνα και Διπλωματία, Νο 21, Ιούλιος 1992.

13. L. Zanga, "Daunting tasks for Albania's new government", RFE/R1 Research Report, Vol. 21, 22/5/92.

14. Οι πληροφορίες για τον εξοπλισμό των Αλβανών είναι ανεπιβεβαιώτες. Αναφέρεται ότι εξοπλίζονται παρά τους ελέγχους της σερβικής αστυνομίας και προμηθεύονται οπλισμό από τα σύνορα με την Αλβανία που απλώνονται σε έκταση 200 χιλιομέτρων. Βλ. ΝΕΑ 4/6/92 και Απογευματινή 22/6/92.

15. Συνέντευξη του Μ. Μπουκόσι, Καθημερινή 5/7/92.

16. An. Parvanov, "Albania syndrome in Republic of Macedonia", National Problems in the Balkans. History and contemporary Developments, ARGES Publishing House, Sofia 1992.

17. Δήλωση Ν. Χαλίλι, Ελευθεροτυπία 28/8/92.

18. Mark Stenhouse "Emerging security challenges in the Magreb, Middle East and Balkans", International Defense Review, RED BOOK, Jane's Publication 10/1992.

19. Στ. Αλειφαντής, «Η Γιουγκοσλαβία στην κόψη του ξυραφιού» Τετράδια, Νο 28, Φθινόπωρο - Χειμώνας 1992.

20. Ελευθεροτυπία 1/9/92.

*Η Α. Μαρκογιάννη είναι Ε.Μ.Υ. στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, στο Τμήμα Διεθνών Σχέσεων.

Το μακεδονικό ζήτημα και οι ελληνο-βουλγαρικές σχέσεις στη σημερινή εποχή

του Κυριάκου Κεντρωτή*

Ανάμεσα στα πιο σημαντικά προβλήματα που ανέκυψαν στα Βαλκάνια μετά τις ριζικές κοινωνικές και πολιτειακές αλλαγές στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης είναι και το μακεδονικό ζήτημα, που συνιστά σήμερα έναν κρίσιμο παράγοντα για την ασταθή και έκρυθμη κατάσταση στο χώρο της Ν.Α. Ευρώπης. Ο σταθερά οικοδομούμενος την τελευταία εικοσαετία μεταξύ Αθηνών και Σόφιας άξονας γνωρίζει στο διάστημα από την αναγνώριση εκ μέρους της Βουλγαρίας της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας¹ ως ανεξάρτητου κράτους (16/1/1992) ισχυρές τριβές και δεν παρουσιάζει τη συνεκτικότητα του πρόσφατου παρελθόντος.

Η καλύτερη κατανόηση των σημερινών δεδομένων και αποφάσεων γύρω από το μακεδονικό ζήτημα απαιτεί σε άμεσο συνδυασμό με την εγγενή πολυπλοκότητα του εν λόγω ζητήματος μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση της βουλγαρικής μεταπολεμικής πολιτικής στον τομέα αυτό.

Στο χρονικό διάστημα που η τιτοϊκή Γιουγκοσλαβία είχε τον πρώτο λόγο στο μακεδονικό ζήτημα (1945-1948) — παίρνοντας άλλωστε τη σκυτάλη από τη Βουλγαρία που καθόριζε τις εξελίξεις από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι και το Μεσοπόλεμο— η μεταπολεμική κομμουνιστική Βουλγαρία περιόριζε τις απαιτήσεις της έναντι της Ελλάδας μόνο στη Δ. Θράκη (Διάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων 1946-1947).

Μετά την ρήξη στις σχέσεις Στάλιν-Τίτο, η Βουλγαρία άρχισε να κάνει λόγο για ίδρυση μιας ενιαίας Μακεδονίας στα πλαίσια της Βαλκανικής Ομοσπονδίας, γεγονός που έμμεσα έθετε θέμα διεκδίκησης και επί της ελληνικής Μακεδονίας².

Στην περίοδο της δεκαετίας 1950-1960 οι Βούλγαροι Κομμουνιστές ηγέτες προέβαλαν διεθνώς τη βουλγαρική συνείδηση όλων των σλαβόφωνων κατοίκων του ευρύτερου γεωγραφικού

χώρου της Μακεδονίας, δηλαδή και της Γιουγκοσλαβικής και της ελληνικής Μακεδονίας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 υπήρξε μερική τροποποίηση αυτής της θέσης, δηλ. ότι οι σλαβόφωνοι πληθυσμοί της ελληνικής Μακεδονίας είναι μάλλον βουλγαρόφωνοι και όχι ακραιφνώς βουλγαρικοί.

Με την αποκατάσταση πλήρων διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας άρχισε να χαμηλώνει βαθμιαία εκ μέρους της Βουλγαρίας κάθε αναφορά σχετικά με τη Μακεδονία και την εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού της.

Η πολιτική αυτή συνεχίστηκε και στην περίοδο της Δικτατορίας στην Ελλάδα, ενώ μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας το 1974 άρχισε ένα νέο κεφάλαιο στις διμερείς σχέσεις Αθηνών - Σόφιας ακόμα και στο θέμα του μακεδονικού ζητήματος. Μέσα από μια σειρά πολύ τακτικών συναντήσεων, κυρίως μεταξύ Καραμανλή και Ζίφκωφ, άρχισε να δημιουργείται μια νέα βάση για την εξομάλυνση των σχέσεων Ελλάδας - Βουλγαρίας, ενώ ο τότε βούλγαρος Πρόεδρος Τ. Ζίφκωφ τόνιζε με ιδιαίτερη έμφαση, ότι η χώρα του δεν είχε ούτε εδαφικές, ούτε μειονοτικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδος. Μέσα στα πλαίσια αυτά κινήθηκε όλο το πλέγμα των σχέσεων των δύο χωρών μέχρι και την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Βουλγαρία.

Συνοψίζοντας κανείς σε γενικές γραμμές τη μεταπολεμική πολιτική της κομμουνιστικής Βουλγαρίας στο μακεδονικό ζήτημα θα μπορούσε να διακρίνει την παράλληλη ύπαρξη και δράση δύο συνιστωσών. Από τη μια πλευρά η Βουλγαρία δεν αναγνώριζε την ύπαρξη «μακεδονικής» μειονότητας στη διοικητική της περιοχή του Πιρίν, ενώ από την άλλη πλευρά αποδεχόταν τη διαμορφωθείσα πραγματικότητα στο εσωτερικό της μεταπολεμικής Γιουγκοσλαβίας με την ίδρυση της Σ.Δ.

Μακεδονίας, ευρισκόμενη, όμως, σε φανερή αντίθεση με τη θέση της για τη βουλγαρική συνείδηση των κατοίκων της ΣΔΜ.

Η Βουλγαρία του Ζίφκωφ αγωνιζόταν σταθερά για να αποδείξει τις φιλειρηνικές διαστάσεις της βαλκανικής της πολιτικής, μη καταφέροντας πάντοτε, παρόλα αυτά, να κρύβει τη δυσαρέσκεια της για τις προσπάθειες «μακεδονοποίησης»³ της ιστορίας της εκ μέρους των κρατικών αρχών και των επιστημονικών κύκλων της ΣΔΜ και της Γιουγκοσλαβίας. Δεν θα πρέπει τέλος, να μην υπογραμμισθεί και ο καθοριστικός ρόλος της ΕΣΣΔ στη δημιουργία των εκάστοτε παλινδρομήσεων της βουλγαρικής πολιτικής στο μακεδονικό ζήτημα.

Μετά τη διεξαγωγή των γενικών εκλογών στη Βουλγαρία για δεύτερη φορά (13/10/1991) ύστερα από την πτώση του καθεστώτος Ζίφκωφ, το κομμουνιστικό κόμμα Βουλγαρίας (το σημερινό Σοσιαλιστικό Κόμμα) αποκλείστηκε μετά από 47 χρόνια συνεχούς παρουσίας από τη διακυβέρνηση της χώρας. Την εξουσία ανέλαβε το δεξιών προσανατολισμών κόμμα της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων (CDC/Sajuz na Demokraticheski Sili) υπό την ηγεσία του Φ. Ντιμητρώφ.

Στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα από την πτώση του Τ. Ζίφκωφ, (10/11/1989) μέχρι και το σχηματισμό της κυβέρνησης της ΕΔΔ (8/11/1991), όταν δηλαδή η διακυβέρνηση της χώρας ήταν ακόμα είτε άμεσα είτε έμμεσα (κυβέρνηση Ποπώφ) στα χέρια των κομμουνιστών, δεν υπήρξαν ιδιαίτερα προβλήματα στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας και Βουλγαρίας που άπτονται του μακεδονικού ζητήματος. Η ασταθής κατάσταση στα Βαλκάνια και η υποβόσκουσα κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία ήταν ακόμα στο αρχικό τους στάδιο και όλα τα ενδιαφερόμενα κράτη βρίσκονταν σ' ένα καθεστώς σύγχυσης και αναζήτησης διεξόδων.

Μετά την ανατροπή του καθεστώτος Ζίφκωφ και το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου στη Γιουγκοσλαβία σε συνδυασμό με την έκρηξη εθνικιστικών και μειονοτικών ζητημάτων στα Βαλκάνια άρχισε ταυτόχρονα και στη Βουλγαρία η δειλή ανασύσταση και ίδρυση όλων εκείνων των βουλγαρομακεδονικών οργανώσεων του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ου αιώνα. Οι «ξεχασμένες» υπό το κομμουνιστικό καθεστώς επιδιώξεις για τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας επανήλθαν στην επικαιρότητα. Παλαιά μακεδονικά σύμβολα, σημαίες, σφραγίδες, εφημερίδες κλπ. έρχονται καθημερινά στην επιφάνεια και τις περισσότερες φορές υπό την ανοχή ή/και με την υποστήριξη του βουλγαρικού κράτους. Οι κυριότερες αυτών των οργανώσεων⁴ είναι οι εξής:

- Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση — Ένωση Μακεδονικών Συλλόγων (VMRO-CMD)
- Ενωμένη Μακεδονική Οργάνωση — Ίλιντεν (OMO - Iliden).

Η πρώτη επίσημη τοποθέτηση της Βουλγαρίας για την ανεξαρτησία των πρώην Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών και το μακεδονικό ζήτημα έγινε στις 27/2/1991 από την Κυβέρνηση του Ντίμηταρ Ποπόφ. Σε ανακοίνωση του βουλγαρικού Υπουργείου Εξωτερικών τονιζόταν η διαβεβαίωση της Βουλγαρίας ότι δεν προτίθετο να αναμειχθεί στις εσωτερικές υποθέσεις της Γιουγκοσλαβίας, αφού οι λαοί των πρώην Δημοκρατιών θα αποφασίσουν οι ίδιοι για το μέλλον τους. Ειδικά για την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, σε περίπτωση που αυτή αποφάσιζε την ανεξαρτησία της, η Βουλγαρία θα αναγνώριζε αμέσως το νέο ανεξάρτητο κράτος⁵.

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1991 διεξήχθη στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας δημοψήφισμα. Το 68,32% των εγγεγραμμένων στους εκλογικούς καταλόγους και το 95,09% των τελικά ψηφισάντων τάχθηκε «υπέρ της κυριαρχίας μιας αυτόνομης Μακεδονίας, εξουσιοδοτημένης να συμμετάσχει σε μια ένωση κυρίαρχων κρατών της Γιουγκοσλαβίας». Κατά παράδοξο τρόπο, όμως, δόθηκε έμφαση μόνο στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος του δημοψηφίσματος, δηλαδή στην «αυτονομία» («samostoinost») που αποδόθηκε ως «ανεξαρτησία» («nezavisinost») της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, ενώ αγνοήθηκε εντελώς το δεύτερο σκέλος.

Μητσοτάκης, Ποπόφ κατά την επίσκεψη του πρώτου στη Βουλγαρία.

Ειδική μνεία, επίσης, θα πρέπει να γίνει και στην ολοκληρωτική αποχή των αλβανόφωνων κατοίκων από το δημοψήφισμα, αφού έκριναν ότι δεν εξυπηρετούνταν τα δικά τους αλυτρωτικά εθνικιστικά οράματα.

Στη Βουλγαρία όλα τα κύρια κόμματα εξέφρασαν με ανακοινώσεις τους την ικανοποίησή τους για το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, ενώ σχεδόν σύσσωμος ο βουλγαρικός τύπος υποδέχθηκε με ιδιαίτερη χαρά τη θετική έκβαση του δημοψηφίσματος, διακηρύσσοντας την ανάγκη στενής συνεργασίας της Βουλγαρίας με το νέο κράτος σε όλους τους τομείς, καταδικάζοντας ταυτόχρονα την επεκτατική πολιτική της Σερβίας σε βάρος της Βουλγαρίας. Χαρακτηριστική υπήρξε η ανακοίνωση του κυβερνώντος κόμματος της ΕΔΔ⁶ που εξέφραζε την ελπίδα να συνάψουν οι δύο χώρες στενές σχέσεις, οι οποίες είναι φυσικά απόρροια εθνικών, ιστορικών και πολιτιστικών δεσμών ανάμεσα σε πληθυσμούς εκατέρωθεν των συνόρων.

Στις 16 Δεκεμβρίου 1991 οι Υπουργοί Εξωτερικών της ΕΟΚ εξετάζοντας τη Γιουγκοσλαβική κρίση στο σύνολό της έθεσαν ορισμένες προϋποθέσεις για την αναγνώριση των Δημοκρατιών. Οι προϋποθέσεις που αφορούν την

πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ήσαν οι εξής:

- Αλλαγή του Συντάγματος στα εδάφη εκείνα που σχετίζονται με εδαφικές διεκδικήσεις και μειονότητες.
- Παύση κάθε είδους εχθρικής προπαγάνδας που ευνοεί εδαφικές διεκδικήσεις.
- Αλλαγή ονομασίας που δεν θα υπονοεί εδαφικές διεκδικήσεις.

Στις 15 Ιανουαρίου 1992 η βουλγαρική κυβέρνηση του Φιλίπ Ντιμητρώφ έδωσε στη δημοσιότητα το κείμενο της αναγνώρισης των τεσσάρων πρώην Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών, δηλαδή της Σλοβενίας, Κροατίας, Βοσνίας - Ερζεγοβίνης και «Μακεδονίας»⁷. Η Βουλγαρία ήταν το πρώτο κράτος που προχώρησε στην αναγνώριση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας χωρίς να αναμένει μια οριστική ρύθμιση του θέματος από την ΕΟΚ.

Αυτή η απόφαση της Βουλγαρίας δημιούργησε αμέσως προβλήματα στις σχέσεις Αθηνών - Σόφιας. Αλλά και στο εσωτερικό της Βουλγαρίας σημειώθηκαν τριβές τόσο ανάμεσα στους κυβερνητικούς κύκλους όσο και με την αντιπολίτευση. Η ελληνική κυβέρνηση αντέδρασε έντονα στην απόφαση της Βουλγαρίας και το μήνυμα της Αθήνας

προς τους κυβερνώντες στη Σόφια ήταν σαφές. Η Βουλγαρία λόγω των σοβαρών οικονομικών της δυσχερειών και της σαφούς θέλησής της να συνδεθεί με την ΕΟΚ δεν θα έπρεπε εφεξής να υπολογίζει στην πλήρη ελληνική υποστήριξη για την έγκριση οικονομικής βοήθειας από τις κοινοτικές πιστώσεις και για τη βελτίωση της θέσης της έναντι της ΕΟΚ⁸.

Ο βούλγαρος Πρόεδρος Ζ. Ζέλεφ δικαιολόγησε την απόφαση της χώρας του τονίζοντας, ότι η πρωτοβουλία της Βουλγαρίας δεν ήταν βιαστική, αλλά κινήθηκε στα πλαίσια των αρχών της βουλγαρικής εξωτερικής πολιτικής σχετικά με τη γιουγκοσλαβική κρίση από το καλοκαίρι του 1991, αφού ο μακεδονικός λαός, ελεύθερα και δημοκρατικά, διάλεξε μέσω του δημοψηφίσματος της 8ης Σεπτεμβρίου 1991 το δρόμο της ανεξαρτησίας και πως η πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας πληρούσε τις προϋποθέσεις, για να αναγνωρισθεί διεθνώς σύμφωνα με το πόρισμα της επιτροπής Μπαντιντέρ⁹.

Στο εσωτερικό πολιτικό μέτωπο της Βουλγαρίας υπήρξαν επίσης διχογνωμίες. Αφενός μεν δημιουργήθηκε η φιλομακεδονική γραμμή του Προέδρου Ζ. Ζέλεφ και του Πρωθυπουργού Φ. Ντιμητρώφ αφετέρου ο Υπουργός Εξωτερικών Στόγιαν Γκάνεφ, ο τότε Υπουργός Άμυνας Ντίμηταρ Λούντζεφ και η Υπουργός Πολιτισμού Έλκα Κωνσταντίνοβα επέκριναν έντονα αυτή την πρωτοβουλία της κυβέρνησης. Μάλιστα, ο Υπουργός Εξωτερικών Γκάνεφ κατά τη στιγμή λήψης της απόφασης βρισκόταν για επίσημη επίσκεψη στη Βόννη¹⁰. Επίσης στους αντιπολιτευτικούς κύκλους της χώρας ήταν διάχυτη η εντύπωση, ότι ο Πρόεδρος Ζέλεφ προχώρησε στην απόφαση αναγνώρισης της πρώην γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας για καθαρά ψηφοθηρικούς λόγους¹¹. Ο δεύτερος κύκλος των Προεδρικών Εκλογών στη Βουλγαρία θα διεξαγόταν στις 19 Ιανουαρίου και ο Πρόεδρος Ζέλεφ ήθελε να συγκεντρώσει όσο το δυνατόν περισσότερους ψήφους στην περιοχή του Πιρίν.

Οι περισσότερες πολιτικές δυνάμεις στην πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας υποδέχθηκαν γενικά με σκεπτικισμό την απόφαση της Βουλγαρίας να αναγνωρίσει το κράτος τους. Το μοναδικό κόμμα που εξέφρασε την ιδιαίτερη ευχαρίστησή του για την απόφαση αυτή ήταν το μεγαλύ-

τερο κόμμα, το εθνικιστικών προσανατολισμών VMRO. Η εφημερίδα των Σκοπίων με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία, η «Νόβα Μακεντόνια»¹², κατηγορησε ευθέως τη Βουλγαρία για την ύπαρξη εκ μέρους της σκοτεινών προθέσεων έναντι της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» που κρύβονται πίσω από την πρόσφατη απόφασή της.

Στην ετήσια παγκόσμια σύνοδο οικονομικών παραγόντων στο Νταβός της Ελβετίας (1-2/2/1992) ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης και ο Βούλγαρος Ζ. Ζέλεφ συζήτησαν εκ νέου τα νέα δεδομένα της γιουγκοσλαβικής κρίσης και του μακεδονικού ζητήματος. Μοναδικό σημείο σύγκλισης των δύο πλευρών ήταν η θέση τους για τη μη αναγνώριση ύπαρξης ιδιαίτερης μακεδονικής μειονότητας στο έδαφός τους, όπως επίσης και ιδιαίτερο μακεδονικό έθνος.

Στους επόμενους μήνες από την απόφαση της Βουλγαρίας να αναγνωρίσει ως ανεξάρτητο κράτος την πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας άρχισε μια σειρά θερμών επαφών και διαβουλεύσεων ανάμεσα στη Σόφια και τα Σκόπια με σκοπό την πολύπλευρη ανάπτυξη των σχέσεών τους.

Στις 27/2/1992 ο Βούλγαρος Υπουργός Εξωτερικών Γκάνεφ πραγματοποίησε επίσκεψη εργασίας στα Σκόπια. Σκοπός της επίσκεψης ήταν:

- να υπογραμμισθούν οι φιλικές διαθέσεις της Βουλγαρίας και η ανάγκη ανάπτυξης των διμερών σχέσεων·
- να εξουδετερωθούν οι τυχόν υπάρχουσες επιφυλάξεις μέρους της η-

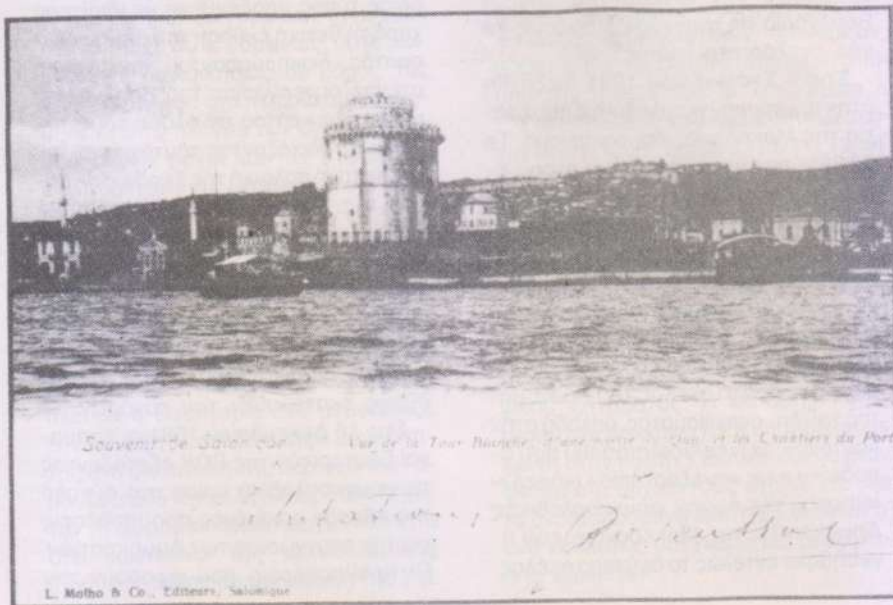
γεσίας στα Σκόπια ως προς τις πραγματικές επιδιώξεις του βουλγαρικού ενδιαφέροντος·

- να διαμορφωθούν εκείνες οι ουνεϊκές προϋποθέσεις για να αποδεχθούν τα Σκόπια τη Σόφια ως κύριο και βασικό τους εταίρο στη διεθνή σκηνή.

Ακολούθησαν μέχρι και το Μάιο τακτικές διαβουλεύσεις στα πλαίσια των περιοδικών διασκέψεων της ΔΑΣΕ. Επίσης συνήφθησαν και συμφωνίες σε θέματα οδικών και αεροπορικών μεταφορών.

Εν συνεχεία οι Βούλγαροι άρχισαν να εκφράζουν έντονα τις ανησυχίες τους για το θέμα του άρθρου 49 του Συντάγματος της πρώην γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας σε άμεση συνάρτηση με τις πάγιες απόψεις τους για την ύπαρξη μακεδονικής μειονότητας και μακεδονικού έθνους¹³. Η βουλγαρική κυβέρνηση διαμήνυσε σαφώς στην κυβέρνηση των Σκοπίων, ότι εφεξής συναρτά την πλήρη έναρξη διπλωματικών σχέσεων με το νέο κράτος με την απόλυτη ή τροποποίηση του άρθρου 49, το οποίο κάνει λόγο για το διαρκές ενδιαφέρον της πρώην γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας για τις συνθήκες διαβίωσης μακεδονικών μειονοτήτων σε άλλες χώρες. Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η αύξηση του ρυθμού δημοσίευσης στον Τύπο των δύο χωρών σχετικών αναφορών για την ύπαρξη μειονοτήτων εκατέρωθεν των συνόρων που ζουν υπό δυσμενείς συνθήκες¹⁴.

Η παρακολούθηση της σημερινής βουλγαρικής δραστηριότητας στο μα-

κεδονικό ζήτημα οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι η Βουλγαρία προχωρεί σ' όλα εκείνα τα βήματα προκειμένου να βελτιώσει τις σχέσεις της με την πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, έστω και αν οι διαφορές τους σε βασικά ζητήματα είναι ουσιαστικές.

Η βουλγαρική πλευρά προσπαθεί να δικαιολογεί το έντονο ενδιαφέρον της για τις εξελίξεις στο μακεδονικό ζήτημα με το επιχείρημα της παρουσίας μιας ισχυρής βουλγαρικής πληθυσμιακής ομάδας στις λεγόμενες σύμφωνα με τη βουλγαρική ορολογία «Δυτικές Περιοχές» («Sapadni Strani»), που συνδέεται άρρηκτα με ιστορικούς, συναισθηματικούς και οικογενειακούς δεσμούς με τη Βουλγαρία.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της συγκέντρωσης που πραγματοποιήθηκε στη Σόφια για τον εορτασμό της «Ημέρας των Δυτικών Περιοχών» στις 9/11/1991. Η εκδήλωση οργανώθηκε από την «Ένωση Δυτικών Περιοχών» και την «ΕΜΕΟ-ΕΜΣ», που απηύθυναν μήνυμα προς την κρατική εξουσία της Βουλγαρίας να επιδείξει επιτέλους η Μητέρα - Πατρίδα την ανάλογη προσοχή και φροντίδα για όλους τους Βούλγαρους του εξωτερικού. Ιδιαίτερα ζήτησαν τη διατήρηση και συντήρηση των βουλγαρικών σχολείων, λεσχών, εκκλησιών και μοναστηριών στις λεγόμενες «Δυτικές Περιοχές» της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Στην τρέχουσα φάση του μακεδονικού ζητήματος οι σχέσεις της Βουλγαρίας με την πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας φαίνεται να αποτελούν την πρώτη επιλογή της σε σύγκριση με τις σχέσεις της με την Ελλάδα. Οι κυβερνήτες στη Σόφια ισχυρίζονται πως αδυνατούν να κατανοήσουν την ελληνική στάση και συλλογιστική ειδικά στο θέμα της ονομασίας της υπό αναγνώριση Δημοκρατίας¹⁵. Εκφράζουν, μάλιστα, την άποψη ότι οι ιθύνοντες της ΕΟΚ δεν θέλουν να αντιληφθούν ξεκάθαρα τους κινδύνους που διαγράφονται από τη συνεχιζόμενη εκκρεμότητα γύρω από την ονομασία της πρώην γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας.

Κατά τη διάρκεια των τακτικών διμερών συναντήσεων μεταξύ Αθηνών - Σόφιας και ιδιαίτερα μετά την επιδείνωση των σχέσεων τους λόγω της απόφασης της Βουλγαρίας να αναγνωρίσει την πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, οι Βούλγαροι κυβερνητικοί ιθύνοντες δεν παραλείπουν να τονίζουν χαρακτηριστικά ότι η Βουλγαρία

ενδιαφέρεται να διατηρεί σταθερές σχέσεις με την Ελλάδα, αφού κάτι τέτοιο συμβάλλει τα μέγιστα στην οικοδόμηση ενός κλίματος συνεργασίας και ασφάλειας στα Βαλκάνια.

Η σημερινή κυβέρνηση στη Σόφια φαίνεται να προσπαθεί να επιτύχει ταυτόχρονα δύο στόχους με την πολιτική της στο μακεδονικό ζήτημα. Αφενός μεν να προωθήσει σε ένα άριστο επίπεδο τις σχέσεις της με την κυβέρνηση των Σκοπίων, γεγονός που θα ευνοήσει την παραδοσιακή επιρροή της Βουλγαρίας στην περιοχή να επεκταθεί μελλοντικά ακόμα περισσότερο, αφετέρου δε να συντηρεί σ' ένα ανεκτό προς τον παρόν επίπεδο τις σχέσεις της με την Ελλάδα που οικοδομήθηκαν τα τελευταία είκοσι χρόνια. Κατά βάθος, μάλιστα, διαφαίνεται η ελπίδα και η προσδοκία της σημερινής βουλγαρικής κυβέρνησης, ότι οι επιλογές της στο μακεδονικό ζήτημα αργά ή γρήγορα θα δικαιωθούν και η Ελλάδα θα είναι υποχρεωμένη εκ των πραγμάτων να αποδεχθεί την πραγματικότητα, που σήμερα προσπαθεί να αποτρέψει.

Χαρακτηριστικές προς τούτο είναι οι προσπάθειες και οι ενέργειες των τριών πολιτικών προσωπικοτήτων της Βουλγαρίας, του Προέδρου Ζ. Ζέλεφ, του Πρωθυπουργού Φ. Ντιμητρόφ και του Υπουργού Εξωτερικών Στ. Γκάνεφ. Με πολύ επιδέξιο και διακριτικό τρόπο ενεργούν στο μακεδονικό ζήτημα χρησιμοποιώντας παράλληλα τόσο το χαρτί ενός παραδοσιακού, υφέρποντος εθνικισμού όσο και το χαρτί του νέου, δυναμικού και προς την Ενωμένη Ευρώπη προσανατολισμένου μέλλοντος της χώρας.

Συνηθίσαμε πλέον να χαρακτηρίζουμε «ρευστή» την κατάσταση στις γειτονικές μας χώρες. Μέσα σ' αυτή την ανησυχητική ρευστότητα διέρχονται και οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις μια πολύ κρίσιμη καμπή. Οι δύο χώρες, ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφορές τους στην προσέγγιση και την εκτίμηση των βαλκανικών ζητημάτων, θα μπορούσαν να αναζητήσουν μέσα από ορισμένους σταθερούς και κοινούς άξονες τη μεγιστοποίηση των θετικών αποτελεσμάτων στις διμερείς τους σχέσεις:

- δεν μας χωρίζει ζήτημα μειονοτικό·
- έχει βλέψεις και έναντι της Βουλγαρίας και έναντι της Ελλάδας η Τουρκία· υπάρχει δηλαδή κοινός δυνητικός αντίπαλος·
- από όλους τους γείτονες της Βουλγαρίας, η Ελλάδα είναι αυτή τη

στιγμή το μόνο κράτος που μπορεί να προωθήσει τις σχέσεις της με την ΕΟΚ, σχέσεις τις οποίες η Βουλγαρία διακαώς επιθυμεί·

- και στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα κυρίαρχη ομολογία είναι η Ορθόδοξη·
- και στις δύο χώρες η εθνολογική σύνθεση χαρακτηρίζεται από ένα και μόνο δεσπόζον, αριθμητικά και πολιτιστικά φυλετικό στοιχείο· είναι Βούλγαροι, είμαστε Έλληνες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η υιοθέτηση περιφραστικής ονομασίας για το κράτος των Σκοπίων βασίζεται στην απόφαση της Λισσαβώνας (26-27/6/1992) και στη μετέπειτα πρακτική της ΕΟΚ.

2. Βλ. σχετική βιβλιογραφία για τη συγκεκριμένη μεταπολεμική περίοδο, Barker, E.: *Macedonia: Its place in Balkan Power politics*, Λονδίνο 1950· Kolishevski, L.: *Aspekti na makedonskoto prashanie* (πτυχές του μακεδονικού ζητήματος), Σκόπια 1962· Kofos, E.: *Nationalism and Communism in Macedonia*, Θεσσαλονίκη (IMXA) 1964.

3. Mitrev, D.: *Pirinska Makedonija vo borba za nacionalno osloboduvanje* (Η Μακεδονία του Πιρίν στον αγώνα για την εθνική απελευθέρωση), Σκόπια 1950· του ιδίου: *The Communist Party of Bulgaria and Pirin Macedonia*, Σκόπια 1960.

4. Βλ. αναλυτικό δημοσίευμα, Κεντρικής Κ.: *Η αναγέννηση του Βουλγαρομακεδονικού εθνικισμού*, ΕΛΛΟΠΙΑ, τεύχος 12, σελ. 18-19.

5. Demokratsija, 28/2/1992.

6. Demokratsija, 10/9/1992.

7. Duma, 16/1/1992.

8. Καθημερινή, 25/1/1992· Βήμα της Κυριακής, 2/2/1992.

9. Βήμα της Κυριακής, 26/1/1992.

10. Fax, 20/1/1992.

11. Συνέντευξη του Προέδρου του Βουλγαρικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ζαν Βιντένφ στον Ριζοσπάστη, 8/3/1992.

12. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο της Νεβένκα Μήτρεφσκα στις 21/1/1992 με τίτλο: "Igrī bez granich" («Παιχνίδια χωρίς σύνορα»).

13. Duma, 5/5/1992· Demokratsija, 1/6/1992.

14. Nova Makedonija, 23/4/1992· Demokratsija, 13/5/1992.

15. Βήμα της Κυριακής, 26/1/1992, 2/2/1992.

* Δρ. Φιλοσοφίας· επιστημονικός συνεργάτης του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (IMXA).

Ο ΠΑΝΤΟΥΡΚΙΣΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΚΟΛΠΟΥΣ ΤΩΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΩΝ

του Μιρολιούπ Γέφτιτς *

Καθηγητού Πολιτικών Επιστημών
στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου

Ομιλώντας περί παντουρκισμού στους κόλπους των εξισλαμισμένων πληθυσμών της τέως Γιουγκοσλαβίας, πρέπει πρώτα να αναφερθούμε στη συγκρότηση αυτής της μουσουλμανικής κοινότητας. Στη Γιουγκοσλαβία οι μουσουλμάνοι αποτελούνται από διάφορες εθνότητες: Αλβανούς, εξισλαμισθέντες Σέρβους, Τούρκους, Αθίγγανους. Οι αριθμοί τους μπορούν να υπολογισθούν μόνο κατά προσέγγιση, γιατί οι Αλβανοί δεν θέλησαν να συμμετάσχουν στην πρόσφατη απογραφή του 1991. Όσον αφορά τους εξισλαμισθέντες Σέρβους, οι τελευταίοι είναι 1.905.829 στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, 237.538 στη Σερβία και 89.932 στο Μαυροβούνιο. Οι Αλβανοί υπολογίζονται σε 2.169.154. Οι Τούρκοι και οι Αθίγγανοι είναι πολύ λίγοι σύμφωνα με την απογραφή. Ως εκ τούτου αυτές οι δύο κοινότητες δεν είναι σημαντικές. Πρέπει ωστόσο να γνωρίζουμε ότι οι Αθίγγανοι αποφεύγουν να δηλωθούν ως τοιούτοι και ως εκ τούτου πρέπει να προσθέσουμε στο σχετικό αριθμό του συνόλου των μουσουλμάνων γύρω στις 200.000 επιπλέον. Ένα άλλο ζήτημα που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι όλοι οι Αλβανοί δεν είναι μουσουλμάνοι. Στους κόλπους τους υπάρχει μια μικρή χριστιανική κοινότητα της τάξης του 6-7%.

Υπάρχουν λοιπόν στην Γιουγκοσλαβία περίπου 4 εκατομμύρια μουσουλμάνοι. Παρά τη μη τουρκική καταγωγή των τελευταίων ο παντουρκισμός έχει πολύ γερά θεμέλια στους κόλπους τους. Η αιτία αυτού του γεγονότος πρέπει ν' αναζητηθεί στον εξισλαμισμό τους. Οι Τούρκοι ήλθαν στις βαλκανικές χώρες ως μουσουλμάνοι εισβολείς. Σκοπός

τους ήταν η κατάληψη των βαλκανικών χωρών εν ονόματι του Ισλάμ. Το σύστημα κατοχής εμφανιζόταν ως ισλαμικό και η κύρια διαφορά ανάμεσα στους εισβολείς και τους υποστάντας την εισβολή ήταν θρησκευτική. Ο πληθυσμός καταπιεζόταν, εξαιτίας της άρνησής του να ασπασθεί το Ισλάμ. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ένα αξιόλογο τμήμα του εντόπιου πληθυσμού ασπάσθηκε το Ισλάμ, προκειμένου ν' απαλλαγεί από τη σκληρή οικονομική εκμετάλλευση. Οι χριστιανοί πλήττονταν από τον κεφαλικό φόρο, ο οποίος αυξανόταν σταδιακά. Κατά τον 15ο αιώνα ανερχόταν σε 45 άσπρα, στις αρχές του 7ου αιώνα ανήλθε στα 505 άσπρα και στα μέσα του ίδιου αιώνα έφτασε τα 780 άσπρα. Ως εκ τούτου πολλοί εντόπιοι υποχρεώνονταν να ασπασθούν το Ισλάμ. Γενόμενοι μουσουλμάνοι, οι τελευταίοι εξισώνονταν πλήρως με τους άλλους μουσουλμάνους και ιδίως με τους Τούρκους, καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ένα καθαρά ισλαμικό κράτος. Ο ισλαμικός χαρακτήρας της τελευταίας ενισχύθηκε μετά την απόκτηση, το 1517, εκ μέρους του Οθωμανού σουλτάνου του τίτλου του χαλίφη των σουνιτών μουσουλμάνων. Ασπάζομενοι τον μουσουλμανισμό, οι εντόπιοι ανέλαβαν την υποχρέωση να θεωρούν τους Τούρκους ως αδελφούς τους και τον σουλτάνο ως κύριό τους. Από την άλλη πλευρά έπρεπε να πολεμούν για την προστασία της αυτοκρατορίας. Ως εκ τούτου οι νεοπροσήλυτοι μουσουλμάνοι πολεμούσαν στο πλευρό των Τούρκων εναντίον των ιδίων των φυλετικά αδελφών τους, οι οποίοι έπαιρναν τα όπλα εναντίον των απανθρώπων

κατακτητών. Για παράδειγμα ο εξισλαμισμένος Αλβανός Μπαλαμπάν πασάς ήταν ο κύριος εχθρός του χριστιανικού πληθυσμού της Αλβανίας. Η ίδια κατάσταση υπήρξε και κατά τη διάρκεια της πρώτης εξέγερσης των Σέρβων, το 1804, όταν οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας αποτελούσαν τις προφυλακές του τουρκικού στρατού. Για τους τελευταίους η κατάπνιξη του αισθήματος της ελευθερίας των χριστιανών συμπατριωτών τους αποτελούσε θρησκευτικό καθήκον, ήταν δηλαδή μια ενέργεια σύμφωνα με το Τζιχάντ, τον ισλαμικό ιερό πόλεμο. Ο χαλίφης από την Κωνσταντινούπολη κήρυξε τον πόλεμο κατά των Σέρβων και συνεπώς όλοι οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας, της Ερζεγοβίνης και της Αλβανίας επιστρατεύτηκαν κατά των Σέρβων που είχαν εξεγερθεί.

Ο ρόλος των μουσουλμάνων της Σερβίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν μεγάλος. Ανάμεσα στους Μεγάλους Βεζίρηδες, δηλαδή τους πρωθυπουργούς της αυτοκρατορίας κατά την περίοδο 1514-1612 υπήρχαν 10 Βόσνιοι. Πολλοί Γιουγκοσλάβοι μουσουλμάνοι ήταν κυβερνήτες επαρχιών σε όλα τα

μέρη της αυτοκρατορίας κι ανάμεσα σ' αυτά στο Ντιαρμπεκίρ της Αρμενίας.

Πολλοί από τους μουσουλμάνους του Κοσσυφοπεδίου εγκαθίσταντο στην Κωνσταντινούπολη. Πολλοί ανάμεσα σ' αυτούς έλαβαν μέρος στη σφαγή των Αρμενίων. Ο Γάλλος συγγραφέας Βικτόρ Μπεράρ έγραφε: «Σε κάθε ομάδα από αυτές που φόνευαν τους Αρμένιους κατά τη σφαγή του 1895 υπήρχαν τουλάχιστον δύο Αλβανοί της φρουράς του Αμπντούλ Χαμίτ».

Ως εκ τούτου η Τουρκία ήταν η μοναδική και πραγματική πατρίδα ολόκληρου του μουσουλμανικού πληθυσμού. Η συρρίκνωση του οθωμανικού κράτους ήταν γι' αυτούς μια ήττα. Προκειμένου να γίνει αντιληπτή η ταύτισή τους με την Τουρκία θα παραθέσουμε δύο παραδείγματα. Όταν, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913, δημιουργήθηκε η ανεξάρτητη Αλβανία, ο πληθυσμός αυτής της χώρας δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένος με τον αποχωρισμό τους από την Τουρκία. Οι Αλβανοί εκμεταλλεύθηκαν την πρώτη ευκαιρία που τους παρουσιάστηκε προκειμένου να εκφράσουν τα σχετικά αισθήματά τους. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου εξεργάγη αγροτική εξέγερση στην κεντρική Αλβανία. Ένας από τους σκοπούς που επεδίωκαν οι εξεγερθέντες ήταν η ένωσή τους με την Τουρκία. Όστε οι Αλβανοί έφταναν μέχρι σημείου ν' αποκηρύξουν την εθνική ανεξαρτησία τους προς όφελος του παντουρκικού και πανισλαμικού αισθηματός τους.

Το άλλο παράδειγμα αφορά τους μουσουλμάνους του Μαυροβουνίου και το δικό τους παντουρκικό αισθημα. Σ' ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε πρόσφατα στον τύπο υπήρχαν οι σκέψεις ενός μουσουλμάνου για την Τουρκία: «Η Τουρκία αποχώρησε από το Σαντζάκιο (μια περιοχή στα νότιο-δυτικά της Σερβίας και βόρεια του Μαυροβουνίου) μετά από τους βαλκανικούς πολέμους... Πίσω από την Τουρκία έμεινε το πνεύμα της, η ηθική της και ο ανθρωπισμός του Ισλάμ».

Η αποχώρηση λοιπόν της Τουρκίας δεν εξάλειψε την προσήλωση σ' αυτήν. Αυτό είναι ξεκάθαρα αντιληπτό σήμερα. Με την εισαγωγή του πολυκομματισμού το πανοθωμανικό αίσθημα αναβίωσε στους κόλπους των μουσουλμάνων της Γιουγκοσλαβίας. Οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης δημιούργησαν δύο πολιτικά κόμματα τα οποία είναι άξια λόγου: το SDA ή «Κόμμα Δημοκρατικής Δράσης» και το MBO ή «Οργάνωση Βοσνίων Μουσουλμάνων». Ο ηγέτης του MBO Αντίλ Ζονλφικάρμπασιτς δήλωσε: «Είναι γνωστό ότι αυτά τα μέρη ανήκαν στο τουρκικό κράτος... Εμείς οι μουσουλμάνοι το θεωρούσαμε ως δικό μας... Είμαστε ταυτισμένοι με αυτό το κράτος. Ήταν το κράτος μας... Στα βάθη της ψυχής μας, οι Σέρβοι παρέμειναν εχθροί μας και καταστροφείς της πατρίδας μας».

Είναι φυσικό ότι οι δηλώσεις ενός από τους σημαντικότερους ηγέτες των μουσουλμάνων της Βοσνίας είναι κάτι πολύ περισσότερο από μία ένδειξη περί της ύπαρξης του παντουρκισμού. Ωστόσο ο παντουρκισμός του τελευταίου δεν έμεινε μόνο στα λόγια. Ο μουσουλμάνος ηγέτης υποσχέθηκε να προχωρήσει σε στενότερη συνεργασία με τη σημερινή Τουρκία.

Προκειμένου να αντιληφθούμε τον παντουρκισμό στη Γιουγκοσλαβία πρέπει να δούμε τη στάση που τηρεί απέναντί του ο κύριος

φορέας των μουσουλμάνων της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης αλλά και της Σερβίας και του Μαυροβουνίου, η SDA. Αυτό το κόμμα συγκέντρωσε στις τελευταίες εκλογές το σύνολο σχεδόν των ψήφων στις περιοχές όπου οι μουσουλμάνοι πλειοψηφούν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο επικεφαλής της συλλογικής προεδρίας της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης είναι ο πρόεδρος της SDA Αλίγια Ιζετμπέκοβιτς.

Οι πολιτικές ιδέες του Ιζετμπέκοβιτς εκφράζονται στο βιβλίο του «Το ισλαμικό μανιφέστο». Σ' αυτό το μικρό βιβλίο ο τελευταίος αναφέρει: «Η φυσική λειτουργία της ισλαμικής τάξης είναι η επιθυμία να συσπειρώσει όλους τους μουσουλμάνους και τις μουσουλμανικές κοινότητες του κόσμου. Υπό τις σημερινές συνθήκες αυτή η φιλοσοφία συνεπάγεται αγώνα για τη δημιουργία μιας μεγάλης ισλαμικής ομοσπονδίας από το Μαρόκο ως την Ινδονησία, από την Τροπική Αφρική ως την Κεντρική Ασία». Αυτή η φιλοδοξία είναι εξ ολοκλήρου πανισλαμική, αφού αποσκοπεί στη συνένωση όλων των μουσουλμάνων χωρίς διάκριση φυλής, γλώσσας ή εθνικότητας. Το άλλο συμπέρασμα είναι ότι αφορά τη δημιουργία ενός κράτους για όλους τους μουσουλμάνους. Η πραγμάτωσή της θα σήμαινε το τέλος της εθνικής ανεξαρτησίας των λαών της Βαλκανικής, αφού, για να ενωθούν οι μουσουλμάνοι της Γιουγ-

κοσλαβίας με εκείνους της Βουλγαρίας και της Ελλάδας, πρέπει να καταλυθούν τα αντίστοιχα κράτη. Αυτό το γεγονός είναι ακόμα πιο σημαντικό, καθώς στην Τουρκία και σε άλλες μουσουλμανικές χώρες η απελευθέρωση των βαλκανικών λαών από την οθωμανική κατάκτηση αντιμετωπίζεται ως οπισθοχώρηση της ιστορίας από την οδό της προόδου. Προκειμένου να καταδείξουμε την ορθότητα αυτού του συμπεράσματος παραθέτουμε το ακόλουθο απόσπασμα από ένα από τα επίσημα όργανα του Οργανισμού της Ισλαμικής Διάσκεψης: «*Η κατάκτηση των βαλκανικών λαών από τους Τούρκους κατά τον 14ο αιώνα είχε φέρει τη δικαιοσύνη και τον πολιτισμό στην περιοχή και είχε σώσει τους κατοίκους από μια καταπιεστική εξουσία. Ωστόσο αυτή η ευνοϊκή κατάσταση δεν διήρκεσε παρά μόνο μέχρι την έκρηξη του Ρωσοτουρκικού πολέμου του 1876-77*». Ως εκ τούτου δεν μας μένει παρά να συμπεράνουμε ότι πρέπει οι μουσουλμάνοι των Βαλκανίων να εγworthούν εκ νέου με τους Τούρκους, προκειμένου να επανέλθουν στο δρόμο της προόδου. Μ' αυτό τον τρόπο ο πανισλαμισμός μετατρέπεται σε παντουρκισμό.

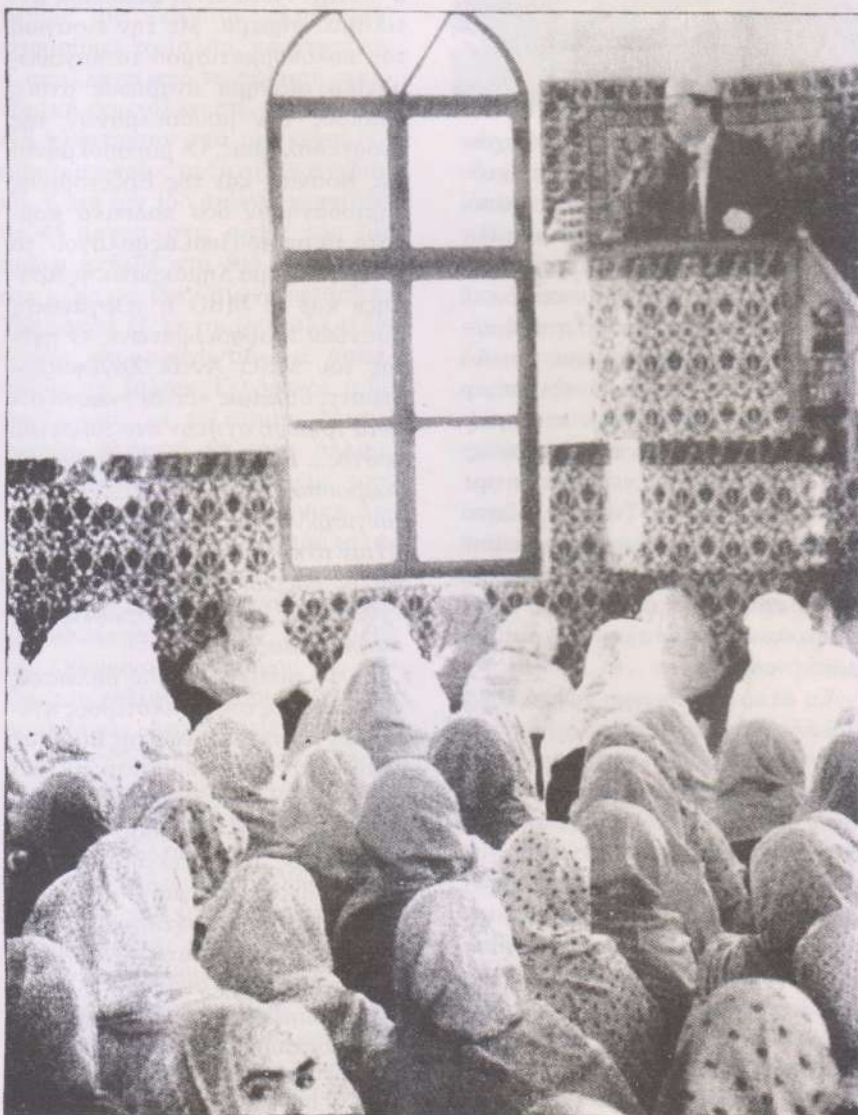
Η ισχύς αυτής της ιδεολογίας ενισχύθηκε με τη διάλυση της πρώην ΕΣΣΔ, η οποία επέτρεψε στους τουρκόφωνους λαούς της να συνεργαστούν με σκοπό τη δημιουργία στο μέλλον μιας ομοσπονδίας ή συνομοσπονδίας των τουρκοφώνων λαών. Σ' αυτό το πλαίσιο ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ δήλωσε ότι η χώρα του εκτείνεται από το Σινικό Τείχος ως την Αδριατική, εκφράζοντας απρόκαλυπτα εδαφικές διεκδικήσεις έναντι της Βουλγαρίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Ελλάδας. Αυτές οι επιδιώξεις στηρίζονται στο γεγονός που αναφέραμε προηγουμένως και το οποίο αποδεικνύει την επιθυμία του Αλίγια Ιζετμπέκοβιτς να ενωθεί με τους άλλους μουσουλμάνους και ιδίως με τους παλαιούς «συμπatriώτες» του Τούρκους, με τη βοήθεια των οποίων οι Γιουγκοσλάβοι μουσουλμάνοι έγιναν γιοί

του Μωάμεθ.

Οι εθνικά Σέρβοι μουσουλμάνοι υπολογίζουν ότι στη σημερινή Τουρκία ζουν περίπου 4 εκατομμύρια Τούρκοι που κατάγονται από τις σλαβόφωνες περιοχές της Γιουγκοσλαβίας. Ως εκ τούτου ο Αλίγια Ιζετμπέκοβιτς, ηγέτης της SDA, δήλωσε σε συνέντευξή του στην τουρκική «Μιλιέτ» ότι η Τουρκία είναι αδελφός των μουσουλμάνων της Βοσνίας. Ο βαθμός ταύτισης με την Τουρκία διαπιστώνεται και από το εξής γεγονός: Όλοι οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας και της Σερβίας, ομιλούν τα σερβικά ως μητρική τους γλώσσα. Παρ' όλα αυτά πολλοί απ' αυτούς ψήφισαν την SDA, γιατί ελπίζουν ότι θα εισαχθεί στα σχολεία η τουρκική γλώσσα. Οι τε-

λευταίοι λοιπόν είναι έτοιμοι ν' απαρνηθούν τη μητρική τους γλώσσα υπέρ μιας ξένης γλώσσας, της τουρκικής!

Τα λεγόμενα του Αλίγια Ιζετμπέκοβιτς ακολούθησαν και άλλοι. Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης Μωχάμετ Τζενγκίς, μετά από τις μάχες στη Βοσνία, μετέβη στην Άγκυρα προκειμένου να ζητήσει τη στρατιωτική βοήθεια της Τουρκίας. Με την ευκαιρία της σύγκλησης της «Οικονομικής Επιτροπής» του Οργανισμού της Ισλαμικής Διάσκεψης στην Κωνσταντινούπολη ο Τζενγκίς ζήτησε τη βοήθεια των ισλαμικών χωρών και ειδικά από την Τουρκία ζήτησε να παρέμβει στρατιωτικά. Έχοντας υπόψη του ότι

πολλοί σημερινοί Τούρκοι κατάγονται από τη Βοσνία, ο Τζενγκίς ελπίζει να δει την πρότασή του να πραγματώνεται. Αυτή η ελπίδα ενισχύεται από το γεγονός ότι πολλοί Τούρκοι αξιωματικοί κατάγονται από τη Βοσνία και τη Σερβία. Μεταξύ άλλων ο τέως πρόεδρος της Τουρκίας, ο στρατηγός Κενάν Εβρέν, κατάγεται από το Νόβι Μπαζάρ της Σερβίας, όπου σήμερα ο παντουρκισμός είναι εξαιρετικά ισχυρός. Ο δήμαρχος μιας μικρής πόλης κοντά στο Σεράγεβο εξέφρασε την αποκάλυπτη επιθυμία των ομοθρήσκων του για κρατική ένωση με την Τουρκία. Ο Σελίμ Χατζημπίριτς, δήμαρχος του Στάριγκραντ, δήλωσε ότι θα επιθυμούσε οι Τούρκοι και οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας να ενώνονταν κάτω από την ίδια σημαία όπως τον καιρό των Οθωμανών.

Το ισχυρότερο παντουρκιστικό συναίσθημα συναντάται στην πόλη του Νόβι Μπαζάρ, η οποία δεν βρίσκεται στη Βοσνία αλλά στην καθεαυτήν Σερβία. Οι λόγοι είναι πολλοί και ανάμεσα στους πιο σπουδαίους απ' αυτούς είναι το ότι αυτή η περιοχή παρέμεινε υπό οθωμανική κατοχή μέχρι το 1912. Ο πληθυσμός της ασπάσθηκε στο σύνολό του την παντουρκική ιδεολογία. Πολλοί από τους κατοίκους της έχουν συγγενείς στην Τουρκία. Ως εκ τούτου, από την αρχή ήδη της εισαγωγής του πολυκομματισμού, οι κάτοικοι του Νόβι Μπαζάρ εξέφρασαν την επιθυμία συνεργασίας με την Τουρκία, παρότι είναι Σέρβοι και ένας μεγάλος αριθμός απ' αυτούς έχει εξισλαμισθεί πολύ πρόσφατα. Ο ηγέτης τους Σουλεϊμάν Ουγκλιάνιν έχει δηλώσει κατ' επανάληψη ότι οι μουσουλμάνοι αυτής της περιοχής είναι Τούρκοι από εθνική άποψη, έστω και αν δεν γνωρίζουν ούτε μια λέξη τουρκικά. Ο Ουγκλιάνιν δήλωσε: «Δεν θα γίνουμε Σέρβοι. Θα παραμείνουμε τμήμα της Τουρκίας». Ταυτόχρονα ζήτησε από την Άγκυρα να επέμβει στρατιωτικά. Ο συνεργάτης του Αλίγια Μαχμούτοβιτς, βουλευτής στο σερβικό κοινοβούλιο, είχε δηλώσει: «Πίσω από τους μουσουλμάνους

υπάρχει μια μεγάλη δύναμη, η Τουρκία, η οποία τους προστατεύει σε όλες τις περιστάσεις».

Οι Αλβανοί αντιπρόσωποι διακήρυξαν επίσης την επιθυμία τους να συνταχθούν με τους φιλοτούρκους σερβοφώνους μουσουλμάνους, προκειμένου ν' αγωνιστούν μαζί τους εναντίον της ίδιας τους της πατρίδας, της Σερβίας.

Τις παντουρκιστικές κραυγές των ηγετών ακολούθησε ο πληθυσμός, στον παντουρκισμό του οποίου αναφερθήκαμε ήδη. Στη διάρκεια μιας πρόσφατης συγκέντρωσης, οι μουσουλμάνοι νέοι ζήτησαν να τους δοθούν όπλα προκειμένου να εξεγερθούν κατά της εξουσίας. Ταυτόχρονα δήλωναν: «Δεν είναι η Σερβία αλλά η Τουρκία που θα μας προστατεύσει».

Προκειμένου να εξασφαλίσουν τη δυνατότητα ν' αγωνιστούν κατά της Σερβίας, οι πνευματικοί ηγέτες των μουσουλμάνων αποφάσισαν να εκτουρκίσουν την χώρα. Αυτός ο εκτουρκισμός σχεδιάζεται να υλοποιηθεί με την εισαγωγή της τουρκικής γλώσσας αλλά και με τον εποικισμό των γιουγκοσλαβικών εδαφών από Τούρκους της Τουρκίας. Αν επιτύχουν αυτό το στόχο τους, θα υπάρξει μια νέα Τουρκία στην Ευρώπη, ενώ η Βουλγαρία και η Ελλάδα θα έχουν περικυκλωθεί.

Όλα αυτά τα σχέδια συμπίπτουν με τις επιθυμίες των παντουρκιστών. Ως εκ τούτου έχουν βρει θετική απήχηση στους κόλπους των παντουρκικών κύκλων της Τουρκίας. Ο εκ των ηγετών του Πατριωτικού Κόμματος της Τουρκίας Αντνάν Καχβετζή και ο ομόλογός του του Κόμματος Ευημερίας ζήτησαν ν' αποσταλούν όπλα στη Βοσνία και την Ερζεγοβίνη. Η ίδια η τουρκική κυβέρνηση πρότεινε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ την αποστολή διεθνούς στρατιωτικής δύναμης στη Βοσνία. Ο πρόεδρος της Τουρκίας, Τουργκούτ Οζάλ, υποσχέθηκε προσωπικά την παροχή κάθε βοήθειας στους μουσουλμάνους της Βοσνίας.

Έχοντας υπόψη του τη βοήθεια που του έχουν υποσχεθεί, την αριθμητική υπεροχή των μουσουλμά-

νων στις δεδομένες περιοχές και τη συνεργασία των Ηνωμένων Πολιτειών με την Τουρκία, ο ηγέτης των μουσουλμάνων Αλίγια Ιζετπέκοβιτς διέκοψε τις διαπραγματεύσεις στη Λισσαβόνα, γιατί ελπίζει να προκαλέσει στρατιωτική επέμβαση για την καταστολή των Σέρβων της Βοσνίας, οι οποίοι δεν αγωνίζονται παρά μόνο για να εξασφαλίσουν ένα καθεστώς ισότητας προς τους μουσουλμάνους. Αν οι τελευταίοι επιτύχουν να υλοποιήσουν τις φαντασιώσεις τους, το επόμενο βήμα θα είναι να υποδουλιστεί μια εξέγερση των μουσουλμάνων της Σερβίας και του Μαυροβουνίου (δηλαδή των σλαβοφώνων μουσουλμάνων) και των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου. Στη συνέχεια το ίδιο σενάριο θα εφαρμοσθεί στη Βουλγαρία και την Ελλάδα, ώστε να ολοκληρωθεί το σχέδιο ένωσης των μουσουλμάνων της Βαλκανικής με την Τουρκία.

Βέβαια δεν πρέπει να λησμονούμε ότι το ίδιο σχέδιο υπάρχει και για τους Τούρκους του Ιράν. Από αυτή την άποψη, αυτή η χώρα έσφαλε αποσύροντας τον πρεσβευτή της από το Βελιγράδι, γιατί μ' αυτό το διάβημά τους οι Ιρανοί φάνηκαν να παίζουν το παιχνίδι των Τούρκων. Για όλες τις χώρες που απειλούνται από τον παντουρκικό κίνδυνο πρέπει να καταστεί σαφές ότι, βοηθώντας σήμερα τους Σέρβους, βοηθούν τους εαυτούς τους αύριο.

* Εισήγηση στα πλαίσια του Διεθνούς Συμποσίου: «Ο Παντουρκισμός Σήμερα», που διοργανώθηκε από το περιοδικό ΕΛΛΗΝΟΑΡΜΕΝΙΚΑ, στην Αθήνα, 9-10 Ιουνίου 1992.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

Αρχαία Ηράκλεια

ΑΡΧΑΙΑ ΗΡΑΚΛΕΙΑ: Κραυγάζει για την ελληνικότητα της περιοχής μέσα στο ίδιο το έδαφος των Σκοπίων!

Ελληνικές επιγραφές και ονόματα σε μία «άγνωστη» αρχαία ελληνική πόλη, νότια των Σκοπίων, κονιορτοποιούν κάθε ανιστόρητο σκοπιανό επιχείρημα, αφού αποδεικνύουν ότι οι αρχαίοι κάτοικοι της περιοχής, που σήμερα ανήκει στη Δημοκρατία των Σκοπίων, έγραφαν και μιλούσαν ελληνικά!

Μέσα από το αυτοκίνητο κάνουμε νεύμα σ' ένα νεαρό, στην κεντρική οδό του Μοναστηρίου —που σήμερα οι Σκοπιανοί ονομάζουν Μπίτολα— και του προφέρουμε δύο φορές τη λέξη: — *Ηράκλεια! Ηράκλεια!*

Μας κατατοπίζει σε άπαιστα... ελληνικά:

— *Θα πάτε δεξιά, μετά αριστερά, θα βρείτε μια πινακίδα...*

— *Έλληνας είσαι;*

— *Εμείς μιλάμε ελληνικά...*

Δύο χιλιόμετρα έξω από το Μοναστήρι μία πινακίδα —που θα μπορούσε να βρίσκεται σε οποιοδήποτε σημείο της ελληνικής επικράτειας— μας δείχνει ότι βρισκόμαστε στο σωστό δρόμο. Γράφει HERACLIA και ακριβώς από κάτω σχηματίζονται οι λευκές γραμμές ενός αρχαίου κίονα. Βρισκόμαστε 15 χιλιόμετρα μέσα στο έδαφος των Σκοπίων, από τα ελληνοσκοπιανά σύνορα, στο ύψος του τελωνείου Νίκης Φλώρινας.

Ένας τριαντάρης με αθλητικές φόρμες σπεύδει αμέσως, με απαγορευτικό ύφος, προς το μέρος μας, μόλις παίρνουμε τη στροφή με το αυτοκίνητο για το προαύλιο του αρχαιολογικού χώρου. Πριν προλάβει να πει οτιδήποτε, του δείχνουμε ένα έγγραφο που είχαμε καταφέρει να πάρουμε από την γραμματεία τύπου στα Σκόπια.

Μας επιτρέπει την είσοδο και αμέσως —για καλή μας τύχη— αποφασίζει να μας εγκαταλείψει, για να πάει να παίξει... ποδόσφαιρο!

Κραυγάζει για την ελληνικότητά της

Είμαστε μόνοι. Εμείς, η Αρχαία Ηράκλεια κι ένα εκπληκτικό ηλιοβασιλέμα. Μέσα από τις παράξενες σκιές που σχηματίζει ο ήλιος που γέρνει και τις γοητευτικές ανταύγειες του φωτός, ζωντανεύει μπροστά μας μια αρχαία Μακεδονική πολιτεία! Λες και ξαναπαίρνει την παλιά της αίγλη μέσα από τη σιωπηρή διαδικασία του τέλους της μέρας. Ένα δέος ήδη μας έχει καταλάβει. Αισθανόμαστε κάτι σαν εξερευνητές ή σαν... «αρχαιολόγοι», καθώς είμαστε οι πρώτοι Έλληνες δημοσιογράφοι που φθάνουμε σ' αυτό το μέρος και που δεν έχει γίνει καμμία αρχαιολογική έρευνα από ελληνικής πλευράς.

Η Μακεδονική πολιτεία σε κάθε βήμα μας πάνω στη, βαρύτατου ιστορικού φορτίου, γη, μας αποκαλύπτει τα μυστικά της. Εδώ καταρρίπτονται με τον πλέον θεαματικό τρόπο οι ανιστόρητοι ισχυρισμοί των Σκοπιανών. Εδώ καταρρέουν, με τα πλέον πειστικά επιχειρήματα, οι προσπάθειες για παραχάραξη της ιστορίας, και μάλιστα —κι αυτό είναι πολύ σημαντικό— μέσα στην ίδια την επικράτεια της χώρας των Σκοπίων!

Μία αρχαία μακεδονική πόλη κραυγάζει για την ελληνικότητά της μέσα στην ίδια την σκοπιανή επικράτεια!

του Φωκίωνα Φουντουκίδη

«Τύχη πόλεως»

Η πρώτη «ζωντανή» απόδειξη έρχεται να μας συναντήσει κάπου στο κέντρο του αρχαιολογικού χώρου. Δύο μεγάλες μαρμαρίνες βάσεις αγαλμάτων. Στη μία γράφει στα ελληνικά: «ΤΥΧΗ ΠΟΛΕΩΣ». Δηλαδή αυτό το άγαλμα προσφέρθηκε για την καλή τύχη της πόλης και από κάτω η υπογραφή του δωρητή: «NEMESI ΘΕΑ ΙΟΥΛΙΑ ΤΕΡΤΥΛΛΑ». Δηλαδή το άγαλμα αυτό χαρίζεται, για την καλή τύχη της πόλης στη θεά Νέμεσι από την Ιουλία Τερτύλλα.

Ακριβώς δίπλα, στη δεύτερη βάση, που και αυτή φέρει το άγαλμα ενός άνδρα, η επιγραφή είναι επίσης στα ελληνικά. «Η ΠΟΛΙΣ ΤΟΝ ΦΛΑΒΙΟΝ ΟΡΕΣΤΗΝ ΤΟΝ ΒΑΡΧΙΕΡΑ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ...».

Δεν χρειάζεται κανείς ούτε ιστορικές ούτε αρχαιολογικές γνώσεις για να κάνει την πιο απλή σκέψη: Οι κάτοικοι αυτής της αρχαίας πόλης έγραφαν και μιλούσαν ελληνικά! Οι αρχαίοι κάτοικοι της περιοχής ήσαν Έλληνες!

Λιγάκι πιο δεξιά άλλη μια μαρμαρίνη βάση που μοιάζει με θυσιαστήριο. Άλλη μια τρανταχτή απόδειξη της ελληνικότητας της περιοχής. Στο κέντρο της δύο ελληνικότατες λέξεις, με μεγάλα ελληνικά γράμματα: «ΘΕΩ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ».

Μια αρχαία μακεδονική πόλη

Τα ευρήματα αυτά ήρθαν στο φως με τις ανασκαφές του 1936-38 και του 1959. Εδώ, εκτός από τη στοά των αγαλμάτων, κατάλοιπα της οποίας είναι τα δύο αγάλματα με τις ελληνικές επιγραφές, υπάρχουν τιμητικές και αναθηματικές επιγραφές, κατάλοιπα της κλασικής εποχής αλλά και της πρώιμης χριστιανικής εποχής.

Υπάρχουν τα κατάλοιπα του κτιρίου που κατοικούσε ο επίσκοπος της πρώιμης χριστιανικής εποχής, ενώ το 1968 βρέθηκε ένα ρωμαϊκό θέατρο που βλέπουμε στα βορειοδυτικά της πόλης.

Η Ηράκλεια ιδρύθηκε από τον μακεδόνα βασιλιά Φίλιππο Β΄ το 352-349 π.Χ. Σταθμό στην ιστορία της πόλης υπήρξε η κατασκευή της Εγνατίας οδού, που από το 150 π.Χ. περνούσε κοντά από την Ηράκλεια. Ακμάζει στο τέλος του 1ου π.Χ. αιώνα επί της αυτοκρατορίας του Αυγούστου, αφού πια έχει περάσει στη ρωμαϊκή κυριαρχία.

Όσον αφορά τα διάφορα ονόματα που έχουν διασωθεί —όπως αυτά που βλέπουμε στα αγάλματα: «Ιουλία Τερτύλλα», «Φλάβιος Ορέστης»— πρόκειται για Έλληνες που πήραν τον τίτλο του ρωμαίου πολίτη.

Σπουδαιότερη οικογένεια την εποχή αυτή του 1ου αιώνα π.Χ. είναι των Μαρίων. Πιο γνωστός απ' αυτή την οικογένεια ήταν ο Γάιος Μάριος — Γλωσσικός Θράσων. Επίσης είναι γνωστή αυτή την εποχή μία γυναίκα που πήρε τον τίτλο της ρωμαίας πολιτίδος, η Σεπτιμία Αυρηλία Ηράκλεια.

Το γεγονός ότι οι πολίτες της Ηράκλειας είναι Έλληνες φαίνεται και από τα αντίγραφα προτομών επιφανών ανδρών της ελληνικής λογοτεχνίας, όπως του ρήτορα Αισχύνη και της Αθηνάς Προμάχου που υπήρχαν στην Αθήνα. Ο κλασικός ελληνικός πολιτισμός επιζούσε στην Αρχαία Ηράκλεια.

Όλα τα κύρια αξιώματα που απαντούν σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας, όπως πολιτάρχης, αγορανόμος, ταμίης, γυμνασιάρχος, υπάρχουν στην Αρχαία Ηράκλεια και τα κατείχαν επιφανείς πολίτες που είχαν επιπλέον τον τίτλο του ρωμαίου πολίτη. Υπήρχε και μια παροικία Ρωμαίων οι οποίοι, μάλιστα, διατηρούσαν και «σύλλογο». Ο σύλλογος ονομαζόταν «Κουβέντους Κίβιουμ Ρομανόρουμ». Οι Ρωμαίοι αυτοί με την πάροδο των χρόνων εξελληνίστηκαν.

Βρέθηκε ένας κατάλογος με 49 ονόματα επιφανών πολιτών που χρονολο-

γείται στο τέλος του 1ου αιώνα π.Χ. Από αυτούς οι 24 ήσαν Ρωμαίοι και οι υπόλοιποι 25 Έλληνες με αμιγή ελληνικά ονόματα. Από το 280 μ.Χ. και μετά αρχίζει η παρακμή της πόλης.

Τον 4ο αιώνα μ.Χ. είναι έδρα επισκόπου, ενώ έναν αιώνα μετά υφίσταται τις επιδρομές των Γόθων.

Στην εποχή του Βυζαντίου μετονομάζεται σε Βουτέλιον, αργότερα σε Βιτώλια.

Οι ξεχασμένοι Έλληνες

Η συνέχεια της Αρχαίας Ηράκλειας είναι το Μοναστήρι, που οι Σκοπιανοί ονομάζουν σήμερα Μπίτολα, και υπήρξε το οικονομικό και πνευματικό κέντρο της Άνω Μακεδονίας. Στο Μοναστήρι ήκμασε ο ελληνισμός ως τις αρχές του αιώνα.

Όμως μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου, η ελληνική αυτή πόλη παραχωρείται στη Γιουγκοσλαβία. Πολλοί Έλληνες την εγκατέλειψαν έκτοτε, αλλά αρκετοί ακόμη παραμένουν, χωρίς όμως κανένα μειονοτικό δικαίωμα.

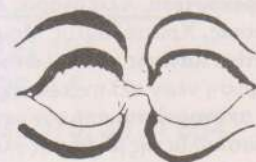
Η ύπαρξη της αρχαίας Ηράκλειας, δυστυχώς, ως τώρα δεν αξιοποιήθηκε από την ελληνική πολιτική, για να κοινιοποιηθεί η σκοπιανή παραχάραξη της ιστορίας. Τη στιγμή που η προπαγάνδα των εθνικιστών των Σκοπίων οικειοποιείται τα ιερά σύμβολα του μακεδονικού ελληνισμού, όπως π.χ. το αστέρι της Βεργίνας, η αποστοματική απάντηση βρίσκεται μέσα στο ίδιο το έδαφος των Σκοπίων. Η

αρχαία Ηράκλεια κραυγάζει για την ελληνικότητά της, για την ελληνικότητα της περιοχής από το λυκαυγές της ιστορίας.

Είναι καιρός η ελληνική εξωτερική πολιτική να εγκαταλείψει τη ζημιογόνα αμυντική πολιτική και να περάσει στην αντεπίθεση. Οι μάχες οπισθοφυλακής στη Βεργίνα και την Πέλλα να επεκταθούν στους προαιώνιους προμαχώνες του ελληνισμού, που η συγκυρία τους ήθελε εκτός ελλαδικών συνόρων. Στην αρχαία Ηράκλεια μιλά η θέσεις και ξεσκεπάσει την μεγάλη απάτη...

Επιστροφή μ' ένα μακεδονικό δόρυ

Έχει σκοτεινιάσει και με το πολύτιμο υλικό που έχουμε συγκεντρώσει ταξιδεύουμε αρκετές ώρες μέσα στη νύχτα, για να περάσουμε χωρίς καθυστέρηση τα ελληνικά σύνορα. Για να γίνει κτήμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ένα ισχυρότατο όπλο: Η ελληνικότητα της αρχαίας Ηράκλειας. Για να μπει στην φαρέτρα των ελληνικών δικαίων ένα ανίκητο «μακεδονικό δόρυ».

ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ: η χρονιά που πέρασε

Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζεται σε συντομία ότι σχετικό προέκυψε κατά την διάρκεια του 1992.

— Η κατάσταση στην Αλβανία βελτιώθηκε σε δευτερεύοντα σημεία, ιδίως όσον αφορά την κατάσταση της ελληνικής μειονότητας.

— Η Αλβανική κυβέρνηση συνεχίζοντας την πολιτική των προκατόχων της δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα διεύρυνσης της «μειονοτικής περιοχής» στα πραγματικά της όρια. Και αυτό παρά τα αποτελέσματα των πρόσφατων δημοτικών εκλογών.

— Η οικονομική βοήθεια που στέλνουν, τόσο η Ελλάδα, όσο και η Ε.Ο.Κ. δεν μοιράζεται εξίσου.

— Η κυβέρνηση των Τιράνων αποθαρρύνει τις επενδυτικές προσπάθειες στο Νότο της χώρας, προβάλλοντας μύρια γραφειοκρατικά και άλλα εμπόδια.

— Ενώ το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης όρισε νέα Ιερά Σύνοδο της εν Αλβανία Ορθοδόξου Εκκλησίας, το αλβανικό καθεστώς απαγορεύει στους νέους Μητροπολίτες την είσοδο στη χώρα.

— Μεγάλα προβλήματα παρουσιάζονται και στον τομέα της παιδείας. Μεταξύ των άλλων ελάχιστα νέα σχολεία στη μητρική γλώσσα επιτρέπεται να λειτουργούν.

— Συνεχίζεται η προσπάθεια για την εθνολογική αλλοίωση του πληθυσμού της περιοχής.

— Άλλοι πληθυσμοί με δηλωμένη ελληνική εθνική συνείδηση, δεν αναγνωρίζονται ως τέτοιοι με διάφορα προσχήματα και άσχετα αν είναι ή όχι ελληνόφωνοι.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ

A. Στις δημοτικές εκλογές της 26ης Ιουλίου 1992, οι Έλληνες υποψήφιοι συγκέντρωσαν ποσοστά στις «μειονοτικές περιοχές», που κυμαίνονται στο 97%. Ανάλογες επιτυχίες σημείωσαν και σε μη αναγνωρισμένες περιοχές όπως στην Χειμάρρα, ενώ σε άλλες όπου η αλβανική κυβέρνηση επιμένει ότι δεν ζει ούτε ένας Έλληνας τα ποσοστά τους δεν ήταν ευκαταφρόνητα. (Κορυτσά 30%). Οι νομάρχες που εκλέχθηκαν στους Αγίους Σαράντα, στο Δέλβινο και στο Αργυρόκαστρο είναι Έλληνες.

B. Μετά την έλευση στην Αλβανία του Πατριαρχικού Εξάρχου Αναστασίου Γιαννουλάτου, βρέθηκαν μόνο 10 γέροι ιερείς και ένας αρχιδιάκονος. Ο ίδιος χειροτόνησε 35 κληρικούς, ενώ στη θεολογική ιερατική σχολή των Αγίων Σαράντα φοιτούν 80 σπουδαστές.

Ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος αντιμετωπίζει απειλές κατά της ζωής του ενώ την επιστροφή των εκκλησιών των μονών κ.λπ. καθώς και την επισκευή τους, δυσχεραίνουν τα κρατικά όργανα.

Οι νέοι Μητροπολίτες είναι οι εξής:
Αργυροκάστρου, Αλέξανδρος Καλπακίδης·
Κορυτσάς, Χριστόδουλος Μουστάκας·
Βερατίου Κανίνης και Αυλώνος, Ιγνάτιος Τριάντης.

Γ. Η ίδρυση νέων ελληνικών σχολείων, έστω και κοινοτικών, απαγορεύεται από τον υπουργό Παιδείας, καθώς και η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας μετά την Δ' Δημοτικού.

Σε κατάσταση ημιπαρanoiας, παραδίδονται μαθήματα ελληνικών σε μη αναγνωρισμένες περιοχές (Χειμάρρα, Κορυτσά κ.ά.).

Οι Έλληνες βουλευτές του αλβανικού κοινοβουλίου ζητούν τη διδασκαλία μαθημάτων που αφορούν τη γλώσσα, την ιστορία και την γεωγραφία του έθνους τους, καθώς και θρησκευτικά. Επίσης τη ρύθμιση του θέματος που αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση και ως πρώτο βήμα προτείνουν τη λειτουργία της Σχολής για την εκπαίδευση των Δασκάλων.

Δ. Συστηματικά μεταφέρονται μουσουλμάνοι από το Βορρά και αλβανόφωνοι από το Κοσσυφοπέδιο με σκοπό την μόνιμη εγκατάστασή τους στον ιστορικό βορειοηπειρωτικό χώρο.

Η περίπτωση της Χειμάρρας είναι χαρακτηριστική. Πραγματοποιήθηκε εγκατάσταση οικογενειών από το Κοσσυφοπέδιο, στα χωριά Μπόρσι, Λούγκοβο και Πικέρνι. Παρόμοια προσπάθεια στην πόλη της Χειμάρρας απέτρεψε με δυναμική αντίδρασή του ο λαός της.

Η προσπάθεια για τον αφελληνισμό δεν σταματά εδώ. Ο Ολυμπιονίκης Πύρρος Δήμας θεωρείται αλβανικής καταγωγής μιας και προέρχεται από μη αναγνωρισμένη περιοχή (Χειμάρρα).

Κορυτσαίοι, καταγράφονται σε επίσημα έγγραφα και στις απογραφές ως «Μακεδόνας» και παρά την αντίδρασή τους.

Διάσπαση επιχειρήεται και με την αναγνώριση των Βλάχων ως εθνότητας. Σε σχετική του επιστολή ο πρόεδρος της εκκλησιαστικής επιτροπής Λιατζουριάς, Χρ. Ζαρκαλής, προς τον Μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτης, διακηρύττει τα ελληνικά αισθήματα των βλαχόφωνων της περιοχής του.

Ε. Συχνά τα προϊόντα που προέρχονται από την οικονομική βοήθεια πωλούνται στις αγορές του Κοσσυφοπεδίου.

ΣΤ. Ιδιαίτερη ανησυχία προκαλεί η πληροφορία ότι η αλβανική κυβέρνηση ενοκίασε στην τουρκική, την παλιά σοβιετική βάση υποβρυχίων της Χειμάρρας.

Αθήνα, Δεκέμβρης του 1992
 Επιτροπή για την Βόρεια Ήπειρο
 της Ε.Ε.Δ.Α.Λ.

Τα βιβλία της «γνώσης»

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΞΕΧΩΡΙΖΟΥΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Διεύθυνση: Π. Κονδύλης

ΧΑΝΝΑ ΑΡΕΝΤ

Η ανθρώπινη κατάσταση (Vita activa)

ΡΑΪΜΟΝ ΑΡΟΝ

Η εξέλιξη της κοινωνιολογικής σκέψης
Πρώτος τόμος: Μοντεσκιέ, Κοντ, Μαρξ, Τοκβιλ
Δεύτερος τόμος: Η γενιά της καμπίς του αιώνα: Εμίλ Ντυρκέμ, Βιλφρέντο Παρέτο, Μαξ Βέμπερ.

ΛΕΒ ΒΥΓΚΟΤΣΚΙ

Σκέψη και γλώσσα

ΛΟΥΣΙΕΝ ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ

Διαλεκτικές έρευνες

ΜΑΡΣΕΛ ΓΚΡΑΝΕ

Η κινέζικη σκέψη

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ

Θεωρία Σημειωτικής

ΟΛΟΦ ΖΙΓΚΟΝ

Βασικά προβλήματα της αρχαίας φιλοσοφίας

ΕΡΝΣΤ ΚΑΣΣΙΡΕΡ

Ο μύθος του κράτους

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

Η κριτική της μεταφυσικής στη νεότερη σκέψη (Από τον όψιμο Μεσαίωνα ως το τέλος του Διαφωτισμού)

ΒΙΚΤΩΡ ΚΡΑΦΤ

Ο κύκλος της Βιέννης και η γένεση του νεοθετικισμού (Βιτγκενατίν, Σλικ, Κάρναπ, Πόππερ)

ΚΑΡΛ ΛΕΒΙΤ

Το νόημα της Ιστορίας (Η φιλοσοφία της Ιστορίας από τις βιβλικές της απαρχές ως τους Μαρξ και Μπούρχχαρντ)

ΚΑΡΛ ΛΕΒΙΤ

Από τον Χέγκελ στον Νίτσε: Το επαναστατικό ρήγμα στη σκέψη του 19ου αιώνα.
Πρώτος και δεύτερος τόμος

ΤΖΩΝ ΛΟΚ

Δεύτερη πραγματεία περί κυβερνήσεως

Κ. ΜΠ. ΜΑΚΦΕΡΣΟΝ

Ατομικισμός και ιδιοκτησία (Η πολιτική θεωρία του πρώιμου φιλελευθερισμού από τον Χομπς ως τον Λοκ)

Κ. ΜΠ. ΜΑΚΦΕΡΣΟΝ

Η ιστορική πορεία της φιλελεύθερης δημοκρατίας

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ - ΦΡ. ΕΝΓΚΕΛΣ

Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα

ΜΑΡΤΙΝ ΜΠΟΥΜΠΕΡ

Το πρόβλημα του ανθρώπου

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ (επιμ.)

Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974

Πρώτος τόμος: Οι σοσιαλιστές διανοούμενοι και η πολιτική λειτουργία της πρώιμης κοινωνικής κριτικής (1875-1907)

Δεύτερος τόμος: Ιδέες και κινήσεις για την οικονομική και πολιτική οργάνωση της εργατικής τάξης (1907-1925)

Α' Μέρος: «Από το κοινωνικό μας ζήτημα» στην ιδρυτική γενιά του ΣΕΚΕ

ΖΑΚ ΝΤΕΡΡΙΝΤΑ

Περι γραμματολογίας

ΖΑΝ ΠΙΑΖΕ

Σοφία και ψευδαισθήσεις της φιλοσοφίας

ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΣΑΤΕΛΕ (επιμ.)

Ιστορία της Φιλοσοφίας

Πρώτος τόμος: Από τον Πλάτωνα ως τον Θωμά Ακινάτη
Δεύτερος τόμος: Από τον Γαλιλαίο ως τον Ζ.-Ζ. Ρουσσώ

Τρίτος τόμος: Από τον Καντ ως τον Χούσσερλ

Τετάρτος τόμος: Ο Εικοστός Αιώνας

Ν.Π. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ (επιμ.)

Η αρχαία σοφιστική. Τα σωζόμενα αποσπάσματα

ΖΩΡΖ ΣΟΡΕΛ

Οι ψευδαισθήσεις της προόδου

ΛΕΟ ΣΤΡΑΟΥΣ

Φυσικό Δίκαιο και Ιστορία

ΚΛΩΝΤ ΛΕΒΙ-ΣΤΡΩΣ

Φυλή και ιστορία

ΤΟΜΑΣ ΧΟΜΠΣ

Λεβιαθάν: Η Ύλη, Μορφή και Εξουσία μιας Εκκλησιαστικής και Λαϊκής Πολιτικής Κοινότητας
Πρώτος και δεύτερος τόμος

ΓΙΟΧΑΝ ΧΟΥΖΙΝΓΚΑ

Ο άνθρωπος και το παιχνίδι

ΕΝΤΜΟΥΝΤ ΧΟΥΣΣΕΡΛ

Δεύτερη λογική έρευνα: Η ιδεατή ενότητα του Ειδους και οι νεότερες θεωρίες για την αφαίρεση

ΝΙΚΟΣ Κ. ΨΗΜΜΕΝΟΣ

Η ελληνική φιλοσοφία: 1453-1821

Πρώτος τόμος: Η κυριαρχία του Αριστοτελισμού (Προκορυθαλική και Κορυθαλική περίοδος)

Δεύτερος τόμος: Η επικράτηση της νεωτερικής φιλοσοφίας (Μετακορυθαλική περίοδος)

εκδόσεις
«γνώση»

Ιπποκράτους 31, 106 80 Αθήνα Τηλ.: 36 20 941 – 36 21 194

Για τους Βιβλιοπώλες: Αποκλειστική διάθεση ΔΑΝΑΟΣ Α Ε

Μαυρομιχάλη 64, 106 80 Αθήνα, Τηλ.: 36 04 161, 36 31 975, 36 11 054

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΗΣ

Η περίπτωση της Κύπρου

του Δημήτρη Καλουδιώτη

Υπάρχει πράγματι στο νεώτερο ελληνικό βίο το δίλημμα επιλογής της Δύσης ή της Ανατολής; Ή αυτό το δίλημμα εκφράζει τα κατά καιρούς αδιέξοδα; Την ανυπαρξία οράματος στο πεδίο των ιδεών αλλά και της πολιτικής;

Η Ελλάδα είναι καταδικασμένη να βρίσκεται σε μια δυναμική σχέσεων μεταξύ Ανατολής και Δύσης επί ποιητή πνευματικού αλλά και εδαφικού ακρωτηριασμού.

Το να αποδέχεται μόνο το δυτικό προσανατολισμό η Ελλάδα φτάνει ως την «απόρριψη» μιας χιλιόχρονης περιόδου του ιστορικού της βίου —το Βυζάντιο— αλλά και να «ερμηνεύει» και αυτόν τον αρχαίο βίο υπό το πρίσμα της Δύσης. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης, για παράδειγμα, δεν «αποδέχεται» ως παράδοσή μας —μένοντας στη δυτική ανάγνωση της αρχαιότητας— το βυζαντινό ιστορικό μας παρελθόν. Οι νεοκλασικιστές του 19ου αιώνα εκκινούν με την προϋπόθεση της καταστροφής των βυζαντινών μνημείων. Όπως αναφέρει ο Χρήστος Γιανναράς, η μητρόπολη της Αθήνας χτίστηκε με προϋπόθεση την καταστροφή δεκάδων βυζαντινών αριστουργημάτων στην Αθήνα.

Αλλά και οι επιλέγοντες την Ανατολή και απορρίπτοντες την «παπικήν τράναν» καταλήγουν στο «Οθωμανικό φακίλιον». Ή φτάνουν να είναι οι «θεωρητικοί» της άρνησης της ενθουσιασμού του 21.

Στις μέρες μας πολλοί «θεωρητικοί» του μονομερούς προσανατολισμού της χώρας προς τη Δύση είναι ταυτόχρονα και οπαδοί της δορυφοροποίησής της προς την Τουρκία, υποστηρίζοντας την περίφημη ελληνοτουρκική φιλία. Αλλά και σκληροί «αντιδυτικοί» γίνονται «φερέφωνα» του Οζάλ, π.χ. ο Δ. Κιτσίκης.

Στη σημερινή επικαιρότητα το πρόβλημα των Σκοπίων είναι ένα απ' τα τιμήματα αυτής της «ύβρεως» του μονομερούς δηλαδή προσανατολισμού της χώρας προς τη Δύση. Μια Δύση που απαιτεί από μας να δεχτούμε και να νομιμοποιήσουμε το σκοπιανό «αλτρωτισμό» σε βάρος της ακεραιότητας της χώρας.

Ίσως ο κάθε καλόπιστος πολίτης που παρακολουθεί τις εξελίξεις των τελευταίων αυτών χρόνων αναρωτηθεί αν υπήρχε άλλη επιλογή (πλην του μονομερούς δηλαδή προσανατολισμού της χώρας προς τη Δυτική Ευρώπη).

Σ' αυτό το κρίσιμο ερώτημα η απάντηση δεν είναι αυτονόητη. Γιατί ο κόσμος μας βρίσκεται σε τέτοια ρευστότητα, που μπορεί να καταρρεύσει αύριο αυτό που μέχρι χτες ήταν ακλόνητο. Άλλωστε η έκφραση «η ζωή έδειξε» χρησιμοποιείται από τα ελληνικά κόμματα τα οποία σκέφτονται μανιχαϊστικά, χρησιμοποιούν ένα ιστορικιστικό σχήμα απολύτου προορισμού αποκλείοντας τη σοβαρή συζήτηση.

Τα διλήμματα της μεταπολίτευσης

Το «δίλημμα» ανάμεσα στην «Ανατολή» και τη «Δύση» είναι

διαρκές και στον νεώτερο εθνικό βίο και στην πρόσφατη μεταπολιτευτική μας ζωή είχε τη δραματική εφαρμογή του στο Κυπριακό.

Όταν μετά τη μεταπολίτευση επαναλειτούργουσε η Ελληνική Δημοκρατία, δύο ήταν τα μεγάλα προβλήματα ιστορικής εμπέλειας που έπρεπε να αντιμετωπίσει:

Την απελευθέρωση της ήδη κατεχόμενης Κύπρου και την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

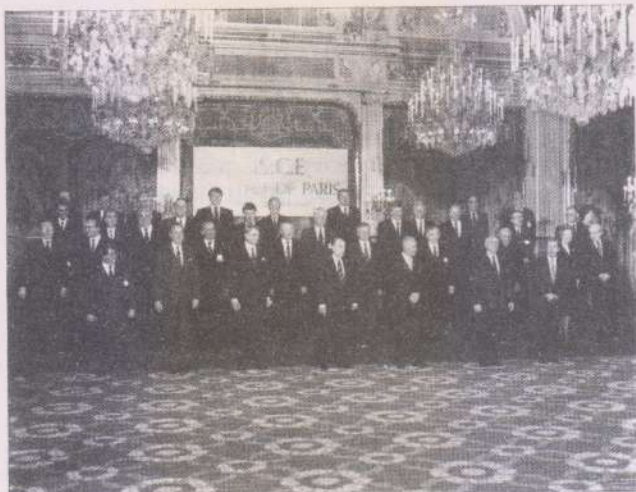
Όσο και να φαίνεται παράξενο, γύρω από αυτά τα δύο μεγάλα όντως προβλήματα αναπτύχθηκαν και οι προβληματισμοί των δύο κυριότερων πολιτικών ηγετών της μεταπολίτευσης του Κ. Καραμανλή και του Α. Παπανδρέου. Αν θέλουμε να είμαστε ακόμα πιο δίκαιοι, οι προβληματισμοί του Α. Παπανδρέου αποδείχτηκε ότι δεν είχαν το βάθος που φαινόταν να έχουν, όταν στη δεκαετία του '70 τους ανέπτυσσε. Η «προτεραιότητα» που ο κ. Παπανδρέου έδινε στον αντιπολιτευτικό του λόγο στο Κυπριακό εξέπνευσε, όταν ο Ραούφ Ντεκτάς ανακήρυξε το ψευδοκράτος του το Νοέμβριο του '83, δύο μόλις χρόνια μετά τη μεγάλη και τόσο ελπιδοφόρα εκλογική του νίκη. (Ο Α. Παπανδρέου τελικά «αποδέχτηκε» κι αυτός ως μόνη μια συγκυριακή «μετάθεση» της χώρας στους δυτικοευρωπαϊκούς συσχετισμούς, αποδέχτηκε δηλαδή «αναγκαίο» το τίμημα της Κύπρου τότε...). Μάλιστα το γεγονός ότι στον μονομερή αυτό προσανατολισμό εκλήθη, ενώ άλλα διακήρυσσε, να τον υλοποιήσει ο κ. Παπανδρέου ενέτεινε τα φαινόμενα αμφισβήτησης που βαθμιαία κυριάρχησαν.

Ο σημερινός πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν έκρυψε ποτέ το μονομερή προσανατολισμό του, άλλωστε σ' αυτόν αποδίδεται η ρήση «ανήκουμε στη Δύση». Αυτός είναι και ο αρχιτέκτονας της ένταξης της χώρας στην ΕΟΚ, όχι για οικονομικούς λόγους, όπως πάντα εξηγεί, αλλά για πολιτικούς (εξασφάλιση σταθερού κοινοβουλευτικού βίου) και κυρίως εθνικούς (αντιμετώπιση του τουρκικού κινδύνου).

Το δυστύχημα είναι ότι αυτή η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν ήταν μια ελεύθερη επιλογή που θα επέτρεπε στη χώρα να διατηρεί το εθνικό της πρόσωπο. Ήταν μια επιλογή που από την εκκίνησή της εμπεριείχε ως συμπλήρωμα την εγκατάλειψη της Κύπρου. Η σωτηρία μας από την Τουρκία δεν αφορούσε τα μέχρι τότε τετελεσμένα... Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα προετοιμάστηκε και πραγματοποιήθηκε (1974-80) μέσα σ' ένα κλίμα εγκατάλειψης της Κύπρου στα μολυσμένα ύδατα της Ανατολικής Μεσογείου. Για να μην «μεταφέρουμε» τις ελληνοτουρκικές «διαφορές» στην Ευρώπη και να μην διαταράξουμε τις προτεραιότητες που ο τότε πανίσχυρος αμερικανικός παράγοντας επιθυμούσε. Τη συνέχιση της λειτουργίας, δηλαδή, ενός υπο-συστήματος «ασφάλειας» της περιοχής με την Τουρκία σε πρώτο και την Ελλάδα σε δεύτερο ρόλο.

Δεν είναι της ώρας να πάμε μακρύτερα στην ιστορία. Ποιές επιλογές προετοίμασαν αυτό το κλίμα μέσα από το οποίο πέ-

ρασε η εγκατάλειψη της Κύπρου. Δεν χρειάζεται να πάμε μόνο στις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, στη φαλκίδευση δηλαδή του Κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα της ενσωμάτωσης της Κύπρου στην Ελλάδα, εν ονόματι του μονομερούς δυτικού προσανατολισμού.

Εκείνο που πρέπει να τονιστεί είναι πως αυτό το κλίμα είχε ήδη εδραιωθεί πολύ πριν από τη μεταπολίτευση.

Αυτή η εδραίωση επέτρεψε, μετά το '74, να περάσει εύκολα και μάλιστα φορτωμένη με τα χειρότερα ιδεολογικά στοιχεία η εγκατάλειψη της Κύπρου αλλά και το συστοιχό της, η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Δηλαδή το ιδεολογικό κλίμα μέσα στο οποίο έγινε και η ευρωπαϊκή επιλογή επιβάρυνε περισσότερο και την ίδια την επιλογή.

Στην Αθήνα κυριαρχεί ένας στείρος κομματισμός και οικονομικός, ο πολίτης δεν παρακολουθεί τις μεγάλες επιλογές. Κυρίως ο χαρακτήρας που παίρνει βαθμιαία η καθημερινή ζωή στη χώρα είναι η ανευθυνότητα, η αφασία, μιας και τα μεγάλα προβλήματα ασφάλειας, οικονομικής ανάπτυξης και λοιπά τα αναθέτουμε στα ταμεία και τις αποφάσεις της ΕΟΚ. Οι επιδοτήσεις της ΕΟΚ γίνονται ο κύριος οικονομικός πόρος αλλά και τα σύνορά μας με την Τουρκία «είναι σύνορα της ΕΟΚ». (Παρά το ότι οι Εοκικοί επιμένουν να απαλείφουν π.χ. το άρθρο 5 στη συμφωνία ένταξης στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση). Φυσικά ο μέσος Έλληνας πολίτης δεν πιστεύει ότι θάρθουν οι... Βέλγοι και οι Δανοί να πολεμήσουν στο πλευρό μας την Τουρκία ή τα Σκόπια αλλά βολεύεται, αφήνεται στο κλίμα αφασίας που δημιουργείται. Στον οικονομικό αναβαθμό η απότομη αύξηση του καταναλωτικού επιπέδου, μέσω πάλι των «επιδοτήσεων» της ΕΟΚ, διαλύει τον παραγωγικό ιστό και εγκαθιστά τον μεταπρατισμό ως τον κυρίαρχο «τρόπο παραγωγής» της χώρας.

Στη Λευκωσία διαμορφώνεται βαθμιαία ένα άλλο ανάλογης υφής κλίμα. Βιώνεται η εγκατάλειψη της Αθήνας με μια φυγή προς το εξωπραγματικό, στην αναζήτηση σωτήρων, στη μυθοποίηση δυνάμεων που ούτε τη δύναμη ούτε τη θέληση είχαν να βοηθήσουν. Για παράδειγμα το ΑΚΕΛ μυθοποίησε τη Μόσχα, η άλλη πλευρά τον Κάρτερ και έτσι τα φιλοτουρκικά και ανεφάρμοστα σχέδια των διάφορων ΓΓ του ΟΗΕ έπαιρναν κατά καιρούς απίθανες διαστάσεις. Το φαινόμενο των νεο-Κυπρίων είναι απότοκο αυτής της πραγματικότητας της εγκατάλειψης. Όμως για να είμαστε δίκαιοι για τα φαινόμενα αυτά στην Κύπρο την κύρια ευθύνη έχει το εθνικό κέντρο. Γιατί η ιστορική ψυχολογία των Κυπρίων δεν είναι η ψυχολογία ενός μικρού απομονωμένου και κινδυνεύοντος έθνους. Οι Κύπριοι είναι και αισθάνονται κομμάτι του ελληνικού έθνους των ο-

ποίων οι αγώνες κάθε φορά όχι μόνο δεν υποστηρίζονται, αλλά μπαίνουν στην προκρούστεια κλίνη του μονομερούς δικού μας προσανατολισμού και της λεγόμενης ελληνοτουρκικής φιλίας. Αυτή η πραγματικότητα ερμηνεύει και την παθολογική αγάπη που έχουν οι περισσότεροι Κύπριοι για την Ελλάδα και τη δυσπιστία και την άρνηση πολλές φορές που εκδηλώνουν κάποιοι, οι λιγότεροι.

Ο ιστορικός μας χώρος

Μέχρι χτες το να συζητηθούν αυτά τα πράγματα ήταν σχεδόν αδύνατο. Ένας μανιχαϊσμός, μια ιδεολογική τρομοκρατία κυριαρχούσε στη χώρα. Οι ελίτ που έχουν κάνει τρόπο βίου τον προσανατολισμό στις Βρυξέλλες απέκρυπταν ακόμα και τα προβλήματα εθνικής ασφάλειας και ακεραιότητας τα οποία αντιμετώπιζε η χώρα. Κατάφεραν να περάσουν στην πλειοψηφία των Ελλήνων μια ανιστόρητη άποψη για την Κύπρο. Κατάφεραν να κάνουν τους Έλληνες, έτσι, ελαφρά τη καρδιά, να αποδέχονται ότι η Κύπρος είναι κάτι το διαφορετικό από τη Ρόδο ή την Κρήτη ή ακόμα τη Θράκη στην οποία υπάρχει και «τουρκική» μειονότητα. Αλλά συμμαχό τους σημαντικό σ' αυτή την μονομέρεια είχαν και τους στείρους αρνητές του ευρωπαϊκού προσανατολισμού. Όταν κρίνεις αυτό το μονομερή προσανατολισμό, σε πόσο δύσκολη θέση έρχεσαι αφού κινδυνεύεις να ταυτιστείς με επίσης ανιστόρητες και μονομερείς απόψεις τύπου ΚΚΕ!

Ο Νίκος Ψυρούκης σ' ένα από τα βιβλία του προσδιόριζε με σαφήνεια τον ιστορικό χώρο της Ελλάδας. Ο ιστορικός αυτός χώρος δεν αφήνει έξω τη Δυτική Ευρώπη, αλλά υπάρχει επίσης η Ανατολική Μεσόγειος και ο Βαλκανικός και ευρύτερα ο Ανατολικοευρωπαϊκός ορθόδοξος χώρος. (Υπό μια μεταφορική έννοια ιστορικός μας χώρος είναι επίσης ο χώρος δράσης της ομογένειας που περιγράφει την οικουμενική παρουσία και δύναμη του ελληνισμού). Αυτή η περιγραφική και γεωγραφική θεώρηση έχει και τις άλλες της διαστάσεις.

Ο Θ. Ζιάκας σε μια σειρά άρθρων του στην Ελλοπία προσδιόριζε τον ελληνισμό ως μια ενότητα παραδόσεων. Έδινε έτσι στον πλουραλισμό που είναι ίδιο της ελληνικής σκέψης το ιστορικό του υπόβαθρο. Εξηγεί την ενότητα, τις διαφορές και τις δυνατότητες του ελληνισμού.

Ξαναγυρνώντας στο θέμα, που αφορά περισσότερο το πολιτικό πεδίο θα κατέληγα ότι ο μονομερής προσανατολισμός αυτής της χώρας, ενώ φαίνεται ο εύκολος δρόμος, μας οδηγεί σε ακρωτηριασμούς ακόμα και του εθνικού μας χώρου. Μας οδηγεί σε ένα είδος συρρικνώσεως που μια του σημαντική πλευρά δεν είναι ούτε καν ο ελλαδισμός, αλλά αυτό που αποκαλούμε αθηναϊοκεντρισμό.

Στη σημερινή δύσκολη ιστορική συγκυρία υπάρχει ανάγκη να ξαναλειτουργήσουμε στον ιστορικό μας χώρο σ' όλες του τις διαστάσεις. Αυτή μας η λειτουργία έχει ήδη αγωγούς. Η ανατολικομεσογειακή διάσταση μπορεί να ξαναδώσει στην Κύπρο τον συνεκτικό με την Ελλάδα ρόλο της. Η βαλκανική - ανατολικομεσογειακή μπορεί να ενεργοποιήσει τη Θεσσαλονίκη και τη Θράκη, αλλά επίσης να δώσει ιστορικό ρόλο στους Πόντιους που έρχονται να εγκατασταθούν ή παραμένουν στην πρώην Σοβιετική Ένωση αλλά και στους ξεχασμένους Βορειοηπειρώτες.

Μια τέτοια στρατηγική θεώρηση δίνει υπόσταση και στον ομογενειακό ελληνισμό αλλά και «πρόσωπο» στις σχέσεις μας με τη Δύση.

Προς μια τέτοια κατεύθυνση μπορεί νομίζουμε να κινηθεί οραματικά ο νεώτερος ελληνισμός.

Δύο σχόλια...

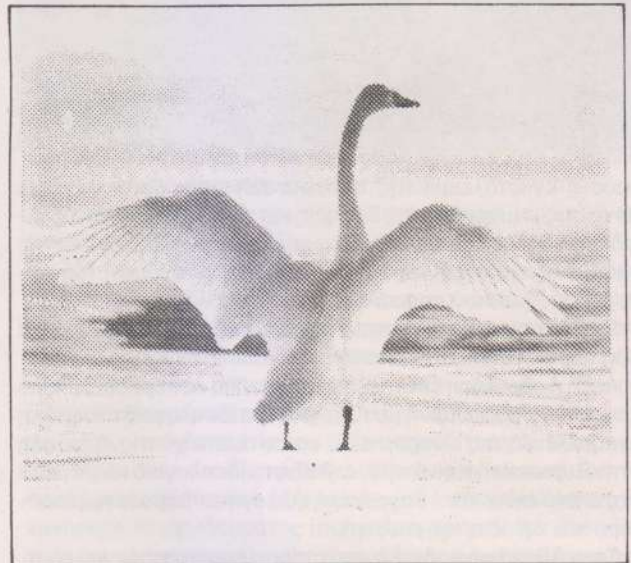
...του Χρήστου Γιανναρά

Νεοέλληνες και Ευρώπη

"Ελεγε Έλληνας Ευρωβουλευτής σέ ιδιωτική συντροφιά και μέ συγκινητική ειλικρίνεια: «Γιά μένα 'Ελλάδα σημαίνει αναμνήσεις και έμπειρίες ταπείνωσης και στερήσεων. Περπατούσα ξυπόλητος σάν παιδί, και κρύωνα. Ζω ακόμα τήν αίσθηση τών ξυλιασμένων χειρών μου, του παγωμένου νερού μέ τό όποιο έπρεπε νά πλυθώ. Σέ αυτή τήν αίσθηση τής στέρησης και τής δυστυχίας εξαντλείται ή έλληνική μου καταγωγή. "Όλα τά άλλα, οί ρητορείες γιά τόν πολιτισμό και τήν παράδοση, μου είναι τόσο ξένα, όσο και τό ένδοξο παρελθόν τής Κίνας ή του Θιβέτ. Γι' αυτό και τόν σημερινό ευρωπαϊκό τρόπο του καθημερινού μου βίου, δέν τόν ανταλλάσσω μέ καμιά ελληνικότητα».

Αυτή ή όμολογία συνοψίζει νομίζω μέ δραματική ειλικρίνεια, μιά στάση υίοθετημένη σιωπηρά από μεγάλη μερίδα 'Ελλήνων, και από τή συντριπτική πλειοψηφία τών διανοουμένων μας, τών πολιτικών, τών διπλωματών μας. Είναι φυσικό, γιατί αυτή ή 'Ελλάδα τής ντροπής και τής στέρησης είναι τό άμεσο και ψηλαφητό έμπειρικό δεδομένο τής ελληνικότητας σήμερα. "Ισως τά παιδιά νά μήν πηγαίνουν πιά ξυπόλητα στό σχολείο και νά μήν κρυώνουν, αλλά ντρέπονται γιά τά σχολείά τους, γιά τή χυδαιότητα τής παραπαιδείας στην όποια παραπέμπει ή σχολική ανεπάρκεια, γιά τούς αδιάφορους και τελματωμένους δασκάλους τους, γιά τά έξευτελιστικά του ανθρώπου λεωφορεία τής πόλης τους. Ντρέπεται ό κάθε αξιοπρεπής "Ελληνας γιά τή σημερινή ελληνικότητα, ντρέπεται γιά τά ελληνικά νοσοκομεία, τά ελληνικά τηλέφωνα, τό ελληνικό ΙΚΑ, τούς ελληνικούς σιδηροδρόμους, τά ελληνικά πρωτοσέλιδα, τά ελληνικά κόμματα, τά ελληνικά συνδικάτα, τά ελληνικά πανεπιστήμια, τήν ελληνική 'Ακαδημία, τόν ελληνικό σοσιαλισμό, τόν ελληνικό φιλελευθερισμό. Τό επίθετο «έλληνικός» σημαίνει υπανάπτυξη, κακομοιριά, αναξιοκρατία, ευτελισμένη ποιότητα.

"Όταν λοιπόν οί "Ελληνες ντρέπονται πού είναι "Ελληνες, πώς νά ασκήσουν αξιοπρεπή ελληνική πολιτική, συνειδητά ελληνική διπλωματία, ποιά καταγωγή νά τιμήσουν, ποιό όνομα νά εκπροσωπήσουν; Νά άντλήσουν καύχηση και αξιοπρέπεια από τό αρχαιοελληνικό παρελθόν είναι όλοφάνερα κωμικό, αφού τίποτα,μά τίποτα στή σημερινή "Ελλάδα δέν θυμίζει,

έστω και από μακριά, τό έκπληκτικό επίπεδο καλλιέργειας και πολιτισμού τών αρχαίων 'Ελλήνων. Φαντασθείτε άρειμάνιους λαϊκιστές του σημερινού μας κοινοβουλίου νά έμφανίζονται ως άπειθειάς απόγονοι του Πλάτωνα και του 'Αριστοτέλη. Θα καγχάσει και ό πλέον άδαής.

"Η μειονεξία τών Νεοελλήνων γιά τήν ελληνικότητά τους είναι πρόβλημα φαύλου κύκλου: Κανένας ποτέ από τή λεγόμενη ήγέτιδα τάξη και από καταβολής έλλαδικού κρατιδίου, δέν φιλοδόχησε νά μεταγγίσει σέ αυτό τόν λαό συνείδηση, παιδεία και επίγνωση ευγενικής καταγωγής, άρχοντιάς και υποχρεώσεων πού επιβάλλει ή άρχοντιά. "Όσοι κυβέρνησαν αυτόν τόν τόπο δέν είχαν ούτε στό παραμικρό υποψιασθεί ποιόν ίλλιγιώδη πολιτισμό διέσωζε τό λαϊκό ήθος, ή λαϊκή τέχνη, ή λαϊκή ευσέβεια και πνευματική παράδοση. "Όλοι προσπάθησαν νά μάθουν τόν λαό νά άντλεί καύχηση μόνο από τά ποσοστά του άλλοτριωτικού εξευρωπαϊσμού του. Οί "Ελληνοκεντρικές παρουσίες έμειναν πάντα περιθωριακές, τά μέτρα ποιότητας πού ένσάρκωσαν πάντοτε άκατανόητα και περιφρονημένα.

"Ετσι αναπαράγεται αδιάκοπα μέ τή λογική του φαύλου κύκλου τό φαινόμενο νά ντρέπονται οί "Ελληνες πού είναι "Ελληνες.

Βατικανό

Σέ σπίτι φίλων, στή Γάνδη τοῦ Βελγίου, συνάντησα πρὶν μιά βδομάδα ἕναν Σέρβο, καθηγητὴ μαθηματικῶν λυκείου. Ἐρχόταν ἀπὸ τὴ ζώνη τοῦ πολέμου, στή Βοσνία, καὶ θὰ γύριζε σέ λίγες μέρες πάλι ἐκεῖ.

Τόν ρώτησα πῶς αὐτός ἐξηγεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρη καὶ ἡ Ἀμερικὴ τάσσονται ἀνοιχτά μὲ τὸ μέρος τῶν μουσουλμάνων τῆς Βοσνίας ἢ μὲ τὸ μέρος τῶν ἐθνικιστῶν τῆς Κροατίας, καὶ ἐπιχειροῦν μὲ ναυτικό καὶ ἐμπορικό ἀποκλεισμό νά ἀναγκάσουν τοὺς Σέρβους νά παραδώσουν τὰ ὄπλα. Πῶς ἐξηγεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὅλα τὰ εἰδησεογραφικά πρακτορεῖα, οἱ τηλεοράσεις καὶ ὁ τύπος, μᾶς βομβαρδίζουν καθημερινά μὲ τὴν εἰκόνα τῶν κακῶν καὶ ἀπάνθρωπων Σέρβων, καὶ τῶν καλῶν καὶ ἀδικούμενων μουσουλμάνων καὶ Κροατῶν.

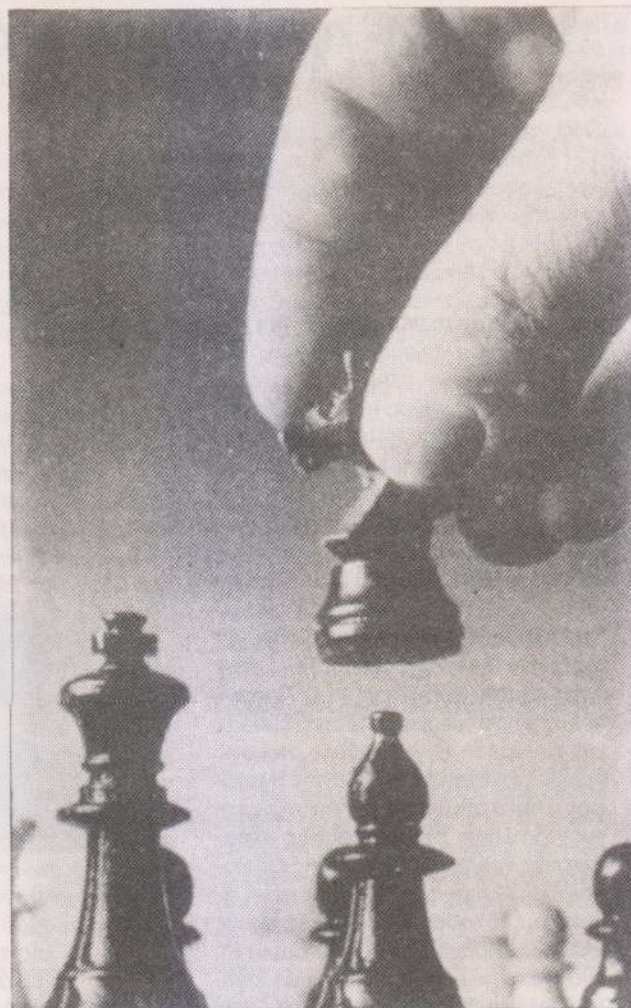
Χαμογέλασε ὁ συνομιλητῆς μου. «Δέν ἔχετε καταλάβει μὲ ποιούς πολεμάμε» μοῦ εἶπε: «Δέν πολεμάμε μὲ τοὺς μουσουλμάνους οὔτε μὲ τοὺς Κροάτες. Πολεμάμε μὲ τὸ Βατικανό. Τὸ Βατικανό ἐλέγχει τὴν πλειοψηφία τῶν μετοχῶν στὸ Ἀσσοσιέιντετ Πρέσ καὶ στὸ Ράυτερ. Ἐλέγχει ἄμεσα τὴ διεθνή πληροφόρηση. Ἡ ἐξουθένωση τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς εἶναι παλιός στόχος τοῦ Βατικανοῦ καὶ τώρα ἡ στρατηγικὴ στιγμή εἶναι καίρια. «Ἐσεῖς πῶς ἐξηγεῖτε», μὲ ρωτᾷ ὁ συνομιλητῆς μου, «τὴ φανατισμένη ὑπερσπισση, ἀπὸ Εὐρώπη καὶ Ἀμερικὴ, τοῦ κράτους τῶν Σκοπίων; Πῶς ἐξηγεῖτε ὅτι ὁ διεθνὴς τύπος καὶ τὰ εἰδησεογραφικά πρακτορεῖα συκοφαντοῦν καθημερινά καὶ μυκτηρίζουν τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ἐπιμονή της νά ἀρνεῖται στοὺς Σκοπιανούς τὸ ὄνομα Μακεδονία;».

Κοίταξα τὸν συνομιλητῆ μου. Ψηλός, ἀθλητικὸς, μοντέρνος στή φτωχικὴ του ἀμφίση, μὲ μιά νεαρὴ καλλονή πού τὸν συντρόφευε. Δέν ἔμοιαζε θρησκόληπτος, δέν μοῦ θύμιζε σέ τίποτα κάποιους φανατικούς τῆς θρησκείας πού ὅλες τίς κακοδαιμονίες τίς ἀποδίδουν σέ κρύφια καὶ σκοτεινὲς ἀντίπαλες δυνάμεις.

«Αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία γιὰ τὸ Βατικανό», τοῦ εἶπα, «εἶναι προσωπικὴ σας ἀποψη, ἢ τὴν ἀσπάζονται καὶ ἄλλοι συμπατριῶτες σας στή Σερβία;».

Ἐδειξε σάν νά τοῦ φάνηκε ἀπλοϊκὴ ἢ δυσπιστία μου: «Ὅποιον Σέρβο καὶ νά ρωτήσετε νομίζω ὅτι θὰ σᾶς δώσει τὴν ἴδια ἀπάντηση», εἶπε. «Ἐξ ἄλλου, παρά τὴν ἀσφυκτικὴ λογοκρισία, πέρασε δύο φορές στὸν εὐρωπαϊκὸ τύπο ἡ εἰδηση ὅτι συλλάβαμε φορτία ὄπλων πού στέλνονται ἀπὸ τὸ Βατικανό στήν Κροατία».

Μεταφέρω στὸ σχόλιό μου αὐτὴ τὴ συζήτηση ὄχι γιατί θεώρησα ὅτι συνιστᾷ τεκμηριωμένη ἐρμηνεία τῆς ἀνεξήγητης πράγματι στάσης Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν, ἀπέναντι στοὺς Σέρβους καὶ στοὺς Ἑλ-

ληνες. Τὴ μεταφέρω μόνο σάν μιά ἀπὸ τίς ἐνδεχόμενες ὑποθέσεις, πού θὰ ἔπρεπε ἀπὸ κάποιους στήν Ἑλλάδα νά ἐξετάζεται ἤδη σοβαρά. Ἡ κοινὴ γνώμη στήν Ἑλλάδα σίγουρα νοιώθει ὅτι κατάφωρα ἀδικεῖται ἡ πατρίδα μας γιὰ χάρη τοῦ ἀνεκδιήγητου κυρίου Γκλιγκόρφ καὶ τοῦ πλασματικοῦ κρατιδίου του. Ὅπως νοιώθει ὅτι κατάφωρα ἀδικεῖται καὶ ἔχει σιωπηρά καταδικαστεῖ σέ πνιγμό ὁ ἡρωϊκὸς καὶ ὑπεράνθρωπος ἀγώνας τοῦ σερβικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν σερβικῶν πληθυσμῶν τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Κροατίας. Ὅμως οὔτε σέ τηλεοπτικὲς συζητήσεις, οὔτε στὸν τύπο, οὔτε στὰ ραδιόφωνα συζητᾷ κανεὶς τὸ γιατί. Δέν τίθεται στήν Ἑλλάδα πρόβλημα ἐρμηνείας τοῦ ἀπροκάλυπτου ἀνθελληνισμοῦ Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν. Ἀκόμη καὶ ὅταν στὸ Ἐδιμβούργο οἱ ἡγέτες τῆς κοινότητας ἔθεταν τὴν ἀπόφαση τῆς Λισσαβώνας σέ ἴση μοῖρα μὲ τὴν ἀνεκδιήγητη πρόταση Ὁ Νήλ, ὁ πρωθυπουργὸς μας δήλωνε ἐνθουσιασμένος πῶς ἡ Εὐρώπη τίθεται ἀλληλέγγυα μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ἴσως, στρουθοκαμηλικά, δέν ἀντέχουμε νά δοῦμε κατάματα τὴν πραγματικότητα.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΔΟΓΜΑ

του Χρήστου Λυμπερή*

Η Ελλάδα με το πέρας του Β' παγκοσμίου πολέμου και ουσιαστικά μέχρι το 1974 αποδέχθηκε πλήρως το νατοϊκό δόγμα και ενεργούσε υπό τον έλεγχο του NATO και των ΗΠΑ. Το πολιτικό στρατιωτικό κατεστημένο της Ελλάδας, εκτός περιορισμένων εξαιρέσεων, είχε αποδεχθεί την προτεραιότητα της εκβορρά απειλής και κάθε άλλη αντίληψη έμπαινε στο περιθώριο. Από τα γεγονότα της Κύπρου το 1963 άρχισαν να διαμορφώνονται νέες αντιλήψεις για την άμυνα της χώρας. Η αποστολή στην Κύπρο από την κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου μιας μεραρχίας στρατού έσπασε την παράδοση που τα ήθελε όλα υπό αμερικανονατοϊκή κατεύθυνση. **Η απόφαση αυτή σηματοδοτεί την στρατηγική αντίληψη της αποτροπής στρατιωτικής τουρκικής ενέργειας εις βάρος της Κύπρου με προωθημένη άμυνα της Ελλάδας.** Ο αμυντικός χώρος Ελλάδας - Κύπρου απέκτησε αμυντική ενότητα. Την εθνική αξία της αποστολής αυτής της μεραρχίας θα την ζήσει ο Ελληνισμός από τα συνακόλουθα της απομάκρυνσής της τον Δεκέμβριο του 1967 που ολοκληρώθηκε με τα γεγονότα της τουρκικής εισβολής το 1974.

Στην ενδιάμεση περίοδο 1974-81 η ελληνική κυβέρνηση, ενώ δίνει έμφαση στην απειλή εξ ανατολών, συνεχίζει να θεωρεί υπαρκτή την απειλή επίθεσης από βορρά ενώ παράλληλα αναλαμβάνει πρωτοβουλίες συνεργασίας με τους βόρειους γείτονες. Μετά το 1981, με την κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ, κυριαρχεί η αντίληψη της αποκλειστικής τουρκικής απειλής και η συνεργασία με την Βουλγαρία μέσα από σύμφωνο φιλίας - συνεργασίας ισχυροποιεί τον άξονα Αθηνών - Σόφιας.

Οι διαφορετικές πολιτικές φιλοσοφίες των κυβερνήσεων παρατηρούμε να καταλήγουν και σε διαφορετικές αμυντικές αντιλήψεις. Η στρατηγική της Ελλάδας προς το NATO στην περίοδο 1952-90 διακυμάνθηκε ως εξής:

1952-64 Ισχυρή προσήλωση στο NATO και τις ΗΠΑ. Δεχθή-

καμε ξερίζωμα του Ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης το 1955 με σταυρωμένα χέρια.

1964-67 Χαλαρώνει η εμπιστοσύνη στο NATO και τις ΗΠΑ.

1967-74 Ενιαίος αμυντικός χώρος Ελλάδας - Τουρκίας όπως θέλει το NATO.

Αμερικανονατοϊκές παρεμβάσεις στην ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική.

1974-81 Η Ελλάδα αποχωρεί του στρατιωτικού σκέλους του NATO για 6 χρόνια. Οι αμυντικές δαπάνες καλύπτουν εθνικές προτεραιότητες. Επιδιώκεται ελληνικός έλεγχος των εδών αμερικανικών βάσεων και δέσμευση των ΗΠΑ για ισορροπία δυνάμεων στο Αιγαίο.

1981-91 Παραμένει η χώρα στην στρατιωτική συμμαχία του NATO, αλλά χειρίζεται με μεγαλύτερη αυτονομία στο πλαίσιο ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Διατυπώνεται εθνικό αμυντικό δόγμα.

Το κενό μιας μακροπρόθεσμης ελ-

ληνικής αμυντικής στρατηγικής με μακροπρόθεσμοις στόχους το εκμεταλλεύθηκε εις βάρος μας η Τουρκία και μεθοδικά προώθησε εθνικούς της στόχους, από τα fora του NATO, στο Αιγαίο.

Σε ό,τι αφορά την δομή των Ενόπλων Δυνάμεων για την μεταδικτατορική περίοδο 1974-1990, παρά τον προσανατολισμό της αμυντικής στρατηγικής προς Ανατολάς, το Αιγαίο και Κύπρο, παρατηρείται υστέρηση στην παρακολούθηση αυτού του νέου επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Αντιλήψεις του παρελθόντος εντός του ΓΕΕΘΑ και έλλειψη πολιτικής και στρατηγικής ενόρασης είχαν αφήσει τους Υπουργούς Άμυνας να διατητούν μεταξύ των Αρχηγών Επιτελείων στον αγώνα κατανομής της πίτας του αμυντικού προϋπολογισμού. Χαρακτηριστικό πάντως της περιόδου μετά το 1974 είναι ότι για πρώτη φορά αναπτύσσεται αμυντική έρευνα και δρομολογείται εθνική πολεμική βιομηχανία. Ακόμη πρέπει να επισημανθεί η διαφοροποίηση στην εθνική βούληση για χρήση των στρατιωτικών δυνάμεων στις δύο περιόδους. Στην πρώτη περίοδο, ενώ στην Ελλάδα στέλνει εκστρατευτικό σώμα στην Κο-

ρέα σε εφαρμογή αποφάσεων του ΟΗΕ, στις σφαγές των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης το 1955 και στους τουρκικούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς της Κύπρου 1963-64 δεν απαντάει σε άμεση στρατιωτική αντίδραση, περιοριζόμενη μόνο σε τοπική αντίδραση στην Κύπρο των εκεί ευρισκομένων ελληνικών μονάδων. Η ακτίνα εμβέλειας των αεροσκαφών F84 δεν επέτρεπε δράση από ελληνικά αεροδρόμια. Τι γινόταν όμως από το Ναυτικό; (Η Ελλάδα είχε δύο μόνο υποβρύχια χαμηλής ταχύτητας, αμερικανικής προελεύσεως). Στην δεύτερη περίοδο έχουμε την σημαντική απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου να στείλει την μεραρχία στην Κύπρο για αποτροπή τουρκικής εχθρικής ενέργειας εναντίον της. Το 1974 όπου τα πράγματα για την Ελλάδα ήσαν ευνοϊκότερα (διέθετε 4 υποβρύχια γερμανικής ναυπηγήσεως, αεροσκάφη F-4, πυραυλακάτους κ.λπ.) πάλι δεν χρησιμοποιήθηκε η στρατιωτική δύναμη. Η ιστορία διδάσκει ότι, όταν δεν χρησιμοποιήσεις την στρατιωτική δύναμη σε περιόδους κρίσεως, τότε αδρανεί και το στοιχείο της αποτροπής. Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε την μέχρι 1981 περίοδο ως διστακτική-αναβλητική στην χρήση στρατιωτικής δύναμης. Μετά το 1981, όπου η Ελλάδα γίνεται πιο σφιχτή έναντι των ΗΠΑ και του

NATO διότι προσφέρουν έμμεση πολιτική και στρατιωτική αλληλεγγύη στους τουρκικούς στόχους επεκτατισμού στο Αιγαίο, έχουμε τον Μάρτη του 1987 όπου η Ελλάδα αποφασίζει να απειλήσει χρήση στρατιωτικής δύναμης στην απαγόρευση ερευνών εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας από τουρκικά ερευνητικά σκάφη. Η κρίση αυτή εκτονώθηκε χωρίς αναγνώριση εκ μέρους της Τουρκίας της διεκδικούμενης από την Ελλάδα υφαλοκρηπίδας ούτε αποδοχής της προσφυγής στο δικαστήριο της Χάγης. Απεναντίας δεσμεύθηκαν και οι δύο χώρες να απόσχουν προσωρινά (κάτι που ακολουθείται μέχρι σήμερα) από δραστηριότητες γεωτρήσεων πέραν των χωρικών υδάτων. Η παράταση αυτής της κατάστασης, όπως και η μη άσκηση του κυριαρχικού δικαιώματος στην επέκταση των χωρικών υδάτων, με την πάροδο του χρόνου μάλλον μας ζημιώνουν και αυξάνουν την πιθανότητα ενισχυμένης τουρκικής παρουσίας στο Αιγαίο.

Ένα βασικό ερώτημα που τίθεται είναι και το κατά πόσον η τηρούμενη πολιτική αντιμετώπισης των παραβιάσεων του ελληνικού εναέριου χώρου από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη είναι η ενδεδειγμένη ή θα πρέπει να κλιμακωθεί και να φθάσει μέχρι την κατάρριψη. Η εκτίμησή μου είναι ότι θα πρέπει να συνεχισθεί η πολιτική των αναχαίτι-

σεων, αλλά να προχωρήσουμε και σε κατάρριψη για παραβιάσεις που συνιστούν ειδικές περιπτώσεις, με ειδικούς κανόνες τους οποίους θα ανακοινώσουμε εκ των προτέρων στο NATO, την ΔΕΕ, την ΕΟΚ, την ΔΑΣΕ και τον ΟΗΕ καθώς και τις γειτονικές χώρες.

Η Ελλάδα δεν πρέπει να φανεί χαλαρή στις παραβιάσεις χώρων εθνικής κυριαρχίας και πρέπει να περάσει το μήνυμα προς την Τουρκία ότι οποιαδήποτε ζημιά πολεμικών της αεροσκαφών που παραβιάζουν τον εναέριο χώρο θα βαρύνει αυτήν. Πρέπει να δείξουμε θέληση και δύναμη να προστατεύσουμε την εθνική μας κυριαρχία με όλα τα μέσα που διαθέτουμε. Εδώ θα πρέπει να ληφθεί πρόνοια και για λάθη.

Τέλος, κοινό χαρακτηριστικό των δύο περιόδων μετά το 1963 ήταν η ενίσχυση της άμυνας των νήσων του ανατολικού Αιγαίου με στρατιωτική παρουσία και εγκατάσταση ενός συστήματος επιτήρησης του Αιγαίου με δυναμείς κυρίως ναυτικές, πτήσεις αεροσκαφών και παρατηρητήρια στα νησιά.

* Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα ευρύτερης μελέτης με τίτλο: Ελληνική σύγχρονη αμυντική στρατηγική και δομή δυνάμεως, Τεύχος 4, Οκτ. '92, Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνών και Στρατηγικών Μελετών.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ένα βιβλίο - μελέτη για:

- τα αίτια της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ
- τις εμφύλιες συγκρούσεις
- τον Παντουρκισμό και την αμερικανική πολιτική
- τη σοβιετοτουρκική φιλία και τις επιπτώσεις στην ελληνοτουρκική σύγκρουση του 1919
- τις σταλινικές διώξεις κατά των Ελλήνων του Πόντου
- την ελληνική αναγέννηση και τη διεκδίκηση της Αυτονομίας
- το νέο προσφυγικό ζήτημα

Ζητείστε το στα κεντρικά βιβλιοπωλεία ή τηλεφωνείστε στο 3241.039 για να σας σταλεί ταχυδρομικά με αντικαταβολή

Οι Έλληνες εξακολουθούν να ζουν στη Μικρά Ασία

ΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΡΩΜΙΟΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

του Βλάση Αγτζίδη*

Είναι μεγάλη η έκπληξη του ερευνητή όταν έρχεται σήμερα αντιμέτωπος με την ύπαρξη εξισλαμισμένων και κρυπτοχριστιανικών πληθυσμών ελληνικής καταγωγής, οι οποίοι σε πείσμα του χρόνου διατηρούν την ελληνική γλώσσα και τα ελληνικά έθιμα. Είναι πράγματι εκπληκτικό να συναντάς ζωντανό ένα ιστορικό φαινόμενο, το οποίο ξέρουμε ότι είχε εμφανιστεί σε μεγάλη έκταση σε όλο τον οθωμανικό χώρο. Από την Κύπρο έως τον Πόντο και από την Κρήτη και την Πελοπόννησο έως την Μακεδονία.

Οι πληθυσμοί αυτοί, και ειδικά οι μουσουλμανικοί, θα μας απασχολήσουν σε αυτό το άρθρο.

Η κατανόηση του φαινομένου της επιβίωσης ελληνικών μουσουλμανικών πληθυσμών απαιτεί την υπέρβαση της σημερινής εικόνας που έχουμε για τις σχέσεις ισλαμισμού και χριστιανισμού καθώς και για τις σύγχρονες αρχές συγκρότησης των μονοεθνικών κρατών. Θα πρέπει να δεχτούμε ότι το σημερινό τείχος που υπάρχει ανάμεσα σε εμάς και τους γειτόνους μας σε θρησκευτικό επίπεδο είναι μια πραγματικότητα της τελευταίας ιστορικής περιόδου. Για μεγάλο διάστημα υπήρχε ένα ανακάτεμα εθνών και θρησκειών. Αν σήμερα ο διαχωρισμός είναι απόλυτος μεταξύ άσπρου και μαύρου, εν τούτοις για εκατονταετίες υπήρχε ανάμεσά τους ένας εκτεταμένος γκριζός χώρος. Για να κατανοήσουμε το φαινόμενο που σήμερα εξετάζουμε θα πρέπει να δούμε την διαπλοκή του Ισλάμ με τον ελληνισμό σε χρονικό και γεωγραφικό επίπεδο.

Η θρησκεία του Ισλάμ υπήρξε δημιουργήμα του ανατολικού μυστικιστικού πνεύματος. Ενσάρκωνε την πηγαία αντίδραση στο ελληνικό πνεύμα, που είχε εν μέρει επικρατήσει στον χριστιανικό κόσμο με τη νίκη των εικονολατρών. Αρχικοί φορείς της νέας θρησκείας είναι οι Άραβες. Με την επικράτησή τους στη Μέση Ανατολή εξαραβίζεται και

Ο Ναός του Άγ. Ευγενίου στην Τραπεζούντα είναι ο πρώτος ναός που έγινε τζαμί.

εξισλαμίζεται μεγάλο μέρος των Ελλήνων κατοίκων. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που τα έργα του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα διασώζονται από τους Άραβες. Μέσω των εξαραβισθέντων Ελλήνων, εισχωρούν στον Ισλαμισμό πλήθος φιλοσοφικών δοξασιών και οι Άραβες γίνονται φορείς του ελληνιστικού πνεύματος.

Την ίδια περίοδο στον κυρίως βυζαντινό χώρο επικρατεί μια κατάσταση που ευνοεί την μείωση της αντίστασης στην αρχόμενη τουρκική διείσδυση. Οι αδικίες και οι καταχρήσεις από την κρατική γραφειοκρατία, η διεφθαρμένη εσωτερική διοίκηση, η άνιση κατανομή της γης μειώνει την αντίσταση των πληθυσμών των συνόρων προς τους «Σαρακηνούς».

Η νέα θρησκεία του Ισλάμ ευνοεί την επικράτηση των ολιγάριθμων τουρκικών ομάδων πάνω σε αλλογενείς πληθυσμούς. Σ' αυτό βέβαια συντελούν και άλλοι παράγοντες, όπως η πολυδιάσπαση των Ελλήνων σε αγωνιζόμενα κρατίδια και η προσφορά στρατιωτικών

υπηρεσιών από βυζαντινούς στρατηγούς σε Τούρκους.

Η επικράτηση των μουσουλμάνων στο χώρο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, διαμορφώνει εντελώς νέες συνθήκες. Η προσηλυτιστική δράση των μουσουλμάνων ιεραποστόλων ευνοείται από την εξουσία, εφ' όσον ο εξισλαμισμός των γηγενών πληθυσμών μεγάλωνει την κοινωνική βάση των νέων κυρίαρχων. Το Κοράνι και η νομοθεσία που βασίζεται πάνω σ' αυτό εισάγει ένα νέο διαχωρισμό των εθνών: οι Πιστοί και οι Άπιστοι. Όσοι εξισλαμίζονται εντάσσονται αυτόματα στο κυρίαρχο έθνος. Αυτός είναι ένας βασικός λόγος για να αρχίσουν να αναπτύσσονται τάσεις ιδεολογικής μεταστροφής, τάσεις αποδοχής της νέας κυρίαρχης ιδεολογίας του Ισλάμ.

Από τον 14ο αιώνα συναντιούνται Έλληνες στους χώρους της νέας θρησκείας. Ο περιηγητής **Ιμπνί Μπατούτα** γράφει ότι συνάντησε στον ποταμό Κούμα, κοντά στην πόλη Ματζάρ, το αναχωρητήριο του μουσουλμανικού

τάγματος Αχμεδιέ στο οποίο όπως γράφει: «διεβίουν σε κοινή ζωή Δερβίσιες, Άραβες, Πέρσες, Τούρκοι και Έλληνες».

Ο εξισλαμισμός μέρους των Ελλήνων ανοίγει την δίοδο για να εισχωρήσουν στον ισλαμικό χώρο οι ελληνικές φιλοσοφικές δοξασίες. Οι σοφιστικές απόψεις για παράδειγμα εκφράζονται με τους «σούφι», το θρησκευτικό τάγμα των δερβίσηδων. Ο δημιουργός του **Τζελαλεδίν ο Ρωμιός** χρησιμοποιεί σε ποίημά του ελληνικές λέξεις για να εκφράσει ιδέες και συναισθήματα και δημιουργεί τον «τεκέ του Πλάτωνα». Τα μελωδικά κείμενα των δερβίσηδων αποτελούν προσαρμογή των βυζαντινών μελωδιών στις νέες ανάγκες.

Ο **Μ. Ρικώ**, γραμματέας του Βρετανού πρέσβευς στην Κωνσταντινούπολη, αναφέρει το 1670 ότι στο ισλαμικό κόσμο υπάρχει «μεγάλη ποικιλία γνώμων και απόψεων, ασυγκρίτως μεγαλύτερα από τον χριστιανικό κόσμο». Ο Ρικώ θεωρεί ότι η είσοδος νέων εθνών στο μουσουλμανικό χώρο δημιουργεί το κατάλληλο κλίμα. Γράφει: «*Δεδομένου ότι την καλύτερη μερίδα των νέων εθνών αποτελούν οι Έλληνες και ότι δεν ικανοποιήθηκαν με τις σνειροπολήσεις του Κορανίου, αυτοί που άλλοτε υπήρξαν διδάσκαλοι των επιστημών από τις οποίες τους απόμεινε κάποια συγκεχυμένη γνώση, αφού πρόσθεσαν στη νέα τους θρησκεία παλιές παραδόσεις και κάποιες γνώμες αρχαίων φιλοσόφων, δημιούργησαν μέρος της ποικιλίας των γνώμων για τις οποίες μιλούμε*».

Όπως αναφέρει ο **Βλαδίμηρος Μιρμίρογλου** στο κλασικό έργο του «Οι Δερβίσιαι», οι νεοπλατωνικές απόψεις επηρέασαν έντονα κάποιες ισλαμικές αιρέσεις που ιδρύθηκαν από Έλληνες. Αναφέρει επίσης ότι οι Μπεκτασήδες προέρχονταν κατευθείαν από τους αιρετικούς Ευνομιανούς.

Οι εξισλαμισμοί ελληνικών πληθυσμών δεν έγιναν μόνο με την πειθώ και τον προσηλυτισμό. Η βία υπήρξε μία από τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν. Είναι γνωστό το φαινόμενο του παιδομαζώματος κατά τις πρώτες φάσεις της τουρκικής επέκτασης και της υποχρεωτικής αλλαγής θρησκείας σε κάποιες ομάδες του πληθυσμού στις κατακτημένες περιοχές. Γνωρίζουμε ότι μετά την άλωση της Τραπεζούντας υποχρεώθηκαν σε εξισλαμισμό οι επιφανείς οικογένειες και πλήθος νέων. Με την οριστική άλωση της Κρήτης το

Τό λιμάνι στην περιοχή Δαφνούντας της Τραπεζούντας.

1669 χιλιάδες έντρομοι Κρητικοί εξισλαμίζονται. Με την έγκριση αρχικά του Πατριάρχη των Ιεροσολύμων περνούν σε μια κρυπτοχριστιανική κατάσταση για να γίνουν πιστοί του Ισλάμ μερικές γενιές αργότερα. Το φαινόμενο των εξισλαμισμών στην Κρήτη συνεχίζεται μέχρι τον 19ο αιώνα.

Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στην Κύπρο όπου ο κρυπτοχριστιανισμός διατηρήθηκε μέχρι τον 19ο αιώνα. Στην Κύπρο τους κρυπτοχριστιανούς τους ονόμαζαν «λινομπάμπακους». Αρκετοί από αυτούς είχαν συνείδηση της ελληνικής τους καταγωγής και μερικοί επανήλθαν στην πίστη των πατέρων τους μετά την πολιτειακή αλλαγή τον 1878 και την αντικατάσταση των Τούρκων κατακτητών από τους Άγγλους. Με την ανοχή των Άγγλων, οι οποίοι επεδίωκαν την εξασθένηση του ελληνικού στοιχείου, ακολουθήθηκε η πολιτική εκτουρκισμού των λινομπάμπακων. Ιδρύθηκαν τουρκικά σχολεία και τζαμιά στα χωριά τους. Δόθηκαν υποτροφίες σε νέους, οι οποίοι με την επάνοδο στα χωριά τους έγιναν κήρυκες του ισλαμισμού. Τελικά κατάφεραν να εκτουρκίσουν τον κύριο όγκο των λινομπάμπακων¹.

Το φαινόμενο των εξισλαμισμών είχε πάρει ιδιαίτερη έκταση και στον βαλκανικό κορμό της Ελλάδας. Στην κεντρική και δυτική Μακεδονία οι εξισλαμισμένοι Έλληνες έμειναν γνωστοί με το όνομα «Βαλαάδες», από την μόνη τουρκική λέξη που γνώριζαν. Στην Ή-

πειρο, αλλά και στην Πελοπόννησο, συναντούμε Έλληνες μουσουλμάνους. Ο ιστορικός **Αρίστος Καμπάνης** περιδιάβηκε την Ήπειρο το 1915, δύο μισοί χρόνια μετά την απελευθέρωσή της. Γράφει: «*Προκειμένου δε περί των Ιωαννίνων, της Πρεβέζης, της Φιλιππιάδος και της υπαίθρου χώρας πρέπει να λεχθεί ότι κατά τα εννέα τουλάχιστον δέκατα είναι ελληνογλωσσος. Όπως εις την Κρήτην, έτσι και εις τα Ιωάννινα και την Πρέβεζαν οι μουσουλμάνοι έχουν μητρικήν γλώσσαν την ελληνικήν. Δεν είναι λοιπόν Τούρκοι, είναι μουσουλμάνοι Έλληνες*»².

Ας δούμε όμως περισσότερο προσεκτικά το φαινόμενο των εξισλαμισμών στον μικρασιατικό Πόντο. Όπως μας πληροφορεί ο μητροπολίτης Τραπεζούντας **Χρύσανθος** οι εξισλαμισμοί στον Πόντο πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 1648-1687 από τις πιέσεις των φεουδαρχών, των Ντερεμπέδων. Γράφει ο Χρύσανθος: «*Ένεκα των από των Τερε-βέδων πιέσεων τούτων και των δεινών... διωγμών οι από του ποταμού Ακάμπιος (Τσορόχ) μέχρι Τραπεζούντος συμπαγείς ελληνικοί πληθυσμοί, οι κατοικούντες τας περιφέρειάς Ριζαίου, Όψεως, Σουρμένων και Γημωράς εξισλαμίσθησαν αθρόως. Οι χριστιανοί της περιφέρειας Όψεως είχαν εξισλαμισθεί κατά την παράδοσιν ομού μετά του επισκόπου αυτών Αλεξάνδρου μετανομασθέντος Ισκεντέρ...*»³.

Στο Κατωχώρι του Όφη γνωρίζουν σήμερα για το πώς έγινε ο εξισλαμι-

σμός τους. Από την πόλη Καραμάν Μαράς ήρθαν τρεις ιεραπόστολοι, τρία αδέρφια. Αυτοί εξισλάμισαν την περιοχή. Ο τάφος ενός από τους τρεις βρίσκεται στο Κατωχώρι και γράφει πάνω στα αραβικά πότε ήρθε και πότε εξισλάμισε τον πληθυσμό.

Ο πατριάρχης Ιεροσολύμων **Δοσίθεος** επισκέφθηκε την Τραπεζούντα το 1681 και δίνει πολύτιμες πληροφορίες για τον εξισλαμισμό των Ελλήνων. Αναφέρει ότι τον χρόνο της επίσκεψής του επραγματοποιήθη ο εξισλαμισμός των ελληνικών πληθυσμών της Θοανίας, της Τόνγιας⁴. Σε οθωμανικό ντοκουμέντο που αποκαλύπτει άγνωστες πτυχές της ζωής του υπόδουλου ποντιακού ελληνισμού ένα αιώνα μετά την άλωση της Τραπεζούντας συμπεραίνει ότι «θεώρησαν πιο αρμόζον και συμφέρον γι' αυτούς να αλλαξοπιστήσουν για να βελτιώσουν την κοινωνική τους κατάσταση»⁵. Οι υπόλοιποι Έλληνες που παρέμεναν Χριστιανοί αντιμετώπιζαν με περιφρόνηση και εχθρότητα τους εξισλαμισμένους. Θεωρούσαν ότι «τούρκεμαν» και τους αποκαλούσαν «Τούρκους», εννοώντας ότι πρόδωσαν την πατρογονική πίστη.

Από τους εξισλαμισμένους λίγοι έμειναν κρυφοί Χριστιανοί. Για τις περιχές των εξισλαμισμένων ο Χρύσανθος γράφει: «Οι περί των Ψυχρόν ποταμών (Μπαλτατζή Ντεριέ) οικούντες Οφίται ή Οφλιδες, διετήρησαν την ελληνικήν

γλώσσαν και τα ελληνικά ήθη και έθιμα, ενθυμούνται ακόμη την εξ Ελλήνων καταγωγήν αυτών. Είναι ημερώτεροι των Λαζών και κατά την κληροδοτηθείσαν αυτοίς παρά των Ελλήνων προγόνων αυτών παράδοσιν ασχολούνται με τα γράμματα και την θεολογίαν. Αι μουσουλμανικαί ιερατικά και θεολογικά σχολαί του Όφεως ήσαν αι τελειότεραι εν τω Οθωμανικώ κράτει. Οι άνδρες εν Όφει γινώσκουσιν και την τουρκικήν γλώσσαν, αλλ' αι γυναίκες ηγνούν αυτήν, και δια τούτο μέχρι των ημερών ημών εις την κατ' οίκον ομιλίαν εγένετο χρήσις του Ελληνικού Ποντιακού ιδιώματος του Όφεως. Τα χωρία αυτών μέχρι των ημερών ημών διετήρουν τα Ελληνικά αυτών ονόματα, Παλαιοχώρι, Μεσοχώριν, Υψηλή ή Υψηλάντων, όθεν προήλθεν η οικογένεια των Υψηλαντών, Ξένος, Αληθινός, Φωτεινός, Χαλάεσσα, Γοργορά, Κοντού, Χωλός, Όκελος, σώζονται δε εν αυτοίς πολλοί ναοί και χειρόγραφα ελληνικά... Ελληνόφωνοι, αλλ' ουχί, ήμεροι ως οι Οφίται παρέμειναν και οι εξισλαμισθέντες χριστιανοί της Θοανίας (Τόνγιας), τα δε χωρία αυτών διετήρησαν κατά το πλείστον ομοίως τα ελληνικά ονόματα, οίον Κατωχώριν, Μεσοπλάγιν, Μεσοπαίδιν»⁶.

Το τελευταίο κύμα των εξισλαμισμών συμπίπτει χρονικά με την γενοκτονία (1916-1923) που εξαπέλυσαν οι Τούρκοι κατά του χριστιανικού ελληνικού

πληθυσμού του Πόντου. Το ελληνικό Υπ. Εξ. ετοίμασε το 1917 μια έκθεση με τίτλο «Οι Ανθελληνικοί Διωγμοί εν Τουρκία», στην οποία υπάρχει ιδιαίτερο κεφάλαιο για τους εξισλαμισμούς. Στην έκθεση αναφέρεται ότι οι Νεότουρκοι είχαν αποφασίσει τον βίαιο εξισλαμισμό των χριστιανικών εθνοτήτων. Για τον σκοπό αυτό δημιούργησαν ορφανοτροφεία για τα παιδιά των χριστιανών που είχαν εξοντώσει. Στα ελληνόπαιδα παρείχαν τουρκική παιδεία και ισλαμική θεολογική μόρφωση. Τις ελληνίδες τις υποχρέωναν σε γάμο με μουσουλμάνους. Οι νεότουρκοι θεωρούσαν τον εξισλαμισμό ως «... σπουδαίον μέσον προς επιτυχίαν του εξοντωτικού κατά των Ελλήνων προγράμματος, περί τον άξονα του οποίου περιστρέφεται η πολιτική της Τουρκίας».

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Οι μύθοι των εξισλαμισμένων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κ. Κοκκινόφτα, «Ο Σεβασμός της χριστιανικής πίστης από τους Λινοβάμβακους της Κύπρου κατά το πρόσφατο παρελθόν», Ελλοπία, τ. 13.

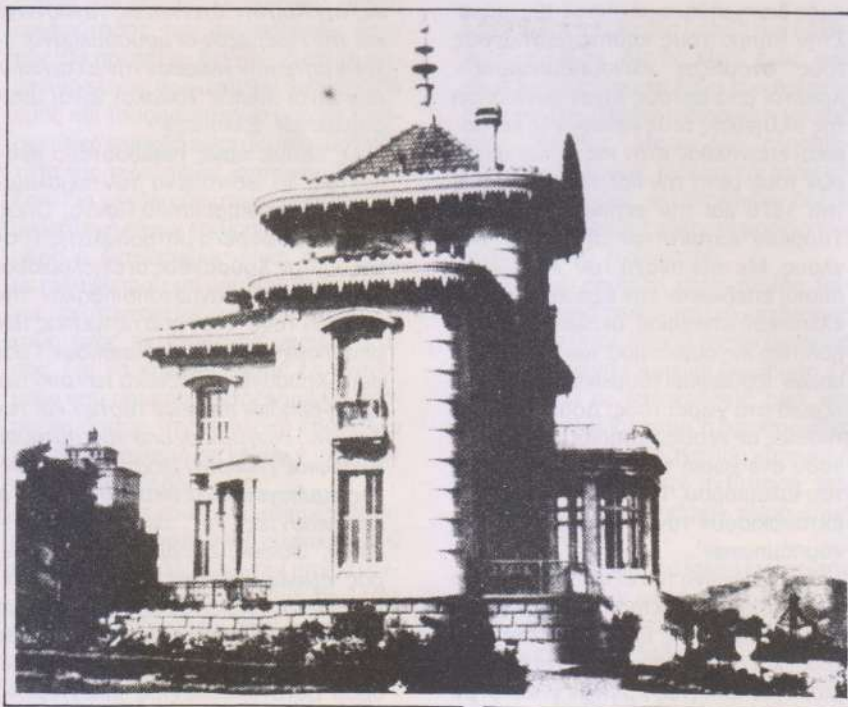
2. Γ. Κακλαμάνη, «Επί της δομής του νεοελληνικού κράτους», β' έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις 21ου, 1986.

3. Μητροπολίτου Τραπεζούντας Χρύσανθου, «Η Εκκλησία Τραπεζούντας», τόμ. 4ος και 5ος, Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Αθήνα, 1933, σσ. 706-709.

4. Χρύσανθου, ό.π.

5. Μ. Ταγγιβ Gokbilgin, "XVI Y.U. ZYIL Baslarinda Trabzon Livasi ve Dogu Karadeniz Bolgesi", Belleten. τόμ. XXVI, αριθμ. 102, Απρίλιος 1962, σσ. 293-337. Δημοσιεύτηκε μεταφρασμένο: «Ο λιβάς της Τραπεζούντας και το τμήμα της Ανατολικής Μαύρης Θάλασσας στις αρχές του 16ου αιώνα», τομ. 2 Δελτίο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα, 1980, σσ. 121-182.

6. Χρύσανθου, ό.π., σ. 709.

Τό άρχοντικό τής οικογένειας Θεοφυλάκτου στην Τραπεζούντα.

* Εισήγηση στο επιστημονικό συνέδριο: «Ανθρώπινα δικαιώματα και μειονότητες στην Τουρκία» που διοργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη 25, 26, 27/9 1992 από την «Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες», μέλος της MEDL (Magistrats Européens pur Démocratie et les libertés) με έδρα το Στρασβούργο.

έλλοπία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ἡ «έλλοπία» κυκλοφορεῖ ταυτοχρόνως στήν Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη, ὑπόλοιπη Ἑλλάδα καί Κύπρο. Στήν ἐπαρχία καί τήν Κύπρο διακινεῖται ἀπό τά κατά τόπους πρακτορεῖα. Στήν Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη καί Κύπρο (ἐκτός ἀπό τήν μέσω πρακτορείου διακίνηση) μπορεῖτε νά τή βρεῖτε στά παρακάτω σημεῖα πώλησης:

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ:

- «ΠΑΡΟΥΣΙΑ» Σόλωνος 94
- «ΘΕΜΕΛΙΟ» Σόλωνος 84
- «ΠΥΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» Σόλωνος καί Ἱπποκράτους
- «ΔΩΔΩΝΗ» Ἀσκληπιοῦ 3
- «ΓΡΗΓΟΡΗΣ» Σόλωνος 71
- «ΤΟΛΙΔΗΣ», Σόλωνος 71
- «ΕΣΤΙΑ» Σόλωνος 60
- «ΕΝΔΟΧΩΡΑ» Σόλωνος 62
- «ΑΙΟΛΟΣ» Σόλωνος 114
- «ΜΗΝΥΜΑ» Σόλωνος 83
- «ΠΟΛΙΤΕΙΑ» Ἀσκληπιοῦ 1
- «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ» Γραβιάς 3-5
- «ΚΟΜΜΟΥΝΑ» Θεμιστοκλέους 37
- «ΒΙΒΛΙΟΓΟΝΙΑ» Ἀκαδημίας 57
- «Α-Ω ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ» Ἀκαδημίας 57 Στοά
- «ΚΑΡΑΒΙΑΣ - ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ» Ἀκαδημίας 58
- «ΒΑΒΕΛ» Π. Γενναδίου 5
- «ΧΝΑΡΙ» Κιάφας καί Ἀκαδημίας
- «ΠΑΡΑΠΕΝΤΕ» Ἱπποκράτους 52
- «ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ» Ἱπποκράτους 15ε
- «ΠΙΤΣΙΛΟΣ» Σοφοκλέους 4
- «LIBRO» Π. Ἰωακείμ 8 (Κολωνάκι)
- «ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ» Γ' Σεπτεμβρίου 91
- «ΤΡΟΧΑΛΙΑ» Γριβαίων 3-5

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Περιοδικό «έλλοπία»
Χαβρίου 3, Ἀθήνα, τηλ. 3241.039.

ΑΛΛΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ:

- «ΑΚΡΟΚΕΡΑΜΟ» Ἀχ. Παράσχου 123 (Γκύζη)
- «ΗΧΩ» Λ. Κηφισίας 39 (Ἀμπελόκηποι)
- «ΛΥΜΠΕΡΗΣ» Παπαβασιλείου 7 (Μαρκόπουλο)
- «ΠΑΡΟΥΣΙΑ» Ἀγ. Κων/νου 5 (Πειραιᾶς)

ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

Βερανζέρου & Ἀκαδημίας, Πλ. Κάνιγγος

Πλ. Ὀμόνοιας 18

Πλ. Ὀμόνοιας καί Σταδίου 65

Σόλωνος 66

Λ. Βουλιαγμένης 212 - Πλ. Καλογήρων Δάφνη

Ἵμμητοῦ 3, πλατεῖα Ἵμμητοῦ

Πλ. Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως 3-5, Ἄνω Ἡλιοῦπολη

Κοτσιᾶ 1, Κάτω Ἡλιοῦπολη

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:

«ΛΟΞΙΑΣ» Ἰσαύρων 7

«ΡΑΓΙΑΣ» Ἐρμοῦ 44

«ΙΑΝΟΣ» Ἀριστοτέλους 7

«ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ» Ἀριστοτέλους 9

«ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ» Προξένου Κορομηλά 38

«ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ» Ἐγνατία 150

«ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ» Ἀριστοτέλους 4

«ΕΝΤΥΠΟ» Πατριάρχου Ἰωακείμ 4

«ΛΩΤΟΣ» Καστρισιῶν 11

«ΗΡΟΔΟΤΟΣ» Ἰωάννου Μιχαήλ 2

«ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ» Ἀριστοτέλους 7

«ΒΑΝΙΑΣ» Ἀρμενοπούλου 26

«ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ» Καμβουνίων 6

«ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ» Ἐρμοῦ 71

«ΚΕΝΤΡΙ» Δημ. Γούναρη 22

«ΜΗΝΥΜΑ» Δέλλιου 6

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Ἐναλλακτικό Βιβλιοπωλεῖο

«ΠΡΑΞΗ» Ἀρμενοπούλου 24, Ροτόντα, Θεσ/νίκη,
τηλ. 20.23.49.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΥΠΡΟΥ:

«ΑΙΓΑΙΟΝ» Ἐκτορος 40 Λευκωσία

«ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ» Ἡρακλέους 37 Λευκωσία

«ΑΜΟΡΓΟΣ» Κιτίου Κυπριανοῦ 21 Λεμεσός

Αποκαλύψεις του Τζελάλ Μπαγιάρ για την μικρασιατική καταστροφή

του Κ. Αλή

Ο Τζελάλ Μπαγιάρ έγραψε σ' ένα πολύτομο έργο τις αναμνήσεις του, που δημοσιεύθηκαν το 1967 και οι τελευταίοι τόμοι εκδόθηκαν το 1968 στη Κωνσταντινούπολη από τον εκδοτικό οίκο ΒΑΗΑ με τίτλο «Κι εγώ τα έγραψα». Στο οπισθόφυλλο εξηγεί τον τίτλο: 'Όταν διηγήθηκε στον Κεμάλ, μέρος από τις αναμνήσεις του, εκείνος τον προέτρεψε να τις γράψει, κάτι που έκανε και έδωσε έτσι τον παραπάνω τίτλο.

Η σημερινή ΜΙΤ (κρατική υπηρεσία πληροφοριών), το 1914 λεγόταν ΤΕΣΚΙΛΑΤ Ι ΜΑΗΣΥΣΑ (Τ.Μ.) και αρχηγός της ήταν ο Ε. ΚΥΣΚΟΥΒΑΣΙ, του οποίου τα απομνημονεύματα δεν κοινοποιήθηκαν παρά μόνο στις τουρκικές αρχές. Αυτός φαίνεται ότι είχε πολύ καλή γνώμη για τον Τζελάλ Μπαγιάρ, γι' αυτό, ο τελευταίος παραθέτει αποσπάσματα από τις αναμνήσεις του πρώτου: «Συνομιλίες διεξαγόταν μυστικά στο Γενικό Επιτελείο, με κυρίαρχο θέμα την επιτυχή διάλυση των μη τουρκικών μαζών στα μέρη με στρατιωτική σημασία» (σελ. 1537). «Όταν η κατάκτηση και ο εκτουρκισμός της «Γκιοσύρ» Σμύρνης έγινε ένα ζωτικό θέμα για μας, ψάξαμε έναν υπεύθυνο γραμματέα, ένα κατάλληλο άνθρωπο που θάταν ικανός να τα καταφέρει» (σελ. 1597). «Οι συγκεντρώσεις μας, συνεχίστηκαν τον Μάιο, Ιούνιο και τον Αύγουστο του 1914» (σελ. 1573). Μετά από συνεχές και επίμονο ψάξιμο των ντοσιέ (φακέλλων), βρήκαν τον κατάλληλο άνθρωπο για τον εκτουρκισμό της Σμύρνης και της Ιωνίας: τον Τζελάλ Μπαγιάρ.

Όμως, ο αρχηγός της Τ.Μ. επισημαίνει: «Η εθνικοποίηση της Σμύρνης, ήταν πολύ δύσκολη, δυσκολότερη κι από της Κωνσταντινούπολης. Διότι, εδώ βρίσκονταν όλα τα προξενεία φιλικών και εχθρικών κρατών με πολλούς υπαλλήλους (Σ.τ.Μ. πώς μπροστά στα μάτια τους να σφάζουν τους «Έλληνες»). Οι περισσότεροι είχαν κέντρο των πληροφοριών τους τη Σμύρνη... Αυτή θάταν η πρώτη γραμμή άμυνας πριν τα Δαρδανέλλια και την Κωνσταντινούπολη. Εδώ, η εθνικοποίηση ήταν πολύ σπουδαία κι έπρεπε να εφαρμοστεί στην ευρύτερη δυνατή κλίμακα» (σελ. 1576). Παρακάτω, αναφέρει πως οι Ρωμιοί απ' την Πόλη ως την Μίλητο, ήταν πλειοψηφία και όλη η οικονομική ζωή ήταν στα χέρια τους. Καταλήγοντας, αναφέρει τις «τρεις κολώνες του σχεδίου εκτουρκισμού»: I) εν ονόματι του Στρατού ο στρατηγός Περτέβ Πασάς κι από το Γενικό Επιτελείο ο Τζαφέρ Ταϊάρ Μπέη, II) εν ονόματι του κυβερνώντος κόμματος «Ένωση και πρόοδος» ο υπεύθυνος γραμματέας Μαχμούτ Τζελάλ Μπέη, ο μετέπειτα Τζελάλ Μπαγιάρ, III) εν ονόματι της κυβέρνησης, ο βαλής Ραχμή Μπέη.

Έτσι, ο Τζελάλ Μπαγιάρ, εγκαθίσταται οικογενειακώς στη Σμύρνη, στη σημερινή περιοχή Καροίγιακα. Αρχίζει το «έργο» του, διώχνοντας τους Έλληνες και Αρμένιους παντοπώλες και εμπόρους απ' τις παρυφές τις σιδηροδρομικής γραμμής Σμύρνης-Κασαμπά και διανέμοντας τα μαγαζιά τους σε Τούρκους (τακτική που ακολουθείται και σήμερα στο Κουρδιστάν). Επειδή ως και οι σιδηροδρομικοί υπάλληλοι ήταν Έλληνες, ανοίγει σχολεία για να εκπαιδεύσει Τουρκόπουλα που θα αντι-

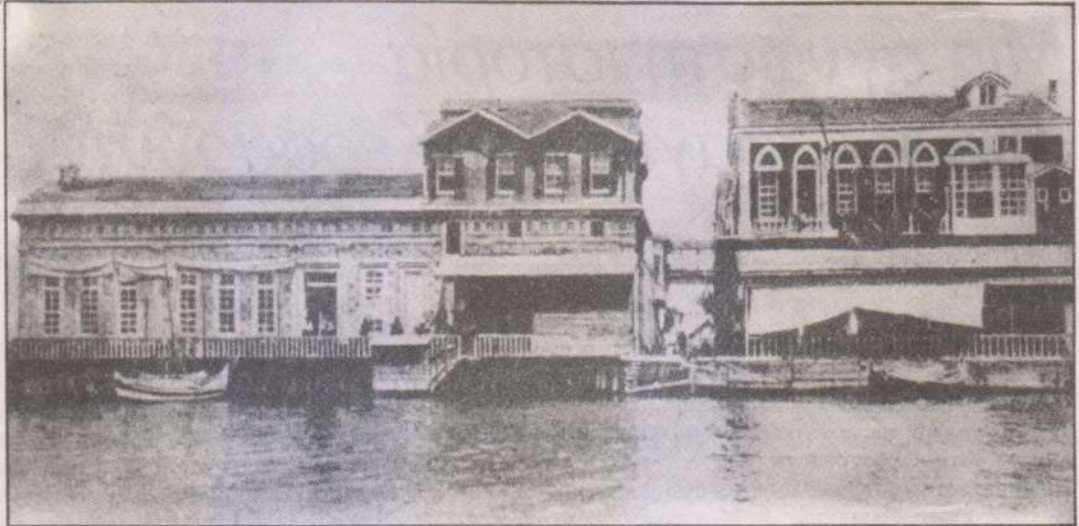
καταστήσουν τους αποπεμφθέντες χριστιανούς. Οι Έλληνες, άρχισαν έντονες διαμαρτυρίες. Έρχεται στη Σμύρνη ο Εμβέρ Πασάς, που διατάσσει τον αρχηγό της Τ.Μ. να του φέρει άμεσα τον μητροπολίτη Εφέσου, που κατέφθασε λίγο μετά τα μεσάνυχτα. Ο μητροπολίτης μεταξύ άλλων του λέει: «Παιδί μου, αυτός ο τόπος εδώ κι εκατοντάδες χρόνια έχει καταμερίσει τα επαγγέλματα. Το εμπόριο, με την άδεια και τη θέλησή σας, βρέθηκε σε μας. Ένας τρόπος ζωής που συνεχίζεται εδώ και αιώνες. Η καταστροφή του θα προκαλέσει μόνο ζημιά, εφόσον δεν χρειάζεται και είναι κι επικίνδυνη. Ο γραμματέας του κόμματος «Ένωση και πρόοδος» άρχισε να παίρνει απ' τα χέρια μας τις σιδηροδρομικές εργασίες και κάθε είδους εμπόριο» (σελ. 1592). Υπενθυμίζουμε ότι ο Εμβέρ Πασάς, είναι ο σφαγέας των Αρμενίων και ο εν λόγω γραμματέας είναι ο Τζελάλ Μπαγιάρ. Και το μόνο αποτέλεσμα της μητροπολιτικής έκκλησης ήταν ν' αποδοθούν εύσημα στο Τζελάλ Μπαγιάρ για την αποτελεσματικότητά του. Καθώς όμως κανείς δεν εγκαταλείπει εύκολα τον τόπο του ή την δουλειά του, το αποτέλεσμα ήταν η σφαγή και ο διωγμός δεκάδων χιλιάδων χριστιανών.

Το ίδιο σχέδιο, εφαρμόζεται το 1915 στην Αρμενία. Το αποτέλεσμα εδώ ήταν η σφαγή των 1,5 εκατ. Αρμενίων, που δυστυχώς κανένα κράτος δεν έχει αναγνωρίσει ως σήμερα. Το 1914, οι Τούρκοι μπήκαν στον Α' παγκόσμιο πόλεμο, ελπίζοντας ν' ανακαταλάβουν τα εδάφη που έχασαν στους βαλκανικούς πολέμους, αλλά ηττήθηκαν και συνθηκολόγησαν στις 30 Οκτωβρίου του 1918.

Ακριβώς τότε ο Τζελάλ Μπαγιάρ επικηρύχθηκε από Άγ-

Άιβαλί· Καφενείο Κανέλλου
καί Δημαρχείο

γλους και Γάλλους ως εγκληματίας πολέμου, υπεύθυνος για τη σφαγή των Ελλήνων και των Αρμενίων στην Ιωνία. Έτσι, πέ-
ρασε στην παρανομία. Η ηττημένη οθωμανική κυβέρνηση της
Κωνσταντινουπόλεως, κάτω από την πίεση των συμμάχων, δή-
θεν ήθελε να τον συλλάβει, αλλά στην πραγματικότητα τον έ-
κρυβε και τελικά τον φυγάδευσε απ' την Σμύρνη με την βοή-
θεια ανωτάτων Τούρκων αξιωματικών. «Φόρεσα στολή αξιω-
ματικού και έφιππος με συνοδεία αξιωματικών βγήκα από την
Σμύρνη», γράφει ο ίδιος στη σελ. 1650. Λέει παρακάτω για την
παράνομη ζωή του: «Ήμουν μαζί με τον συνταγματάρχη Αβνή
μπέη, ο οποίος ήταν επικηρυγμένος για την σφαγή των Αρμε-
νίων» και συνεχίζει αναφέροντας με ποιούς είχε επαφές όταν ή-
ταν παράνομος σ' ένα σπίτι της κωμόπολης Οντεμής: «Δύο μέ-
ρες μετά, μας επισκέφθηκε ο καϊμακάμης Ζουχτού μπέης και
μου δήλωσε ότι σκέφτεται σαν εμάς και θα μας βοηθήσει. Την
επομένη, μας επισκέφθηκε ο λοχαγός Ταχέρ μπέης. Τον γνω-
ρίζαμε από παλιά και τον εμπιστευόμασταν. Μιλήσαμε και μ'
αυτόν. Επειδή ξέραμε ότι η αποθήκη όπλων στο Οντεμής ήταν
πολύ εξοπλισμένη, το πρώτο μας μέλημα ήταν να βρούμε και
να εξοπλίσουμε τους κατάλληλους ανθρώπους. Ο Ταχέρ
μπέης, ανέλαβε προσωπικά την υπόθεση. Ήταν μια καλή
αρχή» (σελ. 1731). Στη συνέχεια αναφέρει, πως εξόπλισαν του
τουρκικού πληθυσμό και τον έστρεψαν εναντίον των Ελλήνων.
Έτσι λοιπόν, ενώ βρίσκεται στην παρανομία, συνεχίζει να είναι
ο γενικός αρχηγός στην εξόντωση των χριστιανών. Στον
Πόντο, η σφαγή των Ελλήνων εκτελέστηκε από τον Τοπάλ Ο-
σμάν. Τοπάλ Οσμάν της Ιωνίας, ήταν ο Τζελάλ Μπαγιάρ, που
πριν ενταχθεί στο κεμαλικό κίνημα —για να συνεχίσει τον α-
φανισμό του Ρωμιών— έπαιρνε διαταγές απ' το κόμμα της Ε-
νώσεως και της Προόδου. Όταν ο κεμαλικός στρατός έφτασε
το 1922 στην Ιωνία, βασιζόμενος στις εμπειρίες και στις ανα-
φορές του Τζελάλ Μπαγιάρ, εφάρμοσε το σχέδιο εκτουρκι-
σμού της Ιωνίας δηλ. τον ξεριζωμό των Ελλήνων, που είχε δια-
σκοπεί με την ήττα των Οθωμανών. Σύμφωνα με το σχέδιο δεν
έπρεπε να μείνει ούτε ένας Έλληνας. Έσφαξαν ακόμη και τον
μητροπολίτη Σμύρνης, Χρυσόστομο. Για να αποκλεισθεί δε η
περίπτωση επανόδου των χριστιανών, έκαψαν και την ελλη-
νική και την αρμενική συνοικία. Το ίδιο σχέδιο εφαρμόστηκε
με την ίδια αποτελεσματικότητα και στον Πόντο, κατά την πε-
ρίοδο 1919-22.

Ο Τζελάλ Μπαγιάρ, μετά το 1950 γίνεται πρόεδρος της
Τουρκικής Δημοκρατίας, γίνεται δηλαδή ο Κεμάλ μετά τον
Κεμάλ, αφού ήταν και ο Κεμάλ πριν τον Κεμάλ. Ως πρόεδρος

της Τουρκικής Δημοκρατίας έρχεται το 1952 στη Κομοτηνή, με
σκοπό τη δημιουργία μιας τουρκικής μειονότητας, ως πρώτο
βήμα, ενός σχεδίου για τον εκτουρκισμό της Θράκης. Ο εμ-
πινευστής της ιδέας για τον εκτουρκισμό της Ιωνίας, εφαρμόζει
στη Θράκη ένα νέο σχέδιο που συνοψίζεται ως εξής: Θα δοθεί
τουρκική, εθνική συνείδηση στους μουσουλμάνους που δεν εί-
ναι Τούρκοι. Στη συνέχεια θα οργανωθούν και θα διαμαρτύ-
ρονται για δήθεν καταπιεστικές συνθήκες στην Ελλάδα. Μετά
την Τουρκία θα προσπαθήσει να υπογράψει συνθήκες με την
Ελλάδα για να έχει δικαίωμα λόγου για τη μειονότητα (η αρχή
τέτοιας συμφωνίας ήταν η τότε ελληνοτουρκική «φιλία»). Οι
οργανωμένες διαμαρτυρίες της μειονότητας μπορούν να γί-
νονται για οποιοδήποτε λόγο — γιατί μετά την Κυριακή ακο-
λουθεί Δευτέρα, λόγου χάρη. Επόμενο βήμα δε, θα είναι ο-
πωσδήποτε η επέμβαση την κατάλληλη στιγμή. Βέβαια, το σχέ-
διο αυτό μπορεί να αποτελέσει τελικά την αιτία της διάλυσης
(αντί της επέκτασης) της Τουρκίας.

Συμπερασματικά: Από τα παραπάνω συνάγεται ότι για την
μικρασιατική καταστροφή δεν ευσταθούν οι «κλασικές» θεω-
ρίες —που υποστηρίζουν ακόμη και μερικοί Έλληνες ανιστό-
ρητοι— ότι ο ξεριζωμός ήταν αποτέλεσμα της επέμβασης του
ελληνικού στρατού στη Μικρασία. Αυτές οι απόψεις είναι αντι-
επιστημονικές, αλλά και ταυτίζονται με τις κεμαλικές εκδοχές
της ιστορίας που έγραψαν κι επέβαλαν οι νικητές Τούρκοι. Αν
ήταν η παρουσία του ελληνικού στρατού αιτία του ξεριζωμού
των Ελλήνων της Ιωνίας, προκύπτουν τα ερωτήματα: Γιατί ξε-
ριζώθηκαν νωρίτερα οι Αρμένιοι και οι Πόντιοι αφού εκεί δεν
έφτασε ποτέ ο ελληνικός στρατός; Ο ελληνικός στρατός έ-
φταιγε για την εξαφάνιση από το 1940 και μετά της ελληνικής
Κωνσταντινουπολίτικης κοινότητας των 300.000 ψυχών; Επο-
μένως οι Τούρκοι είχαν ήδη σχεδιάσει τον εκτουρκισμό της
Μικρασίας και η εφαρμογή του σχεδίου τους θα γινόταν είτε έ-
φταναν οι Έλληνες στρατιώτες, είτε όχι. Η μικρασιατική εκ-
στρατεία, απλώς επιβράδυνε τον αφανισμό. Όσο για τον Τζε-
λάλ Μπαγιάρ, μη ξεχνάμε ότι ήρθε στην Κομοτηνή, πρεσβεύ-
οντας την ελληνοτουρκική «φιλία», γι' αυτό και προς τιμήν του
ιδρύθηκε το ομώνυμο λύκειο σκοπός του οποίου ήταν ο εκ-
τουρκισμός των μουσουλμανοπαίδων μέσω της εκπαίδευσης
και η δημιουργία οργάνων της Τουρκίας μέσα στη Θράκη.
Φανταστείτε να ιδρύσουν οι Πόντιοι λύκειο Τοπάλ Οσμάν, ή
εμείς οι Κούρδοι όταν ανεξαρτητοποιηθούμε να ιδρύσουμε λύ-
κειο προς τιμή του Οζάλ ή του Ντεμιρέλ. Δεν θάταν κατάπτυ-
στη προσβολή της μνήμης των νεκρών μας;

Μια άγνωστη ιστορία από τις σφαγές της Κερασούντας

του Μανόλη Δεληγιαννάκη-Χυτήρογλου

Πολλές φορές συναντάς κομμάτια της ιστορίας σου εκεί που δεν το περιμένεις. Και τέτοιες ανατανώσεις με το παρελθόν έχουν αξία συγκινησιακή, καθότι αναπάντεχες, και ιστορική, όταν δεν προκύπτουν στο πλαίσιο μιας προσπάθειας ένταξής τους σε συγκεκριμένη επιχειρηματολογία υπέρ ή κατά μιας άποψης, που θα μπορούσε να τις βαρύνει με καχυποψία για την ειλικρίνειά τους. Το παραπάνω περιστατικό ήρθε στο φως στο πλαίσιο μιας δίκης ναυτικής ασφάλισης στο Λονδίνο, λίγο μετά την καταστροφή. Αφορά πάντως γεγονότα του 1920. Η αναφορά υπάρχει στη νομική επιθεώρηση *Λλόντντ*, 1923, τόμος 14, σελ. 48, και προέκυψε με αφορμή την αρπαγή του ελληνικού πλοίου «Φιλία» από *Νεότουρκους* στον Πόντο του Ιουνίου του 1920. Αντίδικοι ήταν η Μπανκ Μονετάκα από τη μια πλευρά και η ασφαλιστική εταιρεία Μότορ Γιούνιον από την άλλη. Αντιγράφουμε, σε ελεύθερη απόδοση από τα πρακτικά της δίκης. «Το ΦΙΛΙΑ, εκτελώντας πλου από την Κωνσταντινούπολη στο Βατούμ αναγκάστηκε να καταπλεύσει στην Κερασούντα λόγω μηχανικού προβλήματος. Η Κερασούντα βρισκόταν υπό τον έλεγχο του περιβόητου εθνικιστή ηγέτη Οσμάν Αγά, άνδρες του οποίου επέβησαν επί του ΦΙΛΙΑ, το κατέλαβαν και συνέλαβαν τον πλοίαρχο, πλήρωμα και επιβάτες. Οι πλοιοκτήτες δεν είχαν έκτοτε πληροφορίες για την τύχη του πλοίου. Το πλήρωμα πιθανόν δολοφονήθηκε. Προσπάθειες να ξαναβρεθεί το πλοίο απέβησαν άκαρπες. Η ζωή των Ελλήνων δεν ήταν πολύ ασφαλής εκείνο τον καιρό στο συγκεκριμένο μέρος της Μικράς Ασίας».

Το παραπάνω επικαλέστηκε η μια πλευρά στη δίκη, αυτή των πλοιοκτητών, που επιζητούσαν αποζημίωση από τους ασφαλιστές. Οι ασφαλιστές ουδόλως αμφισβήτησαν τα παραπάνω, περιορίστηκαν απλά να ισχυριστούν ότι τα εγκλήματα έγιναν από τον προαναφερθέντα Οσμάν όχι ως Νεότουρκο αλλά ως κοινό εγκληματία. Δηλαδή ότι επρόκειτο για απώλεια όχι από πολεμικό κίνδυνο αλλά από κοινή πειρατεία. Ο λόγος είναι ότι η ασφαλιστική σύμβαση κάλυπτε μεν απώλεια του πλοίου από κινδύνους πολέμου, όχι όμως και από πειρατεία. Υποστήριξαν λοιπόν οι ασφαλιστές ότι «η κυβέρνηση του Σουλτάνου δεν είχε αποτελεσματική εξουσία στη Μ. Ασία, σ' όλη τη χώρα λυμαινόταν συμμορίες ληστών και ο Οσμάν Αγάς ήταν ένας απ' αυτούς τους περιβόητους ληστές που λήστευαν και τρομοκρατούσαν την περιοχή προς όφελος τους και μόνο. Ναι μεν το φθινόπωρο του 1920 έλαβε κάποιο αξίωμα, αλλά μέχρι τότε δρούσε για δικό του λογαριασμό μονάχα. Η κατάσχεση δεν έγινε για να καταστήσει το ΦΙΛΙΑ λεία πολέμου, ούτε για να μεταφέρει κεμαλικά στρατεύματα, παρά μόνο για πλιάτσικο. Οι στρατιώτες έβαλαν τα μαχαίρια τους στο λαιμό των μελών του πληρώματος ζητώντας χρήματα και πήραν από το πλοίο ο,τιδήποτε μπορούσε να κουβαληθεί. Οι πράκτορες των Άλλωντ στην Τραπεζούντα ανέφεραν ότι ο Οσμάν Αγάς δρούσε ως δικτάτορας της περιοχής και όλοι τον φοβούνταν. Τον Δεκέμβριο του 1920 ο Οσμάν Αγάς έγινε κυβερνήτης της Κερασούντας». Η άποψη που προσπάθησαν να περάσουν οι

ασφαλιστές ήταν ότι η νομική κυβέρνηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αυτή του Σουλτάνου, δεν εξουσίαζε την περιοχή. Η δε κεμαλική εξουσία στη Μικρά Ασία επιχείρησαν να ιδωθεί όχι ως έχουσα κρατική υπόσταση αλλά ως συμφυρμό ληστών που κατά τόπους τρομοκρατούσαν τη χώρα. Έτσι, η κατάσχεση του ΦΙΛΙΑ δεν θεωρείται λεία πολέμου αλλά πειρατεία. Το δικαστήριο στην απόφασή του ανέφερε μεταξύ άλλων:

«Από το ημερολόγιο πλοίου το περιστατικό περιγράφεται ως εξής: «Την ώρα που επρόκειτο να αποπλεύσουμε, άνδρες υπό τις διαταγές του Οσμάν Αγά επέβησαν του πλοίου και με ρώτησαν (τον πλοίαρχο) από που είμαι και που πηγαίνω και συγχρόνως δήλωσαν ότι το πλοίο τελεί υπό κατάσχεση». Και η απόφαση συνεχίζει: «Είμαι πεισμένος (ο δικαστής) ότι η συγκεκριμένη υπόθεση είναι πράξη σύλληψης από αρμόδια αρχή και όχι πειρατείας (καμωμένη για το προσωπικό συμφέρον του πράκτορος). Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Οσμάν Αγάς ήταν άτομο χαμηλού ήθους και ληστής. Στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή όμως, είχε φτάσει, όπως και ένας ληστής ακόμα μπορεί, σε μια θέση σημαντικής εξουσίας και ουσιαστικά ήλεγχε την περιοχή σα δικτάτορας. Τον Ιούνιο του 1920, χρόνο της κατάσχεσης, ο ελληνικός στρατός προγραμματίζει και όντως εκτελούσε εχθροπραξίες κατά των εθνικιστών Τούρκων... Αυτές οι επιχειρήσεις είχαν ήδη αρχίσει το Μάρτιο 1920. Ο Οσμάν Αγάς ευρίσκετο στο πλευρό των Τούρκων και η κατάσχεση του πλοίου ΦΙΛΙΑ είχε κάλυψη και κίνητρα πολιτικά. Δηλαδή είχε σαν στόχο να καταφέρει ένα χτύπημα στους Έλληνες... Η γυναίκα του πλοίαρχου έγραψε ένα γράμμα λίγο μετά την περιπέτεια από το οποίο φαίνεται ότι ακολούθησαν βαρβαρότητες, βία και επακολούθησε σφαγή των Ελλήνων στην πόλη της Κερασούντας, οπότε πολλοί από το πλήρωμα σκοτώθηκαν.

Οι Κεμαλικοί είχαν γνώση των σφαγών και ό,τι έγινε, έγινε υπό τον έλεγχό τους. Το πλήρωμα είχε φυλακιστεί με την εξαίρεση του πλοίαρχου. Η γυναίκα του πλοίαρχου έγραψε: «Τα μέλη του πληρώματος φυλακίστηκαν εκτός από τον καπετάνιο, ο οποίος στάλθηκε στο σπίτι του κ. Σουρμελή. Περάσαμε 19 ημέρες φόβου και αγωνίας περιμένοντας να δούμε τι θα γίνει... Μας είπαν ότι το πλήρωμα, μαζί με τον πλοίαρχο και ένα άλλο Έλληνα της πόλης θα στέλνονταν στο Καραϊσάρ. Την επομένη μέρα οι Έλληνες κάτοικοι της Κερασούντας σκοτώνονταν στους δρόμους. Οι δικοί μας ξέφυγαν το θάνατο. Μετά πέντε μέρες έλαβα ένα γράμμα από το σύζυγό μου από το Καραϊσάρ όπου έλεγε πως είναι καλά». Και το δικαστήριο συνεχίζει: «Από τα παραπάνω φαίνεται ότι ο πλοίαρχος μεταφέρθηκε από την Κερασούντα. Έκτοτε τίποτα δεν ακούστηκε γι' αυτόν, και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι βρήκε την ίδια τύχη με τους άλλους Έλληνες. Το όλο συμβάν είναι φανερό ότι υπήρξε μέρος πολιτικής κίνησης, και όχι απλά πράξη εγκληματιών. Σκότωναν από μίσος και εκδίκηση και όχι με σκοπό να ληστέψουν. Το Φόρειν Όφφισ σε επικοινωνία που είχε ανέφερε ότι ο Οσμάν Αγάς, ληστής ταπεινής προέλευσης, έχει αναδειχθεί σε τοπικό δεσπότη της Κερασούντας και προεδρεύει της επιτρο-

πής Εθνικής Άμυνας Κερασούντας, σώμα συνδεδεμένο με τους Νεότουρκους». Τελειώνοντας, το δικαστήριο αναφέρθηκε σε άλλη ανάλογη ληστρική πράξη του Οσμάν Αγά επί γαλλικού πλοίου. Οι Κεμαλικοί, είτε γιατί θεωρούσαν εαυτούς υπεύθυνους για τις πράξεις του είτε γιατί τον θεωρούσαν ένα από αυτούς, θεώρησαν σωστό να απευθύνουν στη γαλλική κυβέρνηση απολογία σχετικά με αυτή την πράξη του Οσμάν Αγά.

Καμιά ανάλογη απολογία δε στάλθηκε στην ελληνική κυβέρνηση και το δικαστήριο συμπέρανε ότι παράλληλα με την πολιτική εξουσία που είχε, ο Οσμάν Αγάς συνέχιζε τη δράση του και ως κοινός εγκληματίας, αποτελώντας προφανώς τυπικό παράδειγμα και προοίμιο της ιδεολογίας και πολιτικής του τουρκικού κράτους.

ΑΛΣΟΣ γραμμάτων & τεχνών

ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Β' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟ: ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ 1993

Αρχίζουν νέες σειρές μαθημάτων και ειδικά σεμινάρια:

— ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Τετράμηνη σειρά 16 μαθημάτων, με τον ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

«Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Το Όργανον (τα Τοπικά, βιβλία οκτώ)»

Κάθε Τετάρτη, 5-7 μ.μ.

από 10 Φεβρουαρίου 1993 έως και 9 Ιουνίου 1993

Μπορούν να συμμετάσχουν οι εγγεγραμμένοι συνδρομητές, χωρίς επιπλέον δίδακτρα. Η συνδρομή τετραμήνου είναι 15.000 δρχ.

— ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Ειδικό σεμινάριο 4 μαθημάτων, με τον ΣΤΑΥΡΟ ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ

«Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΚΑΙ Η ΝΕΩΤΕΡΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ»

Κάθε Τρίτη, 5-7 μ.μ.

από 9 Φεβρουαρίου 1993 έως και 2 Μαρτίου 1993

Ειδικά δίδακτρα 5.000 δρχ.

— ΘΕΟΛΟΓΙΑ/ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ειδικό σεμινάριο 8 μαθημάτων, με τον π. ΝΙΚΟΛΑΟ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟ

«ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑ στις καταβολές της αρχαίας φιλοσοφικής και της χριστιανικής σκέψης και μια σύγχρονη αναγωγή»

Κάθε δεύτερη Τετάρτη, 7-9 μ.μ.

από 10 Φεβρουαρίου 1993 έως και 26 Μαΐου 1993

Ειδικά δίδακτρα 10.000 δρχ.

— ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ/ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ειδικό σεμινάριο 4 μαθημάτων, με τον ΓΙΩΡΓΟ ΠΑΥΛΟ

«ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΑ-ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ»

Κάθε Σάββατο, 10 π.μ.-12 μ. •

από 8 Μαΐου 1993 έως και 29 Μαΐου 1993

Ειδικά δίδακτρα 5.000 δρχ.

Αρχίζει Εργαστήριο ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ:

— Θα διδάσκεται βυζαντινή μουσική, κανονάκι, λαούτο, ούτι, σαντούρι, νεί, βιολί, λύρα, και παραδοσιακά όργανα

Λογαριασμός Τραπέζης: ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ 110/296009-51

Λυσίου 20, Πλάκα, 105 56 ΑΘΗΝΑ, Τηλ.: 3211.029-30, Fax. 3211.030

Η προσφυγοποίηση του τελευταίου μικρασιατικού πληθυσμού

Η φυγή των Ελλήνων της πρώην ΕΣΣΔ στην Ελλάδα. Αίτια και προσδοκίες

του Βλάση Αγτζίδα

Α' ΜΕΡΟΣ

Το φαινόμενο της έλευσης των χιλιάδων ομογενών από τις χώρες του καταρρεύσαντος υπαρκτού σοσιαλισμού έγινε αισθητό στους περισσότερους Έλληνες από το πλήθος των Ποντίων που κατέκλυσε ξαφνικά τις λαϊκές αγορές σε κάθε γωνιά της ελληνικής επικράτειας. Οι «Ρωσοπόντιοι», όπως τους αποκαλούν οι αδαείς, ήρθαν να μας θυμίσουν ότι ο ελληνισμός δεν είναι μόνο ο βαλκανικός. Ότι πολυάριθμοι ελληνικοί πληθυσμοί παραμένουν σε χώρους, όπου σε παλιότερες εποχές η παρουσία του ελληνισμού ήταν καταλυτική. Ο συγκεκριμένος πληθυσμός, μικρασιατικός στην προέλευση, είναι ο τελευταίος ελληνικός πληθυσμός που εκδιώχθηκε από τη μικρασιατική γη και εξακολουθεί να παραμένει εκτός των ελλαδικών ορίων.

Στο περιοδικό αυτό έχουμε παρουσιάσει και αναλύσει την ιστορία και τη σημερινή παρουσία του πολυάριθμου ελληνικού στοιχείου που παραμένει στις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Με το άρθρο αυτό θα δώσουμε το στίγμα της τελευταίας μεταναστευτικής του κίνησης. Βέβαια τη στιγμή που θα τυπώνονται αυτές οι γραμμές, το ιδιόμορφο φαινόμενο των «μεταναστών-προσφύγων» έχει μετεξελιχθεί, λόγω των συγκρούσεων και των ραγδαίων εξελίξεων, σε κανονικό ελληνικό προσφυγικό ρεύμα.

Η καλή κατανόηση αυτού του φαινομένου αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέγγιση του προβλήματος των μεταναστών και προσφύγων που κατακλύζουν την Ελλάδα από κάθε μεριά του κόσμου. Οι Έλληνες πρόσφυγες από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ μάς υποχρεώνουν να τοποθετηθούμε απέναντι στο πρόβλημα και να το αναδείξουμε σε ζήτημα πρώτης προτεραιότητας.

Οι Έλληνες της Ρωσίας

Οι Έλληνες της Ρωσίας είναι συγκεντρωμένοι κυρίως στη Νότια Ρωσία και ειδικότερα στον Βόρειο Καύκασο και την κοιλάδα του ποταμού Κουμπάν. Οι Έλληνες άρχισαν από τον περασμένο αιώνα να εγκαθίστανται στη Νότια Ρωσία, όταν οι περιοχές αυτές περιήλθαν στο ρωσικό έλεγχο¹.

Σήμερα περίπου 5.000 κατοικούν στην πρωτεύουσα, τη Μόσχα. Στις περιοχές της Νότιας Ρωσίας ζουν περισσότεροι από 90.000 Έλληνες. Αυτός είναι ο επίσημος αριθμός των Ελλήνων που δίνουν οι αρχές².

Στη Ρωσία, όπως και στις άλλες Δημοκρατίες, ο πραγματικός αριθμός υπερβαίνει κατά πολύ τον επίσημο αριθμό. Δεν υπάρχει πόλη που να μην συναντήσεις Έλληνες. Παντού έχουν δημιουργηθεί ελληνικοί σύλλογοι. Στην παραλιακή πόλη του Γελεντζίκ έγινε το Α' Συνέδριο των Ελλήνων της ΕΣΣΔ, ενώ η Σταυρούπολη, στον Κεντρικό Καύκασο, αναδεικνύεται

όλο και περισσότερο σε σημαντικό πολιτικό κέντρο των Ελλήνων της περιοχής³.

Το μεταναστευτικό ρεύμα των Ελλήνων της Ρωσίας δεν έχει πάρει την ένταση που έχει στα άλλα νέα κράτη και απ' αυτή η μικρότερη ένταση εμφανίζεται στη Μόσχα.

Ο Σ.Α. από την Μόσχα μας μίλησε για τις αιτίες της μετανάστευσης, για τις κατηγορίες στις οποίες κατατάσσονται οι μετανάστες και για τα χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού ρεύματος των Ελλήνων της Μόσχας:

«Για κάποιους που φεύγουν για την Ελλάδα οι αιτίες είναι οικογενειακές, για άλλους αιτία είναι ότι η περιοχή που ζουν, όπως π.χ. το Καζαχστάν, δεν είναι πατρίδα των Ελλήνων. Άλλη αιτία είναι οι εθνικιστικές συγκρούσεις και ο ρατσισμός που αναπτύσσουν οι ντόπιες εθνότητες κατά των αλλοεθνών. Τέταρτη αιτία φυγής είναι οι προσωπικές φιλοδοξίες των ανθρώπων, που πιστεύουν ότι φεύγοντας από τη Ρωσία για την Ελλάδα θα μπορέσουν να καταφέρουν περισσότερα και να αυξήσουν τις δυνατότητες ανάπτυξής τους. Όσοι έχουν ως αιτία φυγής μόνο την τέταρτη, θα μπορούσαν να είχαν μεταναστεύσει για οποιαδήποτε χώρα της Δύσης. Υπολογίζω ότι το ποσοστό αυτών ανέρχεται στο 5-10% του συνόλου των μεταναστών. Για όσους λειτουργεί το σύνολο των αιτιών, οι προσπάθειες φυγής είναι εντονότερες.

Στη Μόσχα το ρεύμα μετανάστευσης προς την Ελλάδα είναι σαφώς μικρότερο απ' ό,τι π.χ. στον Καύκασο όπου λειτουργεί το σύνολο των αιτιών. Συνήθως για τους μετανάστες από τη Μόσχα υπάρχει μόνο μία από τις αιτίες».

Ο Πρόεδρος της Ομοσπονδίας των Ελληνικών οργανώσεων ΕΣΣΔ, που είναι γνωστή με το όνομα «Πόντος», θεωρεί ως αιτίες φυγής τις εξής:

«Το βασικό πρόβλημα για το οποίο φεύγουν οι Πόντιοι είναι ότι χάνουν τη γλώσσα τους και φεύγουν για να τη διατηρήσουν. Αυτούς εγώ τους υπολογίζω στο 70%. Πολλοί νομίζουν ότι οι Έλληνες φεύγουν για οικονομικούς λόγους. Με την έρευνα που έχουμε κάνει εμείς, βγάλαμε το συμπέρασμα ότι δεν είναι αυτή η βασική αιτία. Η βασική αιτία είναι ότι θέλουν να παραμείνουν Έλληνες... Ειδικά σήμερα, που επίσημη γλώσσα του κάθε νέου κράτους είναι η ντόπια γλώσσα, οι Έλληνες αντιμετωπίζουν μεγάλο πρόβλημα. Ζώντας σε εννέα Δημοκρατίες, είναι αναγκασμένοι να μάθουν τη γλώσσα των Δημοκρατιών αυτών. Μπροστά μας βρίσκεται η καταστροφή της γλώσσας μας και του πολιτισμού μας. Αυτή είναι η βασική αιτία που φεύγουν οι Έλληνες».

Ο Γ.Τ. από τον Βόρειο Καύκασο εντοπίζει την κύρια αιτία φυγής στη σύγκλιση δύο πραγμάτων: την ανισότιμη μεταχείρισή τους από τους ντόπιους και στην εξιδανίκευση της Ελλάδας:

Περιοχές
έγκατάστασης
των ελληνικών
μειονοτήτων
στην Κριμαία,
Ουκρανία, Ν. Ρωσία,
Γεωργία, Αρμενία.

«Ο κύριος λόγος είναι ότι δεν μπορούν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους και να αναπτυχθούν. Φεύγουν μη έχοντας τη δυνατότητα να νοιώσουν ισότιμοι πολίτες στην τ. ΕΣΣΔ και συνδυάζοντας στη σκέψη τους την Ελλάδα με κάτι πιο ψηλό και ιδανικό. Επίσης μπαίνει και ο οικονομικός παράγοντας... Οι άνθρωποί μας θεωρούν ότι φεύγοντας για την Ελλάδα εξασφαλίζουν όχι τόσο την υλική πλευρά, αλλά την ελληνικότητα».

Οι διαφορές της έντασης των μεταναστευτικών τάσεων που υπάρχουν στην ίδια τη Νότια Ρωσία εξηγούνται από την διαφορετική εμπειρία των πληθυσμών κατά την περίοδο των σταλινικών διώξεων.

Η βίαιη αντιμετώπιση του ελληνικού πληθυσμού της κοιλάδας του Κουμπάν, η εξόντωση της διανοήσης, η απαγόρευση της ελληνικής παιδείας, και η μετακίνησή του προς την Σιβηρία και την Κεντρική Ασία, καθώρισαν τις μεταναστευτικές τάσεις αυτού του πληθυσμού είτε επανήλθε στις γενέθλιες περιοχές με την αποσταλινοποίηση, είτε παρέμεινε στη Σιβηρία και στην Κεντρική Ασία. Υπάρχει, όπως είπαμε, μεγάλη διαφορά της έντασης της μεταναστευτικής τάσης μεταξύ των πληθυσμών που υπέστησαν τις σταλινικές εκτοπίσεις και αυτών που δεν μετακινήθηκαν. (π.χ. Βόρειος Καύκασος, Κεντρική Γεωργία, Μαριούπολη).

Η τάση φυγής προς την Ελλάδα έχει παρασταθεί και στα τραγούδια των Ποντίων της ρωσικής παραλίας. Σύμφωνα με την μαρτυρία της Α.Τ. από το Γελεντζίκ, το ρεφραίν ενός δημοφιλούς ποντιακού τραγουδιού είναι το εξής:

Θα πάμε, θα πάμε
στην Ελλάδα θα πάμε.
Το κορτσόπον έμορφον
στην Ελλάδα θα πάμε.

Η τάση όμως φυγής υπάρχει έντονη ακόμη και σε ελληνικές οικογένειες που δεν υπέστησαν καμιά δίωξη σε προσωπικό επίπεδο. Τέτοια είναι η περίπτωση της Α.Ζ. από το Βόρειο Καύκασο, ο πατέρας της οποίας ήταν ήρωας της ΕΣΣΔ. Μας είπε τα εξής:

«Ο πατέρας μου μας μιλούσε για την Ελλάδα, τους Έλληνες καθώς και για τα ξαδέλφια του που ζούσαν εκεί. Ενδιαφερόταν για την Ελλάδα παρόλο που δεν είχε πάει ποτέ. Τότε οι δρόμοι ήταν κλειστοί και οι αρχές θεωρούσαν ότι δεν μπορούσε, δεν γινόταν, ένας κομμουνιστής να πάει σε μια δυτική καπιταλιστική χώρα. Ήταν προσβολή για το κράτος. Ακόμα και αν είχες συγγενείς, φοβόσουν να το πεις γιατί θα είχες συνέπειες. Δεν θα σε θεωρούσαν έμπιστο».

Πιστεύω ότι καλά κάνουν οι Έλληνες και φεύγουν. Η Ελλάδα είναι η πατρίδα μας και αν πάμε εκεί θα έχουμε τις ελληνικές συνθήκες. Θέλω ο μοναδικός μου γιος να ζήσει στην Ελλάδα. Εγώ αν μπορούσα να φύγω θα έφευγα».

Οι Έλληνες στην Ουκρανία και στη Μολδαβία

Στη Νότια Ουκρανία, στην περιοχή της Αζοφικής Θάλασσας, ζούνε σήμερα 104.901 Έλληνες, σύμφωνα με την απογραφή του 1989. Ο πραγματικός τους αριθμός είναι διπλάσιος, εφ' όσον δεκάδες χιλιάδες Έλληνες αναγκάστηκαν την περίοδο των σταλινικών διωγμών να δηλώσουν ότι τάχα είναι Ρώσοι ή Ουκρανοί.

Δύο είναι τα κύρια σημεία συγκέντρωσης του ελληνικού πληθυσμού στη Νότια Ουκρανία. Η πρώτη βρίσκεται στην περιοχή της Μαριούπολης και η δεύτερη λίγο βορειότερα, στο Ντανιέτοκ. Λίγοι Έλληνες υπάρχουν και στην Οδησό.

Στη Μαριούπολη συναντήσαμε τον Ν.Τ., πρόεδρο του Συλλόγου Ελλήνων της Μαριούπολης. Για τις αιτίες του φαινομένου της μετανάστευσης προς την Ελλάδα είπε:

«Το πρόβλημα είναι ότι εδώ δεν μπορούν να εξελιχθούν ως Έλληνες. Δεν μπορούν να κάνουν καριέρα. Δεν μπορούν επίσης να μάθουν την ελληνική γλώσσα. Επίσης υπάρχει και η εξορία που υπέστησαν οι Έλληνες αυτοί και όταν επιχειρήσουν να επιστρέψουν στα μέρη τους, αυτό γίνεται σχεδόν αδύνατον. Έτσι αποφασίζουν να φύγουν για την ιστορική τους πατρίδα».

Στην ερώτησή μας για την ένταση που παίρνει το μετανα-

«Σχολείο» για έλληνόπουλα από την πρ. Σοβιετική Ένωση· δεξιά προσφυγικός καταυλισμός για τους Πόντιους στη Θράκη.

στευτικό φαινόμενο στις περιοχές της Νότιας Ουκρανίας, η απάντηση ήταν η εξής:

«Η δικιά μας περιοχή έχει κάποια ιδιαιτερότητα. Εμείς χάσαμε τις επαφές με την Ελλάδα. Επίσης στις περιοχές μας η αφομοίωση έχει προχωρήσει με μεγαλύτερους ρυθμούς απ' ό,τι σε άλλες περιοχές που κατοικούν Έλληνες. Η τάση της μετανάστευσης για την Ελλάδα παρουσιάζεται εντονότερα στις νέες κυρίως ηλικίες, αλλά και στις μέσες. Επειδή όμως δεν έχουν συγγενείς ούτε γνωστούς στην Ελλάδα, δεν μπορούν να φύγουν».

Ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας των Ελλήνων της Ουκρανίας Ι.Γ. όρισε τους γεωγραφικούς και κοινωνικούς όρους της μετανάστευσης ως εξής:

«Ως επί το πλείστον οι Έλληνες φεύγουν από την Κεντρική Ασία και τον Καύκασο. Πρώτοι φεύγουν όσοι έχουν συγγενείς στην Ελλάδα. Φεύγουν όμως και αυτοί που δεν έχουν κανένα. Φεύγουν στην Ελλάδα επειδή θέλουν να παραμείνουν Έλληνες και αυτό μπορεί να συμβεί μόνο εάν είναι δίπλα στον ελληνικό λαό. Ιστορικά οι Έλληνες της ΕΣΣΔ είναι ένα ξεχασμένο έθνος. Λόγω της σταλινικής καταπίεσης έχουν πρόβλημα γνώσης της ελληνικής γλώσσας.

Ένας σημαντικός λόγος της μετανάστευσης είναι ο οικονομικός. Για να ζήσουν καλύτερα, παρ' όλο που οι Έλληνες δεν ζούνε άσχημα εδώ, αλλά δεν έχουν τα έθιμά τους, τις παραδόσεις τους, την θρησκεία κ.λπ.»

Στην ερώτησή μας για το αν υπάρχει μετανάστευση προς την Ελλάδα από την περιοχή του απάντησε:

«Από τη Νότια Ουκρανία φεύγουν ελάχιστοι. Επειδή ο ουκρανικός νότος είναι ευλογημένος τόπος. Εδώ ο ελληνικός λαός μπορεί να ζει καλά. Υπάρχουν μέρη που μοιάζουν πολύ με τα τοπία της Ελλάδας».

Στη Μαριούπολη συναντήσαμε το Ν.Α., ο οποίος μένει στην πόλη Ταρτό της Εσθονίας. Λίγοι είναι οι Έλληνες που κατοικούν στις Βαλτικές χώρες. Η πιο πολυάριθμη ομάδα τους που δεν ξεπερνά τα εκατό άτομα κατοικεί στο Βίλνιους της Λιθουανίας. Ο Ν.Α. είπε:

«Η ζωή στην Εσθονία δεν ήταν κακή πριν από μερικά χρόνια. Ένας άνθρωπος που δούλευε μπορούσε να ζήσει άνετα. Εμείς είμασταν καλά. Στην Ελλάδα αποφάσισα να φύγω γιατί από τα παιδικά μου χρόνια, απ' όταν συνειδητοποίησα ότι είμαι Έλληνας και όταν έμαθα για την ελληνική ιστορία, ονειρευό-

μουνα να ζήσω στην Ελλάδα. Πριν την περεστρόικα δεν υπήρχε δυνατότητα για να πάει κανείς στην Ελλάδα. Μετά άνοιξαν τα σύνορα και έφυγαν πολλοί. Για μένα άλλη πατρίδα από την Ελλάδα δεν υπάρχει».

Στα νοτιοδυτικά της Ουκρανίας βρίσκεται η Μολδαβία. Η πλειοψηφία του πληθυσμού της είναι ορθόδοξοι και ανήκει στο ρουμανικό έθνος. Οι Μολδαβοί ηγέτες έχουν ήδη κηρύξει την ανεξαρτησία της περιοχής τους έχοντας ως ομολογημένο τελικό στόχο, την ένωση με τη Ρουμανία. Διεκδικούν επίσης ένα τμήμα της Δυτικής Ουκρανίας, στο οποίο κατοικούν Μολδαβοί. Στην περιοχή έχει εκδηλωθεί ένας ακραίος ρουμανικός εθνικισμός. Τις εδαφικές διεκδικήσεις της Μολδαβίας υιοθέτησε και η Ρουμανία, η οποία μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας, έθεσε το ζήτημα αυτό δημόσια.

Όμως η Μολδαβία έχει και τα δικά της εσωτερικά προβλήματα, τα οποία την οδήγησαν στα πρόθυρα του πολέμου. Υπάρχουν δύο αυτόνομες περιοχές. Στην ανατολική ακτή του Δνεϊστερου και η περιοχή των Γκαγκαούζων. Στην πρώτη η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι Ρώσοι και Ουκρανοί. Στη δεύτερη το 80% είναι Γκαγκαούζοι και λίγοι Βούλγαροι. Οι Γκαγκαούζοι είναι Ορθόδοξοι Χριστιανοί, τουρκόφωνοι.

Ήδη στη Μολδαβία βρίσκεται ρουμανικός στρατός με το πρόσχημα ότι έχει κληθεί από την μολδαβική κυβέρνηση για να επιβάλει την τάξη. Οι συγκρούσεις στην περιοχή του Δνεϊστερου είχαν πάρει τη μορφή κανονικού πολέμου. Οι πρώην σοβιετικές στρατιωτικές δυνάμεις που στάθμευαν στην περιοχή και τώρα έχουν ενταχθεί στο ρωσικό στρατό, παίρνουν ανοιχτά το μέρος των Ρώσων και Ουκρανών αυτονομιστών.⁶

Στη Μολδαβία κατοικούν περίπου 800 Έλληνες οι οποίοι είναι συγκεντρωμένοι στην πρωτεύουσα της Μολδαβίας Κισινιόφ. Στην πλειοψηφία τους έχουν ποντιακή καταγωγή και μιλούν την ποντιακή διάλεκτο, ενώ ένας μικρός αριθμός προέρχεται από τους παλιούς Έλληνες των παραδουνάβιων περιοχών. Έχουν ιδρύσει «Ελληνικό Σύλλογο» και έχουν ενταχθεί στην «Πανσοβιετική Ένωση Ελλήνων ο Πόντος». Η πρόεδρος Κ.Π., σε θαυμάσια ελληνικά, μας είπε τα εξής:

«Από την περιοχή μας δεν έχει παρατηρηθεί ρεύμα μετανάστευσης προς την Ελλάδα. Ο λόγος είναι ότι εμείς στη συντριπτική μας πλειοψηφία είμαστε επιστήμονες ή έχουμε μαγαζιά. Είμαστε προϊόν κυρίως εσωτερικής μετανάστευσης. Δύ-

σκολα μπορούμε να αρχίσουμε από το μηδέν. Αν υπήρχαν κατάλληλες συνθήκες στην Ελλάδα, οι πιο πολλοί θα έφευγαν από τη Μολδαβία. Εδώ η κατάσταση είναι τραγική. Τώρα τα παιδιά μας θα πάνε στο μολδαβικό στρατό. Στον πόλεμο με τους Ρώσους δεν είναι απίθανο να συναντήσουν από την εχθρική πλευρά Έλληνες από τη Ρωσία. Καταλαβαίνετε ότι το δίλημμα που έχουμε είναι τραγικό. Ο σύλλογός μας προσπαθεί να δημιουργήσει σχέσεις με την Ελλάδα. Πρόσφατα ίδρυσε ένα ταξιδιωτικό γραφείο και αρχίζει να οργανώνει ταξίδια προς τη Θεσσαλονίκη».

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Οι Έλληνες στην Κριμαία και οι πιθανότητες σύγκρουσης των Ελλήνων διαφόρων περιοχών μεταξύ τους λόγω υπαγωγής σε διαφορετικά κράτη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Α. Xanthopoulou-Kyriakou, *Pontic Greek emigrations to the Caucasus 19th to early 20th centuries*, Journal of Refugee Studies, Oxford University Press, Vol. 4., No 4. 1991.

2. Β. Αγτζίδης, *Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι συνέπειες για τον ελληνισμό*, εκδ. Ελλοπία, σελ. 247.

3. Γ. Αλεξάνδρου, *Το Α΄ Πανενωσιακό Συνέδριο των Ελλήνων της ΕΣΣΔ*, περ. Ελληνισμός, τευχ. 2, Μάρτιος-Απρίλιος 1991, σελ. 13-19.

Β. Αγτζίδης, ό.π. σελ. 196-222.

— *Το Α΄ Συνέδριο των Ελλήνων της ΕΣΣΔ. Ελληνική Δημοκρατία στη Νότια Ρωσία*, περ. Ελλοπία, τ. 6, Καλοκαίρι 91 σελ. 30-33.

Δ. Καλουδιώτης, *Εφικτός ο στόχος των Ελλήνων της Σοβιετικής Ένωσης*, περ. Ελλοπία, τ. 6, Καλοκαίρι 91, σελ. 34-35.

4. Μέχρι την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, επίσημη γλώσσα ήταν η ρωσική σε όλη την επικράτεια. Την περίοδο που ακολούθησε, οι τοπικές γλώσσες ανακηρύχθηκαν σε επίσημες, ενώ η καλή γνώση τους άρχισε να αποτελεί προϋπόθεση κοινωνικής εξέλιξης. Οι Έλληνες της ΕΣΣΔ, που είναι ένας πληθυσμός με μεγάλη διασπορά και κυρίως ρωσόφωνος, περιθωριοποιείται αντικειμενικά από τις εξελίξεις αυτές.

5. Β. Αγτζίδης, *«Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι συνέπειες για τον ελληνισμό»*, Αθήνα, Ελλοπία, 1992, σελ. 248.

6. *Μέτωπο Μολδαβών και Γεωργιανών κατά Γιέλτσιν*, ανταπόκριση από τη Μόσχα, εφημ. Ελευθεροτυπία, 22-6-1992.

ΕΛΛΑΣ-ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ: Αναχώρηση κάθε Δευτέρα από την Καλλιθέα

Δεν διαβάσατε λάθος! Κάθε Δευτέρα στις 8 το απόγευμα ξεκινά λεωφορείο από την Σόλωνος 56 της Καλλιθέας «για όλη την Κεντρική Ασία» και όχι μόνο για την Κεντρική Ασία! Η Ουκρανία, η Κριμαία, η Υπερκαυκασία, η Ρωσία συνδέονται πια με την Ελλάδα με τακτικές συγκοινωνίες.

Δεκάδες λεωφορεία κάθε μήνα ακολουθούν κάθε δυνατή διαδρομή γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα, συνδέοντας τις ελληνικές κοινότητες της πρώην ΕΣΣΔ με την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Τελικά η ανάγκη και η αγορά κάνουν θαύματα. Μέρη μακρινά και μαγικά, μέρη που χιλιάδες χρόνια σημαδεύτηκαν από την πα-

ρουσία του Ελληνισμού σήμερα είναι στη διάθεσή μας: έστω και αν, μπαίνοντας στη Γεωργία μετά τα σύνορα της Τουρκίας, τα ελληνικά λεωφορεία συνοδεύονται από ενόπλους για να αποφύγουν τις επιθέσεις των ληστοσυμμοριών!

B.A.

Η διαχρονικότητα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στην κυπριακή διάλεκτο

του Ανδρέα Μακρίδη*

Η διαχρονικότητα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στην κυπριακή διάλεκτο και τα δεκαοκτώ ιδιώματά της, αποτελεί αδιάψευστο και ζωντανό, διαιώνιο μάρτυρα της ελληνικότητας του νησιού. Η απλή παρατήρηση των αρχαιολογικών ευρημάτων και των ιστορικών δεδομένων, πρωτίστως δε η μελέτη και η έρευνα της κυπριακής τοπολαλίας, διαχρονικά —από την αρχαιότητα ως σήμερα— αποδεικνύουν πασιφανώς τη γνησιότητα και την αυθεντικότητα της ελληνικής ταυτότητας του σημερινού Κυπρίου, προς λύπην και συμφοράν κάποιων αποπροσανατολισμένων Νεοκυπρίων.

Ορθά ο Βάσος Καραγιώργης αποκαλεί την Κύπρο «*κιβωτό των ελληνικών παραδόσεων*» και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, αφού πίσω από τα ποικιλόμορφα, ξενικά στοιχεία που εισήγαγαν οι εισβολείς, διασώζει, πανηγυρικά, πλείστα πολιτιστικά και γλωσσικά στοιχεία και φαινόμενα της αρχαίας μας γλώσσας.

Ο Ελληνισμός της Κύπρου, προσφέροντας συνεχώς το δικό του μερίδιο στη συγκρότηση του εθνικού μας πολιτισμού, είχε ταυτόχρονα το δυναμισμό να αφομοιώνει, να μεταστοιχειώνει και να ελληνικοποιεί όλα τα ξενόφερτα πολιτιστικά στοιχεία, που σήμερα κοσμούν το νησί, ως ιστορικά λάφυρα που κερδίσαμε από τους ίδιους τους κατακτητές μας. Είναι με τη δύναμη του ελληνικού πνεύματος, που μορφοποιήσαμε τη γοθτική καμάρα σε βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής. Πήραμε το βιολί των Ευρωπαίων και το χρησιμοποιήσαμε στους γάμους και τις γιορτές μας. Πήραμε τη λέξη football και τη μετατρέψαμε στο αρσενικό δευτερόκλιτο ουσιαστικό ο φούρπος, ου. Η φθοροποιός εισβολή των ξενικών στοιχείων ενταφιάσθηκε μέσα στο δυναμισμό του πολιτισμού και της γλώσσας μας.

Η υπεροπλία των κατακτητών νίκησε πολλές φορές στρατιωτικά το λαό μας, τον υπέταξε, τον έσφαξε και τον ρήμαξε, όμως δεν τον αφάνισε. Ο λαός μας με όπλο το πνεύμα και τον πολιτισμό αντιστάθηκε, όπως και ο ευρύτερος Ελληνισμός, νίκησε πνευματικά τον κατακτητή, ανέτρεψε το εγχείρημα του αφελληνισμού και επιβίωσε. Δεν θά 'ταν υπερβολή να υποστηρίξω ότι στον αγώνα αυτό ακαταμάχητο όπλο στάθηκε η ελληνική μας γλώσσα. Η γλώσσα μας μαρτύρησε, όπως και ο λαός μας, επέζησε όμως και λαμπρύνθηκε, εμπλουτίσθηκε και ακμάζει ως σήμερα.

Το ιστορικό της κυπριακής διαλέκτου

Παλαιότερα πολλοί μελετητές νόμιζαν ότι η κυπριακή διάλεκτος ήταν το γλωσσικό αποτέλεσμα του αποικισμού του νησιού από τους **Αρκάδες**. Σήμερα η θεωρία αυτή έχει α-

πορριφθεί και γίνεται γενικά αποδεκτό ότι η κυπριακή διάλεκτος ανήκει στη **Νότια Αχαιϊκή διαλεκτική ομάδα**, που μιλιόταν στην Πελοπόννησο, πριν την κάθοδο των Δωριέων, και ήλθε στο νησί, όταν οι Αχαιοί το αποίκισαν κατά τον 12ο π.Χ. αιώνα.

Η συγγένεια και οι ομοιότητες της κυπριακής διαλέκτου με την αρκαδική οφείλεται στο γεγονός ότι οι Α-

χαιοί, αφού εκτοπίσθηκαν από τους Δωριείς αποίκισαν τόσο την Κύπρο, όσο και την Αρκαδία, μεταφέροντας ταυτόχρονα και στις δύο περιοχές τη γλώσσα τους.

Η κυπριακή διάλεκτος διακρίνεται σε τρεις μεγάλες περιόδους: Την **αρχαία**, τη **μεσαιωνική** και τη **νεώτερη**.

Η αρχαία διάλεκτος αρχίζει από το 12ο π.Χ. αιώνα, την εποχή ακριβώς που άρχισε και ο αποικισμός της Κύπρου από τους Αχαιούς και μιλιέται στο νησί μέχρι τους ελληνιστικούς χρόνους, οπότε καθιερώνεται πια σ' ολόκληρο τον ελληνικό χώρο, όπως και στην Κύπρο η **Ελληνιστική Κοινή γλώσσα**, από την οποία προήλθε η Νεοελληνική και οι διάφοροι διάλεκτοί της.

Η αρχαία **κυπριακή διάλεκτος** και η **αρκαδική** αποτελούν το λεγόμενο **αρκαδοκυπριακό** κλάδο των αρχαίων ελληνικών διαλέκτων. Οι δύο αυτές διάλεκτοι μαζί με την **παμφυλιακή** αποτελούν τη **Νότια Αχαιϊκή διαίρεση** ανάμεσα στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους. Οποσδήποτε η κυπριακή και η αρκαδική διάλεκτος παρουσιάζουν αρκετά κοινά γλωσσικά στοιχεία, η κυπριακή διάλεκτος όμως έχει φωνολογικά, φθγογολογικά, γραμματικά και συντακτικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα.

Η μεσαιωνική κυπριακή διάλεκτος κατάγεται απευθείας από την κοινή και βυζαντινή, ενώ η νέα κυπριακή διάλεκτος προέρχεται από τη μεσαιωνική.

Τα αρχαία, μεσαιωνικά και νεώτερα κείμενα που διασώθηκαν επιτρέπουν στον ερευνητή να μελετήσει τη διάλεκτό μας, τουλάχιστον από τον 12ο π.Χ. αι. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι στις πιο απομονωμένες περιοχές του

Τό υπό τουρκική κατοχή άρχαίο Γυμνάσιο τής Σαλαμίνας.

νησιού έχουν επιβιώσει και μπορεί κανείς να ανακαλύψει στοιχεία αρχαιότητα, μερικά από τα οποία ανάγονται στη μητριαρχική περίοδο.

Παράλληλα, σημαντικό προνόμιο που διευκολύνει σοβαρά την έρευνα είναι και το γεγονός ότι η κυπριακή διάλεκτος —λόγω ειδικών γεωπολιτικών συνθηκών— είναι μια ελληνική διάλεκτος που ομιλείται ζωντανά. Ο μελετητής ερευνώντας το ζωντανό, ομιλούμενο αυτό λόγο, μπορεί να ακολουθήσει αντίστροφη πορεία στον ιστορικό χρόνο και να φθάσει στην αφετηρία της διαλέκτου και της γλώσσας μας.

Τα κείμενα

Τη νεώτερη κυπριακή διάλεκτο μπορούμε να τη μελετήσουμε σε κείμενα που αρχίζουν από τον 13ο αι., την περίοδο, δηλαδή, της Φραγκοκρατίας στο νησί. Δυστυχώς τα παλαιότερα βυζαντινά κείμενα, γραμμένα στην κοινή λόγια βυζαντινή γλώσσα δεν προσφέρονται για τη μελέτη της κυπριακής διαλέκτου.

Από την περίοδο της Φραγκοκρατίας πολύτιμα κείμενα για τη μελέτη της διαλέκτου μας είναι: Οι *Ασσίζες*, τα *Χρονικά* του *Λεόντιου Μαχαιρά* και του *Γεώργιου Βουστρώνιου* τα *κυπριακά μεσαιωνικά ερωτικά τραγούδια* κ.ά.

Από τα κείμενα της Τουρκοκρατίας σημειώνω: Το *Θρήνο για την άλωση της Κύπρου από τους Τούρ-*

κους, το *Άσμα των δραγομάνων Μαρκουλλή και Γεωργή*, το *Άσμα του δραγομάνου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου*, το *Άσμα του απαγχονισμού του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού το 1821*, τους κώδικες της Αρχιεπισκοπής και των μοναστηριών, τα συναξάρια και τις ακολουθίες των αγίων και πολλά άλλα.

Τέλος, από τη νεώτερη γραμματολογία μας, σημαντικά για τη μελέτη της κυπριακής διαλέκτου είναι, ασφαλώς, τα δημοτικά μας τραγούδια και τα μακροσκελή τραγούδια των ποιητάρηδών μας, γραμμένα ως επί το πλείστον σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο και στην ομιλούμενη κυπριακή διάλεκτο.

Αναμφίβολα όμως το λαμπρότερο και ασφαλέστερο αντικείμενο έρευνας αποτελεί η ζωντανή, ομιλούμενη σε όλο το νησί διάλεκτός μας και τα 18 ιδιώματά της, που διατηρούνται ακόμα στα διάφορα διαμερίσματα του τόπου.

Οι μελετητές της κυπριακής διαλέκτου αρχίζουν συνήθως την έρευνά τους από τη μεσαιωνική περίοδο, οπότεν έχουμε και τις ανάλογες πηγές, κείμενα δηλαδή γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο. Ωστόσο πιστεύω ότι μέσα από τα νεώτερα κείμενα και πρώτιστα μέσα από τη ζωντανή μας γλώσσα είναι δυνατόν να εντοπισθούν και να απομνησθούν στοιχεία και φαινόμενα, φωνητικά, φθογγολογικά, της γραμματικής και του συντακτικού, λεξιλογικά κ.ά., που προέρχονται από την

αρχαία ελληνική γλώσσα και ανήκουν σ'αυτή όπως βέβαια και τη βυζαντινή, τα οποία φωτίζουν αδιάφυστα την ιστορική καταγωγή και την εθνική ταυτότητα της διαλέκτου, της γλώσσας και του λαού μας.

Πολύ επιγραμματικά και πολύ επιλεκτικά ξεχωρίζω από ένα τεράστιο υλικό που έχω συγκεντρώσει και αναφέρω δειγματοληπτικά τα παρακάτω:

Το λεξιλόγιο

Ερευνώντας το πλούσιο λεξιλόγιο της κυπριακής διαλέκτου βρισκόμαστε διαρκώς προ εκπλήξεων, που μας αφήνουν άναυδους και εκστατικούς, διαπιστώνοντας με πόση ασφάλεια η κυπριακή διάλεκτος κρατεί και διασώζει στους κόρφους της παμπάλαιες αρχαίες ελληνικές λέξεις, που έχουν οριστικά χαθεί από την κοινή ελληνική και τις άλλες ελληνικές διαλέκτους. Λέξεις που ανάγονται στη μακρινή περίοδο του μητρικού δικαίου, λέξεις από την ομηρική γλώσσα, πληθώρα λέξεων από την αρχαία και βυζαντινή μας γλώσσα, αρχαιότατα ελληνικά τοπωνύμια κ.ά.

Λέξεις που ανάγονται στη μητριαρχική εποχή

Σιμιλλοῦδι: Η γνωστή κίτρινη μαργαρίτα των αγρών, μαργαρίτα η κριτανθής ή λάζαρος. Η λέξη αποτελεί, σύμφωνα με τον **Βαλέριο Μαρσέλλο** στο έργο του *«Η σεξουαλική ζωή των αρχαίων λαών»*, ένα από τα αρχαιότατα επίθετα της Αρτέμιδος. Πιθανώς το επίθετο κληροδοτήθηκε στο λουλουδι αυτό, γιατί μ' αυτό στόλιζαν τα αγάλματα της θεάς κατά τα Ανθοφόρια.

Μάα: Τοπωνύμιο στην Πάφο, σχετιζόμενο και με τον 'Αη Μάμα' προφανώς διασώζει ένα από τα μητριαρχικά ονόματα της Σελήνης και ίσως σχετίζεται και με την Αφροδίτη.

Μητρωνυμία: Η συνήθεια στο **Μόρφου** και πολλά άλλα χωριά της Κύπρου να ονομάζουν κάποιον, όχι με το πατρώνυμό του, αλλά με το όνομα της μάνας, ο Κώστης της Μαρικκούς, ο Πετρής της Καλλούς, είναι, όπως μαρτυρεί και ο **Παναγής Λεκατσάς** στο έργο του *«Μητριαρχία»*, βασικό χαρακτηριστικό της μη-

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Μάμα στὸν κατεχόμενο Γερόλακκο.

τριαρχικῆς ἐποχῆς.

Στο πολὺ γοητευτικὸ προικοσύμ-
φωνο τοῦ 1803, που δημοσιεύτηκε
στο βιβλίο «*Ἡ Κύπρια γυναίκα*» τῆς
ομάδας ψυχοκοινωνικῶν ἐρευνῶν,
διαβάζουμε: «*Προικοσύμφωνον τῆς
πρώτης κόρης μας τῆς μεγάλης θυ-
γατρὸς ἐμένα τοῦ Κωνσταντῆ τῆς
Μαρικκοῦς...*» και στο τέλος πάλι υ-
πογράφει με τον ἴδιο μητρωνυμικὸ
τρόπο.

Ομηρικὲς λέξεις

Ο ἀποικισμὸς τῆς Κύπρου ἀπὸ
τους Ἀχαιοὺς ἥρωες τοῦ Τρωικοῦ
πολέμου, ἡ ἀπόσταση τῆς Κύπρου
ἀπὸ τὴν Ελλάδα και ἄλλοι ιστορικοὶ
και γεωγραφικοὶ λόγοι συνέβαλαν ἀ-
ποφασιστικὰ στο να διαφυλαχθοῦν
και διατηρηθοῦν **ομηρικὲς λέξεις**,
που στην υπόλοιπη Ελλάδα ἔχουν
ταφεῖ στη λήθη προ πολλοῦ χρόνου.
Ἀναφέρω δειγματικὰ ελάχιστες ἀπὸ
τις πολλὲς που υπάρχουν:

Ἀλακάτι: μαγγανοπήγαδον. Ἀπὸ
τὴν ομηρικὴ ἤλακάτη ἢ λεκάτη και
ἀλεκάτη. «*Ἐν καλὸς να γυρίζει ἀ-
λακάτιν*» φράση ἐπὶ ζῶων, τα οποία
δεν αξίζουν τίποτα.

Λάσσω και λάξιμον: υλακτῶ, γαι-
γίζω. Ἀπὸ τα ρήματα υλάσσω και υ-
λάω. «*Λάσσουν οι σκύλλοι κι ἔρταν
κλέφτες*».

Ἄλλομαι: Στη φράση συνήθως:
«*Ἐλλεται το μάτι μου*». Ἀπὸ τὸ ρήμα
ἄλλομαι: Πηδῶ, τινάζομαι, χορο-
πηδῶ, σπαράζω. Στον Ὅμηρο «*Ἄλτο
δ' οἰστός*» και «*Ἐκ δίφρων ἄλτο χα-
μάζε*» (Ἰλιάδα Γ, Σ). Στον Θεόκριτο ἀ-
κριβῶς ὅπως και στην κυπριακὴ διά-

λεκτο: «*Ἄλλεται ὀφθαλμὸς μου ὁ
δεξιός*».

Τανῶ: βοηθῶ, τείνω χεῖρα βοη-
θείας. Ἀπὸ τὸ ρῆμα τανύω. «*Ἀπὸν
φορτῶνει που τ' αλώνι σου, τὰνα
του να φορτῶσει*» (παροιμία).

Λέξεις ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ

Λάμνω: πηγαίνω. Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο
ελαύνω: πορεύομαι. Παροιμίες:
«*Ἄλλα κόβκει ο νους του γάρου
τζι' ἄλλα τζιέινου που τον λάμνει*»,
«*Στον δρόμο εβαστούσαμεν τα
ταιρκαστά μας ούλλα ελάμνασι
τζιαι τα νερά να πάμεν στην Μασ-
σούραν*». Ἀπὸ ποιητάρικο τραγουδὶ
τοῦ Ν.Χ. Παπαχαλαράμπους.

Ἀσκοπῶ: ἐρευνῶ, ἐξετάζω, κοιτ-
άζω, παρατηρῶ. Ἀπὸ τὸ σκοπῶ + α
ευφωνικόν. «*ασκόπα δε, α βασιλιά,
να κάμεις ἕναν χάλιν*», ἄσμα.

(το) αγγάστριν: ἡ κυοφορία, ἡ ἐγ-
κυμοσύνη. Ἀπὸ τὸ ἐγγάστριν: τὸ
ἐντὸς τῆς γαστρὸς.

Λαλῶ: Ομιλῶ, λέγω, νομίζω, θε-
ωρῶ. Ευρύτατα διαδεδομένο. Στους
ἀρχαίους = φλυαρῶ, πολυλογῶ ἢ
παράλληλο με τὸ λαλαγῶ. Στον
Πλάτωνα: «*Ου το φράζειν ἀλλὰ το
ἀνάρθρως φωνάζειν*». «*Τη μιά λα-
λούν την Ἀδωρούν, την ἄλλη Ἀδω-
ρούσαν*» (Ἀροδαφνούσα).

Χαρτζίν - χαρκίν (κι = *ci* ἰταλ.): Ἀπὸ
τὸ χαλκίον: χάλκινον σκεῦος. «*Βαρ'
το χαρκίν πάνω να ψήσωμεν το
πουρκοῦριν*».

(Το) πεύκιν ἢ πεύτζιν: χαλί, τάπης.
Ἀπὸ τὸ ἐπεύχιον, ἐπί-εὔχομαι: ἐπί

του οποίου εύχεται, προσεύχεται κάποιος (Λέξεις του βυζαντινού ελληνισμού).

Χώννουμαι: κρύβομαι. Από το χώννουμι και παθ. αορ. **εχώσθη** όπως χρησιμοποιείται και στην Κύπρο (εχώστην). «*Ήτουν μια νύχτα μουλλωτή, μια νύχτα μουρρωμένη που 'θάρρειες πως χώννεται 'που του Θεού την κρίση*». (Βασ. Μιχαηλίδη «Η 9η Ιουλίου»).

ενέφανεν ή **ανέφανεν:** από το αναφαίνομαι. Εξ ου και το χωριό **Αναφανή**.

αντζειόν: δοχείο, αγγείον. Από το αρχαίο αγγείον. «*Αλί τ' αντζειόν που 'να ραεό*» επί των σωματικών πασχόντων.

Ξηστηκός, ή, ον: Ο έκθαμβος, ο εκστατικός. Παραφθορά από το αρχαίο **εξεστηκός**. «*Μόλις το είδεν έμεινεν Ξηστηκός*».

Ακρώννουμαι και **κρόζομαι:** Υπακούω. Από το **άκροάομαι-ώμαι** και **ακροάζομαι**. «*Απόν ακρώνεται γονιού παραγωνιάς τζοιμάται*» παροιμία.

Η γλωσσοπλαστική δύναμη της κυπριακής διαλέκτου

Πέρα από τις λέξεις που η κυπριακή διάλεκτος διασώζει απευθείας από την αρχαία και τη βυζαντινή μας γλώσσα, έχει ταυτόχρονα κληρονομήσει και το γλωσσοπλαστικό δυναμισμό της αρχαίας μας γλώσσας. Έτσι η κυπριακή διάλεκτος προικοδοτημένη πρώτα από την αρχαία ελληνική ενισχύει και λαμπρύνει την ελληνική γλώσσα με εκατοντάδες θαυμάσιες αρχαιοπρεπείς ή βυζαντινοπρεπείς λέξεις. Μερικές είναι οι παρακάτω:

Άμφορέας του 7ου π.Χ. αιώνα (συλλογή Χ. Χατζηπροδρόμου).

τινοπρεπείς λέξεις. Μερικές είναι οι παρακάτω:

Νούσιμος: Από το νους + κατάλ. -ιμος = φρόνιμος, γνωστικός.

Ρώκολος: Από το «*ρέειν τον κώλον*», το μικρό παιδί που ακόμα κάνει τα κακά πάνω του, ο νεαρός και ανώριμος ακόμη.

αντζελοσιάζομαι: αγγελοσιάζομαι: τρομάζω, φοβούμαι. Βλέπω τον άγγελον ο οποίος αφαιρεί τις ψυχές (άγγελος + σκιάζομαι).

φαραντζίζομαι (και φαραντζίζω): πέφτω στον γκρεμό, στο φαράγγι, χάνομαι, καταστρέφομαι. «*Αφήνιασεν ο άππαρος τζι εφαντζισέν τον 'να πάεις να φαραντζιστείς αθέλεις το καλό σου*». Βασ. Μιχαηλίδη «9η Ιουλίου».

Αγγονίζομαι: αποκτώ. Εκ του **έγγονος**. «*Αγγονίστην ο αναβράκωτος βρατζίν*».

αγγρίζομαι: δυσσαρεστούμαι, μου κακοφαίνεται. «*Απού γρωστεί πεκρώνει τζι απ' αγγρίζεται μερώνει*».

μερώννω: συμφιλιώνομαι με κάποιον, ημερώνω, τιθασεύω. Από το ημερώνω. «*Ήτουν αγγρισμένος, αμμά εμέρωσεν*».

μαουλούτζιν: προσκέφαλο, μαξιλάρι, εκεί που ακουμπά το μάγουλο. Από τα: μάσσω, μάζω, μάγω + μάγουλον, -ικον, ούκιον.

η Καύκα: Παλλακίς, εταίρα, φιλέναδα (μόνον κρυφά). Από το καυχώμαι: Καυχάς-άδος: η καυχασάρια (ως

περιαυτολογούσα συνήθως η παλλακίς). Ή από το **καυκίον:** δοχείο. «*Εγώ στρηνιώ του γαμησιού κι ο άντρας μου έχει καύκαν*»

Τοπωνύμια

Το κεφάλαιο των τοπωνυμίων αποτελεί τη χρυσή διαθήκη της ελληνικότητας της Κύπρου. Αρχαιότατα ελληνικά ονόματα που μεταφέρθηκαν από τους Αχαιούς από την Ελλάδα σε ανάμνηση της πατρίδας τους, αποτελούν τους άφωτους μάρτυρες της ελληνικής εθνικής ταυτότητάς μας. Αναφέρω παραδειγματικά μερικά:

Αυδήμου: Από το όνομα του Αυδήμωνος, ιδρυτή της πόλης.

Αχαιών ακτή: Η τοποθεσία όπου αποβιβάστηκαν οι πρώτοι, ίσως, Αχαιοί.

Σαλαμής: Από την ομώνυμη πόλη της Σαλαμίνας στην Ελλάδα.

Κυρήνεια: Από τη γνωστή ομώνυμη πόλη της Αχαιάς.

Σόλοι: Από το όνομα του Σόλωνος, ο οποίος επεσκέφθη την πύλη.

Χύτροι: Από το όνομα του ιδρυτή της πόλης Χύτρου.

Ακάμας: Από το όνομα του Ακάμαντος, γιου του Θησέα, ο οποίος έδωσε το όνομά του στο ομώνυμο ακρωτήριο.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Συντακτικά φαινόμενα.

* Το κείμενο αποτελεί σύντομη περίληψη κεφαλαίων ευρύτερης μελέτης.

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ

«... κι εκείνη τήν κραυγή
βγαλμένη από τὰ παλιά νεῦρα τοῦ ξύλου
γιατί τήν εἶπες φωνή πατρίδας;»
(Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ: «Λεπτομέρειες στήν Κύπρο»)

τοῦ Σαράντου Καργάκου

Τό 1571 ὁ Γάλλος ποιητής Πιέρ Ρονσάρ ἔγραψε ἕνα σονέτο μέ τίτλο: «Προσευχή στήν Ἀφροδίτη γιά νά φυλάξει τήν Κύπρο ἀπό τό στρατό τοῦ Τούρκου». Σ' ἕνα στίχο του λέει: «Οὐράνια θεά, φύλαγε τήν Κύπρο, τήν ὀμορφή σου διαμονή». Σήμερα θέλουν φύλαξη ὅλες οἱ ὀμορφες διαμονές τῶν οὐράνιων Θεῶν. Ὁ στρατός τοῦ Τούρκου ἀπειλεῖ ὀλόκληρο τόν ἑλληνικό χῶρο. Ἡ ἀπειλή τῆς Ἀγκυρας ἔχει μορφή τρίαينات. Τό ἕνα ἄκρο ἔχει μπηχτεῖ βαθειά χρόνια τώρα στή Βόρεια Κύπρο. Τό ἄλλο ἀκουμπᾶ στή Θράκη. Τό μεσαῖο, τό πιό μακρú καί αἰχμηρό, εἶναι ἔτοιμο νά μπηχτεῖ στά νησιά τοῦ Αἰγαίου. Καί ἐμεῖς, ὅπως πάντα, καθεῦδομεν τόν νήδυμον ἢ κοιμώμεθα ὑπό μανδραγόραν. Ὑπάρχουν ὁμως καί ἀπειλές πού δέν εἶναι ἐδαφικές. Στόχος εἶναι ὁ Ἑλληνισμός ὡς ἰδέα, ὡς γλῶσσα, ὡς στάση ζωῆς: Νά γίνουμε ἕνας λαός «κοιλοκεντρικός» πού θά βάζει στή θέση τῆς ἐθνικῆς ἰδεολογίας τήν οἰκονομική εὐημερία. Πού θά χρησιμοποιεῖ μιᾶ γλῶσσα κωδική, ἀ-ριζη, ἀπροσδιορίστου συστάσεως, πού εὐκόλα νά λατινοποιηθεῖ ὡς γραφή καί ἀκολούθως νά ὑποκατασταθεῖ ἀπό τήν ἀγγλική. Γι' αὐτό σήμερα τό ἀμύνεσθαι περί γλώττης ἰσοδυναμεῖ μέ τό ἀμύνεσθαι περί πάτρης.

Ἡ γλῶσσα εἶναι πατρίδα!

Αὐτή ἡ «πατρίδα» στόν τόπο μας συνεχῶς λιγοστεύει. Ἡ γλῶσσα πού χρησιμοποιοῦμε εἶναι ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπό τήν ἑλληνική. Οἱ μισές λέξεις τῆς μοντέρνας νεολογίας εἶναι ξένες καί ὅ,τι πιό βάρβαρο καί βάνουσο παρήγαγε ἠχητικά καί νοηματικά ὁ τόπος μας. Οἱ ξένοι θεωροῦν τά παιδιά μας, λόγω τῆς γνωστῆς προσλαλιάς, πού ὑποκατέστησε ὅλα τά φιλίας καί ἔχθρας σημαντικά, **συνονόματα**. Πού νά βρεῖ μέσα σ' αὐτά τά λεκτικά λύματα γλωσσικά στηρίγματα ἢ ἑλληνικότητά μας; Γλωσσικῶς ἔχουμε καταστήσει «λινοπάμπακοι».

Δυστυχῶς, μέ τή γνωστή νοοτροπία τοῦ «ζεμανφουτισμοῦ», πού σάν γονιδιακό ὑλικό μᾶς ἄφησε ὁ φραγκολεβαντισμός, κλείσαμε τά μάτια στους κινδύνους πού δέν ἦσαν πολεμικοί καί ἀφήσαμε τόν τουρισμό, τή μόδα, τήν ξενομανία καί τόν λαϊκισμό νά διαμορφώσουν τό γλωσσικό ἦθος μας. Γίναμε ἐπιστημονικά «άντικειμενικοί» καί «οὐδέτεροι», γιά νά γίνουμε τάχα ἀποδεκτοί ἀπό τήν ξένη ἐπιστημονική κοινότητα, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ Ἀκαδημία μας, πού δέν παίρνει θέση γιά τή γλῶσσα, διότι ἄπτεται, λέει, τῆς πολιτικῆς, οὔτε γιά τά ἔθνη θέματα, γιατί τάχα εἶναι ἔξω ἀπό τά διεθνή ἐπιστημονικά θέσμιμα!

Κι ἀκόμη δεχτήκαμε στά πανεπιστήμιά μας ἐπιστήμονες διαβρωμένους ἔθνηκα, τήν ὥρα πού ξένα ἐπιστημονικά κέν-

τρα ἔχουν ὀργανώσει μεθοδικά πνευματική ἐπίθεση κατά τῆς Ἑλλάδος. Ἀφήσαμε νέους μέ βαθμούς 06 στήν Ἐκθεση καί 02 στήν Ἱστορία νά φοιτήσουν στίς παιδαγωγικές ἀκαδημίες τῶν Σκοπίων, καί ἐσχάτως τῆς Σόφιας. Καί φθάσαμε σήμερα στό θλιβερό σημεῖο στους 10 νεοδιοριζόμενους δασκάλους οἱ 4 νά εἶναι ἀπόφοιτοι σλαβικῶν σχολῶν. Σλαβική γλῶσσα θά διδάξουν στά παιδιά μας; Ἐτσι ἀνοίγουν οἱ γλωσσικές Κερκόπορτες. Ἄς μάχεται στήν Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ ὁ Κωνσταντῖνος. Ἄς τινάσσει στόν ἀέρα τό πλοῖο τῆς σκλαβιάς ἢ Λευκασιάτισσα Μαρία Συγκλητική. Τό κάστρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑποῦλα ὑπονομευμένο θά ἀνατιναχθεῖ. Ἐν γνώσει μας τό περιβόητο Χάρβαρντ δημιουργοῦσε εἰς βάρος μας τή «Μακεδονική Ἑγκυκλοπαιδεία», τό περίφημο Γέηλ γέμισε ἀπό σλαβικές περί Μακεδονίας μελέτες πού ἐπί 800 τίτλων μόνο 50 ἀφοροῦν σ' ἑλληνικές ἐκδόσεις. Φέτος ὁ δῆθεν ἑλληνικός ἐκδοτικός οἶκος τῆς Γερμανίας «Röhmischer» τύπωνε βιβλίο μέ τίτλο «Kalimerhaba», γιά νά μᾶς προτείνει ἕναν νέο τύπο γλώσσας — κρᾶμα ἑλληνικῶν, τουρκικῶν καί γερμανικῶν στοιχείων — γιά νά διευκολυνθεῖ ἡ ἐνσωμάτωσή μας στήν ΕΟΚ!

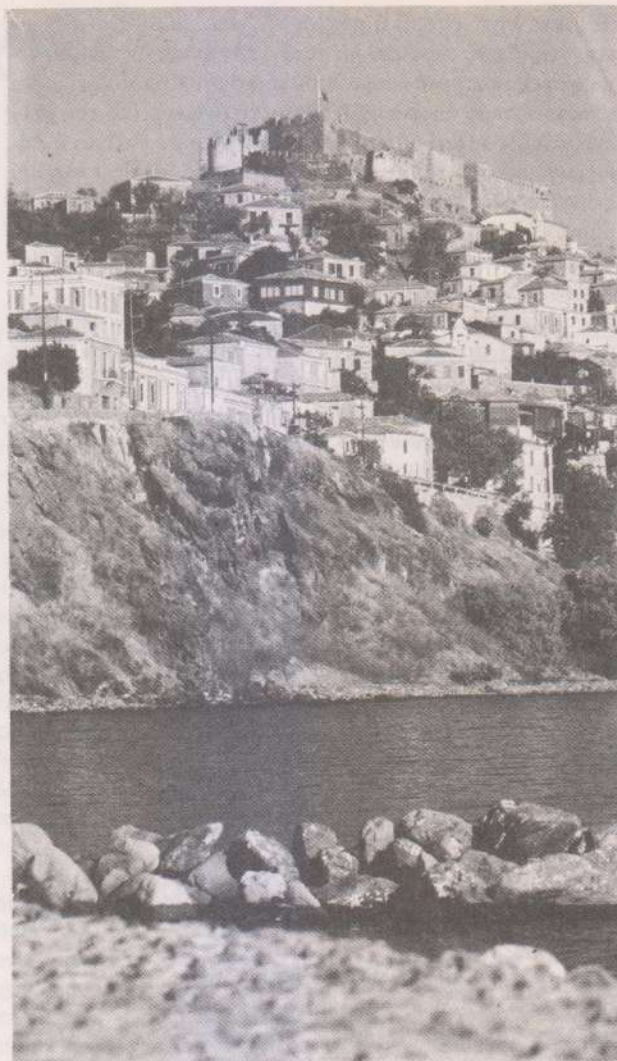
Στήν ἀπομένουσα —πρός τό παρόν— ἑλληνική Κύπρο καί στή Δυτική Θράκη κυριαρχεῖ γιά λόγους τουριστικούς ἢ ἀπό λόγους ματαιοδοξίας ἢ ἀγγλικῆ ἐπιγράφη. Στά μάτια τοῦ μέσου τουρίστα, πού δέν ἔχει χρόνο γιά μελέτες, ποιά ὀπτική ἐντύπωση προσφέρουμε; Σήμερα αὐτό πού μετράει καί περνάει δέν εἶναι τό τί λέει ἡ ἱστορία ἀλλά ἡ προβολή. Οἱ Τούρκοι προβάλλουν μέ μύριους τρόπους τήν «τουρκικότητα» τῶν περιοχῶν πού κατέχουν ἢ διεκδικοῦν. Ἐμεῖς

προωθούμε την «άγγλικότητα» των περιοχών που κατοικούμε και δεν τολμάμε να μιλήσουμε για την ελληνικότητα περιοχών που χάσαμε, για να μην ταραξουμε τη ραστώνη της ύπναλέας διπλωματίας μας. Οί μάχες σήμερα κερδίζονται στον τομέα των έντυπώσεων. Ἡ Κύπρος είναι ελληνική, ἐφ' ὅσον τό θέλει, τό λέει, τό δείχνει. Κανείς ξένος δέν θά κάνει ψυχοσκόπηση στους Κυπρίους, για να βρεῖ τήν ἐλληνικότητά τους. Τήν «αυτότητα» τή βρίσκει σέ γραφές καί ἐπιγραφές πού σέ ποσοστό 80% δέν εἶναι ἐλληνικές. Ὁ μέσος τουρίστας δέν θά μάθει τήν κυπριακή γλῶσσα, για ν' ἀναζητήσει ἀρκαδικές ρίζες. Ὅ,τι θέλει τό μαθαίνει ἀπό τά τουριστικά φυλλάδια. Καί τά τουρκικά εἶναι πιό ἐλκυστικά ἀπό τά ἐλληνικά καί ἐπιδεξιῶς παραπλανητικά. Διότι μεταφέρουν μέσα ἀπό τήν ἐξυπνη χρήση τῆς γλώσσας τό πολιτικό τους μήνυμα. Δύο παραδείγματα: τό τουριστικό φυλλάδιο πού ἀναφέρεται στήν Κ/Πολη, ἀκόμη καί στήν ἐλληνική ἐκδόσή του, ἀμφισβητεῖ τήν ἐλληνική προέλευση τῆς λέξεως «Βυζάντιον». Δεύτερον, μέχρι πέρις σέ γερμανικά ἀεροδρόμια ὑπῆρχαν ἐλκυστικές τουριστικές ἀφίσσες μέ τήν προτροπή: «*Ἐπισκεφθῆτε τήν τουρκική Κύπρο*» — «*Ἐπισκεφθῆτε τήν τουρκική Θράκη*». Οἱ ἀφίσσες ἐδειχναν τοπία καί μνημεῖα τῆς κατεχόμενης Κύπρου καί τῆς Ἄνατ. Θράκης. Τό ζήτημα εἶναι, ποιά ἐντύπωση ἔμενε στό βιαστικό περαστικό. Ἡ Κύπρος καί ἡ Θράκη εἶναι τουρκικές! Καί ὅταν ὁ ξένος ἐπισκέπτεται τήν Κύπρο καί βλέπει στό φάκελλο εἰσητηρίων τῶν Κυπριακῶν Ἀερογραμμῶν ὅλες οἱ λέξεις νά εἶναι ἀγγλικές, γιατί νά πιστέψει πῶς ἐπισκέπτεται ἐλληνική περιοχή; Μήπως ἀπό τίς ἐπιγραφές τοῦ ἀεροδρομίου; Ἴσως γι' αὐτό ἡ Λεμεσός διαθέτει σύλλογο πού ἔχει τίτλο «*Λέμε SOS*».

Κάποτε στήν ὁδὸ Ἁγίου Ἀνδρέου στή Λεμεσό οἱ ἀραβικές ἐπιγραφές — κυρίως οἱ λιβανικές — ἦταν περισσότερες ἀπό τίς ἐλληνικές. Μέ πληροφοροῦν ὅτι τώρα τά πράγματα βελτιώθηκαν. Οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνθηκαν ἴσως τήν ἀνάγκη νά σώσουν τά πειστήρια τῆς ἐλληνικότητάς τους. Νά λένε «ἐμπρός» κι ὄχι «ἄλό» στό τηλέφωνο, νά ξαναφέρουν τήν ἐλληνική ἐπιγραφή στους δρόμους καί τήν ἐλληνική γραφή καί φωνή στήν ψυχὴ τῶν παιδιῶν τους. Μέ τό να παρεννεύρουν ὀλόκληρες φράσεις τῆς ἀγγλικῆς κάποιιοι Κύπριοι στήν ὁμιλία τους, μέ τό νά δέχονται βιβλία πού ὑποβαθμίζουν τό εὖρος καί τόν πλοῦτο τῆς ἐλληνικῆς, μέ τό νά υἱοθετοῦν ἀπόψεις για τήν καθιέρωση λατινικῆς φωνητικῆς γραφῆς, συννεργοῦν στήν αὐτοεξαφάνισή τους.

Ἡ Θράκη, ἡ Δυτ. Μακεδονία καί ἡ Κύπρος εἶναι οἱ χῶροι πού πρέπει ἡ ἐλληνική γλῶσσα νά δώσει τήν πιό σκληρὴ μάχη. Ἐδῶ εἶναι τά καινούργια «μαρμαρένια ἀλώγια». Ἄς μὴν «ἀλαφροπιάνει ὁ Διενῆς τσιαὶ σφιχτοπιάν' ὁ χάρος». Στῆς περιοχές αὐτές, ἀντί νά ὑψώνουμε πολεμικά ὄχνη — χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι παραγνωρίζω τή σημασία τους — ἔπρεπε νά ὑψώνουμε γλωσσικά ὄχυρά. Ἄντί νά ἐξαπολύσουμε μιά πολεμική ἐπίθεση μέ ἀβέβαια ἀποτελέσματα, εἶναι προτιμότερο νά ἐξαπολύσουμε μιά ἐπίθεση παιδείας μέ βέβαια ἀποτελέσματα. Τά σχολεῖα μας πρέπει νά εἶναι τό σύγχρονο βαρὺ πυροβολικό μας. Αὐτά πρέπει νά δώσουν «*στήν ἀπειρη σιωπῆ μίλημα*», ὅπως λέει στήν «*Ἐγκωμη*» ὁ Σεφέρης. Μίλημα ὅμως ἐλληνικό. Γιατί οἱ μάχες πού θά δώσει στό μέλλον ὁ Ἑλληνισμός θά ἔχουν πνευματικό χαρακτήρα. Κι ὅμως ἐδῶ ὑψώνονται ἀγγλόφωνα σχολεῖα, τά ὅποια ἡ ἐλληνική μ' ἕνα δίωρο διδασκαλίας παίζει τό ρόλο φτωχοῦ συγγενῆ.

Κανείς ξένος σήμερα δέν ἀμφισβητεῖ τή γενναιότητά μας. Ὅμως τό ζήτημα εἶναι ἄλλο. Ποιά ἐλληνική ἰδέα διαπερνᾷ τόν ξένο, ὅταν παρά τήν ὁμολογούμενη ἀπόφασή μας νά ὑπερασπίσουμε κάθε σπιθαμὴ ἐλληνικοῦ ἐδάφους, ἐν τούτοις ὁ λαός μας ἀφήνει μέ τή θέλησή του νά εἰσβάλλει ὄχι στό ἔδαφος ἀλλά στήν ψυχὴ του ὁ ἀμερικανικός τρόπος ζωῆς, ἡ ἀμερικανικὴ μουσική, ἡ ἀμερικανικὴ ἐνδυμασία, τό ἀμερικανικό φαγητό — ἂν αὐτό λέγεται φαγητό — καί κυρίως ἡ ἀμερικανικὴ ὁμιλία; Για ποιά ἐλληνικότητα Κύπρου καί Μακεδονίας μιλάμε, ὅταν οἱ περιοχές αὐτές ἔχουν κατακλυσθεῖ ἀπὸ ξένες ἐπιγραφές; Ἡ ἐλληνικὴ γραφὴ ἐκτοπιζεται εἰδικά στήν Κύπρο ἀκόμη κι ἀπὸ ἐπίσημα ἔγγραφα. Στὴ Μακεδονία μέχρι πρόσφατα —για τουριστικούς δῆθεν λόγους— ὅλες οἱ παραλίες ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴ ὡς τὸν Πλαταμῶνα, ἦταν γεμάτες ἀπὸ γιουγκοσλαβικές ἐπιγραφές. Ἡ παραλία τῆς Κατερίνης θύμιζε ἐπίγειο τῶν Σκοπίων.

Οἱ περισσότεροι νέοι —τουλάχιστον στήν Ἀθήνα— δέν ξέρουν ἢ δέν θέλουν τά πρότυπα τῆς γενιᾶς μου. Δέν θέλουν νά μοιάζουν τοῦ Καραολῆ, τοῦ Δημητρίου, τοῦ Εὐαγόρα Παλληκαρίδη. Θέλουν νά μοιάζουν μέ τούς Ρόκυ, Ράμπο, Κόναν τὸν Βάρβαρο καί τ' ἄλλα πιθηκοειδῆ πού παράγουν ἀφειδῶς Εὐρώπη καί Ἀμερικὴ. Ὁ Γρηγόρης Αὐξεντίου χά-

νευται από την ιστορική μνήμη της νεολαίας. Και δέν μέ στενοχωρεί πού τόσο πολλά παιδιά τόν άγνοοῦν, ὅσο τὸ γεγονός ὅτι κάποτε μιά ἔρευνά μου ἐδῶ στήν Κύπρο ἔδειξε ὅτι τά περισσότερα παιδιά άγνοοῦσαν τὸ άγωνιστικό του ψευδώνυμο **Ζήδρος** καί τὸ χειρότερο δέν ἤξεραν τί εἶναι ὁ **Ζήδρος**, άγνοοῦσαν τόν ιστορικό ἱμάντα πού συνδέει ψυχικά τίς δύο άκραιές περιοχές τοῦ Ἑλληνισμοῦ: Μακεδονία καί Κύπρο.

Σήμερα ὁ Ἑλληνισμός άπειλεῖται. Ἡ Τουρκία ἔχει κηρύξει ὀλικό πόλεμο ἐναντίον μας. Ἡ τουρκοφωνία προωθείται στή Β. Κύπρο καί στή Δυτ. Θράκη, ἐνῶ ἡ ἔλληνοφωνία ὑποχωρεῖ ὄχι μόνο στήν Κύπρο ἀλλά παντοῦ. Δέν ζοῦμε στήν Ἑλλάδα ἀλλά στή «μὴ Ἑλλάδα», πού θυμίζει Μύκονο κατά τήν τουριστική περίοδο. Ἐναντι τῶν ἐχθρικών ἐπιβουλῶν ἡ καλύτερη ἄμυνα πού μπορούμε νά προτάξουμε εἶναι ἡ ἔλληνικότητά μας καί ὄχι ἡ σουσουδίστικη ξενικότητά μας. Πρέπει νά σκάσουμε πιό βαθειά τά ὄχυρά μας. Καί μέ αὐτὸ ἐννοῶ ὅτι πρέπει νά πᾶμε πιό βαθειά τή σπουδή τῆς γλώσσας μας. Νά φθάσουμε στίς ρίζες. Νά μὴ μένουμε στά φύλλα, γιατί τά φύλλα μαραίνονται. Νά ξαναδέσουμε τήν κλωστή πού ἔνωσε τήν άρχαία μέ τή νέα ὀμιλία. Κι ὁμως πουθενά τ' Ἄρχαία Ἑλληνικά δέν κνηγήθηκαν μέ τόσο μῖσος, μέ τόσο πάθος ὅσο στήν Ἑλλάδα — καί στήν Κύπρο φυσικά. Ὅχι τυχαία. Ὅπως δήλωσε τὸ 1973 ὁ νεκροθάφτης τῆς Κύπρου, ὁ διαβόητος **Κίσσινγκερ**, ἔπρεπε νά καταστραφοῦν οἱ βάσεις τῆς **κλασικῆς παιδείας** στήν Ἑλλάδα, γιά νά γίνουν οἱ Ἕλληνες ἕνας **εὐκολοκυβέρνητος λαός**, σύμφωνα μέ τή συνταγή πού ἄφησε σέ μιά άγόρευσή του τὸ 1866 ὁ λόρδος Λοντοντότερου, ὑπουργός στήν κυβέρνηση Πάλμερστον: **«Οἱ Ἕλληνες πρέπει νά γίνουν λαός μικρόψυχος, ὅπως οἱ λαοὶ τοῦ Ἰνδοσταν, γιά νά εἶναι λιγότερο ἐπικίνδunami»**.

Κι ὄντως ἐγίναμε λιγότερο ἐπικίνδunami, γίναμε πειθῆνιοι. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Τουρκία ὄλο ἐτοιμάζεται. **Ποτέ δέν σχεδιάζει πάντα προσχεδιάζει**. Σήμερα δείχνει πὼς βλέπει ἡ προσβλέπει στή Θράκη. Κι ὁμως στό στόχαστρο εἶναι ἡ Κύπρος. Περιμένει μιά καινούργια πολιτική ἄβελτηρία πού θά τῆς δώσει τήν εὐκαιρία νά κάνει στρατιωτική παρέλαση στή Λεωφόρο Κίμωνος στή Λάρνακα. Καί τότε θά θρηνησοῦν καί οἱ «φοινικοῦδες» μιά καί ὁ Ἑλληνισμός θά εἶναι γιά κλάματα, ἀφοῦ αὐτοπροαιρέτως ἔβαλε τήν ἔλληνικότητά του στή Λάρνακα. Καί φυσικά πρῶτο συστατικό τῆς ἔλληνικότητας εἶναι ἡ γλῶσσα. Ἡ γλῶσσα εἶναι **σύστημα ἄξιῶν**. Κι ὅταν καταρρέει ἡ γλῶσσα, καταρρέει τὸ σύστημα ἄξιῶν πού ἐκφράζει. Ἐνα παράδειγμα εἶναι ἄπλά ἀνατριχιαστικό: ἀπό τά μοντέρνα ἀναγνωστικά μας λείπουν πιά τά κείμενα τά ἐμπνευσμένα ἀπό τόν ἔθνικό καί θρησκευτικό βίο. Δέν ὑπάρχουν πλέον πατριωτικά κείμενα. Κι ὅπου ὑπάρχουν εἶναι μερδωμένα μ' ἕναν νερόβραστο «πατσιφισμὸ», «ντεφατισμὸ» καί «κουλτουριάρικο» θρησκευτισμὸ.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπεναντίας μέσα ἀπό τά σχολικά τους βιβλία καλλιεργοῦν στοὺς μαθητές τους πνεῦμα «ἱρρενετισμοῦ» μέ ποιήματα τοῦ τύπου *«ἀγνάντια σου εἶμαι Μυτιλήνη καί σέ φθάνω»*. Κι ἀκόμη χάρη στή στρατιά τῶν φιλόλογων, ἱστορικών καί ἀρχαιολόγων θά «ἀποδείξουν», σύμφωνα μέ τή θεωρία τοῦ Ἄτατούρκ, πού ἐπανελάβε πρό ἐτῶν ὁ Ὄζάλ στήν Ἀθήνα, τήν τουρκικότητα τῆς πληθυσμιακῆς βάσεως ὄλων τῶν νήσων καί παραλίων τοῦ Αἰγαίου. Ἐμεῖς στὸν πνευματικό ἱμπεριαλισμὸ τῆς Τουρκίας ἀντιτάσσουμε τήν

ἀγγλοφωνία μας. Εὐρωπαϊκότεροι τῶν Εὐρωπαίων καί ἀμερικανικότεροι τῶν Ἀμερικανῶν, ἔχουμε μετατρέψει τή χώρα μας σ' ἕνα ἀέραντο Ντίσνεϋλαντ. Ἐμβλημα τῶν σχολείων μας δέν εἶναι ἡ γλαῦκα ἀλλά ὁ Σνούπυ. Οἱ περιπέτειες τοῦ Μίκυ Μάους ὑποκατέστησαν τίς περιπέτειες τοῦ Ἡρακλῆ. Κι ὁμως σάν μαχαιριά στήν ἔθνική μας ὑπερηφάνεια στέκει ἡ τεράστια τουρκική ἐπιγραφή πού καλύπτει ὄλη τή ραχοκοκαλία τοῦ Πενταδάκτυλου, πού ὑπέρκειται τῆς Λευκωσίας: **«Εἶμαι ὑπερήφανος πού εἶμαι Τοῦρκος»**.

Δυστυχῶς οὔτε στήν Κύπρο, οὔτε στήν Ἑλλάδα, οὔτε στίς ἑλληνικές κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ κάναμε τά παιδιά μας νά λένε κάτι παρόμοιο γιά τήν καταγωγή τους. Ἐξ αἰτίας μῆς ἀνθελληνικῆς παιδείας, δυσφημίσαμε τοὺς προγόνους μας, προσβάλαμε τή γλῶσσα τους, τοὺς δείξαμε μικροὺς γιά νά μὴ φανεῖ ἡ δική μας μικρότητα. Τά παιδιά μας δέν εἶναι ὑπερήφανα γιά τή γλῶσσα τους, γιατί δέν τήν ξέρουν. Μέ τίς ἐκπαιδευτικές ἀπορροθμίσεις μας κάναμε τὸ Ἑλληνόπουλο νά νοιώθει στήν Ἑλλάδα «σάν στό σπίτι του», μόνο ἂν μιλά... ἀγγλικά! Αὐτὸ περισσότερο ἰσχύει γιά τήν Κύπρο. Λέμε πὼς ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ ψυχὴ ἑνὸς ἔθνους πού ζῆ ἀρπαγμένο ἀπό τήν ἱστορία του. Ἀπό ποιά ἱστορία εἶναι ἀρπαγμένη σήμερα ἡ Κύπρος; Ποιά γλῶσσα ἐκφράζει τήν ψυχὴ τῆς; Ὑπάρχουν ἀκόμη εὐαίσθητοι ποιητές πού γράφουν σέ μιά εὐαίσθητη ἑλληνική. Οἱ στίχοι τους ἔχουν μιά βαθειά μελαγχολία ἢ ἕνα βαθὺ σαρκασμὸ, γιατί νοιώθουν πὼς σέ λίγο τά βιβλία τους δέν θά φιλοξενοῦνται στά σχολεῖα ἀλλά στά ἐργαστήρια πολτοποίησης.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Β' Μέρος (τελευταῖο).

Δύο Έλληνες λογοτέχνες της αποδημίας

(Ο ποιητής Δ. ΔΟΥΚΑΡΗΣ και ο πεζογράφος Δ. ΛΕΟΣ)

του Κ. Γ. Σταυρόπουλου

Θα μου επιτρέψετε να προσθέσω λίγα συμπληρωματικά στο Β' μέρος του ενδιαφέροντος και χρήσιμου ιδιαίτερα στις μέρες μας μελετήματος του Φίλιππου Φιλίππου που, με τον τίτλο «Μετανάστευση και Λογοτεχνία», δημοσιεύθηκε στο 12ο τεύχος (Σεπτ. - Οκτ. '92). Και είναι δίκαιο να σημειώσουμε ότι ο συνεργάτης σας δηλώνει στον υπότιτλό του ότι επιχειρεί «μια προσέγγιση στα λογοτεχνικά πράγματα των απόδημων Ελλήνων», πιστεύω όμως ότι με την ευκαιρία θα ήταν επωφελής μία κάπως εντονότερη υπογράμμιση του έργου δύο πανάξιων λογοτεχνών, από τους οποίους ο ένας γεύτηκε περιστασιακά τον πικρό χυμό της αποδημίας για λίγα χρόνια και αποτύπωσε τη στύφη γέυση του στην ποίηση του (ή μάλλον σε κάποιο τμήμα της), ο δε άλλος ζει πάνω από πέντε δεκαετίες στον εξωελλαδικό χώρο και ολόκληρο το πεζογραφικό του έργο, που αποτελείται από οκτώ βιβλία μέχρι τώρα, έχει ως αφετηρία και βιωματική έμπνευση, αποκλειστικά και μόνο το χώρο της αποδημίας. Και οι δύο πορεύτηκαν και αγκομάχησαν πάνω στο λιπόσαρκο και αχανές κορμί της βασανισμένης Αφρικής και ο μεν πρώτος, διασχίζοντας την από το κέντρο της μέχρι την ανατολική μεριά της (Σομαλία) και από το κέντρο πάλι μέχρι το νοτιώτερο σημείο της, ο δε άλλος, ξεκινώντας από τη βόρεια ακτή της, τη μεσογειακή (Αλεξάνδρεια), για να κατασταλάξει στο Γιοχάννεσμπουργκ, στο οποίο εξακολουθεί να ζει, ως πετυχημένος παράγοντας της νοτιοαφρικανικής περιοχής και εκλεκτός έλληνας λογοτέχνης.

Πρόκειται για τους εξής μετανάστες λογοτέχνες:

Τον ποιητή Δημήτρη Δούκαρη «έναν από τους σημαντικούς ποιητές της μεταπολεμικής γενιάς», όπως σωστά τον θεωρεί ο κ. Φιλίππου, ο οποίος όμως τον ονομάζει «Δημήτριο» πράγμα που θα προκαλούσε σίγουρα την αγανάκτηση του πάντοτε τόσο ήρεμου και μειλίχου, αείμνηστου Δημήτρη.

Ο Δ. Δούκαρης, γεννημένος και μεγαλωμένος στην Αθήνα (Ν. Ιωνία), με μικρασιατικές ρίζες έφυγε ως μετανάστης για την Αφρική και, ύστερα από το γάμο του με τη Νομική Τσουκαλά, που ως εμπειρογνώμονας του Ο.Η.Ε. για θέματα διατροφής των λαών (F.A.O.) είχε τοποθετηθεί στην Αφρική για αρκετό χρονικό διάστημα, έμεινε στην Σομαλία. Μεγάλο μέρος του εξαιρετικού ποιητικού του έργου έχει γραφτεί σε διάφορα γεωγραφικά σημεία της Μαύρης Ηπείρου, όπως ο ίδιος μας πληροφορεί στις συλλογές του «Ποιήματα της Καλής Ελπίδος», «Η Λυρική Έπαρση», «Εξ Ιωαννουπόλεως εις Ειρηνόπολιν», «Αποδημία Β'», από όπου έχουμε και την αυθεντική πληροφορία ότι έμεινε εκεί από το 1958 μέχρι και μεγάλο τμήμα του 1967. Ο ποιητής με τη σύζυγό του ήλθαν για λίγο στην Ελλάδα και έφυγε και πάλι για την Αφρική, για να επιστρέψει οριστικά το 1971.

Της αφρικανικής εμπειρίας του είχαν προηγηθεί οι ποιητικές συλλογές του: «Προσευχές» (1950) «Παλινωδία» (1951), «Καλλίστη Θήρα» (1953), «Καθολικός Μεσάζων» (1955), «Το Γυμνό Χώμα» (1957). Το πρώτο ερέθισμά του από την αφρικανική εμπειρία άρχισε με τις «Περιοχές» του (1958 — «Ο φόβος

στη μεγάλη Λίμνη»). Ακολούθησαν οι τέσσερις ποιητικές συλλογές του που ανάφερα παραπάνω, με θαυμάσια ποιήματα του δημιουργού τους, που εκφράζουν τον έντονο συναισθηματικό κόσμο του, όπως διαμορφώθηκε από την ζωή και την πνευματική ατμόσφαιρα του βασανισμένου λαού, αλλά και των στοιχείων της ταυτότητας της πονεμένης ηπείρου. Ενδιάμεσα κυκλοφορεί η «Παραγραφή» του (1964, σελ. 208) που περιλαμβάνει τα ποιήματα των συλλογών του της περιόδου 1944-1964 και το 1971, χρονιά της επιστροφής του, εκδίδεται «Η Τρίτη Αποδημία» του, που δεν έχει σχέση με τη γεωγραφική του περιπλάνηση και μέχρι το θάνατό του (4 Απριλίου 1982), βλέπουν το φως της δημοσιότητας οι συλλογές του «Περιστάσεις και σχήματα» (1973), «Το Άλλο Άγαλμα» (1976), «Το Πέτρινο Πρόσωπο» (1979), τα «Ποιήματα του Σώματος» (1980) καθώς και δοκίμιά του. Σημαντική ήταν η προσφορά του και με την έκδοση του περιοδικού του «Τομές» (1975-1982). Ο Δημήτρης Δούκαρης, άφησε έντονη τη σφραγίδα της προσωπικότητάς του πάνω στις σελίδες της νεοελληνικής γραμματείας.

Ο πεζογράφος Δημήτρης Λέος είναι ένας από τους πιο γνήσιους πνευματικούς εκπροσώπους του απόδημου Ελληνισμού. Βαθύς ανατόμος των κοινωνικών αλλά και των ατομικών, των ανθρώπινων καταστάσεων που κυριαρχούν στον αφρικανικό χώρο, βυθίζει βαθειά το ερευνητικό νυστέρι του μέσα στο κορμί τους, ανατέμνει την κάθε πτυχή τους, η διεισδυτική ματιά του φτάνει μέχρι τα εσώτερα της ψυχής τους και κατόπιν με νηφαλιότητα και σταθερό χέρι καταγράφει και αποτυπώνει στο χαρτί τα βιώματά του και τα πορίσματα της προσεκτικής παρατήρησής του και του φωτεινού στοχασμού του. Το ερευνητικό του πεδίο εστιάζεται στον φτωχό και εξαθλιωμένο ρωμιό απόδημο, στον μαύρο ή τον μιγάδα απόκληρο της μοίρας και της ζωής και σε κάθε αξιοσημείωτο γεγονός ή πραγματική κατάσταση μέχρι τις πιο ασυνήθιστες, που μόνο ένα έμπειρο και διαπεραστικό μάτι μπορεί να τις φέρει στο φως της ημέρας, αφού σηκώσει με θέληση και δύναμη την κρούστα της αδιάφορης πραγματικότητας που τα σκεπάζει. Και κει, κάτω στο βάθος, βρίσκεται η σημερινή, αλύτρωτη Αφρική με τον πόνο, τους καύμους και τα βάσανά της. Έχει εκδώσει τα εξής βιβλία: 1) «Ανεξάρτητες Στιγμές» (διηγήματα - Αλεξάνδρεια 1944), 2) «Κάποιοι Κόσμοι» (διηγήματα - Αλεξάνδρεια 1945), 3) «Η ζωή που δεν έζησε» (διηγήματα, 1952), 4) «Εδώ Γιοχάννεσμπουργκ» (αφηγήματα, 1975), 5) «Ο τελευταίος μετανάστης» (διηγήματα, 1975), 6) «Τσίρκο» (μυθιστόρημα, 1984 και β' έκδοση 1987 - βραβείο Λουντέμη), 7) «... Πίσω στα Σπήλαια» (μυθιστόρημα, Αθήνα, 1984), 8) «Ο Χριστός πέθανε στο Νατάλ» (μυθιστόρημα, 1992). Για χρόνια εξέδιδε το λογοτεχνικό περιοδικό «Ο Σταυρός του Νότου», με έδρα το Γιοχάννεσμπουργκ.

Για το έργο γενικότερα του ταλαντούχου αυτού λογοτέχνη, βλ. το δοκίμιο της ταπεινότητάς μου: «ΔΗΜΗΤΡΗΣ Δ. ΛΕΟΣ (ο συγγραφέας της Παγκόσμιας Διασποράς)», έκδοση «Σμυρνωτιάκης» Αθήνα 1989, σελ. 104.

Τό Βυζάντιο στή δίνη τῶν χριστολογικῶν ἐρίδων

τοῦ Βαγγέλη Κοροβίνη

Τό ἱστορικό πλαίσιο τοῦ μονοφυσιτισμοῦ καί τῆς εἰκονομαχίας

Ἐχει ἤδη γίνει ἀναφορά στόν κεντρικό πυρήνα τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἰδεολογίας. Τό Βυζάντιο τίθεται ὡς μία οἰκουμένη πολιτειακή πραγματικότητα καί ὄχι ἀπλᾶ καί μόνο ὡς ἓνας γεωγραφικός προσδιορισμός. Σέ ἀντιστοιχία μέ τόν ἕνα Θεό στούς οὐρανοῦς ὑπάρχει μόνο μία ὑπέρτατη ἐξουσία πάνω στή γῆ. Ὁ ρωμαῖος αὐτοκράτορας εἶναι ἡ μόνη νόμιμη ἐπίγεια ἀρχή. Ὑπογραμμίσθηκε ἐπίσης τό γεγονός ὅτι ὁ «ἐκχριστιανισμός» τῆς αὐτοκρατορικῆς ἰδεολογίας προσέφερε διέξοδο στήν κρίση νομιμοποίησης πού γνώρισε τό ρωμαϊκό αὐτοκρατορικό ἀξίωμα στή διάρκεια τοῦ 3ου αἰῶνα μ.Χ. Τά ὅρια αὐτοῦ τοῦ νέου τύπου ἰδεολογικῆς κατοχύρωσης τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας φάνηκαν πολύ γρήγορα.

Μέ τήν ἐμφάνιση τοῦ Ἀρειανισμοῦ διασαλευθήκε ἡ ἐνότητα πίστεως, μέ ἀποτέλεσμα νά τεθεῖ ὑπό δοκιμασίαν ἡ συνοχή τῆς ἰδίας τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀρχική οὐδετερότητα καί οἱ ἐκκλήσεις γιά εἰρήνευση πού ἀπηύθυνε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀποδείχθηκαν πολύ σύντομα ἀνεπαρκεῖς. Ἄν ἤθελε ὁ αὐτοκράτορας νά διαφυλάξει τήν ἐνότητα τῆς αὐτοκρατορίας, ἔπρεπε νά ἀναγάγει σέ πολιτικό του καθῆκον τήν ὑπεράσπιση τῆς Ὁρθόδοξιας. Τό καθῆκον αὐτό ὁ αὐτοκράτορας τό ἀνέλαβε ἀπρόθυμα, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία, πού δέν εἶχε ἐνιαῖο κέντρο στήν Ἀνατολή, ἀναγνώρισε ὁμόφωνα τό δικαίωμα τοῦ αὐτοκράτορα νά συγκαλεῖ συνόδους καί νά στηρίζει τήν ὑλοποίηση τῶν ἀποφάσεών τους. Ἐκτοτε ἐγκαινιάσθηκε μία πρακτική σύμφωνα μέ τήν ὁποία, ἂν ὁ αὐτοκράτορας ὑποστήριζε τήν ἐκάστοτε ὀρθόδοξη διατύπωση, ἡ Ἐκκλησία ἀποδεχόταν τόν Εὐσέβιο Καισαρείας καί τήν ὀριοθέτηση τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας-κράτους πού αὐτός προσδιόρισε. (Ὁ αὐτοκράτορας τίθεται σάν «εἰκόνα τοῦ Λόγου» καί ἡ αὐτοκρατορία ἀντιμετωπίζεται ὡς οὐσιώδες μέρος «τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στή γῆ»)¹.

Στήν ἀντίθετη περίπτωση, ἂν δηλαδή ὁ αὐτοκράτορας συμπαρατασσόταν μέ αἰρετικές ἀπόψεις, ἡ Ἐκκλησία ξεδίπλωνε τά λάβαρα τῆς αὐτονομίας της. Οἱ αὐτοκράτορες πάλι ἀπό τήν πλευρά τους θεωροῦσαν τήν ἐνότητα πίστεως ὡς βασικό ὄρο τῆς ἐνότητας καί ἀκεραιότητας τῆς Αὐτοκρατορίας².

Ἀπ' αὐτήν τήν ἄποψη ἡ κατηγορία πού ἀπευθύνεται πρὸς τό Βυζάντιο γιά «καισαροπαπισμό», γιά ὑποταγή τῆς Ἐκκλησίας στήν πολιτική ἐξουσία, εἶναι ἀπλουστευτική³. Καί αὐτό ὄχι μόνον γιατί ἡ νέου τύπου ἰδεολογικῆ κατοχύρωση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος λειτούργησε, ὅπως θά δοῦμε, σάν **ἀμφίστομο ὄπλο** στά χέρια τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας (ἔστω κι ἂν κανεῖς αὐτοκράτορας δέν ἔχασε τόν θρόνο του, μόνο καί μόνο ἐπειδὴ δέν ἦταν ὀρθόδοξος), ἀλλά κυρίως διότι ἡ Ἐκκλησία στό Βυζάντιο δέν πῆρε ποτέ τά χαρακτηριστικά ἐνός θεομοῦ στεγανοῦ ἀπέναντι στήν κοινωνία καί τό κράτος. Ἡ

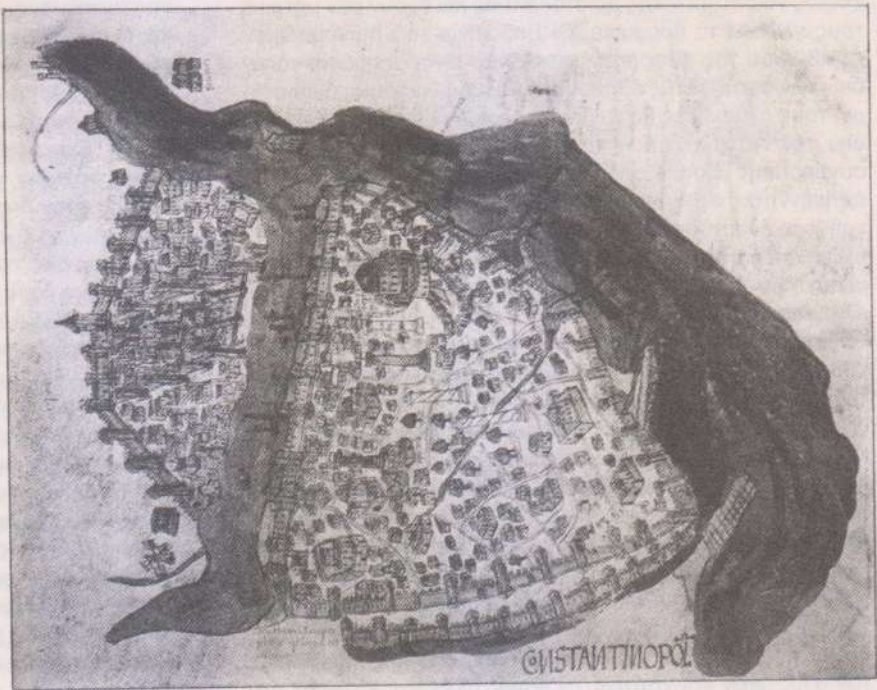
«ἀνοιχτότητα» αὐτῆ τῆς Ἐκκλησίας, τήν ἴδια στιγμή πού τήν ἐξέθετε σέ πολὺπλευρες πιέσεις καί «ἀφομοιωτικές» ἐπιρροές, ἐπέτρεπε ταυτόχρονα στή θεολογικῆ ζωῆ τῆς Αὐτοκρατορίας νά ἐξέρχεται ἀπό τό στενό πλαίσιο διαχείρισής της ἀπό κάποιους «εἰδικούς» καί νά μετατρέπεται σέ **ὑπόθεση ὀλόκληρης τῆς κοινωρίας**. Οἱ διακανονισμοὶ κορυφῆς πού ὑπαγορεύονταν ἀπό σκοπιμότητες τῆς στιγμῆς ἦταν σπάνιο φαινόμενο, στά δογματικά τουλάχιστον ζητήματα, ἀκόμη δέ κι ἂν προωθοῦντο δέν ἦταν ἀνθεκτικοί.

Ἡ βυζαντινὴ θεολογία δέν εἶχε ποτέ συστηματικό χαρακτήρα, ἀλλὰ χαρακτήρα πολεμικῆς ἀπέναντι στίς αἱρέσεις. Τά δογματικά κείμενα δέν ἐνεργοποιοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον κωδικοποιοῦν καί κάνουν συνειδητές τίς ἐμπειρίες τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐνότητας κλήρου καί λαοῦ, ἀνοιχτῆς πρὸς τήν κοινωρία καί τό κράτος. Ἡ ὁποια συνέχεια καί ἐνότητα τῆς Ὁρθόδοξης θεολογίας δέν συνδέεται μέ τήν παρουσία μιᾶς μόνιμης καί ὀπλισμένης μέ καθολικό κύρος αὐθεντίας. Οἱ θεολογικές σχολές, ὡς ἐκπαιδευτήρια καί ὁμίλοι μέ ταυτόσημες μεθοδολογικές ἀρχές καί μέ σχέσεις δασκάλου-μαθητῆ πού ἐκτείνονται σέ πολλές γενιές ἀπουσιάζουν. Ἀκόμη καί γιά τίς «σχολές» τῆς Ἀντιοχείας καί τῆς Ἀλεξανδρείας τῶν πρωτοβυζαντινῶν χρόνων, ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ὄρου σχολῆ εἶναι καταχρηστική. Στήν πραγματικότητα μπορεῖ νά γίνεται λόγος μόνον γιά ὑπερίσχυση κάποιων γενικῶν διαθέσεων (κατά γράμμα ἢ ἀλληγορικῆ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς κλπ.). Δέν ὑπάρχουν ἐξάλλου μοναστικά τάγματα ὅπως στή Δύση, μέ τήν ἐννοια τῶν ἐνιαίων μοναστικῶν ὀργανισμῶν, πού ὀργανώνονται πάνω σέ δεσμευτικά πρότυπα. Στό Βυζάντιο ὁ μορφωτικός καί πολιτισμικός δεσμός μέ τήν ἀρχαιότητα δέν ἔσπασε ποτέ καί ἡ διδασκαλία τῶν κλασικῶν γραμμάτων δέν ἀπέτελεσε προνόμιο τοῦ κλήρου, σέ ἀντίθεση μέ τῆ Δύση, ὅπου οἱ μοναχοὶ δίδαξαν στούς νέους λαοῦς τῆ γεωργία καί τήν κτηνοτροφία καί ὑπῆρξαν οἱ ἀποκλειστικοὶ διαχειριστῆς τῆς ἀρχαίας κληρονομιάς καί τῆς διδασκαλίας τῶν Λατινικῶν. Ἡ βυζαντινὴ κοινωρία θεωροῦσε ὅτι ἡ κοινωνικὴ ὑπηρεσία πού ἐκαλεῖτο νά προσφέρει ὁ μοναχισμός ἦταν νά λειτουργεῖ σάν «πνευματικός φάρος», πού δείχνει στούς κοσμικοὺς ἕναν ἰδανικό τρόπο ζωῆς καί ἕναν ἰδανικό τύπο τοῦ «κοινωνεῖν»⁴.

Στήν τρέχουσα βυζαντινὴ ἱστοριογραφία ὑπάρχει ἓν πολλοῖς συναίνεση ὡς πρὸς αὐτά τά χαρακτηριστικά τῆς θεολογικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς στό Βυζάντιο. Ἄν ὑπάρχει ὅμως ὁμοθυμία στίς διαπιστώσεις αὐτές, ἡ ἐρμηνεία τους παραμένει ἀκόμη ἐκκρεμῆς. Πῶς νά ἐρμηνευθεῖ πράγματι τό γεγονός ὅτι ἐπὶ χίλια χρόνια οἱ θεολογικῆς ἐριδες ἀπέτελεσαν τόν κατ' ἐξοχὴν τόπο καί πεδίο συμπύκνωσης ὄλων τῶν κοινωνικῶν καί πολιτικῶν ἀντιθέσεων; Ὅτι ἡ **ἄμεσα αὐτῆ ὀρατῆ διαπλοκῆ τῶν θεολογικῶν ἐρίδων μέ ποικίλες πλευρές τῆς δημόσιας ζωῆς ὑπῆρξε ἡ ἄλλη ὄψη μιᾶς εἰδικοῦ τύπου αὐτονομίας, ἐνότητας καί συνέχειας τῆς θεολογικῆς ζωῆς**, μὴ ἐγγυημένης ἀπὸ θεσμικά στεγανά καί ἀφανοῦς, ὄχι ἄμεσα ὀρατῆς;

Κωνσταντινούπολη· χάρτης εποχής

Οι παραδοσιακές προσεγγίσεις των θεολογικών ερίδων αξιοποιούν ακριβώς την μία από τις δύο όψεις της θεολογικής ζωής του Βυζαντίου, την άμεσα ορατή. Ότι δηλαδή οι θεολογικές έριδες υπήρξαν πάντοτε ένα άξεδιάλυτο μίγμα «πολιτικής» και «θρησκείας», που περιπλέκονταν ακόμη περισσότερο από τη συμμετοχή του λαού και του κλήρου σε μία έκταση τέτοια που σπάνια, αν όχι ποτέ, θά μπορούσε να βρεθεί ανάλογο φαινόμενο στην Δύση. Οι παραδοσιακές ερμηνείες του προβλήματος είναι κατά βάσιν δύο. Σύμφωνα με την πρώτη ή προοδευτική άποψη η αποσαφήνιση του δόγματος της Ανατολικής Εκκλησίας και ο εξελληνισμός της άρχουσας τάξης της αυτοκρατορίας ξεχώρισαν σταδιακά το ελληνικό πνεύμα, υπό την νέα ελληνορθόδοξη μορφή του, από την «βαρβαρική διάνοια» της Ανατολής άρχικά και της Δύσης άργότερα, τραυματίζοντας από ένα σημείο και πέρα καιρια την διοικητική δομή της Αυτοκρατορίας. Δεν είναι ή σταδιακή συρρίκνωση της Αυτοκρατορίας που την κατέστησε όμοιογενέστερη, αλλά αντίστροφα είναι ή προοδευτική κατίσχυση του Έλληνισμού σε μία πολυεθνική επικράτεια, που όδηγησε τό Βυζάντιο στον κατακερματισμό και την κατάρρευση. Σύμφωνα με την δεύτερη παραδοσιακή ερμηνεία, οι θεολογικές έριδες άνατακλούν την αντίθεση ενός όρθόδοξου και κοινωνικά καταπιεστικού κέντρου προς μία κατ' ανάγκη αίρετική και κοινωνικά έξαθλιωμένη και γι' αυτό χωριστική περιφέρεια. Η Όρθοδοξία υπήρξε τό «πομπώδες συμπλήρωμα δικαίωσης» της κυριαρχίας μιās ήμφεουδαρχικής άρχουσας τάξης.

Στά πλαίσια αυτά ό μονοφυσισμός καταγράφεται έναλλακτικά είτε ως έκφραση της αδιόρθωτα δυσίκτης Ανατολής, μέσα από μία εκ των προτέρων ύπάρχουσα και βαθμιαία έπιβεβαιούμενη συριακή και κοπτική αυτοσυνειδησία, είτε ως άτανάκλαση της κοινωνικής έξαθλίωσης της Συρίας και της Αίγυπτου. Η τελική κατίσχυση της εικονολατρίας, πάλι, άποδίδεται είτε στον θρίαμβο του άνθρωποκεντρικού Έλληνισμού άπέναντι στο «άνεικονικό» και «άπρόσωπο» πνεύμα των Σημιτών, είτε ως νίκη των φεουδαρχικών δυνάμεων, που

κύριος εκπρόσωπός των ήταν οι μοναστικές κοινότητες με την τεράστια περιουσία τους, επί της φιλολαϊκής και πεφωτισμένης δυναστείας των Ίσαύρων. Τό ήσυχαστικό κίνημα έξάλλου του 14ου αιώνα, ενώ παλαιότερα έρμηνευόταν ως αντίδραση του δεισιδαίμονος καλογερισμού προς την άνθηση της μελέτης των κλασικών γραμμάτων στά πλαίσια της Παλαιολόγιας άναγέννησης ή ως έκφραση της ιδεολογικής πάλης των μεγάλων γαιοκτημόνων άπέναντι στην άφύπνιση των καταπιεζομένων τάξεων (κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη), σήμερα ύπάρχει ή τάση νά έρμηνεύεται ως αντίθεση άνάμεσα στον «βιωματικό» χαρακτήρα της φυσιογνωμίας του Έλληνισμού και την «λογοκρατούμενη» Δύση.

Άν προσαθήσουμε νά καταγράψουμε την κοινωνικο-πολιτική συγκυρία που συνδέεται με τις τρεις αυτές καμπές της βυζαντινής θεολογικής και έκκλησιαστικής ζωής (μονοφυσισμός, εικονομαχία, ήσυχαστική έριδα), θά διαπιστώσουμε εύκολα ότι ή πλήρης τουλάχιστον άναγωγή των θεολογικών έριδων σε έθνικές ή ταξικές αντίθέσεις καθίσταται προβληματική.

Έτσι στην περίπτωση του μονοφυσισμού —της αίρεσης που άρνεϊται τό δόγμα της Συνόδου της Χαλκηδόνας, σύμφωνα με τό όποίο ό ιστορικός Ίησούς ταυτίζεται ύποστασιακά με τον «πρό πάντων των αιώνων γεννηθέντα εκ του Πατρός Λόγον»— είναι ένδιαφέρον νά έξετασθούν από πίο κοντά, για παράδειγμα, οι έξελίξεις στην συριακή ύπαιθρο. Στην περιοχή αυτή, από τις άρχές του 5ου μ.Χ. αιώνα, σημειώνεται ή έμφάνιση μιās τάξης άνεξάρτητων μικροϊδιοκτητών γής και ή κατάρτηση των μεγάλων ιδιοκτησιών του παρελθόντος. Ταυτόχρονα μ' αυτή τη διαδικασία άναπτύσσεται ένα νέου τύπου, σε σχέση με τό παραδοσιακό των ερήμων της Θηβαϊδας στην Αίγυπτο, άσκητικό κίνημα. Οι άσκητές της συριακής έρήμου (που σημειωτέον τά όρια της από τις κατοικημένες περιοχές είναι άσαφή, γεγονός που διευκολύνει τις έπαφές των μοναχών με τους πληθυσμούς της ύπαιθρου, χωρίς νά έμποδίζει την σχετική μόνωση που προϋποθέτει ή άσκησή τους) προέρχονται στην πλειοψηφία τους από τους κόλπους μιās έγ-

χώριας γαιοκτημονικής άριστοκρατίας και έχουν σαν μητρική τους γλώσσα τα άραμαϊκά. Οι Βεδουΐνοι του ήμινομαδικού περιθωρίου της εύφορης ήμισελήνου είναι οι πρώτοι «όπαδοί» των άσκητών της έρήμου. Τό πολυάριθμο όμως άκροατήριο τους οι άσκητές θά τό βροϋν μεταξύ των πληθυσμών πού από τόν Νοέμβριο έως τόν Άπρίλιο μετακινούνται για νά συνδράμουν στό μάζεμα της έλιās και κυρίως στις ίδιες τίς άρτιγεννητες άγροτικές κοινότητες. Οι κοινοτικοί δεσμοί στά γρήγορα άναπτυσσόμενα χωριά είναι χαλαροί και έπισηφαλείς, ένω ή άπαραίτητη δικτύωσή τους μέ τίς πόλεις προϋποθέτει κι αυτή μέ τη σειρά της αξιόπιστη ήγεσία. Οι **παραδοσιακοί έλληνορωμαίοι** πάτρωνες των πόλεων, όμως, δέν μπορούν νά άναποκρθοϋν στά καθήκοντα πού τούς θέτει ή πρόκληση του κοινοτισμοϋ. Άρνούνται νά έγκαταλείψουν τίς άνέσεις της πόλης και άρκοϋνται στή συλλογή ένοικίων και φόρων και γι' αυτό γρήγορα **παραμερίζονται από τούς άσκητές**, κατά κύριο λόγο, και από τούς στρατιωτικούς⁵.

Ο ρόλος των άσκητών ως «προωθητών» του άρπισυστατου άγροτικού κοινοτισμοϋ (θά πρέπει νά σημειωθεί ότι αυτή ή «διαλεκτική» έρήμου —και εύρύτερα χώρου άσκησης— και κατοικημένων περιοχών χαρακτηρίζει τόν μοναχισμό της Μ. Άσίας και του Βυζαντίου στο σύνολό του και ότι τά ιδιόμορφα χαρακτηριστικά της τά κωδικοποίησε ό Μ. Βασίλειος) υπερβαίνει τίς άμεσα όρατές και πρακτικές άνάγκες πλαισίωσης των άγροτικών κοινοτήτων. **Οί μοναστικές «πολιτείες» όρθώνονται ως ένα άνεπίσημο δίκτυο πού άνταγωνίζεται και έξισορροπει την έπίσημη ιεραρχία του κράτους και της εκκλησίας.** Οι άγιοι είναι οι «άθλητές» της πίστης πού στέκουν «έξω» και όχι «πάνω» από τίς τοπικές κοινωνίες και δέν δεσμεύονται υπέρ της μίας ή της άλλης ομάδας συμφερόντων, γεγονός πού τούς έπιτρέπει νά γίνουν φορείς μίας νέου τύπου «άντικειμενικότητας»⁶.

Είναι φανερό ότι δέν μπορεί νά γίνει κατ' άρχήν λόγος για κοινωνική έξαθλίωση της συριακής υπαίθρου. Άπλως στήν περιοχή αυτή οι **γαιοκτημονικές τάξεις διασπάσθηκαν άνάμεσα στήν παραδοσιακή έλληνορωμαϊκή μερίδα και την έγγώρια, πού ήταν διγλωσση και προσέφερε κατ' άρχήν μέσα από τούς κόλπους της την ήγεσία στον γρήγορα ά-**

ναπτυσσόμενο άγροτικό κοινοτισμό. Μόνον όταν, όμως, κατά την διάρκεια του 6ου αιώνα, τό δόγμα της Χαλκηδόνας ένωματώθηκε στο κρατικό δίκαιο στα πλαίσια της πολιτικής του Ίουστινιανού για έπανακατάκτηση των άπωλεσθέντων δυτικών έπαρχιών πού προϋπέθετε καλές σχέσεις μέ την Έκκλησία της Ρώμης, **οί μοναχοί πού ήταν μονοφυσίτες άρχισαν νά απομακρύνονται από τά έλληνικά** (τή γλώσσα στήν όποία διατυπώνονταν οι αποφάσεις των Συνόδων) και στο όνομα της άποστολής των **νά χρησιμοποιοϋν άποκλειστικά τά άραμαϊκά.** Η άποκλειστική χρήση της άραμαϊκής από τούς μονοφυσίτες μοναχούς άπχεϊ μέν ένα διαφορετικό από τό έλληνικό πολιτισμικό ύπόβαθρο, τό όποιο όμως ούτε όμοιογενές ήταν (μιά «είσαγόμενη», για παράδειγμα, έλληνική συνιστώσα ήταν παρούσα στα πλαίσια του από τόν καιρό των έπιγόνων του Μ. Άλεξάνδρου), ούτε θά έπρεπε νά ένεργοποιηθεϊ κατ' άνάγκην προς χωριστικές τάσεις. Οι σχέσεις των διορισμένων όρθοδόξων επισκόπων μέ τίς μονές των νοτιοανατολικών έπαρχιών έπιδεινώθηκαν, έξάλλου, **μόνον όταν άρχισαν συστηματικές διώξεις των αίρετικών**⁷. Τότε και μόνον τότε τό όλο πρόβλημα άρχισε νά βιώνεται ως άντίθεση έλληνορθόδοξου κέντρου και μονοφυσιτικής και μέ συριακή αυτοσυνειδησία περιφέρειας. Καί πριν και μετά τό πρώτο ήμισυ του 6ου αιώνα, όπως δείχνει και μία σειρά αυτοκρατορικών νόμων («ένωτικών» του Ζήνωνος, «έκθεση» του Ήρακλείου, «τύπος» του Κώνσταντος), τό κέντρο αν δέν υιοθετεί τίς αίρετικές άπόψεις προσπαθεϊ νά έξεύρει έναν **συμβιβασμό** και νά κατευθάσει τίς άντιθέσεις, δεδομένου μάλιστα ότι ό μονοφυσιτισμός κάθε άλλο παρά προνόμιο των νοτιοανατολικών έπαρχιών της Αυτοκρατορίας υπήρξε. Κατά κανένα τρόπο, λοιπόν, **δέν μπορεί νά άγνοηθεϊ και νά παρακαμφθεϊ αυτό καθ' έαυτό τό θεολογικό περιεχόμενο της άντίθεσης** και ή όποια σημασία του, καθώς και τό γεγονός (όπως θά φανεϊ παρακάτω) ότι ή **άντίθεση αυτή διαπερνά όλα τά έθνη της αυτοκρατορίας**, συμπεριλαμβανομένου και του έλληνικοϋ, **και όλες τίς τάξεις** (είναι χαρακτηριστικό ότι ή Θεοδώρα, σύζυγος του Ίουστινιανού, ήταν μονοφυσίτισα)⁸.

Η έρευνα των αιτίων της δεϋτερης κρίσιμης καμπής στήν θεολογική ζωή της αυτοκρατορίας (δεϋτερης μέ τη σειρά

Η Μονή Κουτλουμουσίου στο Άγιο Όρος

πού εξετάζονται εδώ, διότι δέν έγινε αναφορά στον Άρειανισμό π.χ.), τής Εικονομαχίας, προσανατολίσθηκε και πάλι στη σύνδεση τής εικονοκλαστικής θεολογίας με συγκεκριμένες περιοχές και τάξεις τής Αυτοκρατορίας. Η εικονομαχία έμφανίσθηκε ως μία «σημιτική» αντίθεση στην προσπάθεια νά γίνει ειδωλολατρική, νά εξελληνισθεί ή Έκκλησία. Ακόμη όμως και αν ή αρχική ώθηση προήλθε από τήν Άνατολή και από τίς μάζες, ή κίνηση αναπτύχθηκε ραγδαία σέ εδάφη μέ συμπαγή έλληνικό πληθυσμό και ύποστηρίχθηκε ως επί τό πλεϊστον από μορφωμένους.

Η εικονομαχία έκδηλώθηκε αρχικά στις δυτικές έπαρχίες τής Μ. Άσίας, πού ήταν άκριβώς οι πλέον εικονόφιλες στην διάρκεια του 7ου αιώνα. Η λατρεία τών εικόνων ήταν πάντα διαδεδομένη στους λαούς τής Μεσογείου. Όπως οι άγιοι ήταν «ζώσες εικόνες του Χριστού» έτσι και οι ίδιες οι εικόνες ήταν «σύμβολα» άγιων και όσιών. Μέχρι τά τέλη του 6ου αιώνα ή ιεραρχία τής Έκκλησίας προέβαλε αντίσταση σέ τέτοιου είδους λατρευτικές πρακτικές. Όταν αυτή ή αντίσταση άρχισε νά κάμπτεται, στά τέλη του 6ου αιώνα, τό φαινόμενο τής εικονολατρίας προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις. Οι πρώτες σλαβικές και άραβικές επιδρομές απέτέλεσαν τό ιστορικό πλαίσιο μέσα στό όποιο ή λατρεία τών εικόνων απέκτησε ένα καινούργιο περιεχόμενο (χωρίς νά αποβάλει ποτέ, βέβαια, τό παραδοσιακό της πού θά φανεί παρακάτω, και πού νομιμοποιεί καθ' όλα και τό καινούργιο). Γύρω από τή λατρεία, συγκεκριμένα, όρισμένων άγιων και τών εικόνων τους (π.χ. Άγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης) αναπτύχθηκε ένας κεντρόφυγος και τοπικιστικού χαρακτήρα «πατριωτισμός»⁹.

Μέσα όμως στις έκτακτες άμυντικές συνθήκες πού δημιουργήσαν οι επιδρομές, ή άμυνα σέ τοπική κλίμακα αποδείχθηκε γρήγορα σχετικά άναποτελεσματική. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία δέν είχε πλέον τήν πολυτέλεια νά παραμείνει μιά «κοινοπολιτεία ήμιαυτόνομων πόλεων». Μιά νέα μορφή άμυνας έπρεπε νά οικοδομηθεί. Οι εικονομάχοι αυτοκράτορες δέν υπήρξαν πάντως πολέμιοι τής άστικής ζωής καθ' έαυτήν. Οι πόλεις, άπλά, από ήμιαυτόνομα κέντρα τής Αυτοκρατορίας έπρεπε νά μετατραπούν σέ ενδιάμεσους κρίκους μιάς ένοποιημένης στρατιωτικοπολιτικής διοίκησης. Οι έπίσκοποι, στην συντριπτική πλειοψηφία τών περιπτώσεων, πήραν τό μέρος τής κεντρικής εξουσίας. Κοινός στόχος υπήρξε ή ύπονόμηση τών κύριων φορέων τής τοπικής αυτονομίας, τών μοναχών, δεδομένου ότι οι παραδοσιακοί φορείς τών τοπικών έλευθεριών, οι έλληνορωμαίοι πάτρωνες, ήταν αναξιόπιστοι και μιά φθίνουσα από καιρό κοινωνική δύναμη¹⁰.

Ο μοναχισμός από μιά όρισμένη άποψη άποτελοΰσε (όπως είδαμε και στην περίπτωση τής Συρίας) τήν κύρια έξωοικονομική αλλά σέ ένα βαθμό και οικονομική (μέ τήν έννοια τής μοναστηριακής περιουσίας πού απολάμβανε ειδικού φορολογικού καθεστώτος) βάση τής αυτονομίας τών τοπικών κοινωνιών. Η πολιτική τών Ισαύρων μέ τήν σειρά της, ήταν μέν σαφώς φιλοαγροτική, αλλά ό φιλολαϊκός προσανατολισμός της είχε πατερναλιστικά και κρατιστικά χαρακτηριστικά και ύποτάσσονταν στα άμυντικά καθήκοντα τής στιγμής¹¹. Βρισκόμαστε επομένως, από μιά όρισμένη άποψη, μπροστά στην όξυνση τής κύριας αντίθεσης του κυριαρχούντος, μέσα στα πλαίσια του βυζαντινού κοινωνικού σχηματισμού, δοσιματικού τρόπου παραγωγής. Δέν πρόκειται για τό συνηθισμένο και εύκολα, σχετικά, αντιμετώπισιμο πρόβλημα τής αντιπαράθεσης του κέντρου μέ φυγόκεντρες δυνάμεις φεουδαλικών τάσεων (ίσχυρους πολεμάρχους, εύπορους γαιοκτήμονες κλπ.), αλλά για κατά μέτωπον και μέ ιδεολογική φόρτιση αντιπαράθεση ενός ιδιαίτερου είδους κρατισμού (προκαπιταλι-

στικού) μέ τόν κοινοτισμό. Η διαπίστωση αυτή είναι βάσιμη, έστω κι αν ή παρατεταμένη σύγκρουση τών δύο στρατοπέδων είχε μιά περίεργη κατάληξη. Ότι, δηλαδή, ή τελική νίκη τών εικονολατρών έβαλε σέ κίνηση όλες τίς φυγόκεντρες δυνάμεις πού υπήρχαν εν σπέρματι στό γραφειοκρατικό καθεστώς και ότι μακροπρόθεσμα ή ύπόθεση έληξε μέ τήν ενίσχυση τής μεγάλης γαιοκτησίας. (Άρκετές μάλιστα μονές μετατράπηκαν σέ «συλλογικούς» μεγαλοϊδιοκτήτες γής). Τά κοινωνικά ύποκειμενα δέν είναι στεγανές, αυθύπαρκτες και αυτοαναπαράγομενες όντότητες, άνέγγιχτες από τό περιβάλλον μέσα στό όποιο «δρουν», και τέτοιου είδους «μεταμορφώσεις» είναι συνηθείς.

Άνακεφαλιώνοντας τό συγχρονικό πλαίσιο, μέσα στό όποιο έκδηλώθηκαν ό μονοφυσισμός και ή εικονομαχία θά μπορούσε νά ισχυρισθεί κανείς ότι αν στην περίπτωση του μονοφυσισμοΰ μιά θεολογική έριδα, στην πορεία εκτύλιξης της, προσανατόλισε και κρυστάλλωσε προς συγκεκριμένη (χωριστική) κατεύθυνση ένα άμορφο έθνικό και κοινωνικό «ύλικό», στην περίπτωση τής εικονομαχίας, μιά συγκεκριμένη εκκλησιαστική πολιτική του κέντρου (αντιμοναστική), πού τήν υπαγόρευαν μεταξύ τών άλλων και οι άμυντικές άνάγκες τής αυτοκρατορίας, «συναντήθηκε» στην πορεία ύλοποίησής της μέ τίς βαθύτερες — και αναγόμενες σέ συγκεκριμένο «κλάδο» τής πατερικής παράδοσης— προϋποθέσεις της, όπως θά φανεί στό έπόμενο άρθρο.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: «Έξελληνισμός» του Χριστιανισμού ή εκχριστιανισμός του Έλληνισμού;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η.-G. Beck, «Η Βυζαντινή Χιλιετία», Μ.Ι.Ε.Τ., Άθήνα 1990, σελ. 125-126 και 129-131.
2. ό.π., σελ. 133-134.
3. ό.π., σελ. 137-138.
4. ό.π., σελ. 226-236, 242-244 και 285-315.
5. C. Mango, «Βυζάντιο: Η αυτοκρατορία τής Νέας Ρώμης», Μ.Ι.Ε.Τ., Άθήνα 1988, σελ. 29-30 και 48-51.
6. Γ. Φλορόφσκυ, «Χριστιανισμός και πολιτισμός», Έκδόσεις «Π. Πουρναράς», Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 112-113 και Γ. Καραγιαννόπουλος, «Τό Βυζαντινό κράτος», Έκδόσεις «Έρμής», Άθήνα 1988, Τόμος Α', σελ. 146-152.
7. Η.-G. Beck, ό.π., σελ. 355-356.
8. Γ. Καραγιαννόπουλος, ό.π., Τόμος Β', σελ. 39-40 και 53-55.
9. Η.-G. Beck, ό.π., σελ. 251-252 και 324-326 καθώς και Γ. Φλορόφσκυ, ό.π., σελ. 134-135.
10. C. Mango, ό.π., σελ. 87-92.
11. Γ. Φλορόφσκυ, ό.π., σελ. 130-131 και Γ. Καραγιαννόπουλος, ό.π., Τόμος Β', σελ. 70-76.

Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Σχόλιο πάνω στο βιβλίο του Χρήστου Γιανναρά
«'Ορθοδοξία και Δύση στη νεώτερη Ελλάδα»,
Δόμος, Αθήνα 1992

Του Θεόδωρου Ζιάκα

Μιά συνολική και χωρίς εξωραϊσμούς επισκόπηση της κατάστασής μας δείχνει ένα κενό γύρω μας και μέσα μας: Κενό στόχων και αξιών. Κενό πραγματικών σχέσεων. Δείχνει την αδυναμία της παιδείας να συνθέσει την κοινωνική ιδεολογική ενέργεια σε **έθνική συνείδηση** ικανή να στηρίξει **έθνική στρατηγική**. Μοιραία οδηγούμαστε στο ερώτημα: **Ζεϊ ή 'Ελλάδα;**

Τό ερώτημα τό έχει θέσει προκλητικά, έδω και αρκετά χρόνια, ό Χρήστος Γιανναράς, για να του δώσει μιά απάντηση σαφώς άρνητική¹. Μέ τό νέο βιβλίο του *'Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα* επανέρχεται² μέσα από μιά μοναδική πανοραμική παρουσίαση της πνευματικής πορείας του Νέου 'Ελληνισμού από τόν 14ο αιώνα ως τίς μέρες μας. Τό βιβλίο είναι σπάνιο δείγμα έθνικής αυτοσυνειδησίας, σε μιά εποχή τυπικού γραικυλισμού σάν τή σημερινή. Είναι ή πληρέστερη μέχρι σήμερα κριτική τής **έθνικής μας άλλοτριώσης**.

Κατά τόν Χ.Γ. δύο είναι οι βασικές όριοθετήσεις τής έθνικής μας άλλοτριώσης: **α) 'Εκδυτικισμός και έθνική άλλοτριώση είναι, στην περίπτωση μας, ένα και τό αυτό. β) Τό βαθύτερο περιεχόμενό της πρέπει να ζητηθεί στη θρησκευτική μας άλλοτριώση, στο θρησκευτικό μας εκδυτικισμό.**

'Ο εκδυτικισμός του έλληνισμού

'Ο Χ.Γ. τοποθετεί τήν άφετηρία του Νέου 'Ελληνισμού στον 14ο αιώνα και συγκεκριμένα στο 1354: τή χρονιά που ό Δημήτριος Κυδώνης, με προτροπή και του αυτοκράτορα 'Ιωάννη Καντακουζηνού, μεταφράζει στα έλληνικά τή *«Θεολογική Σούμα»* του κορυφαίου δυτικού σχολαστικού Θωμά 'Ακινάτη (σ. 9).

'Η αντίστροφη τών όρων τής έλληνικότητας

Τό γεγονός όριοθετεί, λέει ό Χ.Γ., τήν έναρξη μιάς νέας εποχής, όπου οι 'Ελληνες λόγιοι έκτασιάζονται από τό καινούριο «φώς» που έρχεται «έξ 'Εσπερίας»³ και προσπαθούν να τό μεταδώσουν στους συμπατριώτες τους. 'Οριοθετεί μιά νέα ιστορική περίοδο, όπου τό ενδιαφέρον τών 'Ελλήνων μετατίθεται προοδευτικά από τή δική τους παράδοση και τόν δικό τους πολιτισμό σε κάποιο άλλο πρότυπο και όραμα βίου. Σε έναν **πολιτισμό δεσμευμένο στην πόλωση νοσηριαρχικού άτομοκεντρισμού και έξουσιαστικής «άντικειμενικότητας»** — έναν πολιτισμό με άνεστραμμένους τούς έλληνικούς όρους (τόν έλληνικό «κοινό λόγο», τήν ταύτιση του «άλη-

Χαλκογραφία του Campo dei Greci στη Βενετία, όπου για αιώνες άνθισε ή έλληνική παροικία τής πόλης με τό περίφημο Φλαγγινειανό Φροντιστήριο και τόν ναό του 'Αγ. Γεωργίου.

θεύειν» και του «κοινωνείν», τήν κοινωνική έμπειρική έπαλήθευση κάθε θεωρίας και πρακτικής) (σ. 23).

Τό έκπληκτικό είναι ότι ή έκταση τών 'Ελλήνων διανοουμένων μπρός στο δυτικό πνεύμα, αυτή «ή αυτουποτίμηση και ό άπερίοριστος θαυμασμός τών ξένων προτύπων», γεννήθηκε σε μιά εποχή έκρηκτικής έκδήλωσης του έλληνικού πνεύματος. Ζούσαν στην εποχή του **Γρηγορίου Παλαμά**, λέει ό Χ.Γ., και όμως γοητεύονταν από τή σκέψη του Θωμά 'Ακινάτη — σάν να ζούσαν στην εποχή του Πλάτωνα και να έκτασιάζονταν από κάποιους ελάσσονες σοφιστές. Σάν να μήν έβλεπαν επίσης σε ποιά κορυφώματα για τήν παγκόσμια 'Ιστορία τής Τέχνης είχαν φτάσει, τήν ίδια εποχή, οι 'Ελληνες άγιογράφοι, όχι μόνο στον Μυστρά ή στη Θεσσαλονίκη, αλλά και στην ίδια τήν Κωνσταντινούπολη, στην άνυπέρβλητη Μονή τής Χώρας (σ. 22).

Τό ἔργο τῶν «ἐνωτικῶν» τοῦ 14ου καί 15ου αἰῶνα (τῶν ἀδελφῶν Κυδῶνη, τοῦ Μανουήλ Καλέκα, τῶν ἀδελφῶν Χρυσοβέργη, τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνα) τό συνεχίζου, μέχρι τόν Κοραή καί τούς σύγχρονους φωταδιστές, πλήθος Ἑλλήνων διανοουμένων. Γενικῶς οἱ Ἕλληνες λόγιοι δέν ἀντιλαμβάνονται τήν προσπάθεια τῆς Δύσης νά σφετεριστεῖ τήν ἐλληνική κληρονομιά, διαστρεβλώνοντάς τιν (σ. 92).

Δέν ἀντιλαμβάνονται, λέει ὁ Χ.Γ., ὅτι «πίσω ἀπό τήν ἐμμονή στήν "ἀντικειμενική" ἐγκυρότητα τῆς λογικῆς ἀπόδειξης καί τῶν ὀρθῶν ὀρισμῶν λανθάνει τό ἀγεφύρωτο χάσμα τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στή δυτική καί στήν ἐλληνική ἀντίληψη γιά τή γνώση καί τήν ἀλήθεια. Γιά τούς Δυτικούς ἀρκεῖ ἡ διάνοια γιά νά ὀρίσει καί νά ἐξαντλήσει τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτά. Μέ τήν προϋπόθεση νά πειθαρχεῖ ἡ διάνοια στίς ἀρχές καί τούς νόμους τῆς ὀρθῆς συλλογιστικῆς. Ἀντίθετα, γιά τούς Ἕλληνες —ἀπό τόν Ἡράκλειτο ὡς τόν Γρηγόριο Παλαμᾶ— τῆ γνώση τήν ἐξασφαλίζει ἡ ἀμεσότητα τῆς σχέσης μέ τό πραγματικό καί ὑπαρκτό, ἀφοῦ ἡ σχέση συγκεφαλαιώνει τίς πολυποικίλες γνωστικές δυνατότητες ἐμπειρικῆς πρόσβασης στήν πραγματικότητα. Καί γιά μὲν τούς ἀρχαίους Ἕλληνες ἡ σχέση συνιστᾶ λόγο πού ὀφείλει νά πειθαρχεῖ στή δεδομένη λογική ἀναγκαιότητα τῆς κοσμικῆς ἀρμονίας καί τάξης (τήν ἀνυπέβλητη γιά θεοῦς καί ἀνθρώπους) — στόν συμπαντικό ἢ "ξυνό" (κοινό) λόγο. Ἐνῶ γιά τούς χριστιανούς Ἕλληνες ἡ ἐμπειρία τῆς σχέσης διασώζει τή δυναμική ἀπροσδιοριστία τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καί ἐτερότητας — ὁ μόνος δεδομένος λόγος εἶναι ἡ φανέρωση σέ συγκεκριμένα ἐνεργήματα τῆς ἐλευθερίας τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου... (σ. 106). Τά σημαίνοντα τῆς λογικῆς διατύπωσης δέν ἐξαντλοῦν οὔτε τήν πραγματικότητα οὔτε τή γνώση τῶν σημαιομένων, εἶναι μόνο **σύμβολα** (συνβάλλουν, συντονίζουν τίς ἀτομικές ἐμπειρίες, καλοῦν σέ ἐμπειρική μετοχή στόν κοινό λόγο αὐτῶν τῶν ἐμπειριῶν). Τό χάσμα λοιπόν εἶναι ἀγεφύρωτο» (σ. 107).

Ἀντιμέτωποι μέ τούς Δυτικούς πού «προτιμοῦσαν τή σαφήνεια καί τήν ἀκρίβεια, οἱ Ὀρθόδοξοι ἀνεκάλυπταν ὅτι ἡ ἀποφατική, σύμφωνα μέ τή δική τους Παράδοση, ἀποφυγή τῆς ἀκρίβειας ἦταν ξεπερασμένη καί βλαβερή γι' αὐτούς τούς ἴδιους. Ἡ Δύση δέν συμεριζόταν τήν πνευματική τους μετριοφροσύνη. Θεωροῦσε τίς ἀπαντήσεις τους πεπαλαιωμένες: **ζητοῦσε βεβαιότητες**». (Παράθεμα ἀπό τον Στήβεν Ράνσιμαν, σ. 108). Εἶτε δίδασκαν, ἐπιλέγει ὁ Χ.Γ., ἀρχαία ἐλληνική φιλοσοφία σέ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, εἶτε «ἀναγεννοῦσαν» τήν παιδεία στήν ὑπόδουλη πατρίδα, ὅπως ὁ Θεόφιλος Κορυδαλλεύς (1570-1622) καί οἱ μαθητές του, «δέν ἔκαναν τίποτε ἄλλο ἀπό τό νά ὑπηρετοῦν μιά "ἐλληνική" παράδοση μέ ἀνεστραμμένους τούς ὅρους τῆς ἐλληνικότητάς της» (σ. 108).

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς (1748-1833), ὁ κυριότερος ἐκπρόσωπος τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ὁ Ἅγιος Νικόδημος Ἁγιορείτης (1749-1809)

Ἡ θρησκευτική ἀλλοτρίωση τοῦ ἐλληνισμοῦ

Ἡ δυτική προπαγάνδα (σ. 94-95) ἐπαίξε σ' αὐτή τήν κατεύθυνση ἓνα σπουδαῖο ρόλο. Τό 1577 ἱδρύθηκε στή Ρώμη τό «Ἑλληνικό Κολλέγιο τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου» μέ σκοπό νά προσφέρει ἀνώτατη παιδεία στούς ἀνύποπτους ὑπόδουλους Ἕλληνες. Ἀνώτατη σχολή ἱδρύθηκε ἐπίσης ἀπό τούς Ἱησοῦιτες στήν Κωνσταντινούπολη. Ἴδια σχολεῖα ἱδρύθηκαν στήν Θεσσαλονίκη καί τή Σμύρνη. Ἀκόμα καί στό Ἅγιον Ὄρος, στίς Καρυές, ἔφτιαξαν σχολή οἱ παπικοί (τό 1635), μέ αἴτημα (!) τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Βατοπεδίου Ἰγνατίου, γιά νά σπουδάξουν ἐκεῖ οἱ δικοί μας καλόγεροι (τήν ἐκλείσαν οἱ Τούρκοι τό 1641, γιά πολιτικούς λόγους). Οἱ ἐπιτυχίες τῶν παπικῶν, κατά τόν 17ο καί τόν 18ο αἰῶνα, ὑπῆρξαν ἐντυπωσιακές: εἶχαμε προσηλυτισμούς ἀκόμα καί μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων καί ἡγουμένων μοναστηριῶν (σ. 99). Ἀργότερα, μετά τήν ἀπελευθέρωση, μέ τήν προτεσταντική δεισδουση ἐπί Βαυαροκρατίας καί τά εὐσεβιστικά κινήματα τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἡ θρησκευτική ἐπιβολή τῆς Δύσης καί ἡ ἄλωση τῆς ἐλλαδικῆς Ὀρθοδοξίας θά ὀλοκληρωθεῖ.

Μεγαλύτερη ὅμως σημασία, γιά τήν ἀποκάλυψη τῆς θρησκευτικῆς ἀλλοτρίωσης τῶν Νεοελλήνων, ἔχει ὁ ἄδηλος ἐκδυτικισμός, ὁ ἀνεπίγνωστος, ὅπου οἱ Ἕλληνες καταλαβαίνουν καί ἐρμηνεύουν τήν πίστη τους σύμφωνα μέ τὰ δυτικά πρότυπα. Τά παραδείγματα εἶναι χαρακτηριστικά: Ὁ «ἀνθενωτικός» πατριάρχης **Γεώργιος Σχολάριος** (1406-1472) εἶναι τυπικός σχολαστικός πού ἀπό σύμπτωση ἐγίνε ἀρχηγός τῆς «ἀντιδυτικῆς» παράταξης (σ. 87). Τό πιό διαδεδομένο στό λαό θρησκευτικό ἐγχειρίδιο ἐπί Τουρκοκρατίας, ἡ «**Ἀμαρτωλῶν σωτηρία**» (1641), ἂν καί φέρει τήν ὑπογραφή τοῦ Ἑλληνα μοναχοῦ Ἀγάπιου Λάνδου, εἶναι μετάφραση τοῦ λατινικοῦ *Dialogus Miraculorum* τοῦ Heisterbach (σ. 110 καί 200).

Τό χαρακτηριστικότερο ὅμως παράδειγμα εἶναι ὁ ἅγιος **Νικόδημος** ὁ ἀγιορείτης, ὁ δεύτερος, μετά τόν Μακάριο Νοταρά, πρωτεργάτης τῆς «φιλοκαλικῆς ἀναγέννησης». Ὁ ἀκάματος αὐτός ἄνθρωπος πού τόσο πολύ προσπάθησε νά φέρει στήν ἐπιφάνεια τό ξεχασμένο πατερικό πνεῦμα, ζητάει συγχωροχάρτια ἐπί πληρωμῆ ἀπό τό Πατριαρχεῖο, ἡ μεταφράζει καί κυκλοφορεῖ καραμπινάτα παπικά βιβλία (ὅπως «**Ὁ ἀόρατος πόλεμος**» τοῦ Lorenzo Scupoli καί τὰ «**Πνευματικά**

Γυμνάσματα» του διαβόητου ιδρυτού του τάγματος των Ίησοιτών Ιγνάτιου Λούολα, και μάλιστα κρύβοντας τους συγγραφείς τους (σ. 111). Μεταφυτεύει στην Ελλάδα αυτούσια την έφιαλτική περί άμαρτίας και σωτηρίας διδασκαλία των δυτικών. Της αποδίδει άγιορειτικό κύρος και την καθιστά άκαταμάχητη (σ. 201). Άλλοιώνει την όρθόδοξη πίστη στο πιο εύαισθητο σημείο της, άφου ή περί άμαρτίας αντίληψη συνδέεται άμεσα με τις κοινωνικές σχέσεις έξουσίας και ρυθμίζει την άναπαραγωγή τους στο ύπαρξιακό επίπεδο.

Άλλο παράδειγμα είναι ή συνήθεια πολλών Έλλήνων επίσκόπων νά έμπιστεύονται την έξομολόγηση, κληρικών και λαϊκών, σέ Ίησοίτες μοναχούς, πράγμα που δείχνει ότι οι Έλληνες είχαν ξεχάσει τί ακριβώς ήταν στη δική τους παράδοση τό μυστήριο της έξομολόγησης (σ. 97). Άπτά πειστήρια του άνεπίγνωστου προσηλυτισμού των Όρθόδοξων στη δυτική θρησκευτικότητα και νοοτροπία, είναι τόσο οι πρώιμες «όμολογίες πίστεως» (σ. 113-133) — της εποχής του Ίερεμίου Β' (1573) και της εποχής του προτεσταντίζοντα πατριάρχη Κύριλλου Λούκαρι (1572-1638), που ύποτίθεται ότι διευκρίνιζαν τί είναι ή όρθόδοξη πίστη και σέ τί διαφέρει από τον παπισμό και τον λουθηροκαλβινισμό—, όσο και οι κατοπινί «δογματικοί» δεινόσαυροι της πανεπιστημιακής έλλαδικής θεολογίας — από τον Χρήστο Άνδρουτσο (1869-1935) ώς τον Παναγιώτη Τρεμπέλα (1886-1977) (σ. 322, 330).

Μέσα στην άτέλειωτη νύχτα της θρησκευτικής άλλοτριώσης υπήρξαν και πρόσωπα που διέσωσαν κάποια στοιχεία από τη μεγάλη έλληνική παράδοση και μάς προσφέρουν, σήμερα που ή άκτινοβολία των δυτικών προτύπων έξαντλείται, τό μέτρο σύγκρισης που έχουμε ανάγκη (σ. 171-209). Είναι ο άγιος **Μακάριος Νοταράς** (1731-1806), ο πατέρας του κινήματος των Κολυβάδων και της αναγέννησης του φιλοκαλικού πνεύματος, που έδωσε καρπούς τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Ρωσία. Είναι ο άγιος **Κοσμάς ο Αιτωλός** (1714-1779), ο στρατηγός **Μακρυγιάννης** (1797-1864), ο **Άλέξανδρος Παπαδιαμάντης** (1851-1911). Είναι, μέσω του Παΐσιου Βελισκόφσκι (1722-1794) και των στάρετς της Όππια, ένας **Ντοστογιέφσκυ** και οι σπουδαίοι Ρώσοι θεολόγοι του 20ού αιώνα (Λόσκυ, Φλωρόφσκυ κ.ά.).

Είναι τέλος ή πνευματική έκρηξη της δεκαετίας του '60 (σ. 436-489), ή άφρηρία του πνευματικού κινήματος που έγινε γνωστό με τό μάλλον χλευαστικό προσωνύμιο: «νεο-ορθόδοξο ρεύμα». Πνευματικοί εκπρόσωποι αυτής της νέας καρποφορίας είναι ο Χρήστος Γιανναράς (ο ίδιος δέν περιλαμβάνει τον έαυτό του), ο μητροπολίτης Περγάμου Ίωάννης Ζηζιούλας, ο ηγούμενος της Μονής Ίβήρων Βασίλειος Γοντικιάκης και άρκετοί άλλοι. Χάρη σ' αυτούς συνειδητοποιούμε σήμερα ότι ή Όρθόδοξία είναι **τρόπος βίου**, προσωπικός και έθνικός και όχι θρησκευτική ιδεοληψία ψυχολογικής και ταξικής κατοχύρωσης, όπως μάς είχαν πείσει οι αντίληψεις και τό ήθος των εύσεβιστών. Είναι ένας άλλος πολιτισμός στους **άντιποδες** του δυτικού.

Ή «νεο-ορθόδοξη» πρόκληση

Λόγω της φύσης του θρησκευτικού πεδίου στην Ελλάδα τό έργο του Χ.Γ., παρ' όλο που λειτουργεί σαν μία πολύ έντονη πρόκληση, «άπορροφάται» χωρίς αντίλογο και διάλογο.

Πώς νά δεχτούν οι «ορθόδοξοι» ότι ή θρησκευτικότητα τους ταυτίζεται με τη δυτική; Πώς νά δεχτούν οι «ορθόδοξοι άθεοι» ότι αυτό που άρνούνται είναι μία παραχάραξη; Μιλάμε

Χαλκογραφία με την προσωπογραφία του Πατριάρχη Κύριλλου Λούκαρη, ο οποίος έπεσε θύμα της ιησουϊτικής προπαγάνδας και βρήκε μαρτυρικό θάνατο από τους Τούρκους (1572-1683).

για θρησκευτικές πεποιθήσεις, δηλαδή για ένα πεδίο που έλάχιστα εξαρτάται από έπιχειρήματα. Μιλάμε επίσης για χώρους διάνοησης, δηλαδή για διαμορφωμένες προσωπικότητες που συνθέτουν κοινωνικές προσλαμβάνουσες και κωδικοποιούν ιδεολογικά συγκεκριμένες ισορροπίες κοινωνικών ομάδων. Τό πράγμα είναι έπομένως εύεξηγητό. Άντίλογος και διάλογος μπορεί νά ύπάρξει μόνο στο συνειδητό πεδίο μιας όλόκληρης όπου συντίθενται οι θρησκευτικές διαφορές. Ή όλόκληρη αυτή είναι τό **έθνος** και τό έν λόγω πεδίο μία **πλουραλιστική έθνική συνείδηση**, που φυσικά δέν ύφίσταται στη μανιχαϊκή Ελλάδα.

Ο Γιανναράς και οι άλλοι «νεο-ορθόδοξοι» συγγραφείς άποδεικνύουν τον έκδυτικισμό της Όρθοδοξίας. Άς έξετάσουμε τις προϋποθέσεις του έγχειρήματός τους. Προφανώς μπορούμε νά συγκρίνουμε ή σημερινή όρθόδοξη θρησκευτικότητα με την καθολική και την προτεσταντική και νά διαπιστώσουμε άν οι διαφορές άφορούν ή όχι την «ούσία» της θρησκευτικότητας. Πράγματι, στα ουσιαώδη — όπως την αντίληψη για τό Θεό σαν ύποκείμενο της άπόλυτης δύναμης και έξουσίας— την αντίληψη ότι ο Θεός τηρεί ένα άδυσώπητο «πόιντ σύστημα» προκειμένου νά τιμωρήσει με αίώνια βασανιστήρια τις διάφορες παρεκτροπές (ιδιαίτερα τις σεξουαλικές) — ή θρησκευτικότητα ως έξατομικευμένη σχέση με ή θεότητα κ.τ.τ.— δέν ύπάρχει καμία διαφορά μεταξύ των σημερινών «ορθόδοξων» και της δυτικής χριστιανοσύνης. Τό πρόβλημα όμως δέν έξαντλείται σ' αυτό. Πρέπει νά δειχθεί ότι τά πράγματα δέν ήταν πάντοτε έτσι. Ότι κάποτε ή Όρθόδοξία ήταν διαφορετική και μάλιστα διαμετρικά διαφορετική. Ότι υπήρξε ιστορικά ως διαφορετικός πολιτισμός.

Ήταν όντως κάτι άλλο ή Όρθόδοξία; Άν ναι, ήταν όπως την περιγράφουμε; Ή αυτή ή Όρθόδοξία είναι δική μας έννοηση; Αύτά είναι τά έρωτήματα.

Δεδομένου ότι μιλάμε για έναν πολιτισμό που δέν ύπάρχει πιά, είναι έμφανές ότι άπολύτως έπαληθευμένες άπαντήσεις

δέν είναι δυνατόν να έχουμε. Θά αναζητήσουμε άσφαλώς τίς άπαντήσεις στις γραπτές πηγές και στις επιβιώνουσες πρακτικές. Πρέπει όμως να διακρίνουμε τό ιδανικό από τήν πραγματοποίηση, τή θεωρία από τήν πράξη και επιπλέον δέν θά πρέπει να εκλάβουμε ως πραγματικό αυτό πού ήταν μόνο ιδανικό και ως ιδανικό ό,τι ήταν μόνο έλλιπής πραγματοποίηση.

Ήν ή Όρθοδοξία «δέν είναι θρησκεία», δηλαδή είναι ιδεολογία, πού σέ αντίθεση μέ κάθε ιδεολογία, υπερβαίνει τόν εαυτό της, χαρίζοντας στόν άνθρωπο τήν έμπειρία τής άδιαμεσολάβητης σχέσης μέ τόν συνάνθρωπο, τόν Θεό και τά «πράγματά» τους, πώς μπορεί να τό έπαληθεύσει τούτο ό άνθρωπος πού ζει στό σπάργανα τής Ίδεολογίας; Όσο και αν υποστηρίξουμε ότι ή Όρθοδοξία «δέν είναι θρησκεία», από τή σκοπία τού «κανονικού» ανθρώπου, αυτή θά φαίνεται πάντοτε σάν θρησκεία, όπου άλλο ιδεολογία και άλλο πραγματικότητα. Τό πολύ πολύ να δει σ' αυτήν μιάν άβέβαιη υπόσχεση. Μόνο αν γευτεί τήν ανάλογη έμπειρία θά δει στην Όρθοδοξία τό «ευφρόσυνο άγγελμα». Άλλωστε ή Όρθοδοξία είναι «βρώσις και πόσις», κατά Συμεών τόν Μεταφραστή. Έδώ όμως αντιπαραβάλλουμε ιστορικές διαπιστώσεις και έπιχειρήματα — όχι μυστικές έμπειρίες. Πώς λοιπόν θά είμαστε βέβαιοι ότι δέν έντοπίζουμε σάν «ριζική διαφορά» μέ τή Δύση κάτι πού κινείται στή σφαίρα τού ιδανικού, τού άπλησίαστου από τόν μέσο άνθρωπο (πού ζει στόν κόσμο κι όχι στό μοναστήρι) και ή απόκλιση από τό όποιο κάλλιστα μπορεί να αποδοθεί στην έγγενή αντίφαση μεταξύ «καλών προθέσεων» και «άνθρώπινης άδυναμίας», «έπιθυμητού» και «έφικτού» και όχι όποσοδήποτε σέ «έκδυτικισμό»;

Δέν έχουμε μπροστά μας τό Βυζάντιο, αλλά μόνο τή γραμματεία του και πρακτικές πού μοιάζουν μέ κελύφη πού ξενίζουν σήμερα άλλα περιεχόμενα. Μας μένουν ουσιαστικά μόνο τά κείμενα. Τά κείμενα τής πλούσιας άσκητικής και θεολογικής γραμματείας, από τούς πρώτους αιώνες μέχρι τόν Παλαμά. Τό θέμα είναι να δούμε αν τό βιοθεωρητικό περιεχόμενό τους είναι ριζικά διαφορετικό απ' αυτό τής δυτικής χριστιανοσύνης. Προσωπικά έχω πεισθεί, από δική μου έρευνα και μελέτη, ότι όντως υπάρχει βιοθεωρητικό δυναμικό τελειώς ξένο προς τή σύγχρονη τουλάχιστον έλληνική θρησκευτικότητα, κυριολεκτικά στους αντίποδες της. Προσδιορίζει κάτι πού δέν είναι θρησκεία στην κυριολεξία, γιατί δέν είναι λατρεία δυνάμεις και δέν στηρίζεται στό φόβο, δέν έχει ίχνος φετιχισμού και δέν αφήνει περιθώρια για κτητικές ψευδαισθήσεις και επαναπαυτικές αύταπάτες. Φυσικά υπάρχουν και τά γνωστά μας στοιχεία τής δυτικής θρησκευτικότητας, αλλά αυτά δέν άποτελούν άκόμη «σύστημα» — κατέχουν μιά «περιφερειακή» θέση. Μπορεί να διακρίνει κανείς τό σώμα μιάς παράδοξης όσο και άγνωστης έπιστήμης πού αντικείμενο έχει τήν «καλή άλλοίωση» τού ίδιου της τού υποκειμένου. Ή έπιστήμη αυτή βασίζεται άπόλυτα στην έμπειρία: ή έλληνική θεολογία είναι ή θεωρία τού προσωπικού-τριαδικού τρόπου ύπαρξης και ή μυστηριακή και άσκητική πρακτική της είναι τό ειδικό έμπειρικό της πεδίο. Φυσικά, όπως και στις συνηθισμένες έπιστήμες, δέν είναι δυνατόν να μάθει κανείς μόνο μέ τήν άνάγνωση τών «έγχειριδίων». Ή μαθητεία είναι άπαραίτητη.

Δέν είναι, λοιπόν, «τό ίδιο ιδανικό» πού τό προβάλλουμε ρομαντικά στό βυζαντινό παρελθόν, για να διαχωρίσουμε τεχνητά τή βυζαντινή θρησκευτικότητα από τή δυτική και τήν όμότροπή της νεοελληνική. Πρόκειται για έκ διαμέτρου αντίθετη βιοθεωρία. Και επειδή βιοθεωρία σημαίνει σύστημα διαχρονικής θεμελίωσης ενός πολιτισμού, τό πρόβλημα με-

Ό διδάσκαλος τού Γένους άγιος Κοσμάς ό Αιτωλός (1714-1779).

τατοπίζεται στό αν βάσιμα υποθέσουμε ότι, όπως κάθε άναλόγο σύστημα προτύπων, είχε και τούτο και μπορεί να ξαναέχει τό δικό του πρακτικό-πολιτισμικό αντίκρισμα. Ή, όπως τό θέτει ό Γιανναράς: αν ό σύγχρονος δυτικός πολιτισμός θεμελιώνεται στην δυτική θρησκευτικότητα, ποιός πολιτισμός θά μπορούσε να θεμελιωθεί στην αντίστοιχη και διαμετρικά αντίθετη έλληνο-όρθόδοξη; Υποστηρίζοντας μιά τέτοια πρόταση δέν σημαίνει φυσικά ότι «έξωραίζουμε» τήν Όρθοδοξία. Άπλως διερευνούμε τή δυνατότητα μιάς έναλλακτικής λύσης στό πολιτισμικό άδιέξοδο τής εποχής μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Έπιφυλλίδα στό **ΒΗΜΑ** μέ τίτλο **Finis Graeciae?** Και έν συνέχεια όμώνυμη έκδοση (Δόμος, Άθήνα 1987).

2. «Ή άλλοτρίωση, ό άφελληνισμός, ή παραλυτική καχεξία, όδηγοίν φανερά και άναπότρεπτα τό έλλαδικό κρατικό σχήμα στό ιστορικό του τέλος», ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΔΥΣΗ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ (σ. 408).

Έπίσης: «... έχουν καταρρεύσει ή άπαλειφθεί τά πραγματικά σύνορα τής έλληνικής ύπαρξης, άυτοσυνειδησίας και ταυτότητας» (σ. 489).

3. Τό δυτικό «φώς» αντιπροσώπευε τήν «πιό σημαδιακή για τήν ανθρώπινη Ίστορία κοινωνικοπολιτική εξέλιξη και διαμόρφωση»: τήν «πρώτη εμφάνιση τού φαινομένου πού σήμερα τό όνομάζουμε **όλοκληρωτισμό**. Φαινόμενο καθολικής ύποταξης κάθε πτυχής τού ανθρώπινου βίου, άτομικής και συλλογικής, σέ μιά κυρίαρχη ιδεολογία, πού επιβάλλεται άυταρχικά μέσω τών θεσμών τής έξουσίας, άστυνομεύοντας καθολικά τόσο τή σκέψη όσο και τήν καθημερινή πράξη τού βίου». Αντιπροσώπευε «τή μετασκευή τής θρησκευτικής πίστης σε κυρίαρχη ιδεολογία, και τής κυρίαρχης ιδεολογίας σε άυστηρά καθορισμένη κοσμοαντίληψη και σέ καθολικά έπιβεβλημένη μεθοδολογία θεωρίας και πρακτικής... — μιά "τεχνολογία τής αλήθειας", βασισμένη άποκλειστικά στην νοητική ικανότητα τού υποκειμένου και στην άποτελεσματικότητα τής μεθόδου... μιά "τεχνολογία" άποκλεισμού κάθε άμφιβολίας ή αντίρρησης ή άτομικής διακινδύνευσης» (ό.π., σ. 22).

ΤΟΥΜΑΣΗΣ

ΝΑΥΤΙΚΑ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ Ε.Π.Ε.

**Αυτομέδοντος 3, 116 35 Αθήνα
Τηλ.: 7015.656 Fax.: 7015.086 ΤΙχ.: 210780**

Ελληνισμός

Ένα βιβλίο του ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΨΗ: 1922 – Η ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ

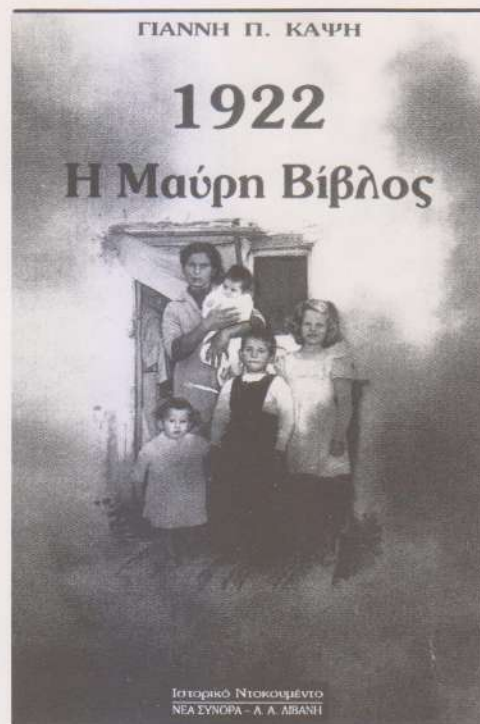
1922

Η ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ

του ΓΙΑΝΝΗ Π. ΚΑΨΗ

70 χρόνια μετά: Η ιστορία της καταστροφής, το χρονικό της συγκλονιστικής γενοκτονίας έχει φτάσει στις μέρες μας μόνον από το λυγμό των ξεριζωμένων.

Κι όμως... Υπάρχει ένα σκληρό, αδιάψευστο ντοκουμέντο. Είναι οι καταθέσεις των προσφύγων, εκείνων που μόλις είχαν γλιτώσει από του Χάρου τα δόντια. Νωπές οι αναμνήσεις, αδιάψευστα τα στοιχεία, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ: Μαρτυρικές καταθέσεις των θυμάτων που δεν δημοσιεύτηκαν ποτέ. Ντοκουμέντο.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΧΑΜΕΝΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ

του ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΨΗ

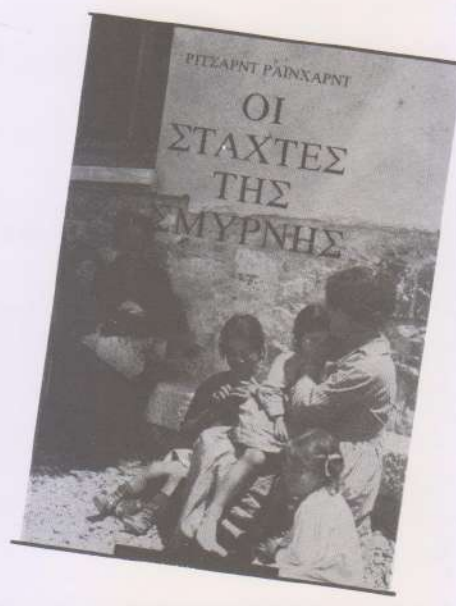
ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ Η κατάρα της Ασίας

του ΤΖΟΡΤΖ ΧΟΡΤΟΝ

ΟΙ ΣΤΑΧΤΕΣ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

του ΡΙΤΣΑΡΝΤ ΡΑΪΝΧΑΡΝΤ

Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ

ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ

ΜΥΘΟΣ

ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ

NOIR

Περιεχόμενα

- 1 Εισαγωγικό σημείωμα
4 Καφενείο «η Ωραία Ελλοπία» *Νίκος Μανίκας*
- ΚΥΠΡΟΣ**
- 6 Ες γην εναλίαν...
9 Η Πόρτα
10 Διακήρυξη του Συμποσίου για την ελληνική γλώσσα στην Κύπρο
12 Το Πανεπιστήμιο του Πουθενά
16 Το Δημοψήφισμα του 1950 για την Αυτοδιάθεση - Ένωση
*Γιώργος Ζερβίδης
Γιώργος Γεράκης
Φίλιππος Κρητιώτης
Γιώργος Ζερβίδης*
- ΒΑΛΚΑΝΙΑ**
- 18 Η βαλκανική κρίση και οι δικές μας δυνατότητες
23 Κοσσυφοπέδιο: Οι επιδιώξεις και τα όρια της αλβανικής πολιτικής
26 Το μακεδονικό ζήτημα και οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις στη σημερινή εποχή
30 Ο Παντουρκισμός στους κόλπους των Μουσουλμάνων της πρώην Γιουγκοσλαβίας
34 Αποστολή στα Σκόπια· η αρχαία Ηράκλεια
*Θεόδωρος Ζιάκας
Α. Μαρκογιάννη
Κυριάκος Κεντρωτής
Μιροσλάβ Γέφτιτς
Φωκίων Φουντουκίδης*
- ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ**
- 36 Βόρειος Ήπειρος· η χρονιά που πέρασε
- ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ**
- 38 Η Ελλάδα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η περίπτωση της Κύπρου
40 Δύο σχόλια...
*Δημήτρης Καλουδιώτης
Χρήστος Γιανναράς*
- ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ**
- 42 Το ελληνικό αμυντικό δόγμα
Χρήστος Λυμπερής
- ΤΟΥΡΚΙΑ**
- 44 Οι μουσουλμάνοι Ρωμιοί της σημερινής Τουρκίας (α' μέρος)
Βλάσης Αιτζιζίδης
- ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ**
- 48 Αποκαλύψεις του Τζεάλ Μπαγιάρ για τη Μικρασιατική Καταστροφή
Κ. Αλή
- ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ**
- 50 Μια άγνωστη ιστορία από τις σφαγές της Κερασούντας
Μανώλης Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου
- ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΠΡ. ΣΟΒ. ΕΝΩΣΗΣ**
- 52 Η φυγή των Ελλήνων της πρώην ΕΣΣΔ στην Ελλάδα. Αίτια και προσδοκίες (α' μέρος)
Βλάσης Αιτζιζίδης
- ΠΑΙΔΕΙΑ - ΓΛΩΣΣΑ**
- 56 Η διαχρονικότητα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στην κυπριακή διάλεκτο (α' μέρος)
60 Γλώσσα και εθνική άμυνα (α' μέρος)
*Ανδρέας Μακρίδης
Σαράντος Καργάκος*
- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ**
- 63 Δύο Έλληνες λογοτέχνες της αποδημίας
Κ.Γ. Σταυρόπουλος
- ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**
- 64 Το Βυζάντιο στη δίνη των χριστολογικών ερίδων (α' μέρος)
Βαγγέλης Κοροβίνης
- ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΟΣ**
- 68 Η αλλοτρίωση του Νέου Ελληνισμού
Θεόδωρος Ζιάκας